T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK DİLİ)
ANABİLİM DALI

ERMENİ HARFLİ BİR KIPÇAK METNİ: "AZİZLERİN HAYAT HİKAYELERİ" METİN- İNCELEME- DİZİN

Yüksek Lisans Tezi

YEŞİM ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. JALE DEMİRCİ

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK DİLİ)
ANABİLİM DALI

ERMENİ HARFLİ BİR KIPÇAK METNİ: "AZİZLERİN HAYAT HİKAYELERİ" METİN- İNCELEME- DİZİN

Yüksek Lisans Tezi

YEŞİM ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. JALE DEMİRCİ

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK DİLİ)
ANABİLİM DALI

ERMENİ HARFLİ BİR KIPÇAK METNİ: "AZİZLERİN HAYAT HİKAYELERİ" METİN- İNCELEME- DİZİN

Yüksek Lisans Tezi

YEŞİM ŞAHİN

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. JALE DEMİRCİ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı:	**İmzası:**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi: .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2015)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

ÖNSÖZ

XI. Yüzyılda Selçuklu baskısı ve XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Moğol İstilası sebebiyle Karadeniz'in Kuzeyine göç eden Ermeniler, XI. Yüzyıldan itibaren Deşt-i Kıpçak adı verilen bölgede yaşayan Kıpçak boyları ile karşılaşmış ve bu karşılaşma sonucu Kıpçaklar ile etkileşime girmişlerdir. Ermeniler, Kıpçak dilini benimsemiş ve Kıpçak Dilinin bir yazı sistemi bulunmaması sebebiyle dini, sosyal ve hukuki metinleri Ermeni harflerini kullanarak yazıya geçirmişlerdir. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalar, bu dile ait metinlerin Ermeniler tarafından yazılan Kıpçak Türkçesi metinleri mi yoksa Kıpçaklar tarafından Ermeni harfleriyle yazılmış metinler mi olduğu konusunda ortak bir kanıya varamamıştır.

XVI. ve XVII. yüzyılda yazılan bu metinlerin dili XII. yüzyılda yazılmış Codex Cumanicus'un diline çok benzerlik göstermektedir. Deşt-i Kıpçakta bir araya gelen Ermeniler ve Kıpçakların etkileşiminden meydana gelen ve Türkçenin tarihi gelişimini boyutlandıran Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinin ortaya çıkardığı sonuçlar günümüz Türkçesi, Türk Dünyası ve Türk Dili açısından da çok önemlidir.

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle yazılmış yazmalar üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış, Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Bu yazmalar ile ilgili yurt dışındaki çalışmalar Lehçe ve Rusça yapılmıştır. Ülkemizde ise başlarda yeterli çalışma yokken son yıllarda bu alan üzerine yapılan çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerin pek çoğu bilim dünyasında tanıtılmıştır ancak belli başlı birkaçı üzerinde çalışma yapılmıştır.

Orijinal el yazması metnin özel kütüphanede yer alması ve yurt dışında yapılan çalışmalara ve kaynakların hepsine ulaşılamaması nedeniyle çalışmamız oldukça zor şartlarda tamamlanmıştır.

Bu teze konu olan Avusturya-Viyana- Avusturya Milli Kütüphanesi- Ermeni Mekhitarist Kütüphanesi- Viyana Cemaati-536 numaralı Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle yazılmış el yazması metin "Azizlerin Hayat Hikayeleri" A. Garkavets tarafından transkripsiyonu yapılarak yayınlanmıştır ancak üzerinde herhangi bir inceleme yapılmamıştır.

"Azizlerin Hayat Hikayeleri" aldı metin Hıristiyan dünyasında yaygın olan hagiografi (hagiograpy) türünde bir eserdir. Yaşam öyküsü anlatılan dini kişiliğin idealleştirildiği ve idolleştirildiği biyografi türüdür. Mucizelerine yer verilen kişi aracılığıyla dini mesajlar verilmektedir.

Çalışmamızda orijinal yazmaya ulaşamamamız nedeniyle *A. Garkavets*'in 2002 yılında yayınladığı *Qypchaq Written Heritage Vol. I Russian Version* adlı eserindeki metinden faydalanılmıştır.

Bu çalışmamızda, Kıpçaklar, Kıpçak Türkçesi, Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle ilgili bilgi verilmiştir, "Azizlerin Hayat Hikâyeleri"nin Latin harflerine

transkripsiyonu eklenmiş ve dizini yapılmıştır. Ses ve şekil özellikleri ile söz dizimi ile ilgili bir inceleme yapılmıştır.

Tez çalışmam boyunca benden destek ve ilgisini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Jale DEMİRCİ' ye teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmamın başında, metin seçme konusunda yol gösteren ve yardımcı olan Araş. Gör. İbrahim ARIKAN'a teşekkür ederim. Tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan ve bana destek veren annem Fadime ŞAHİN'e ve çalışmam sırasında kaybettiğim babam Osman ŞAHİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

1. ESER KISALTMALARI*

BM : Kitâbu Bulgatü'l- Müştâk Fî Lügati't-Türk Vel' Kıfçak

BV: Baytaru'l-Vâzıh

CC: Codex Cumanicus

DM : Ed-Dürretü'l- Mudiyye Fi'l-Lügati't Türkiyye

GT: Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan Bi't- Türkî)

İH : El-İdrak Haşiyesi

İM: İrşâdü'l-Mülük Ve's-Selâtin

İN: Kitâb Fî İlmi'n-Nüşşâb

KF: Kitâb Fi'l-Fıkh

KFT: Kitâb Fi'l-Fıkh Bi'l- Lisâni't- Türkî

Kİ : Kitâbü'l- İdrâk Li-Lisâni'l-Etrâk

KK: El- Kavanînü'l- Külliye Li-Zabti'l-Lügati't- Türkiyye

MG: Münyetü'l- Guzât

MS: Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l- Leysi's- Semerkandî

RH: Kitâb Fî Rıyâzâti'l- Hayl

* Eser kısaltmaları için Toparlı, Vural, Karaatlı 2007 kullanılmıştır.

TA: Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî

TZ: Et- Tuhfetü'z- Zekiyye Fi'l- Lügati't- Türkiyye

2. DİĞER KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser

Ar. : Arapça

Az. H. Hik. : Azizlerin Hayat Hikâyeleri

ET.: Eski Türkçe

Far. : Farsça

Erm: Ermenice

Erm. H. Kıp. T. : Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi

krş. : karşılaştırınız

Mem. Kıp. : Memlûk Kıpçakçası

Rus. : Rusça

s. : sayfa

yy. : yüzyıl

İŞARETLER

// fonem ve morfem parantezi

> dilbilgisinde gelişme işareti

~ değişik yazımlar ya da benzer biçimler

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……I

KISALTMALAR……...IV

İŞARETLER……..VI

İÇİNDEKİLER……..VII

1. GİRİŞ 11
   1.1 KIPÇAKLAR 11
   1.2 KIPÇAK TÜRKÇESİ 12
      1.2.1 Karadeniz'in Kuzeyinde (Deşt-i Kıpçak) Yazıya Geçirilen Eserler ...13
      1.2.2 Mısır ve Suriye'de Kıpçak Türkçesiyle Yazıya Geçirilen Eserler 14
         1.2.2.1 Lügat ve Gramer Kitapları 14
         1.2.2.2 Fıkıh Kitapları 15
         1.2.2.3 Okçulukla İlgili Kitap 16
         1.2.2.4 Atlarla ve Atçılıkla İlgili Kitaplar 16
         1.2.2.5 Edebi Eser 16
   1.3 DEŞT-İ KIPÇAK'A GÖÇ EDEN ERMENİLER 17
2. ERMENİ HARFLİ KIPÇAK TÜRKÇESİ.....19
   2.1 ERMENİ HARFLİ KIPÇAK TÜRKÇESİ ESERLERİ.....22
      2.1.1 Vakayinameler (Kronikler) 23
      2.1.2 Hukuki Belgeler ve Tutanaklar 24
      2.1.3 Filolojik Eserler.....25
      2.1.4 Dinî Eserler 26
      2.1.5 Doğa Bilimleri Eserleri.....27
      2.1.6 Edebi Eser 28
   2.2 KULLANILAN ALFABE 29
      2.2.1 Alfabe.....31
3. METİN.....34

4. İNCELEME....144
4.1 SES BİLGİSİ....144
4.1.1 ÜNLÜLER....144
4.1.1.1 Ünlü Değişmeleri....144
4.1.1.1.1 i/ > /e/ , /e/ > /i/....144
4.1.1.2 Ünlü Düzleşmeleri....146
4.1.1.2.1 ü/ > /i/....146
4.1.1.2.2 /u/ > /ı/....146
4.1.1.3 Ünlü Yuvarlaklaşmaları....146
4.1.1.3.1 /e/ > /ö/....147
4.1.1.3.2 /a/ > /u/....147
4.1.1.3.3 ı/ > /u/....147
4.1.1.4 Ünlü Uyumu....147
4.1.1.4.1 Kalınlık-incelik uyumu....148
4.1.1.4.2 Düzlük-yuvarlaklık uyumu....148
4.1.1.4.3 Eklerde Ünlü Uyumu....149
4.1.2 ÜNSÜZLER....150
4.1.2.1 Ünsüz Değişmeleri....150
4.1.2.1.1 b/ > /m/....150
4.1.2.1.2 /b/ > /v/....150
4.1.2.1.3 ḳ/ > /ḫ/....151
4.1.2.1.4 g/ > / k/ değişimi....153
4.1.2.1.5 Ek başı /g/ sesi....153
4.1.2.1.6 g/, /ġ/ > /v/ (/y/)....154
4.1.2.1.7 /t/ > /d/....155
4.1.2.1.8 ġ/ > /ḫ/ değişimi....156
4.1.2.1.9 /k/, /k‘/ sesinin durumu....157
4.1.2.1.10 /d/ > /y/ (/d/ > /d̲/ > /y/)....157
4.1.2.2 Ünsüz Türemesi....158
4.1.2.3 Ünsüz Düşmesi....160
4.1.2.3.1 /g/, /ġ/ > ø....160
4.1.2.3.2 /y/ > ø....161

4.1.2.3.3 /r/ > ø 162
4.1.2.4 Ünsüz tonlulaşması 163
4.1.2.4.1 k/ ve ķ/ sesinin tonlulaşması 163
4.1.2.4.2 Eklerde /ķ/ ve /k/ sesinin tonlulaşması: 163
4.1.2.4.3 z/ sesinin tonlulaşması 164
4.2 ŞEKİL BİLGİSİ 165
4.2.1 Durum Ekleri 165
4.2.1.1 Yönelme Durumu 165
4.2.1.2 Bulunma Durumu Eki 166
4.2.1.3 Ayrılma (Çıkma) Durumu Eki 166
4.2.1.4 Belirtme Durumu Eki 167
4.2.2 İyelik Ekleri 168
4.2.3 Aitlik Eki 169
4.2.4 Çoğul Eki 169
4.2.5 Soru Eki 170
4.2.6 Kişi Ekleri 170
4.2.6.1 İyelik Kökenli Kişi Ekleri 170
4.2.6.2 Zamir Kökenli İyelik Ekleri 171
4.2.7 Zaman Ekleri 171
4.2.7.1 Geçmiş Zaman 171
4.2.7.1.1 Görülen Geçmiş Zaman 171
4.2.7.1.2 Duyulan Geçmiş Zaman 172
4.2.7.2 Şimdiki Zaman 172
4.2.7.3 Geniş Zaman 173
4.2.7.4 Gelecek Zaman 174
4.2.8 Kip Ekleri 175
4.2.8.1 Emir-İstek Kipi 175
4.2.8.2 Şart Kipi 175
4.2.8.3 Gereklilik Kipi 176
4.2.9 Zarf-Fiil Ekleri 176
4.2.10 Sıfat- Fiil Ekleri 177
4.2.11 Yardımcı Fiiller 177

4.2.11.1 bol-....177
4.2.11.2 ur-....178
4.2.11.3 et-....178
4.2.11.4 al-....178
4.2.11.5 ber-....178
4.2.12 Sıfatlar....179
4.2.12.1 Niteleme Sıfatları....179
4.2.12.2 Belirsizlik Sıfatları....179
4.2.12.3 Soru Sıfatları: 179
4.2.13 Zarflar 180
4.2.13.1 Zaman Zarfları....180
4.2.13.2 Yer Zarfları: 180
4.2.13.3 Soru Zarfları: 180
4.2.13.4 Miktar Zarfları: 180
4.2.13.5 Tarz zarfları: 181
4.2.14 Zamirler....181
4.2.14.1 Kişi Zamirleri 181
4.2.14.2 İşaret Zamirleri 182
4.2.14.3 Belirsizlik Zamirleri 182
4.2.14.4 Soru Zamirleri 182
4.3 SÖZ DİZİMİ....183
4.3.1 Düz Cümle 184
4.3.2 Devrik Cümle 184
4.3.3 İsim Tamlaması 185
4.3.4 Sıfat Tamlaması....185
4.4 SÖZ VARLIĞI 185
5. DİZİN....187
6. SONUÇ 366
7. KAYNAKÇA 367

1. GİRİŞ

1.1 KIPÇAKLAR

Kıpçak, bir Türk kavminin ve bu Türk kavminin yönetimi altında kurulan kavimler birliğinin adıdır. Araştırmacılar tarafından kelimenin asıl şeklinin "Kıvçak" olduğu, ardından çeşitli ses gelişmeleri sonucu "Kıfçak", "Hıfçak", "Hıfçah" şekillerini aldığı belirtilmiştir. Kaşgarlı Mahmut bu kavmin adını, eserinde "Kıvçak" şeklinde kullanmıştır.(Atalay, 1992: II. 276, III. 351).

"Kıpçak adı altında birleşen Türk kavimleri XII. yüzyıldan beri Avrupa'da Kuman adıyla anılmaktadır. Kıpçakların adı birçok kaynakta farklı şekillerde yer almıştır. Kıpçaklara Bizanslılar; Kumanos, Kumanai, Cumanus, Komani, Ruslar; Polovets, Almanlar; Falben, Folones, Valoni, Valwen, Pallidi, Ermeniler; Xartex, Macarlar; Kun adını vermişlerdir." (Rasonyi, 1983:184.)

Kuman gibi diğer tüm adlandırmalar, genellikle, sarı, açık sarı, saman rengi, sarışın gibi anlamlara gelmektedir. Bu tanımlamalardan anlaşılmaktadır ki Kıpçaklar, beyaz tenli ve sarışınlardı ve bu ad onlara diğer Türk boylarından farklı oldukları için verilmişti. (Rasonyi, 1983: 136).

"Ortaya çıkışları ile ilgili tam bir tarih verilemeyen Kıpçaklar, XI. yüzyıldan itibaren Karadeniz'in kuzeyinde Avrasya steplerinde Moğol İstilasına kadar iki yüzyıl boyunca hüküm sürmüştür ancak büyük bir boy birliği kurup, belirli bir merkez etrafında toplanıp güçlü bir siyasi birlik ortaya koyamamışlar ve bağımsız bir Kıpçak devleti kuramamışlardır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Kıpçak boylarının göçebelik geleneklerine ve usullerine bağlı olmalarıdır." (Kurat, 1992: 75.)

"Kıpçakların Doğu Avrupa ve civarında görülmeleri ilk olarak, XI. yüzyıl ortalarına rastlar. 1060 yılından sonra Uzları takip ederek Tuna boyuna doğru ilerlemişler ve yüzyılın sonlarına doğru, Karadeniz'in kuzeyindeki Deşt-i Kıpçak olarak adlandırılan bozkırlar tamamıyla Kıpçakların eline geçmiştir." (a.g.e, 1992: 75.)

1.2 KIPÇAK TÜRKÇESİ

Kıpçaklar, geniş bir alana yayılmaları nedeniyle, siyasi anlamda uzun süreli olarak bir araya gelemediklerinden, kalıcı ve ortak bir yazı dili birliği gerçekleştirememişlerdir.

Tarihi süreç içerisinde Karadeniz'in kuzeyi, Doğu Avrupa'nın bir bölümü, Irak, Suriye ve Mısır gibi geniş bir coğrafyada varlığını sürdüren ve hareket halinde olan Kıpçakların, yerleştikleri bölgelerde kullandıkları Kıpçak diline ait eserler günümüze kadar ulaşmıştır.

"Kıpçak Türkçesi, Batı Türkçesi'nin kuzey grubuna mensup olmasına rağmen asıl gelişmesi bir başka bölgede güney grubunun yayıldığı sahanın da güneyinde Mısır ve Suriye'de meydana gelmiştir. Bunun sebebi, pek çok Kıpçak gencinin köle ve cariye olarak satılması suretiyle bilhassa XIII ve XIV. yüzyıllarda Ön Asya ve Mısır'a gelmiş olmasıdır. " (Hacıeminoğlu, Bilgin, 2002: 422)

"Kıpçak adı altında ve Müslümanlık, Musevilik, Hristiyanlık gibi farklı dinlere mensup olan Türk halklarının dilleri, dini terminoloji ve söz dizimindeki küçük farklılıklar dışında, birbirine oldukça yakındır." (Kasapoğlu Çengel, 2012: 20)

Deşt-i Kıpçak, Suriye ve Mısır gibi arasında uzun mesafeler ve çeşitli halklar bulunan coğrafyalarda varlığını devam ettiren Kıpçakların bağlı bulundukları din ve etkileşim içerisinde oldukları farklı kültürler nedeniyle, bölgeler arasında dile ait unsurlarda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklara rağmen hem Karadeniz'in kuzeyinde hem Suriye ve Mısır'da belirli ortak noktaları koruyan Kıpçak dilinde eserler ortaya konulmuştur.

1.2.1 Karadeniz'in Kuzeyinde (Deşt-i Kıpçak) Yazıya Geçirilen Eserler

Türk dili ve kültür tarihi bakımından son derece önemli eserlerden birisi olan Codex Cumanicus, IX-XIV. yüzyıllar arasında Orta Asya'nın batısından başlayan, kuzeyde Orta İdil bölgesine, güneyde Kırım'a, batıda Tuna kıyılarına kadar uzanan ve Deşti Kıpçak (Kıpçak Bozkırı) denilen geniş coğrafyada yaşamış olan Kıpçak (Kuman) Türklerinden günümüze gelebilmiş tek eserdir.(Demirci, 2002: 699)

Codex Cumanicus'un bilinen tek yazma nüshası Venedik Saint Marcus Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Anonim bir eserdir. İtalyan bölümü ve Alman bölümü olmak üzere, tek cilt haline getirilmiş iki ayrı defterden meydana gelmektedir. Eserin yazıldığı yer ve tarih hakkında kesin bir bilgi yoktur. İtalyan bölümü İtalyan tüccarlar tarafından kolonilerinin yerleştiği Karadeniz'in kuzeyinde, Alman bölümü ise Aşağı Volga bölgesindeki Alman Fransiskan mezhebi mensupları tarafından yazılmıştır. Eserin yazılış amacı tam olarak bilinmemekle birlikte araştırmacıların büyük bir bölümü, eserin hem yabancılara Kıpçak Türkçesini öğretmek, hem de Kıpçaklar arasında Hıristiyanlığı yaymak amaçlı yazılmış bir eser olarak hazırlandığı görüşündedirler. (Hacıeminoğlu, Bilgin, 2002; 1994; Demirci, 2002; Çağatay, 1977)

1.2.2 Mısır ve Suriye'de Kıpçak Türkçesiyle Yazıya Geçirilen Eserler

Mısır ve Suriye'de köle Kıpçakların yönetimi ele geçirmesi sonucu halkı Arap yönetici sınıfı Türklerden oluşan Memlük Devleti kurulmuştur.

"Arapça konuşan halkın Türkçeyi öğrenmesini kolaylaştırmak için çeşitli Türkçe eserler yazıldı, Arapça ve Farsçadan tercümeler yapıldı. Memlûk emîr ve sultanlarının kütüphaneleri için bazı Türkçe eserler istinsah edildi. Memlûk-Kıpçak eserlerinin dili asıl Memlûk Kıpçakçası, asıl Oğuz Türkçesi ve Kıpçak Oğuz karışımı bir dil olmak üzere üç grupta incelenmektedir." (Hacıeminoğlu, Bilgin, 2002: 423).

1.2.2.1 Lügat ve Gramer Kitapları

1. Kitâbü'l-İdrâk li-lisâni'1-etrâk. Araplar'a Türkçe'yi öğretmek amacıyla Ebû Hayyân el-Endelüsî tarafından kaleme alınmıştır. Eser 1312'de Kahire'de tamamlanmıştır. İstanbul'da Beyazıt Devlet Kütüphanesinde ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde olmak üzere iki yazma nüshası vardır.

2. *Kitâb-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Müellifi bilinmeyen eser 1343 yılında yazılmıştır. Tek yazması Hollanda'da Leiden Akademi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

3. *Kilâbü't-Tuhfeti'z-Zekiyye fi'l-lugati't-Türkiyye*. Mukaddimesinde Kıpçak Türkçesi ile yazıldığı belirtilen eserin Mısır'da 1425 yılından önce kaleme alındığı tahmin edilmekte, ancak müellifi bilinmemektedir. Tek yazması Beyazıt Devlet Kütüphanesi'dedir.

4. Kitâbü Bulgati'l-müştâk fî lugati't-Türk ve'l-Kıfçak. 1451 yılından önce yazılan eserin müellifi Ebû Muhammed Cemâ-leddin Abdullah et-Türkî'dir. Tek nüshası Paris Bibliotheque Nationale'dedir.

5. *el-Kavânînü'I-külliyye li-zabti'l-lugati't-Türkiyye.* XV. yüzyılın başlarında Kahire'de yazılan ve müellifi bilinmeyen bu eserin tek yazması Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

6. eş-Şüzûrü'z-zehebiyye ve'l-kitâbü'l-Ahmediyye fi'1-lugati't-Türkiyye. Molla Salih tarafından I619'da Mısır'da yazılan eseri Besim Atalay yayımlamıştır (İstanbul 1949).

7. Kitâbü'd-Dürreti'l-mudîa fi'l-lugati'l-Arabiyye ve't-Türkiyye. Yazarı bilinmemektedir. 3 nüshası vardır.

1.2.2.2 Fıkıh Kitapları

1. Kitâbü'l-Fıkh. Arapça bir fıkıh kitabının satır arası tercümesidir. Tek yazması Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan eserin mütercimi ve tercüme tarihi hakkında bilgi yoktur. Kitabın Mukaddi-metü'l-Gaznevî fi'l-'ibâdât adlı şerhin ikinci bir tercümesi olduğu anlaşılmaktadır. (Demirci, 1992: 133)

2. Kitâbfi'l-Fıkh bi'Hsânî't-Türkî. Müellifi bilinmeyen bu eserin 1421 yılından önce yazıldığı anlaşılmaktadır. Tek nüshası Millet Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.

3. Kitâbü Mukaddimeti Ebi'I-Leys es-Semerkandî. Kansu Gavri (1501-1516) adına Arapça'dan yapılan bir satır arası tercüme olup tek yazması Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

4. İrşâdü'l-mülûk ve's-selâtîn. Arapça'dan yapılan satır arası tercümelerden olan eserin mütercimi bilinmemektedir. 1387'de İskenderiye'de tamamlanan kitabın tek yazması Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.

5. Şerhu'l-Menâr. Mukbil b. Abdullah tarafından Arapça'dan Türkçe'ye çevrilip şerhedilen eser 1402'de Mısır'da yazılmıştır. Kitabın Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler, Süleymaniye ve Nuruosmaniye kütüphanelerinde çeşitli nüshaları bulunmaktadır.

6. Mukaddimetü'î-Gaznevî fi'l-ibâdât Tercümesi. İbnü'z-Ziyâ el-Mekk-nin (ö. 854/1450) ez-Ziya'ü'l-ma'nevî 'ale'l'Mukaddimeti'l- Gaznevî adıyla kaleme aldığı şerhin tercümesidir. Eserin tek yazması Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı olup tercüme edenin adı ve tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. (bkz. *Kitâbü'l-Fıkh).*

1.2.2.3 Okçulukla İlgili Kitap

1. Kitâb fî ilmi'n-nüşşâb.

1.2.2.4 Atlarla ve Atçılıkla İlgili Kitaplar

1.Kitâb fî Riyâzâti'l-hayl.

2. Münyetü'l-guzât.

3.Baytaratü'l-vâzıh.

1.2.2.5 Edebi Eser

1. Kitâb Gülistan bi't-Türkî. Seyf-i Sarâyî'nin i 391'de Mısır'da tercüme ettiği Gülistan tercümesidir. Bilinen tek yazma nüshası Hollanda Leiden Akademik Kütüphanesindedir.

1.3 DEŞT-İ KIPÇAK'A GÖÇ EDEN ERMENİLER

Ermeni Bagratlı (Bagratid) Devletinin XI. yüzyılda Selçuklu Devleti tarafından yıkılışı ve Ermenilerin en önemli şehri olan Ani'nin elden çıkmasıyla burada yaşayan Ermeni toplumu Karadeniz'in kuzeyine özellikle Kırım ve çevresine göç etmiştir. XIII. yüzyılda Moğol ordularının Ani'yi ele geçirmesi, bölgeye yeni bir göç dalgasına neden olmuştur. Bu göçler sonucunda bu yüzyılda Kırım ve çevresinde önemli bir Ermeni nüfus yoğunluğu oluşmuştur (Kasapoğlu Çengel, 2012; Öztürk, 2011; Arıkan, ; Chirli, 2005).

Ermeni tarihçilerine göre de Ukrayna topraklarında Ermenilerin ortaya ilk çıkışının sebebi XI.yy'ın ortalarında başkenti Ani olan Bagratid Ermeni Devleti'nin dağılmasıdır (Garkavets, Hurşudyan, 2001: 587; Pritsak, 1988: 123; Tekin, 1997: 110).

"Ermenistan'ı terk etmek zorunda kalan Ermenilerin pek çoğu Don, Kırım ve Bessarabya'da yaşayan Kıpçaklarla uzun süre birlikte yaşadıktan sonra Ukrayna'ya göç ettiler. XI. Yüzyıl ortalarından itibaren Kırım'ın Kefe şehrine yerleşen Ermeniler, en büyük yerleşimi bu şehirde göstermiştir. XIII. yüzyıldan itibaren Lviv'da görülmeye başlanan Ermeni kabileleri Ukrayna'nın birçok yerleşim yerinde

bulunmuş; Lviv, Kamanets gibi şehirlerde pazarlar, kiliseler, hamamlar, yaşlılar yurdu, mağazalar gibi çeşitli sosyal yapıları inşa etmişlerdir.” (Chirli, 2005).

XI. yy’ da Ukrayna’da oluşmaya başlayan en büyük Ermeni yerleşimlerinden ilki Kırım’ın Kefe şehrindedir. İkinci büyük yerleşim ise Sudak’ta meydana gelmiştir. Lviv’de ise Ermeni toplulukları XIII. yy’ın ortalarında görülmeye başlanmıştır fakat Ermeni topluluklarının asıl yerleşimi 1475’te Osmanlı Devleti’nin Kırım’ın Kefe şehrini ele geçirmesi sonucu gerçekleşmiştir. Bu olay sonucunda göç eden Ermenilerin büyük bir bölümü Kamanets-Podolsk (Polonya) bölgesine yerleşmiştir. Lviv’den başka Ermeni yerleşimleri XIV-XV. yüzyıllar arasında Kiev, Lutsk, Vladimir ve Romanya’da Suceava ve Seret şehirlerinde de oluşmuştur (Garkavets, Hurşudyan, 2001: 588, Kasapoğlu Çengel, 2012: 21)

XI. yüzyıldan itibaren Deşt-i Kıpçak’ta birlikte yaşayan Ermeni ve Kıpçaklar XIII. yüzyıldan itibaren, kendi aralarında yakın ilişkiler kurmuşlar ve ticaret, zanaat gibi kazanç alanlarında birlikte yer almışlardır (Kutalmış, 2004: 38).

XIV. yüzyılın sonlarına doğru da Moğol akınlarını devam etmesiyle Deşt-i Kıpçak’a göçler sürmüş, XV. yüzyılın ikinci yarısında Kırım’da Ermeni nüfusu 35-40 bini bulmuş, bu yüzyıllar arasında artan etkileşimle Kıpçak dili Ermeniler arasında konuşma dili ve din dili olarak kabul görmüştür (Kasapoğlu Çengel, 2012: 20-21)

Deşt-i Kıpçak’taki Kıpçak Ermeni ilişkisinin temelini, araştırmacılar, ticaret ilişkilerine bağlamaktadır. Ticaretle yerli halkın ihtiyaçlarını karşılayan Ermeniler’in %80’lik bölümünün zanaatkâr oldukları bilgisine ulaşılabilmektedir. (Arıkan, 2005; Chirli, 2005; Hacıeminoğlu, Bilgin, 2002; Pritsak, 1988).

Ermeniler bildikleri Kıpçak diline yakın olan Kırım Tatarca ve Türkçeye hâkim olduklarından sık sık tercüman, danışman, müşavir hatta bazen diplomat gibi görev almışlardır (Garkavets, Hurşudyan, 2001:593).

2. ERMENİ HARFLİ KIPÇAK TÜRKÇESİ*

Kıpçakların yaşadığı bölgelere yerleşip bölgede yoğunluğu fazla olan Kıpçak nüfusunun etkisi altında kalan Ermeniler, ana dillerini zamanla daha az kullanmaya başlayarak ticari ve sosyal hayatta Kıpçak dilini kullanarak kendilerine kolaylıkla yer edinmeyi amaçlamışlardır. Özellikle ticari ilişkiler sebebiyle devamlı bir arada olan Kıpçaklar ve Ermeniler kültür ve dil açısından birbirlerinden etkilenmişlerdir. Bu etkileşim sonucu Kıpçaklar, Ermeniler'in inancı olan Hristiyanlığın Gregoryen mezhebine geçmişlerdir (Arıkan, 2006; Chirli, 2005; Kasapoğlu Çengel, 2012; Kutalmış, 2004; Öztürk, 2011).

İki toplumun teması sonucunda her açıdan olduğu gibi dil konusunda da etkileşimi sonucu altyapısı Kıpçak Türkçesinden oluşan Ermenice sözcükler ve yapılar da içeren araştırıcılar tarafından Ermeni Kıpçakçası olarak adlandırılan bul dil ve bu dile ait dil yadigârlarının ortaya çıkışı ve kaynağı ile ilgili temel iki bakış açısı vardır.

Bu görüşlerden ilki, XI. yüzyıldan itibaren Kıpçak bozkırı olarak adlandırılan Deşt-i Kıpçak'a göç eden Ermeni topluluklarının sayısı XIII. ve XIV. yüzyıllarda kayda değer bir nüfusa ulaşmış ancak daha yoğun olan Kıpçakların dilini kullanmışlardır. Deny, Garkavets ve Hurşudyan'a göre Ermeniler kullandıkları bu

* Ermeni Kıpçakçası veya Gregoryan Kıpçak Türkçesi terimlerinin yerine Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi kullanılmıştır.

dili Lehçe ve Ukranca'dan ayırt etmek amacıyla Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle kaleme alınmış metinlerde, bu dili konuşanlar önce "hıpçah tili", sonra "bizim til" ve "tatarca" olarak nitelendirmişlerdir.

Bu görüşün devamı niteliğinde, kalabalık Kıpçak nüfusu içerisinde zamanla asimile olan Ermenilerin dillerini büyük oranda unutarak, Kıpçak Türkçesiyle konuştukları ve yazdıkları savunulmaktadır. Ukrayna'daki Ermeniler kendilerini Ermeni olarak tanımlamalarına rağmen ana dillerini neredeyse unutmuşlar ve genellikle Kıpçak dilinde konuşmaya, yazmaya, dua etmeye başlamışlardı. (Garkavets, Hurşudyan, 2001, s. XVII).

Aleksandr Garkavets'in çalışmaları da bu görüşü destekler niteliktedir. Garkavets, Ermeni- Kıpçak ilişkilerinin ticaret ve kültür alışverişi sayesinde gelişerek Ermeniler'in Kıpçak Türkçesi'ni benimseyerek ibadet dili olarak kullanmışlardır. Kıpçaklar'ın ise Gregoryen mezhebini kabul ettiklerini belirtmiştir.

Bu konudaki diğer görüşün sahibi Gerard Clauson, Ermeni Kıpçakçası olarak isimlendirilen bu dilin, Kıpçakların dili olduğunu, şu an için bilinmeyen bir dönemde Ermeni Gregoryen mezhebini kabul ettiklerini ve dillerini Ermeni alfabesiyle yazıya geçirdiklerini savunmuştur. Ayrıca Clauson, kullanılan dilin temelinin Kıpçak Türkçesi temelli biçim ve ses özelliklerini taşıdığını, metinlerde Ermenice ve Slav dillerinin söz varlığının Kıpçak Türkçesine göre çok daha az yer bulduğunu belirtmiştir. Clauson, Kıpçak dili konuşurları eğer Ermeni kökenli olsaydı temel sözcüklerin Ermenice olması gerektiğini de eklemiştir.

Karadeniz'in kuzeyinde Kıpçaklarla yaşayan Ermeniler ana dillerini unutmuş, ibadette, ticarette ve sosyal yaşamda Kıpçak Türkçesini kullanmışlardır. Bu dile ait ürünlerin Gregoryen ve Ermeni harflerini kullanan Kıpçaklar mı, yoksa Kıpçak dilini ibadet ve yazı için benimseyen Ermeniler mi olduğu konusunda görüş birliği yoktur. Gregoryen mezhebi diğer Hristiyanlık mezhepleri olan Katoliklik ve Ortodoksluğun aksine milli bir kimlik sahibi olduğundan Gregoryen mezhebine inanan Kıpçakların Ermeni olarak kabul edilmiş olma ihtimali mümkündür (Arıkan, 2006; Clauson, 1971; Kasapoğlu Çengel, 2012; Öztürk, 2011).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi, Ermenice, Slavca sözcükler de bulundurmasına karşın söz varlığı, morfoloji, fonetik bakımından Kıpçak Türkçesidir. Jean Deny ve diğer araştırıcılar Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinin Codex Cumanicus'un dilinin devamı niteliğinde olduğunu ve Karaimce ve Tatarca'ya benzediğini aktarmışlardır (Chirli, 2005; Garkavets-Hurşudyan, 2001; Kasapoğlu Çengel, 2012).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi, tarihi gelişimini; yazı öncesi dönem, yazı dilinin ortaya çıkması ve dilin kaybolması şeklinde üç bölümden meydana gelmektedir. (Chirli, 2005; Öztürk, 2011).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinin yazısız kullanımı XIII. ve XV. yüzyıllardadır. Yazı dili olarak ortaya çıkışı ve yazı dili olarak en parlak dönemi XVI. yüzyıl ve XVII. yy'ın ilk yarısını kapsamaktadır. (Chirli; 2005: 5) Gregoryenliği kabul eden Kıpçakların dini bilgilere ihtiyacı sonucu Kıpçak Türkçesi, Ermeni harfleriyle yazıya geçirilmeye başlanmıştır. XVI. yüzyılda elçilik görevlerinin Ermeniler'den Gregoryen Kıpçaklar'a geçmesiyle Ermeni Harfli Kıpçak

Türkçesi yazı dili merkezi Lviv olmuştur. Polonya'daki Ermeni cemaati XVII. yüzyıl ortasından itibaren milli benliklerini yitirmesi ve Ukrayna'da yaşayan Kıpçak nüfusunun da azalmasıyla, bu dönemde yazı dili olma özelliğini kaybeden Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi, aynı yüzyıl itibariyle kaybolmuştur. (Chirli, 2005; Öztürk, 2011).

2.1 ERMENİ HARFLİ KIPÇAK TÜRKÇESİ ESERLERİ

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi konuşurları kendilerinden sonra çok zengin bir yazılı miras bıraktılar. 1521-1669 yılları arasında yazıya geçirilen ve şu ana kadar ulaşabilen Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle yazılmış 112 eser bulunmaktadır (Garkavets, Hurşudyan, 2001, XIX).

XIV yy'dan-XIX yy'a kadar yaklaşık altı yüz yıllık bir döneme yayılmış olan Ermeni harfli Türkçe yazma eserler din, edebiyat, tarih, felsefe, doğa bilimleri, ziraatçilik alanlarında, yazıldıkları döneme ait önemli birer kaynaktır.

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi yazılı mirası konularına göre şöyle sınıflandırılabilir (Chirli, 2005: 11) :

1. Vakayinameler (Kronikler)

2. Hukuki belgeler ve tutanaklar

3. Filolojik eserler

4. Dinî eserler

5. Doğa bilimleri eserleri

6. Edebi eserler

2.1.1 Vakayinameler (Kronikler)

Şu ana kadar yapılan çalışmalar sonucunda, Kamanets Vakayinamesi, Polonya Vakayinamesi ve Venedik Vakayinamesi olarak üç adet vakayiname saptanmıştır.

1.Kamanets Vakayinamesi: 1582-1621 yılları arasında Ermenice ve Kıpçak Türkçesiyle yazılan bu vakayinameye 1650-1652 yılları arasında eklemeler yapılarak son hali verilmiştir. Bu eserde 1430-1652 yılları arasında meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Kıpçak Türkçesiyle yazılmış bölümde ise 1620-1621 Hotin Savaşından (Osmanlı- Lehistan Savaşı) da bahsedilmektedir.

Vakayinamenin; biri Paris Milli Kütüphanesi' nde *(Paris Bibliotheque Nationale*) 194 numaraya kayıtlı diğeri Venedik Ermeni Mekhitarist Kütüphanesi' nde (*Biblioteca Mechitarista di San Lazzaro degli Armeni)* bulunan iki nüshası vardır.

Paris Nüshası kısa bir nüshadır. 1957'de Jean Deny Kıpçak Türkçesi bölümü üzerinde çalışma yapmıştır.

Venedik nüshası ise tam nüshadır. 1968'de Edmund Schütz üzerinde ayrıntılı yayın yapmıştır.

2.Polonya ve Venedik Vakayinameleri: Paris Milli Kütüphanesi'nde *(Paris Bibliotheque Nationale*) bulunan bu iki vakayiname 194 numarada 60-65. sayfalarda

bulunmaktadır. Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle yazılan bu iki yazma İsa'nın doğumuyla başlar ve 1537'e kadar meydana gelen olaylardan bahseder.

2.1.2 Hukuki Belgeler ve Tutanaklar

Kamanets-Podolsk'ta yaşayan Batı Ukrayna Ermeni cemaatinine ait pek çok yazma bulunmaktadır.

1.Tutanaklar: Kamanets-Podolsk Ermeni mahkemesi tutanakları Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinin büyük bir kısmını oluşturur. Otuz iki ciltten oluşan bu kayıtların bir cildi Kıpçak Türkçesidir. Kamanets'ten getirildikten sonra 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Kiev Üniversitesinde bulunan Devlet Arşivinde saklanmıştır.

Bu belgeler üzerinde Grunin bir doktora tezi yayımlamıştır ancak Kamanets-Podolsk Ermeni mahkemesi tutanaklarının yangında yok olduğu bilgisini yayarak bilim dünyasını yanıltmıştır.

2. Kanun Kitabı(Töre Bitiği): Mihitar Goş tarafından Ermenice yazılan *Sudebnik* adlı eserin girişi ve 98 maddesinin Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi'ne çevirisi üzerine eklenen Kıpçak hukuk anlayışı ile ilgili 24 madde eklenmesiyle oluşan, içerisinde medeni hukuk kuralları, ceza hukukuyla ilgili kanunlar, bağımsız hukuk belgeleri ve yargılama usulü kanunu bunulan yazmadır. Ermenice eser ilk olarak Polonya Kralı I. Sigizmund'un emriyle Ermeniceden Latinceye, Latinceden Lehçeye tercüme edilmiştir. 1523 yılında ise Lehçeden Kıpçak Türkçesine çevrilmiştir.

Eserin Lviv ve Kamanets-Podolks'ta farklı kişilerce yazılmış Wroclaw Ossolinski Milli Enstitü Kütüphanesi (Polonya) 1916/II mumarada kayıtlı 1568 yılında yazılmış olan nüshası, Paris Bibliotheque 176 numarada bulunan Lviv'de 1568'de yazılan nüshası ve Viyana Mekhitarist Cemaati Kütüphanesi (Avusturya) 468 numarada olan 1575 tarihli Kamanets'te yazıya geçirilen nüshası olmak üzere üç nüshası vardır.

2.1.3 Filolojik Eserler

Ermenice'nin gramerini anlatan Kıpçak Türkçesi iki dilbilgisi kitabı, beş Ermenice- Kıpçak Türkçesi sözlük ve bir tane de Zebur sözlüğü bulunmaktadır.

1.Gramer Kitapları: Gramer kitapları Lviv'da 1581'de yazılan kitap Erivan Matenadaran'da yine 1613 yılında Lviv'de yazılan dilbilgisi kitabı Viyana'da Ermeni Mehitarist Kütüphanesinde bulunmaktadır.

2. Sözlükler: Ermenice- Kıpçak Türkçesi sözlüğü olan bu sözlükler Ermeniceden tercüme edilmiştir. Bu sözlükler: Lviv Üniversite Kütüphanesi'nde 51 numarada (366s.) St. Petersburg M. E. Saltıkov-Chtchédrine Devlet Halk Kütüphanesi'nde Arm. 8 numarada (280 s.) Viyana'da Avusturya Milli Kütüphanesi'nde Arm. 3'te (106 s.)'te ve Viyana Mekhitarist Cemaati Kütüphanesi'nde 84 (178 s.) ve 311 (301 s.) numarada bulunmaktadır.

3.Zebur Sözlüğü: Erivan Matenadaran'da 2267 no'da bulunan Ermenice- Kıpçak Türkçesi sözlük Zebur'daki eski kelimleri açıklamaktadır.

2.1.4 Dinî Eserler

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle yazılmış beş Zebur, 9 dua kitabı , Vartabed Anton'a ait dört vaaz kitabı, Havari Paul'un mektupları ve azizlerin hayat hikayeleri gibi dini içeriğe sahip bir çok eser Avrupa, Rusya ve Ermenistan kütüphanelerinde bulunmaktadır.

1.Zebur: İlk çevirisi 1575' te Lviv'de yapılan Zebur'un, ikinci çevirisi Diakon Lussing tarafından 1580'de yapılmıştır. İlk çevirinin yazması Krakow, Czartorysky Müzesi'nde 3646/III , ikinci çevirinin tek nüshası ise Viyana Milli Kütüphanesi'nde 13 numarada bulunmaktadır.

Diğer Zebur nüshaları ise ; Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 359 (632 s.) numarada; Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 1817 (708 s.) numarada; Paris, Biblioteque National Arm. 5 (404 s.) numarada bulunmaktadır.

2.Dua Kitapları : Krakow, Chartorysky Müzesi, 2412 (426 s.) numarada, Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 143 (566 s.) numarada, Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 525 (400 s.) numarada, Erivan, Matenadaran, 2267 (3 s.) numarada, Erivan, Matenadaran, 2403 (422 s.) numarada Leiden Üniversitesi Kütüphanesi' nde (168 s.) bulunan eserlerin en önemlisi, Türk Dilinin basılan ilk kitabı olarak tanınan Hollanda Leiden Üniversitesi Kütüphanesi' nde bulunan "*Algış Bitiği*"dir.

Algış Bitiği üzerine yapılan ilk çalışma Edmund Schütz tarafından 1962'de yapılmıştır. Basılı bu eser üzerine yapılan ayrıntılı yayın ise Nadejda Chirli'ye aittir.

3.Vaazlar : Vartaben Anton'un vaazlarından oluşan eserler Varşova, Int of Oriental Studies, 6 (202 s.); Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 479 (432 s.); Viyana,

Mekhitarist Kütüphanesi, 480 (478 s.) ; Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 481 (304 s.) bulunmaktadır.

4.Aziz Paul'ün Mektubu: Venedik, Mekhitarist Kütüphanesi, 446 numarada bulunan yazma 286 sayfadan oluşmaktadır.

5. Azizlerin Hayat Hikayeleri: Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 536 (254 s.) numarada; Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi, 468, (64 s.) numarada; Paris, Paris Bibliotheque Nationale, Arm. 194, (82s.) numarada olmak üzere üç tane el yazması vardır.

Üzerinde çalıştığımız Azizlerin Hayat Hikayleri metni Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi'nde 536 numarada bulunmaktadır. 127 yaprak / 254 sayfadan oluşan el yazmasının kim tarafından ne zaman yazıldığı saptanamamıştır.

11 farklı dini hikayeden oluşmaktadır. Didaktik bir eserdir. Din büyüklerinin mucizelerinden bahseder.

Eser üzerinde çalışma yapılmamıştır.

2.1.5 Doğa Bilimleri Eserleri

Doğa bilimleri eserlerinden günümüze sadece, Lviv'li Andrey Torosoviç tarafından 1626-1631'de kaleme aldığı kimya problemleriyle ilgili olan " *Taynı filosofskogo kamnya" (Felsefe Taşının Sırları)* ulaşabilmiştir. Kiev'de bulunmaktadır.

2.1.6 Edebi Eser

Viyana, Mekhitarist Kütüphanesi 468 numarada bulunan Bilge Hikar'ın Öyküsü isimli el yazması Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle yazılmıştır. Ermeniceden çevrildiği düşünülmektedir. Eser üzerinde Jean Deny ve Triyarski birlikte çalışma yapmışlardır.

2.2 **KULLANILAN ALFABE**

Türkçe, Köktürk alfabesinden bu yana, farklı zamanlarda ve yerlerde Sogd, Uygur, Mani, Brahmi, Süryani, Arap, Grek, İbrani, Latin ve Kiril alfabeleri gibi çeşitli alfabelerle yazılmış ya da yazılmaya devam etmektedir. (Tekin, 1997: 17)

Türkçenin yüzyıllarca süren yazılı geleneğinin, belli bir dönemde devam ettirilmesinde kullanılan alfabelerden biri de Ermeni alfabesidir. Ermeni alfabesi 5. yüzyılda başlarında Mesrob Maşdots tarafından oluşturulmuştur (Chirli, 2005; Kasapoğlu Çengel; 2012).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinde kullanılan Arami kökenli Ermeni alfabesi 31 ünsüz ve 7 ünlü olmak üzere 38 harften oluşmaktadır. Harfler birleşmeden soldan sağa doğru yazılmaktadır. Ayrıca, Ermeniler Ermeni harflerine rakam değerlerini de vermektedirler. Metinlerde rakamlar olarak kullanılan harfler üstü çizgili olarak geçmektedir. (Chirli, 2005: 17)

Ermeni alfabesinin Türkçe metinlerinin yazımında kullanılmasına XIV. yüzyılla birlikte yazma eserlerde, XVIII. yüzyıldan sonra da basma eserlerde yaygın olarak rastlanmaktadır. Türkiye'de ve Ermenilerin yerleştikleri başka ülkelerde Ermeni harfli Türkçe eserlerin basılması XX. yüzyılın başından itibaren giderek azalsa da 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir (Pamukçiyan, 2002: XI).

Türkçeyi Ermeni alfabesiyle yazanlar Ukrayna-Polonya Ermenileri ile Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tebaası Ermeni asıllı vatandaşlardır (Tekin, 1997:110).

Ermeni Alfabesi, Türk dilin yazılması için tam olarak uygun değildir. /a/, /ı/, /o/, /u/, /e/ ve /i/ sesleri ayırt edilebilirken, /ö/, /ü/, /ä/ sesleri için özel bir işaret bulunmamaktadır. (Tekin, 1997: 109)

Ukrayna'da yaşayan Ermeniler tarafından batı versiyonu kullanılan Ermeni alfabesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinin ünlü sistemini net vermediği gibi ünsüz sisteminin özelliklerini de tam olarak verememektedir. Bundan dolayı A. Garkavets Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinleri Türk transliterasyonu ve transkripsiyonuna uygun olarak okumuştur. E. Trıyarski, E. Schütz, Y. Daşkeviç gibi araştırmacılar ise Ermeni alfabesinin transliterasyonuna göre okumaktadırlar (Chirli, 2005: 18; Kasapoğlu Çengel, 2012: 35-36)

2.2.1 Alfabe

Harfin işareti Büyük/Küçük		Harfin adı	Transkripsyon Büyük/Küçük	
Ա	ա	aib	A	a
Բ	բ	pen	P	p
Գ	գ	kim	K	k
Դ	դ	ta	T	t
Ե	ե	yech	ye- kelime başında ,	-e- kelime içinde
Զ	զ	za	Z	z
Է	է	e	E	e
Ը	ը	et	I	ı
Թ	թ	to	T‘	t‘
Ժ	ժ	zhe	J	j
Ի	ի	ini	İ	i
Լ	լ	lyun	L	l

Խ	խ	khe	H	h
Ծ	ծ	dza	Dz	ʣ
Կ	կ	gyun	G	g
Հ	հ	ho	H	h
Ձ	ձ	tsa	Ts	ts
Ղ	ղ	ghad	Ġ	ġ
Ճ	ճ	ʤhe	C	c
Մ	մ	men	M	m
Յ	յ	hi	Y	y
Ն	ն	nu	N	n
Շ	շ	sha	Ş	ş
Ո	ո	wo	vo- kelime başında, -o- kelime içinde	
Չ	չ	cha	Ć	ć
Պ	պ	be	B	b
Ջ	ջ	ʤhe	Ç	ç
Ռ	ռ	ra	Ṙ	ṙ

Ս	ս	se	S	s
Վ	վ	vev	V	v
Տ	տ	dyun	D	d
Ր	ր	re	R	r
Ց	ց	tso	Ts‘	ts‘
Ւ	ւ	hyun	W	w
Փ	փ	pyur	P‘	p‘
Ք	ք	ke	K‘	k‘
Օ	օ	o	Ọ	ọ
Ֆ	ֆ	fe	F	f
Նկ		nu+gyun		ŋ
Աւ		aib+hyun	Ọ- kelime başında	
Իւ		ini+hyun	Ŭu- kelime başında	
ոյ		wo+hi	-uy- kelime içinde	
ու		wo+hyun	-u- kelime içinde	

3. METİN

(1r)[1] **Badmut‘iunudur da yaḫşı ḫılınganı surp Marianēniŋ, ki K‘risdos üçün ḫıynaldı da ḫanın**

[2]**töktü Andiok‘ atlı kermändä Lipanos dinsiz starostadan**

[3]K‘risdosnuŋ jarut‘iunundan soŋra da haybatlı

[4]kökkä aġınganından soŋra, da surp aṙak‘ellär ki

[5]tügällädilär Teŋriniŋ buyruḫun, da ari inamnı sür-

[6]dülär barça inamlı k‘risdânlarga, da keltirdilär

[7]haybatlı taclar da sanlı, ḫaysı ki

(1v) [1]surp ḫaçıdır

[2]K‘risdosnuŋ, da surp ḫaç bilä yeŋdilär dinsiz ḫan-

[3]larnı da töräsiz starostalarnı.

[4]Mundan soŋra, ki ḫıynaldılar K‘risdos üçün da

[5]dinsizliktän ki ḫaytardılar barçasın k‘risdânlikkä da K‘risdoska.

[6]Küçäydilär Ari Can bilä, ki aytıp badmel et-

[7]käylär surp Marianēniŋ ḫuvatın da tanıḫlıḫın da

[8]barça sk‘ançelikin, ḫaysı ki etti Andiok‘ kermändä.

(2r)[1] Men, Tēmēdrianos, yazdım inamın da

[2]haybatlı ḫılınganın, ḫaysı ki bu türlü edi, tügäl da

[3]ari Marianēniŋ ḫaravaşınıŋ K‘risdosnuŋ da Teŋri-

[4]mizniŋ bizim.

[5]Surp Marianē ulu köktän edi, da atası gurk‘-

[6]lar üsnä ulu edi, da yalġız edi surp Marianē ata-

[7]sında, özgä yoḫ edi.

[8]Berdi anı ustaga aḫılga da yıraḫlattı kermän-

[9]dän on dört frang mili, da yasattı aŋar öv,

(2v) [1]ki

[2]kimsä er ataġlı kirip çıḫmagay ḫatına, da yasa-

[3]dılar aŋar gurk‘övü, da bar edi ḫulları da ḫaravaş-

[4]ları, da anda ösüp ilgäri keldi da övrändi anda.

[5]Surp Marianē, ḫaçan ki eskä da aḫılga keldi, an-

[6]sızın kördü terecädän ötläş övündä yarıḫ, ulu taŋ-

[7]lamaḫ bilä taŋla*n*dı, zera yarıḫ körgäni heç yoḫ edi.

[8]Ansızım ulu küstünmäḫ bilä küs

(3r)[1]tündü

[2]surp Marianē da ayttı:

"[3]Egär ki ol esä, ki dünyâni da köknü yaratıptır,

[4]men dä aŋar yügünüp yerni öpär edim alnına anıŋ.

[5]Da yügünmäs edim atamnıŋ yalġan teŋriläri-

[6]nä; yügünürmen da tapunurmen dünyâni Yaratu-

[7]çını, da atamnıŋ yalġan teŋrilärinä inanmas edim,

[8]da heç etär edim, da tapunurmen, ḫosdovanel bo-

[9]lup, köknü, da yerni, da dünyâ-

(3v)[1]ni Yaratuçıga, Ata da Oġul Ari Can Biy Teŋrini, amēn».

[2]Tek ol sahat surp Marianē toldu Ari Can bilä

[3]tolu da atıldı k'risdân; da atası öçäşip sökär edi, ki

[4]K'risdoska kelin boldu, ölümsüz ḫanga.

[5]Ol vaḫtta surp Marianē on dört yaşında edi da

[6]övränir edi esni da aḫılnı.

[7]Da ḫaçan ki işitir edi k'risdânlarnıŋ ḫıyınla-

[8]rın, közläri yaş bilä tolar edi da

(4r) [1]ulu küstün-

[2]mäḫindän aytar edi, ki: «Bolgıy edi ol kün, ki men

[3]dä tüşkäy edim K‘risdos üçün ol türlü ḫıyınlarga,

[4]ki canım ḫutulgıy edi meŋi ḫıyınlardan da sönöv-

[5]süz ottan»,– da alġış etti Teŋrigä da ayttı:

“[6]Biyim, Eyäm, sen bilirsen adamnıŋ tarbiya-

[7]tın, ki miskin da imşaḫtır; ber seniŋ Teŋrilik kü-

[8]çündän maŋa, ki haybatlagaymen seni”.

[9]Tek ol sahat ḫantiọk‘ [=ḫanı Antiọk‘nuŋ] Li-

[10]pianos yeberdi kendiniŋ inamlı

(4v) [1]starostasın, ki

[2]buyruḫun ḫannıŋ tezindän tügällär.

[3]Yeberdi Andiok‘ka da ayttı: ”Ne ki k‘risdân

[4]bar esä, barın ḫılıçtan keçiriŋiz da ḫanları bilä bo-

[5]yanız ḫalanıŋ çövräsin”.

[6]Da ḫaçan keldi yuvuḫ Andiok‘ka, ätr urdular.

[7]Da surp Marianē kendiniŋ övündän barır edi

[8]atasınıŋ övünä.

[9]Ol sahat kördü ari gojsnu dinsiz Lipianos biy,

[10]da suḫlandı aŋar, da

[5]Ḫaçan ki turup [=tutup] eltsärlär edi ari gojs-

[6]nu, çöküp başladı alġış etip aytmaga:

[7] “Yarlıġa maŋa, Teŋrim, da çıḫara bermä

[8]canımnı dinsizlärgä da bermä adam öldürüçi ka-

[9]zanlarga gojsluḫumnu menim.

[10]Eyäm menim Jisus K‘risdos, yeber maŋa

[11]Ari Canıŋnı [Eyäm menim Jisus K‘risdos,

[12]yeber maŋa Ari Canıŋnı],

(5v)[1] ki ḫuvatlatkay me-

[2]ni küçüŋ bilä seniŋ, ki ḫorḫusuz bolgaymen cuvap

[3]bermä dinsiz starostaga, ki sözläsär menim bilä,

[4]ki arzani dügül, da tutıyır meni, neçik kazanlar

[5]arasına ḫoylarnı uçar ḫuş bilä.

[6]Eyäm menim Jisus K‘risdos [Eyäm

[7]menim Jisus K‘risdos],

[8]umsanıpmen da işanıpmen

[9]saŋa, da seni haybatlarmen meŋi meŋilik, amēn”.

[10]Da ḫaçan elttilär ari gojsnu dinsiz biyniŋ alnı-

[11]na, ayttı

(6r) [1]dinsiz Lipianos: “Bizim millätimiz-

[2]dän dügüldür bu; yoḫesä bu ḫız umsanıptır K‘ris-

[3]doska, ki bizim cuhutlar ḫaçka çıḫardılar”.

[4]Turġuzdu alnına ari gojsnu da başladı sorov

[5]etmä bu dinsiz, ki:

– [6]Ḫaysı millättänsen?

[7]Ayttı ari gojs:

– [8]Men k‘ristânmen, da adämiliktä ündäliyir-

[9]men Marianē, da umsanıpmen barçanı yaratuçıga

[10]Teŋrigä.

[11]Tek ayttı, dinsiz:

– [12]Alıŋız bu ḫızını da saḫ-

(6v)[1]laŋız taŋ atkınça.

[2]Da kendi dinsiz kirdi kermängä çerüvü bilä

[3]da başladı gurk‘larnı biyiklätip hörmätlämägä da

[4]k‘risdânlarnı soymaga, neçik ḫoylarnı, da ḫanları

[5]bilä kermänniŋ ḫalasın boyamaga.

[6]Bu yaman ḫılınganından soŋra olturdu mur-

[7]dar olturġuçuna da buyurdu surp Marianēni alnı-

[8]na keltirmä.

[9]Keldi surp gojs dinsiziŋ alnına. Körüp kör-

[10]kün,

(7r) [1]da suḫlandı, da ayttı:

[2]tiŋniŋ turovuşun, dağın yaḫşıdır saŋa, ki ölmägäy-

[3]sen ḫıyın bilä da barçasına sövüklü bikä bolgaysen.

[4]Cuvap berdi surp Marianē da ayttı:

–[5]Bilir anı Biy Teŋrim menim, ki men menim

[6]tarbiyatımnı teşkirmisärmen, da ni menim yaḫşı

[7]yüräkimni seniŋ murdar saġışıŋa küvürmisärmen,

[8]bolmassen menim umsam-

(7v)[1]nı umsasızlıḫka ḫay-

[2]tarmaga, zera yeberdi maŋa Biyim küçün da Ari

[3]Canın, ki ḫurban etkäymen boyumnu menim, ki

[4]meŋi Ḫandır köktä.

[5]Ayttı dinsiz, ki:

– [6]Men saŋa köp türlü ḫıyın berirmen, da me-

[7]nim buyruḫum bilä seniŋ buyruḫuŋnu murdarlar-

[8]men.

[9]Egär işitsäŋ maŋa da inansaŋ teŋrilärimä me-

[10]nim, bolur saŋa tınçlıḫ. Menmen barçasınıŋ ḫanı,

[11]da barçasına bolsarsen

(8r)[1] ḫaniçä da buyruḫçı, da

[2]ḫutulsarsen köp türlü ḫıyınlardan.

[3]Ayttı ari gojs:

– [4]Umsam menim berkiniptir Jisus bilä, da

[5]yaḫşı erkim bilä çıḫara berirmen ḫıyınga boyumnu

[6]menim. Egär tenim menim ḫıynalmasa, canım

[7]menim uçmaḫka kirmäs da taclanmas köktägi

[8]Ңandan. Biyimiz K‘risdos ңıyınga berdi tenin ken-

[9]diniŋ bizim üçün, da men hadirmen K‘risdosum

[10]üçün barça ңıyınga, ne ki hadirläpsen.

(8v) [1]Tek dinsiz ңan yüräklänip öçäşti da bu-

[2]yurdu yalanaçlatma da tövdürtmä temir tayaңlar

[3]bilä ança, ki söväkläri köründü.

[4]Da ari gojs bu barça ңıyınnı heç etti da baңıp

[5]kökkä, ayttı bu alġışnı [Bek körklü]:

“[6]Eyäm da Teŋrim Jisus K‘risdos, saŋa işanıp-

[7]men boyum bilä, taba etmä meni, ki duşmanları-

[8]ma kültkü bolgaymen, zera barçası, kimlär ki tö-

[9]zärlär seniŋ üçün, heç uyalmaslar, yoңesä uy-

(9r)[1]a-

[2]lırlar dinsizlär kendiläriniŋ egri töräläri bilä;

[3]yoңesä baңmagın, Biyim, alarnıŋ törälärinä da

[4]saңla meni dinsizlärniŋ ңollarından».

[5]Ayttı dinsiz yarġuçı:

–[6]Egär işitsäŋ maŋa da yügünsäŋ teŋrilärimä

[7]menim, tapıyım anıŋkibik hakim, ki tezindän oŋalt-

[8]kay bar boġunuŋnu. Inangın teŋrilärimä menim,

[9]alar seni saġaytırlar barça aġır yaralarıŋdan seniŋ.

[10]Cuvap berdi surp Mari-

(9v)[1]anē da ayttı yarġuçıga:

– [2]Seniŋ yaman ögütüŋ, da yaman aytkanıŋ, da

[3]hakimlikiŋ menim tenim üçün. Bilgin, egri yarġuçı

[4]da deli it, menim töräm, da yarġuçım, da hakim-

[5]likim köktädir, ki menim canımnı yarıḫlatır da

[6]seni uyatlı etär, ki sensen şaytannıŋ ulu oġlu, so-

[7]ḫur da biliksiz, bilgin, ki menim canım arzanidir

[8]uçmaḫka ari gusank‘lar bilä, da men seniŋ ḫıyınıŋ-

[9]dan heç ḫorḫman, da

(10r) [1]ne seskänmän, egri yar-

[2]ġuçı. Egär tenim menim ḫıynalsa, canım menim

[3]yarıḫlanır Teŋriniŋ küçü bilä, yoḫsa sen nek inan-

[4]massen menim K‘risdosuma, ki inanganlarnı teş-

[5]kirir ḫaramġuluḫtan meŋi yarıḫına?

[6]Ḫaytıp bilgin, egri yarġuçı, ki men seniŋ gurk‘-

[7]larıŋa yügünüp tapunman, ki sensen erkindä şay-

[8]tannıŋ, da ol duşmandır adamga, neçik sen.

[9]Men inanırmen Jisus K‘risdoska, da anıŋ er-

[10]kindä

(10v)[1]dir can u tenim, da ol ḫutḫaruçıdır ya-

[2]man murdar kişiniŋ ḫolundan. Egär tenim menim

[3]türlü-türlü ḫıyınlar bilä ḫıynalsa, canım birläniр-

[4]tir K‘risdosum bilä, da ḫutulurmen meŋi ḫıyınlar-

[5]dan, ki hadirläniptir şaytanlarga, da anıŋ friştälä-

[6]rinä, da saŋa, da seniŋ sözüŋä inanganlarga.

[7]Ol sahat öçäşländi dinsiz ḫan da buyurdu teş-

[8]mä emçäklärin, da asmaga,

(11r) [1]da temir tırmo-

[2]vıçlar bilä tenin tırmalamaga.

[3]Baḫtı surp Marianē kökkä da alġış etti K‘ris-

[4]diska da ayttı [Bek körklü]:

[5]“[**Mezmur 21/22**] [17]Çöp-çövrämni aldılar köp

[6]türlü itlärniŋ da kazanlarnıŋ, ki dinsizlärdirlär da

[7]taş yüräklilär.

[8]Biyim menim Jisus K‘risdos, saŋa umsanıр-

[9]men, sensen boluşuçım menim, baḫ maŋa da saḫla

[10]meni, Biyim da Eyäm, ḫutḫar canımnı aslanlar-

[11]nıŋ aġzından.

[12][Biyim da Teŋrim, Ata Oġul Ari Can].

[13]Biyim da Teŋrim, Ata Oġul Ari Can,

(11v) [1]ber maŋa ḫuvat, ki etkäymen *men*im alġışım alnı-

[2]ŋa seniŋ.

[3]Yeber Ari Canıŋnı seniŋ maŋa, da saḫla bo-

[4]yumnu menim dinsiz da yaman ḫanlardan, da

[5]saht [=saḫt] et meni, da ḫuvatlatkın meni alnına

[6]duşmanlarımnıŋ, ki yeŋgäymen alarnı seniŋ ḫuva-

[7]tıŋ bilä, da kimlär ki umsanıptırlar saŋa, alar da

[8]uyalmagaylar meŋilik".

[9]Tek taŋladılar olturganlar

(12r)[1]nı [=olturgan-

[2]lar] dinsiz biyniŋ ḫatına da ayttılar:

–[3]Bu ḫız heç etti buyruḫuŋnu seniŋ.

[4][Ol sahat dinsiz yarġuçı yapuḫ yaş

[5]tüşürdü].

[6]Ol sahat dinsiz yarġuçı yapuḫ yaş tüşürdü da

[7]ayttı surp Marianēgä:

–[8]Işitmädiŋ maŋa da yarlıġamadıŋ saŋa, oşta

[9]menim buyruḫum bilä buzulduŋ, da ketti seniŋ yü-

[10]züŋdän körkü. Ov, Marianē, ḫaytıp yarlıġan saŋa

[11]da yügün teŋrilärimä menim. Egär ki işitmäsäŋ

[12]ma-

(12v)[1]ŋa, yaman ḫıyın bilä ölärsen da barça te-

[2]niŋni küydürtsärmen, baḫarsen, ki barçası çövrä-

[3]ŋä seniŋ sürätiŋniŋ körkün hayufsunurlar da bar-

[4]çası maŋa inanıyırlar, seni körüp bu ḫıyında.

[5]Cuvap berdi surp Marianē da ayttı:

[6]–Neçik k‘aç u hatır igit tas bolgan, dinsiz egri

[7]yarġuçı, egär ki men boyumnu ḫıyınga ayasam,

[8]canım menim taclanmas köktägi

(13r) [1]padşah-

[2]dan, ki Jisus K‘risdostır.

[3]Buyurdu dinsiz yarġuçı:

[4]Salıŋız kensin zındanga keçädän ertägä ança.

[5]Ḫaçan ki elttilär ari gojsnu, här boġunun surp

[6]ḫaç bilä berkitti da başladı aytmaga:

[7]«Biy, ki hadirlädiŋ ḫaravaşıŋnı seniŋ, ki arza-

[8]ni bolgay ḫanın tökmägä seniŋ alnına, titräp ses-

[9]käniyirlär barça yaratkanlarıŋ seniŋ haybatlı kü-

[10]çüŋdän.

(13v) [1]Biy, ki çeştiŋ baylılarnı da eski duşman-

[2]nı uyatlı ettiŋ, ki umsasızlarnıŋ umsasısen da ök-

[3]süzlärniŋ atasısen, da tullarnıŋ yarġuçısısen, Bi-

[4]yim da Teŋrim!

[5]Könü yarıḫ, baḫ meni da yarlıġa maŋa, ki ot

[6]bilä küyiyirmen, sensen menim atam, da saŋa işa-

[7]nıpmen, da sensen maŋa boluşuçı, da ölülärniŋ

[8]yarġuçısı, Biyim menim Jisus K‘risdos, yarġu et

[9]maŋa eski duşman bilä da dinsiz yarġuçı Lipianos

[10]bilä, baḫkın maŋa, Biy, zera asrı tınsızmen da köp-

[11]tür boyuma ḫıyınım.

[12]Öçäşmä maŋa, Biy, saŋa sımarlanıpmen ca-

[13]nım-tenim bilä, salmagın meni, ki tas bolgaymen,

[14]ya yeŋilgaymen, ya ḫorḫkaymen, ki baskaylar ya

[15]uyatlı etkäylär meni; saŋa umsanıpmen men,

[16]anıŋ gurk‘ları bilä uyatlı etärmen kendin,

(14v) [1]da saŋa haybat sunarmen meŋi meŋilik, amēn».

[2]Men, Tēmēdrianos, ḫulu surp Marianēniŋ, ba-

[3]rıp zındannıŋ terecäsinä, işitip alġışın anıŋ da

[4]yazar edim, tek ansızım çıḫtı bir taŋ adam, bir ka-

[5]zan kibik, açıp aġzın, otlu yalın çıḫar edi aġzından.

[6]Ḫaçan ki kördü surp Marianē bu dinsiz acda-

[7]hanı, çıreyi teşkirildi, da eki ḫolun kötürüp, ayt-

(15r)[1]tı:

[2]«Işittiŋ menim ḫoltḫamnı, Biyim, da körgüz-

[3]düŋ maŋa duşmanımnı; ber, Biyim, ki yeŋgäymen

[4]anı».

[5]Çöktü tizi üsnä ari gojs da başladı alġış etip

[6]aytmaga [Ḫoltḫa]:

[7]«Ki körümsüzsen Biyim Jisus K‘risdos,

[8]da sendän seskänirlär teŋrilär bar povetläri bilä, da

[9]seniŋ buyruḫuŋdan başḫa tepränmäslär, ki şay-

[10]tannı bastıŋ, ki baylı bolgay bu acdaha, ki maŋa

[11]buyruḫ etmä keliptir.

[12]Teŋrim menim, sensen ḫuvatlı, bol maŋa bolu-

[13]şuçı, zera klär meni yutmaga bu acdaha».

[14]Da ḫaçan tügällädi alġışın surp Marianē,

[15]tek ansızım açtı aġzın bu yaman acdaha da yuttu ari

[16]gojsnu, tek üç kez ḫaç çıḫardı surp Marianē ḫarşı-

[17]sına da ḫolun kötürüp, ayttı [Ḫoltḫa körklü]:

[18]«Eyäm da Teŋrim, ki kirdiŋ tamuḫka, da ve-

[19]ran ettiŋ tamuḫnu, da baylı-

(16r)[1]larnı ḫutḫardıŋ, da şaytannı uyatlı ettiŋ, saḫla meni bu acdaha-

[2]dan, ki baylımen bunuŋ ḫarnında».

[3][Şaytan çatlandı].

[4]Ol sahat çatladı acdaha, da ari gojs çeşildi ol

[5]bagdan [=baġdan?] ziyansız, neçik bir kimesä heç

[6]nemä körmägäy, ḫaytıp ayttı ari gojs:

[7]«Kördüm duşmannıŋ tas bolganın».

[8]Yänä kördü surp Marianē eski duşmannı zın-

[9]dannıŋ buçḫaḫında başı gör [başigor]. Keldi ari

[10]gojs da başladı al-

(16v)[1]ġış etmägä, yaş töküp:

[2]«Şükürlümen sendän, da haybatlarmen seni,

[3]da sövünürmen canım tenim bilä, ki menim di-

[4]nimni körkäyttiŋ da duşmanımnı ayaḫım tibinä

[5]kördüm. Biyim menim K‘risdos, kördüm seniŋ

[6]haybatlı işläriŋni, maŋa toḫtaldı ançaḫ, tözdüḫ Ari

[7]Canga, ki kelip adamnı sövündürgäy ḫuvatıŋ bilä

[8]seniŋ. Şükürlümen sendän, haybat-

(17r)[1]lı da ölüm-

[2]süz ḫan, alġışlıdır atıŋ seniŋ meŋilik, amēn».

[3]Ol saġat Ari Can keldi ap-aḫ kü-

[4]gürçin kibik.

[5]Ol sahat keldi ap-aḫ kügürçin da olturdu kün

[6]toġuşu sarı terecä üstünä da başladı, adam kibik,

[7]sözläp aytmaga:

[8]– Meŋi tirlik berildi saŋa, da uçmaḫ eşiki

[9]açıldı saŋa, da haybatlı tac hadirläniptir saŋa, da

[10]töziyirlär saŋa barça ari gusank‘lar da arilär, ki

[11]kelgäysen hajr Ap-

(17r)[1]rahamnı*ŋ* ḫuçaḫına, da Sa-

[2]hagnıŋ, da Jagopnuŋ, da barça arilär saŋa töziyir-

[3]lär da saŋa biyäniptirlär, ov, Marianē.

[4]Ol sahat açtı aġız ari gojs da yıġlamaḫ bilä,

[5]yaş tökmäḫ bilä başladı alġış etmägä:

[6]«Şükürlümen sendän, K‘risdos, ki körgüzdüŋ

[7]yazıḫlı ḫaravaşıŋa Ari Cannı oḫşaş kügürçi*n*gä,

[8]ki keldiŋ, da yazıḫlılarga boldu ḫaytmaḫ da abran-

[9]maḫ eski

(18r) [1]duşmandan seniŋ erkli ḫıyınıŋ bilä.

[2]Ne türlü maḫtıyım seni, K‘risdos, ki yarıḫsen,

[3]da yarıḫıŋ bilä haybatlarsen ariläriŋni, da umsası-

[4]sen tirilärniŋ da ölülärniŋ. Da ḫolup yalbarırmen

[5]sendän, Biyim Jisus K‘risdos, arzani et meni k‘ris-

[6]dânlikkä Ata Oġul Ari Canıŋ atına, ki umsasısen

[7]arilärniŋ, da saŋa yaraşır haybat da ezät».

[8]Neçik ki ari gojs bu alġışnı sunar edi

(18v) [1]Teŋrigä, Ari Can ekinçi kügürçin kibik köründü

[2]ari gojska da ayttı:

[3]– Ḫoygın ayaḫıŋnı boynu üsnä eski duşman-

[4]nıŋ, surp ḫaç bilä seni berkit da sorgın andan, ol

[5]aytar saŋa kendiniŋ ḫılınganın, ki adamlarga

[6]ne türlü yamanlıḫnı övrätiyi

[7]Ari Cannıŋ şnorhk‘u bilä ḫuvatlandı ari gojs,

[8]da aldı şaytannı saçından, da bastı ayaḫı tibinä,

[9]da ayttı ari gojs:

[10]– Ya-

(19r)[1]man can, nedir seniŋ atıŋ? Ayttı satana:

[2]– Peliar atlımen da miŋlär başı. Ayttı surp Marianē:

[3]–Seniŋ tamuruŋ da toġuşuŋ ḫaydandır? Ayttı satana:

[4]–K‘risdosnuŋ kelini, ḫolarmen sendän, azgın*a*

[5]yeŋillät ayaḫınnı boynum üstündän, aytıyım saŋa

[6]barçanı.

[7] Da ari gojs azgına yeŋillätti ayaḫın.

[8]Tek başladı aytmaga:

[9]– Asrı köp adamlarnı ḫaytarırbiz ken

(19v)[1]di-

[2]mizgä, da adamlarnıŋ tamurun eksitirbiz da ken-

[3]dimizgä çövürürbiz, da barça adamlar bilä uruştu-

[4]rurmen da biri biri bilä duşman etüçimen. Yoḫtur

[5]ol adam, ki meni yeŋgäy. Emdi vaydır kensinä, ki

[6]boynun [=maŋa, ki boyumnu] basıpsen da ayaḫıŋ

[7]tibinä alıpsen! Nemä dügül edi, egär nemä er ataġ-

[8]lı adamdan yeŋilsäm edi, yoḫesä bir ḫız oġlandan!

[9] Ayttı surp Marianē:

(20r)[1] – Ҕaydandır siziŋ toġganıŋız, yaman

[2]can?

[3]Ayttı sadana:

[4]–Yerniŋ tibinä antuntkta, ҕaysı ki tibi yoҕtur,

[5]da biz ҕaytarırbiz adamlarnı bizgä da Teŋrigä al-

[6]ġış etkänlärni bulartırbiz.

[7]Ayttı sadana:

[8]– Köriyirmen, ki çöp-çövräŋä seniŋ friştälär-

[9]dir, da K‘risdosnuŋ yüzükü kendilärindädir, da

[10]yuvuҕturlar saŋa.

[11]Ayttı surp Marianē murdar sadanaga,

(20v) [1]ki:

[2]– Sensen bunda, bilir misen, ki kim bilä sözli

[3]-yirsen ya kim saŋa cuvap beriyir?

[4]Ayttı sadana:

[5]– Kim sensen ya seniŋ tamuruŋ ya toġ uşuŋ

[6]ҕaydandır? Ki men dä saŋa aytkaymen yergäsi bilä.

[7]Cuvap berdi surp Marianē da ayttı:

[8]– Yaman can, arzani dügülsen menim sağı-

[9]şımnı bilmägä, zera friştäläri Teŋriniŋ ҕatımadır-

[10]lar da Teŋri mendä tınıptır.

(21r) [1]Ayttı sadana:

[2]– Bizim ḫanımız yerniŋ tibinädir, da adämilik

[3]tarbiyatı heç bolmas anda yetişmägä. Da biz kök-

[4]tän aşaġa yendiḫ [=endiḫ] tümän-tümän ḫanımız

[5]bilä bizim. Ḫaçan ki Teŋri yarattı Atäm atamızını,

[6]buyurdu bizgä, ki: «Keliŋiz da yügünüŋüz ḫolum-

[7]dan yaratkanga». Da biz hnazant bolmadıḫ. Ol sa-

[8]hat öçäşti Teŋri da bizdän hay-

(21v)[1]batımızını kö-

[2]türdü, da biz bolduḫ duşman adamlarga. Neçik

[3]işitsäḫ adamlarnıŋ yaḫşı ḫılınganın, adamlarnıŋ

[4]Teŋrigä da adamlarga, tezindän câht etärbiz, ki

[5] yetkäybiz da bizgä ḫaytargaybiz. Tapsaḫ ediḫ, ki

[6] ne bir adam Teŋriniŋ bolmagıy edi, ki ne hörmät-

[7]tän tüşürdü ol bizni. Da biz adamnıŋ esindän da-

[8]ġın tezbiz, da köz açıp yumgınça,

(22r) [1]daġın tez-

[2]biz, da ne ki yamanlıḫ bar, adamlarga biz övrätir-

[3]biz, da bizgä tınçlıḫ yasarbiz yazıḫlı adamlarnı –

[4]egär itlikkä, egär boṅnigliḫkä, öldürmägä adam

[5]adamnı, yaman, küfür sözlärgä, anıŋkibiklärni

[6]antuntk‘ka alırbiz, ḫaysı ki bizim övümüzdür ant-

[7]untk‘, da eltärbiz yazıḫlılarnıŋ canların meŋi ḫı-

[8]yınga, ḫaysıları ki bizgä inanıptırlar da bi-

(22v)[1]zim

[2]erkimiz bilä yürüptürlär.

[3]Oşta aytıyım saŋa, Marianē, barça ḫılınganım-

[4]nı. Dağı da yeŋillät ayaḫıŋnı, ki ḫalganın da aytıyım.

[5]Adäm atamızını aldadım da uçmaḫtan çıḫar-

[6]dım, da dünyâni ḫarġışka saldım, Gajēngä berdim

[7]ḫardaşın öldürmägä Apelni, saldım a*dam*larnı

[8]yaman boṙniglikkä, ki canavarlar kibik ḫılınırlar

[9]edi [Apelni saldım; boṙnig, ki cana-

[10]varlar kibik ḫılınırlar], ḫardaş kelini bilä, ata

(23r) [1]oġul bilä, oġul atası bilä, bezänip kiyinişlär bilä al-

[2]tundan, türlü-türlü kiyinişlär bilä, biri biri ḫatına

[3]barıp alay murdarlanıyırlar edi, ança keltirdim

[4]alarnı, ki Teŋri öçäşip da barçasın suv bilä yoḫ etti

[5][Aŋar keltirdim alarnı, ki Teŋrini öçä-

[6]ştirip, da barçasın suv bilä yoḫ etti].

[7]Dağı da Soḍoṃ-Koṃorlarnı keltirdim ol türlü

[8]yaman ḫılınmaḫlarga, ki keldi köktän ot da barça-

[9]sın tas etti da çıḫtı antuntk‘tan

(23v) [1]ḫara suv da yaptı alarnı.

[2]Dağı da damâhlattım Jutanı kümüşkä, da

[3]berdim ḫaçka çıḫarmaga K‘risdosnu cuhutlarga

[4][Dağı da damâhlattı Jutanı kümüşkä,

[5]da berdi ḫaçka çıḫarma].

[6]Bulartır edim adamlarnı, ki Teŋrini tanıp

[7]gurk‘larga tapunurlar edi.

[8]Dağı da kirärmen adamlarnıŋ yüräkinä da

[9]bulgarmen kölnün, da ari-aruv töşäktän yıraḫlatıp

[10]da keltirirmen borniglиḫkä.

[11]Dağı da oğlanlarnı analarınıŋ yürä

(24r)[1]kindä

[2]boğarmen, da salırmen yuḫu analarınıŋ közünä –

[3]ya boğar, ya otka salır oğlanların yuḫu arasında.

[4]Dağı da soḫraytırmen adamlarnı da ḫatunlar-

[5]nı, es-usların alıp, da keltirirmen, ki kendilärin

[6]suvga ya tağdan aşağa salırmen.

[7]Dağı da adamnıŋ kölnün kazan köŋüllü etär-

[8]men, ki must etmägäy, yarlıga sadağa bermägäy, sökkäy,

(24v) [1]öçäşkäy, mustsuz çıḫarırmen adam-

[2]larnı Dağı da alğışta bolganlarnıŋ eslärin salırmen

[3]özgä yarı ya yuḫu bilä, ya özgä saġışı bilä alġıştan

[4]boş çıḫarırmen.

[5]Daġı da keltirirmen alarga, ki Teŋrini sökär-

[6]lär da oġlanlar – kendiniŋ cınǫġların [=ataların da anaların].

[7]Yänä keltirirmen aŋar, ki ölülärniŋ üsnä um-

[8]sasız yas ḫoyarmen, urunmaḫ bilä, yüzün yırtıp

[9]ḫanın tökmäḫ, saçın yulḫup, kök-

(25r)[1]sünä urup

[2]ança keltirirmen, ki ölülärin Teŋriniŋ közündän

[3]çıḫarırmen.

[4]Yänä yıġarmen övlärgä adamlarnı, ki türlü-

[5]türlü oyunlar etärlär, yırlamaḫ, Teŋrini tanıp sök-

[6]mäḫ yaman, küfür sözlär bilä, keräksiz işlär bilä,

[7]zırgel etmäḫ bilä, biri birin sövüp birsin heç etmäḫ

[8]bilä, barça dünyâni biz yürütüp erkimizgä alıpbiz,

[9]da bügün vay kendi

(25v)[1]nä, ki bir ḫızdan yeŋildim!

[2]Da köriyirmen K‘risdosnu ḫatıŋa yuvuḫ. Ne ki

[3]kläsäŋ, etärsen. Da seniŋ inanganından burun

[4]K‘risdoska canıŋ u teniŋ bizim erkimizgä edi.

[5]Emdi köriyirmen seni, ki K‘risdosnuŋ şnorhk‘u bi-

[6]lä tolusen, da menim sıŋarımnı öldürdüŋ, da meni

[7]bayladıŋ, da eşikimni ufattıŋ, da yerdän aşaġa ye-

[8]berdiŋ, da men tıyġovsuz yıġlarmen,

(26r) [1]ki on

[2]dört yaşına ḫızdan aldandım da yeŋildim, da seniŋ

[3]ataŋ, da anaŋ, da uruhuŋ, bar millätiŋ bizim erki-

[4]miz bilä bardılar, da sen K‘risdosnuŋ erki bilä bar-

[5]dıŋ, Marianē.

[6]Bayladıŋ tevni da barçamızını tas ettiŋ. Emdi

[7]menim küçüm heçtir seniŋ alnıŋa, ki yeŋildim saŋa.

[8]Ayttı surp Marianē:

[9]– Ayt maŋa, ki ḫaydadır seniŋ toġuşuŋ ya kim

[10]saŋa ayttı, ki sen arilär bilä savaşkaysen?

(26v) [1]Ayttı sadana:

[2]– Sen maŋa ayt, ki yarıḫ bilä tolusen, ḫaydan-

[3]dır seniŋ toġuşuŋ ya ne zaman keldi saŋa Ari

[4]Can, ayt maŋa, ki men dä saŋa aytkaymen, ne ki

[5]ḫılınıpmen.

[6]Ayttı surp Marianē:

[7]– Tiyişsizdir saŋa aytma, da arzani dügülsen

[8]işitmägä K‘risdosnuŋ şnorhk‘un, ki mendädir. Ayt,

[9]dinsiz duşman, negä diŋrä ḫıynalmıyırsen?

[10]Ayttı tev:

[11]– Atası kendiniŋ şay-

(27r)[1]tandır, da men bil-

[2]män toġuşumnu menim. Biz yoġartın aşaġa endiḫ

[3]satanalar bilä da sınarlarımız bilä birgä.

[4]Neçik ävädän ayttım saŋa, dağı kökkä yolu-

[5]muz yoḫtur. Evet barça dünyâ bizimdir.

[6]Ḫaytıp ayttı duşman surp Marianēgä:

[7]– Ḫolarmen sendän, bağlama meni, zera dağın

[8]ävädän bağlımen Soġomon ḫandan: ol yüzük bilä, ki

[9]berildi aŋar köktän, tut

(27v)[1]tu meni, da ḫoydu

[2]bağır ḫazanga, da yüzük bilä möhürlädi, da köm-

[3]dürdü yerdä, da turdum anda Napǫk‘ǫtǫnǫsǫr ḫan-

[4]lıḫına ança [*:* Napǫk‘ǫtǫnǫsǫr ḫan bilä],

[5]ḫaçan ki başladı saray yasamaga. Ḫazıp taptılar

[6]meni, sağındılar, ki ḫazna edi. Ḫaçan ki açtılar ḫa-

[7]zannı, da men çıḫtım.

[8]Menmen, ki aldarmen adamlarnı, da Teŋrini

[9]unuttururmen, da berirmen yaman ḫılınmaḫlarnı

[10]ḫılınma, da köz a-

(28r)[1]çıp yumgınça kün toġuşun-

[2]dan kün batışında [=batışına] yetärbiz, da bar

[3]çanı bizgä ḫaytarırbiz, da barçası bilä sovaşırbiz

[4][=savaşırbiz], kimesädän yeŋilmädiḫ,

[5]tek bügün vay kendinä, ki bir ḫızdan yeŋildiḫ!

[6]Ayttı surp Marianē duşmanga:

[7]– Teŋridän yıraḫlandıŋız da dünyâni nek tas

[8]etsärsiz?

[9]Ayttı duşman:

[10]– Bilsäŋ edi, yamanlamısar ediŋ. Köktän da

[11]yerdän ant [and] içärmen, ki tap-

(28v)[1]sam edi, ki

[2]bir adam Teŋrigä bermägiy edim.

[3]Ayttı surp Marianē:

[4]– Tıyıl, murdar duşman da yaman can! Bol-

[5]man daġın tözmägä saŋa.

[6]Tek bayladı duşmannı K‘risdosnuŋ surp ḫaçı

[7]bilä, da eltti zındannıŋ buçḫaḫına, da yer yarıldı,

[8]da saldı anı anda, da ayttı:

[9]– Bar da yoḫ bol yerniŋ teräninä K‘risdosnuŋ

[10]ḫorḫulu yarġu kününä diŋrä! [*:* surp Ma-

[11]rianē ḫarġadı eski du*şman*n*ı*, yer yarıldı. Acdaha çatladı].

(29r)[1] Ertäsi buyurdu dinsiz yarġuçı sanlı Ma-

[2]rianēni alnına turġuzma, Bu sanlı gojs keliyir zın-

[3]dandan, surp ḫaç bilä bar boġunun berkitip. Da žo-

[4]ġovurt asrı köp birgäsinä keliyirlär edi baḫmaga,

[5]ki ne bolsar.

[6]Başladı yarġuçı aytmaga:

[7]– Yügün teŋrilärimä menim.

[8]Cuvap berdi surp Marianē da ayttı:

[9]– Tiyişlidir saŋa yügünüp inanma tiri Teŋri-

[10]gä,

(29v) [1]da sövüklü bolma aŕak‘ellärgä da marka-

[2]rēlärgä, ki tapunursen näfässiz guŕk‘larnı.

3Ayttı yarġuçı:

[4]– Asıŋız da küydürüŋüz.

[5]Calatlar ettilär, ne ki ayttı.

[6]Tek surp Marianē alġış etip ayttı:

[7]«[**Mezmur 65/66**] [12] Keçtiḫ biz otnu da suvnu,

[8]da çıḫardıŋ bizni tınçlıḫka.

[9][**Mezmur 16/17**] [3]Sınadıŋ meni da tapmadıŋ

[10]mendä egirlik».

[11]Tek bağlandı calatlarnıŋ ḫolları, ki ḫıynarlar

[12]edi ari gojsnu.

[13]Yänä yarġuçı ayttı:

[14]– Işit maŋa, Marianē, da yügün teŋrilärimä.

[15]Ayttı surp Marianē gojs:

[16]– Yügünmän ḫulaḫsız, seziksiz adam ḫolun-

[17]dan yaratılgan teŋriläriŋä. Evet sen bolmassen

[18]Teŋriniŋ ḫulun yeŋmägä.

[19]Buyurdu dinsiz yarġuçı aytmaga:

[20]– Keltiriŋiz ḫazan, da tolduruŋuz suv bilä tolu,

[21]da ḫaynatıŋız, ki bişkäy söväkläri bilä birgä.

[22]Calatlar ettilär

(30v) [1]buyruḫun, da ḫaynar

[2]edi suv, da yalını kökkä barır edi.

[3]Kördü bunu ari gojs, da asrı sövündü, da ayttı:

[4]«Biyim menim Jisus Krisdos, barça nemäm

[5]tügäl edi, tek k‘risdânlikim eksik edi. Et seniŋ teŋri-

[6]likiŋ da ḫanlıḫıŋ – bu ḫazannı maŋa awazan da

[7]suvnu neçik Jortanannı,– da ḫaç etip, kirdi suv-

[8]nuŋ içinä, fârâhda ayttı: – Kiydir maŋa, Biyim, ton

[9]yarıḫlı da çıḫar

(31r)[1] eski yazıḫlarımnı mendän, ki

[2]k‘risdân bolıyırmen Ata Oġul Ari Cannıŋ atına».

[3]Ol sahat yer da kök titrädi da Ari Can kü-

[4]gürçin kibik endi suvnuŋ üstünä da ayttı: «Hay-

[5]batlı tac yarıḫtan ari gojsnuŋ başına».

[6]Ol sahat bağları çeşildi surp Marianēdän, da
[7]çıḫtı suvdan zadasız, da başladı Teŋrini haybatla-
[8]ma. Bu haybatnı körüp, inandılar on dört

(31v)[1]miŋ can Teŋrigä, erlär da ḫatunlar, başladılar
[2]Teŋrini haybatlap aytmaga: «Inanıyırbiz surp Ma-
[3]rianēniŋ Teŋrisinä da ol Teŋrini tapunıyırbiz».
[4]Ḫaçan kördü bunu dinsiz yarġuçı, asrı öçäş-
[5]ländi da buyurdu barçasın ḫılıçtan keçirmägä,
[6]ḫaysıları ki tügälländilär K‘risdoska on dört miŋ
[7]adam, da yöpsündülär haybatlı taclar K‘risdos-
[8]tan.

(32r) [1]Tek ayttı dinsiz yarġuçı:
[2]– Çıḫarıŋız Marianēni kermändän da yaman
[3]ölüm bilä öldürüŋüz.
[4]Tek alıp sanlı Marianēni, da çıḫardılar ker-
[5]mändän, da ayttılar calatlar:
[6]– Boyuŋnu ilgäri keltir, ki kesiyiḫ da ḫannıŋ
[7]buyruḫun tügälliyiḫ.
[8]Ayttı surp Marianē calatlarga:
[9]– Ḫardaşlar, azgına tözüŋüz, alġışımnı etkinçä.
[10]Calatlar ayttılar:
[11]– Et alġışıŋnı, neçik sövärsen Teŋrini.

[12]Ol sahat eki ḫolun kötürdü Teŋrigä da ayttı:

[13]«Biy Teŋri, ki berkittiŋ köknü da yerni, da çı-

[14]da, ne ki yaratkanlarıŋdır da kimlär ki kördülär

[15]menim ḫıyınımnı, da sarnasalar, dayma boşat

[16]alarnıŋ yazıḫların, da ber alarga köktägi uçmaḫnı,

[17]da saġayt alarnıŋ ḫastaların, ḫaysıları ki inansalar

[18]da kim ki menim atımnı

(33r) [1]aŋsa, saḫla anı bar-

[2]ça türlü p‘orcank‘larından şaytannıŋ.

[3]Da dağı kim ki uruşta da çerüvdä bolsa ya te-

[4]ŋizdä, da fırtına bolsa, da aŋsalar menim atımnı,

[5]ant etip, saḫlagaysen alarnı seniŋ haybatlı yarlıġa-

[6]maḫıŋ bilä.

[7]Dağı da kim ki ahlı ḫorḫuga tüşsä körümlü da

[8]körümsüz da menim ḫıyınımnı sarnatsa üstünä ya

[9]başı üsnä, saġ aytıp yarlıġagaysen canına

(33v) [1]da teninä».

[2]Tek ol sahat kök kökrädi, da yer teprändi, da

[3]Barı žoġovurt tüştü yüzläri üsnä ḫorḫularından da

[4]ölü kibik boldular. Tek Biyimiz K‘risdos köründü

[5]yarıḫlı buluttan, da surp Marianē seskändi.

[6]Ayttı K‘risdos:

[7]– Eminlik saŋa, menim taŋlangan nahada-

[8]gım! Ne ki ḫoltḫa ettiŋ, barın tügällär saŋa. Miŋ

[9]kez san saŋa da aŋar da, kim ki seniŋ

(34r) [1]ari

[2]atıŋnı aŋsa. Yarlıġovuçımen aŋar. Da ḫayda da

[3]bolsa seniŋ ḫıyınıŋ yazovlu, anda yaman can yu-

[4]vuḫlanmısar, ne övünä, da ne övnüŋ dört buçḫaḫı-

[5]na, da ne övnüŋ povetinä. Kel da tın seniŋ ulu da

[6]köp emgäkiŋdän,– surp Marianēgä Biyimiz K‘ris-

[7]dos aytıp da aġındı kökkä.

[8]Ḫaytıp surp Marianē adamlar üsnä baḫtı – as-

[9]rı el köp, sansız.

[10]Ayttı surp Marianē gojs:

[11]– Eminlik sizgä

(34v) [1]barçaŋızga. Da ḫolar-

[2]men sizdän, ki menim haybatlıqımnı tıyġovsuz tü-

[3]gällägäysiz.

[4]Barçanı tügällägändän soŋra surp Marianē

[5]ayttı calatka:

[6]– Çıḫar ḫılıçıŋnı, da kes başımnı, da tügällä

[7]ḫannıŋ buyruḫun.

[8]Tek ayttı calat:

[9]– Ḫaysı ki haybatlarıŋnı kördüm, bolman anı

[10]etmägä.

[11]Surp Marianē ayttı calatka:

[12]– Egär ḫannıŋ buyruḫun etmäsäŋ, mendän

[13]ülüşsüzsen.

[14]Tek calat ulu ḫorḫu bilä haybatlı boynun

[15]kesti da kördü, ki friştälär elttilär canın. Tek

[16]calat biyik avaz bilä çaḫırdı da ayttı:

[17]– Ov, Marianē, saġışlamagaysen meni, seni öl-

[18]dürüçini, zera seniŋ buyruḫuŋ bilä kestim seniŋ

[19]haybatlı başıŋnı.

[20]Men, Tēmēdrianos, ḫulu ari gojsnuŋ, tüzdüm

[21]altundan haybatlı islär bilä

(35v) [1]çıraḫ da temyan

[2]bilä, da elttim Andiok‘ kermängä, da andadır anıŋ

[3]haybatlı teni, da barça ḫıyının yazdım. Da men dä

[4]ḫolarmen sizdän, ḫardaşlar, ki här vaḫt da här sa-

[5]hat algaysiz surp Marianēni boluşluḫka, da ol bo-

[6]luşuçıdır sizgä.

[7]Tügälländi da sımarlandı surp Marianē gojs-

[8]nuŋ alġışı.

[9]Ḫanlıḫında dinsiz Lipianosnuŋ, da

(36r) [1]bizim

[2]üstümüzgä etär ḫanlıḫ Jisus K‘risdos da körgüzür

[3]yarlıġamaḫın kendiniŋ barça inanganlarga.

[4]Badmut‘iunudur Ep‘rosinē gojsnuŋ

[5]Zamanında Kiçi T‘ēotos padşahnıŋ bar edi bir

[6]ḫoca kimesä da Teŋridän ḫorḫkan, da atı anıŋ

[7]Bafnadios edi, da Aleksandriya şähärindän edi.

[8]Da bar

(36v) [1]edi anıŋ bir ḫızı on eki yaşında, da ol

[2]ḫıznıŋ atı Ep‘rosinē edi, da övränip edi kendin Teŋ-

[3]riniŋ ḫorḫusu tibinä oruç tutma da alġış etmä. Da

[4]Ep‘rosinē boldu yaḫşı ḫılıḫka, da tiparı asrı körklü

[5]edi. Da bir yaḫşı kimsä da belgili biy klädi bu ḫıznı

[6]kelin etmä kendi oġluna. Da ḫıznıŋ atası da biyän-

[7]di igitkä da klädi ḫızın nı-

(37r)[1]şanlama. Da Ep‘ro-

[2]sinē umsasın Teŋridä tuttu, da Teŋriniŋ ḫorḫusun

[3]yüräkinä aldı, da klämädi bu dünyâniŋ kiri bilä

[4]boynun kirlätmägä, yoḫsa saḫladı boynun kendi-

[5]niŋ aruvluḫ bilä da K‘risdoska klädi kelin bolma.

[6]Da bir kün ündädilär Ep‘rosinēniŋ atasın Paf-

[7]nadiosnu vankka uḫdka. Da bardı Bafnadios ol

[8]vankka da turdu anda üç kün,

(37v) [1]da anda fä-

[2]râhlik etti hapeġalar bilä. Da Ep‘rosinē atasınıŋ

[3]ketkänindän soŋra vankka yaşırtın saçların ḫırḫtı,

[4]da er kişi kiyinişi kiydi, da aldı birgäsinä beş yüz

[5]ḫızıl frolü. Da ḫaçan ki sezdi atasınıŋ kelgänin

[6]vanktan övgä, olturdu Ep‘rosinē kemigä da ketti

[7]özgä yol bilä vankka, zera ayttı kendi esindä:

[8]«Egär barsam gu-

(38r)[1]sank‘lar vankına, kelip ta-

[2]par meni atam menim da küçlük bilä çıḫarır meni

[3]vanktan ol kiyövlük üçün, ḫaysı ki söz beriptir».

[4]Soŋra ketti er kişilär vankına da vanknıŋ ululuḫu-

[5]na oġçojn berdi da aytma başladı:

[6]– Men polocmen, T‘ēotos padşahnıŋ saray-

[7]larından çıḫkan.

[8]Poloc aytkanı oldur, ki ḫatunga barma bol-

[9]mas. Zera tanımadılar kendin vankta,

(38v)[1]ki ḫız-

[2]oġlandır, zera er kişi ayttı kendi kendin. Da başla-

[3]dı aytmaga vanknıŋ ululuḫuna, ki:

[4]– Suḫlandım siziŋ cıknel bolganıŋızga, zera

[5]şähärdä alay yaḫşı hapeġalar tapulmas, neçik

[6]bunda, zera işittim siziŋ toġru yoluŋuz üçün da

[7]keldim bunda turma, ki canımnı tirgizgäymen.

[8]Bardır mendä ḫeli nemä aḫçadan. Egär ki biyänsä-

[9]ŋiz maŋa, berirmen

(39r) [1]ol aḫçanı vankka.

[2]Soŋra çıḫarıp berdi ululuḫka beş yüz ḫızıl frolü.

[3]Başladı aytmaga aŋar vanknıŋ ululuḫu:

[4]– Ḫoş keldiŋ, oġlum! – da bilmäs edi, ki ḫızoġ-

[5]landır.– Egär ki biyänsäŋ bizim vankımızga, tur-

[6]gın sahlıḫ bilä.

[7]Soŋra atın sordu vanknıŋ ululuḫu. Ol ayttı, ki:

[8]– Menim atım Smarak‘tostır,– ki ermeniçä –

[9]zımrut.

[10]Ayttı vanknıŋ ululuḫu:

(39v) [1]– Oġlum, hanuzsen oġlansen, tiymäs sa-

[2]ŋa yalġız ḫuçta bolma. Evet etiyim saŋa ululuḫ, ki

[3]seni övrätkäy Teŋriniŋ yergälärinä da övrätkäy

[4]saŋa yazov.

[5]Ayttı Smaraktos:

[6]– Neçik saŋa biyänçli bolsa, alay etkin, zera

[7]men hadirmen barçanı tügällämägä, ne ki dä bu-

[8]yursaŋ.

[9]Soŋra ündädi ululuḫ bir hapeġanı. Atı ol

[10]apeġanıŋ Akabios edi, cıknawor kimsä da

[11]Teŋrigä

(40r) [1]biyänçli. Da ayttı kendinä:

[2]– Algın dēr Smaraktosnu kendinä oġul da şä-

[3]gert da alay etkäysen anı bilüçi, neçik sen ken-

[4]dinsen.

[5]Da yedi kündän soŋra etti kendin hapeġa.

[6]Yoḫsa ḫalgan hapeġalar körärlär edi bunuŋ

[7]körkün, ki ne türlü yüzü Smaraktosnuŋ körklü

[8]edi, işkil etärlär edi vanknıŋ ululuḫundan, ki tiy-

[9]mästir bunuŋ kibik tiparda igit oġlannı vankka al-

[10]maga eski

(40v) [1]duşmannıŋ yamanlıḫı üçün.

[2]Ḫaçan ki sezdi ululuḫ, ki biyänmäslär işinä

[3]ululuḫnuŋ, ki vankka alıptırlar Smaraktosnu, ün-

[4]dädi ululuḫ Akabios hapeġanı da buyruḫ etti aŋar,

[5]ki ḫaramġu kiçi ḫuçka yapkay Smaraktosnu, da

[6]anda yalġız-yalġız etkäy kendin, da aşın da anda

[7]yalġız yegäy, da yıḫövgä dä barmagay, da ne ḫo-

[8]ranga kirmägäy. Da Smaraktos asrı buŋar sövün-

(41r)[1]dü. Da ol türlü ettilär, neçik ululuḫ buyurdu,

[2]da yaptılar kensin bir kiçi ḫuç içinä ḫaramġuluḫta.

[3]Da ol ḫadar anda cıknel boldu Smaraktos oruç bi-

[4]lä, alġış bilä da yıġlamaḫ bilä, ki tamaşa etti Aka-

[5]bios anıŋ cıknel bolganına da ne türlü ki friştägä

[6]hörmät etärlär [=etär] edi.

[7]Da Bafnadios, Smaraktosnuŋ atası, keldi ken-

[8]diniŋ övünä, ol ki hörmätkä da uḫdka ḫolup

(41v) [1]edilär vankka, da kirdi svitlicasına Ep‘rosinē ḫızı-

[2]nıŋ, da tapmadı ḫızın, da başladı ḫayġuga tüşmä,

[3]sorma ḫullarından, ki ḫaydadır ya ne boldu.

[4]Cuvap berdilär ḫulları da ayttılar:

[5]– Tünägün övdä edi, yoḫsa bügün kensin kör-

[6]mädiḫ.

[7]Da atası saġınıyır edi, ki kimsägä söz berip

[8]edi, yaşırtın da alıp elttilär kensin yat uluska ḫay-

[9]da esä, da izdätmä baş

(42r)[1]ladı övündä, svitlica-

[2]sında, da tapmadılar, da asrı bek ḫayġuga tüştülär.

[3]Soŋra yänäçi izdätmä başladılar egär ḫuruda,

[4]egär teŋiz üsnä, ḫonşuluḫta, saraylarda, şähärlär-

[5]dä, pustalıḫta, da tapmadılar, da ulu yaska kirdi

[6]atası Bafnatios. Da saḫalın yulḫma başladı, da ba-

[7]şın yulḫtu, da olturdu topraḫ üsnä,

(42v) [1]da kendi

[2]kendiniŋ yüzün urġalama başladı, da asrı bek yıġ-

[3]lıyır edi ḫızın kendiniŋ da aytıyır edi: «Vay maŋa!

[4]Menim tatlı oġlangınam! Vay maŋa! Menim kö-

[5]zümnüŋ yarıḫı! Vay maŋa da menim ḫartlıḫıma!

[6]Vay maŋa, ki bolman tapalma menim sövüklüm-

[7]nü, zera ḫayġumnuŋ färâhliki ol edi! Kim menim

[8]malımnı zarbiy aldı? Kim menim ululuḫumnu

[9]oġurladı? Kim menim bahalı

(43r) [1]incimni tas et-

[2]ti? Kim menim çıraḫımnı söndürdü? Kim menim

[3]yarıḫımnı tas etti? Kim menim övümnüŋ körkün

[4]oġurladı? Kim menim boyumnuŋ meŋärmäḫliḫin

[5]yoḫ etti? Ḫaysı börü menim ḫozumnu ḫaptı? Kim-

[6]dir ol, ki menim günäşkä oḫşaşımnı yaşırdı? Ḫaysı

[7]teŋiziniŋ tolġunu yaptı padşahlıḫ kemini? Kim ya-

[8]sır sürdü padşahlıḫ ke-

(43v)[1]mini? Kim yasır sürdü

[2]padşahlıḫ körkün? Kim öldürdü menim haybatım-

[3]nı? Ol edi menim közümnüŋ yarıḫı. Ol edi menim

[4]tınçsızlıḫımnıŋ tınçlıḫı. Ol edi menim aġrıḫımnıŋ

[5]yeŋillätkän. Topraḫı yerniŋ, yapmagaysen menim

[6]tenimniŋ ḫanın! Negä diŋrä bilmägäymen, ki ne

[7]boldu Ep‘rasinē ḫızım?»

[8]Neçä kündän soŋra kirdi kemigä da ketti ol

[9]vankka, ḫayda ki ḫızı edi.

(44r) [1]Evet bilmäs edi, ki

[2]ḫızı ol vankta edi. Da ḫaçan keldi ol vankka atası,

[3]ayaḫına tüştü vanknıŋ ululuḫunuŋ da aytma baş-

[4]ladı ansızım ḫızınıŋ tas bolganın. Da vanknıŋ ulu-

[5]*luḫu* asrı ḫayġuga tüştü da buyruḫ etti barça hape-

[6]ġalarga, ki ḫoltḫaga turgaylar ulusu-kiçisi, aruv

[7]oruç bilä da alġış bilä yedi kün, ki, şahat, Teŋri

[8]bolgay vıyavit etmägä anıŋ tas bol-

(44v)[1]ganın. Da

[2]Teŋri bir türlü viyavit etmädi da körgüzmädi ol

[3]ḫıznıŋ tas bolganın, zera bu ḫıznıŋ yalġızınıŋ alġışı

[4]barça hapeġalarnıŋ alġışın yapıyır edi. Da Teŋri-

[5]dän alay ḫolıyır edi, ki adam oġluna heç belgili bol-

[6]madı tiri zamanında da körünmädi.

[7]Da yedi kündän soŋra aytma başladı ululuḫ:

[8]– Baron Bafnadios, bilgäysen alay, egär ki se-

[9]niŋ ḫızıŋ

(45r) [1]yamanlıḫka barsa edi, Teŋri anı biz-

[2]gä vıyavit etär edi. Yoḫesä bilgäysen alay, ki ol

[3]yaḫşı yolga barıptır, da Teŋri aŋar biyäniptir. Yoḫ-

[4]esä şükür ber anıŋ üçün.

[5]Da ulu tasından azgına övünür edi azgına

[6]Bafnadios.

[7]Andan soŋra ketti övünä Teŋrigä şükür ber-

[8]mäḫ bilä, da barça malın üläşiyir edi yarlılarga.

[9]Da här yıl eki kez ketär edi ol vankka

(45v) [1]atası, da sözlär edi kendi ḫızı bilä can sartın, da sövü-

[2]nür edi, evet bilmäs edi, ki ḫızı bilä sözliyir.

[3]Da aytar edi atası ululuḫka:

[4]– Asrı maŋa biyänçlidir gäläcisi ol hapeġa-

[5]nıŋ, ki ḫaramġu kiçi ḫuçtadır, asrı meni bek sövün-

[6]düriyir.

[7]Soŋra yänäçi ketär edi övünä Bafnadios.

[8]Da turdu Smaraktos ol ḫuçta yalġız ulu ḫıyın

[9]bilä da cıgnel bolmaḫ bilä on sekiz yıl.

(46r)[1] [1]Da ḫaçan ki sezdi ölümün kendiniŋ, da

[2]vaḫt boldu, ki Bafnadios vankka keldi, da barıp

[3]yänäçi birgäsinä sözlädi yaḫşı da keräkli gäläci-

[4]sin Teŋriniŋ, da soŋra aytma başladı kendi ḫızına:

[5]– Alay bilgäysen, ki asrı ulu ḫayġu içinämen

[6]Ep‘rosinē ḫızımnıŋ säbäpindän, da bilmädim, ki ne boldu.

[7]Aytma başladı ḫızı, ki:

[8]– Tözgin vankta üç küngä ança. Teŋri saŋa anı belgili

(46v) [1]etär, ki ḫaydadır.

[2]Da ḫaçan aġırlandı, ündädi atasın yalġız da

[3]ayttı aŋar:

[4]– Bilgäysen, ki Biy Teŋri etti maŋa ne türlü,

[5]ki kendi klädi. Hali ançaḫ klärmen seni sövündür-

[6]mä seniŋ ḫızın üçün, ki ḫayġurmagaysen. Menmen

[7]seniŋ ḫızıŋ Ep‘rosinē, körgin, da inam bilä inangın,

[8]da sövüngin, da bergäysen anı vankka, ḫaysı ki

[9]menim artımdan berär ediŋ toyuma da kiyövüŋä.

[10]Da sen

(47r) [1]kendi ḫoluŋ bilä bu menim ḫıldan ki-

[2]yinişim bilä kefinlä menim tenimni, kömgäysen

[3]da yazıḫlı canım üçün Teŋridän ḫolgaysen, ki ya-

[4]zıḫlarımnı aŋmagay,– bunu aytkaçoḫ, canın Teŋ-

[5]rigä sımarladı mardnıŋ sekizinda.

[6]Ḫaçan işitti Bafnadios ḫızınıŋ tatlı gäläcisin,

[7]ulu ḫorḫulu tamaşasından yıḫılıp urundu yergä.

[8]Tezindän sekirip, Akabios hapeġa da suv alıp yü-

(47v)[1]zünä urdu Bafnadiosnuŋ, da tirgizdi kendin,

[2]da sorma başladı, ki:

[3]– Ne boldu saŋa?

[4]Aytma başladı Bafnadios:

[5]– Ḫoygın meni, ki men dä ölgäymen. Zera

[6]bügün kördüm ulu sk‘ançelik‘.

[7]Soŋra ançaḫ buzma başladılar ḫuCun, da kirdi

[8]içkäri, ḫayda ki yatıp edi ḫızı, da tüştü ölü teni üs-

[9]nä, da yaşı bilä ḫızınıŋ yüzün yuvdu köp yıġlamaḫ

[10]bilä. Soŋra ketti Akabios ape-

(48r)[1]ġa da ḫabär ber-

[2]di vanknıŋ ululuḫuna da barça hapeġalarga, da

[3]barçası bir yergä yıġıldılar.

[4]Da asrı ulu avaz bilä yıġlıyır edi Bafnadios,

[5]aytıp bu türlü:

[6]«Vay maŋa, ḫızım Ep‘rasinē! Ne üçün saġışıŋ-

[7]nı maŋa aytmadıŋ, ki men seniŋ bilä birgä ölgäy

[8]edim? Da bastıŋ eski duşmannıŋ başın da kirdiŋ

[9]friştälärniŋ yanına meŋilik yarıḫka da keçövsüz färâhlikkä».

(48v) [1]Alay že vanknıŋ ululuḫu da barça hape-

[2]ġalar yıġlamaḫ bilä çaḫırıp aytıyır edilär bu türlü:

[3]«Ey, kelini Teŋriniŋ, unutmagaysen sıŋarıŋnı,

[4]yoḫesä seniŋ ḫoltḫaŋ bilä bergäy bizgä Teŋri aruv-

[5]luḫ da ḫuvat Teŋriniŋ buyruḫuna hadir bolma».

[6]Da asrı köp hapeġalar yıġıldı vanktan ol

[7]yergä, da tamaşa etiyir edilär sanlı Ep‘rosinēniŋ

[8]tözümlükünä, da Teŋrini alġış-

(49r)[1]lıyır edilär.

[2]Da ol hapeġalar arasına biri bir közlü bolup-

[3]tur. Ḫoydu yüzün kendiniŋ ölünüŋ yüzü üstünä

[4]yaş bilä da yıġlamaḫ bilä öpiyir edi kendin. Ol sa-

[5]hat közü açıldı, ḫaysı ki ḫaramġulanıp edi. Da bu

[6]sk‘ançelik‘ [bilä] sövündürdü Biy Teŋri kensi keli-

[7]nin, ki soḫur köznü yarıḫlattı.

[8]Da yaḫşı arzanilik bilä, saġmos bilä, alġış bilä kendi ata

(49v)[1]sı ḫoydu ḫızın kerezmanga ḫıldan tonlar bilä birgä.

[2]Kim bolur sk‘ançelikiŋni seniŋ opovidat etmä,

[3]Biy Teŋri, ḫaysı ki etiyirsen adam oġlanlarına da

[4]tındırıyırsen adamlarnı friştälärniŋ yerinä? Tın-

[5]dırgaysen bizni dä yazıḫlılarnı ol yerdä, da ḫayda

[6]ki seniŋ sövüklüläriŋ tınıyırlar. Da tındırgaysen

[7]bu badmut‘iunnu sarnagannı, da işitkänni tügäl

[8]haväs bilä, da

(50r) [1]yazıḫlı yazgannı bu badmu-

[2]t‘iunnu, da saŋa, Biy Teŋri, haybat, da hörmät, da

[3]yer öpmäḫ hali da här kez da meŋi meŋilik, amēn.

[4]Mardın on yedisindä ulukünün

[5]Alek‘sianosnuŋ, Teŋriniŋ adamınıŋ, etärbiz

(50v) [1]Alek‘sianos adamı Teŋriniŋ bir ḫoca ki-

[2]şiniŋ oġlu edi, da ol ḫoca kişiniŋ daġın özgä züryâtı

[3]yoḫ edi Alek‘sianostan başḫa, da atasınıŋ atı Ep‘re-

[4]mianos edi. Da Ṙıma şähärindän edi kendi. Zama-

[5]nında padşahlarnıŋ K‘risdoska inanganlarnıŋ Ar-

[6]gatēosnuŋ da ọnọriọsnuŋ.

[7]Da övrätti Ep‘remianos oġluna p‘ilisop‘alıḫnı

[8]da etti kendin ulu usta.

(51r) [1]Da sarnadı barça Es-

[2]ki da Yäŋi Töräniŋ bitiklärin. Da ḫaçan ki tügäl

[3]adämiliktä boldu Alek‘sianos, klädi atası kendin

[4]nışanlama kendiniŋ cınsına. Da nışanlagandan

[5]soŋra toy ettilär. Da ḫaçan zaman boldu kelin ḫa-

[6]tına barmaga pokoyga, kirdi svitlicaga, ḫayda ki

[7]kelin edi, da Teŋriniŋ şaġavatı keldi üsnä, hanuz

[8]kelingä yuvuḫ barmınça, da klämädi bu

(51v) [1]dün-

[2]yâniŋ kiri bilä kensiniŋ boynun kirlätmä. Tek çı-

[3]ḫardı Alek‘sianos barmaḫından yüzükün kendiniŋ,

[4]da çürgälädi altun yaġlıḫ içinä, da berdi kelingä, da ayttı:

[5]– Al, saḫla bunu kendinä, da Teŋri bolsun bi-

[6]zim ortamızga, menim da seniŋ, – da bunu aytıp,

[7]çıḫtı svitlicadan.

[8]Da barçası pokoylarında edilär atasınıŋ övün

[9]-dä.

[10]Da çıḫıp ketti keçä bilä atasınıŋ övün

(52r)[1]dän kün toġuşu sarı da keldi Jetesia [=Edessa] şähäri-

[2]nä, ḫayda ki Biyimiz sk‘ançeli badgerk‘i bar edi, ki

[3]Apkar padşahı saġayttı. Ḫaysı ki ulu küsänç bilä

[4]baş endirdi ol badgerk‘kä da öptü kendin. Soŋra

[5]ketti yıġövünä surp Asduacacinniŋ, da bahalı

[6]kiyinişin teşkirdi, da yarlınıŋ tonun kiydi ḫıldan,

[7]da kendiniŋ bahalı tonun yarlıga berdi, da anıŋ to-

[8]nun kiydi. Da sk‘anćelik‘ etiyir edi şä*här*

(52v)[1] içinä.

[2]Da atası Ep‘remianos bilmädi, ki oġlu ne bol-

[3]du Alek‘sianos. Tezindän izdätmä başladı kendin

[4]şähärlärdä da özgä yerlärdä kendiniŋ adamları bi-

[5]lä. Zera atasınıŋ üç miŋ adamı bar edi ḫolu tibinä,

[6]donatkan körklü kümüş r'adlar bilä da atlar bilä.

[7]Kettilär bu üç miŋ adam izdämä Alek‘sianos-

[8]nu, ki izdäp tapkaylar kendin Jetesia şähärindä.

[9]Kördü-

(53r)[1]lär kendin da tanımadılar, anıŋ üçün ki

[2]yarlı kispätindä edi. Yoḫsa hanuz oġormut‘iun be-

[3]riyir edilär kendinä. Soŋra boş keldilär biyinä ken-

[4]dilariniŋ Ep‘remianoska.

[5]Da sanlı Alek‘sianos ol şähärdä turar edi yarlı

[6]kispätindä cıknel bolmaḫ bilä, alġış bilä da oruç

[7]bilä on sekiz yıl. Da haftada bir kez ötmäk yer edi.

[8]Da ötmäk dä ölçöv bilä yer edi ol – sekiz

(53v) [1]dram. Yänäçi suv içär edi haftada bir kez.

[2]Da bir keçäni köründü surp Asduacacin

[3]egeġeçbanga, da egeġeçbang aŋar aytıyır, da aytma

[4]başladı surp Asduacacin egeġeçbanga, ki:

[5]– Yıḫövnü baḫkın da yıḫövgä küvür Alek‘sia-

[6]nosnu, Teŋriniŋ adamın, zera ol arzani bolsar Teŋ-

[7]riniŋ uçmaḫına.

[8]Da bu körüm yavn'e boldu egeġeçbanga da

[9]barçâ şähärgä. Da här yertin keldilär körmä Alek‘-

[10]sianosnu. Da ol sahattan Teŋriniŋ adamı aŋıldı.

[11]Da bu sanlı kimsä Alek‘sianos kördü, ki asrı

[12]ulu hörmätkä mindi adam oġlanlarından. Ḫaçtı ol

[13]şähärdän da ḫeli kündän soŋra keldi teŋiz ḫırıġına,

[14]zera anıŋ üçün ḫaçtı, ki maḫtamagaylar kendin da

[15]hörmätlämägäy-

(54v)[1]lär edi.

[2]Soŋra olturdu kerapka, da klädi ketmägä Dar-

[3]son [=Tarsus] şähärinä, yıġövünä surp Bọġos aŕa-

[4]k‘elniŋ. Da ansızım ḫorḫulu yel çıḫtı da tolġunlar

[5]boldu, da ḫayda ki klämäs edi barma, yel oyarı sü-

[6]rär edi kemisin – atasınıŋ-anasınıŋ şähärinä Ṙı-

[7]maga.

[8]Da ḫaçan keldi atasınıŋ şähärinä, bardı atası-

[9]nıŋ övünä yarlı tiparda.

[10]Kördü atası oġlun,

(55r) [1]da tanımadı. Yoḫsa

[2]sımarladı bir ḫuluna, ki baḫkan [=baḫkay] kensin,

[3]neçik här yarlını, da aŋar oġormut‘iun etkäy.

[4]Da ettilär kensinä atasınıŋ ḫaḫrasında bir po-

[5]koy kibik. Anda yer dä, yatar edi dä anda. Yoḫsa

[6]bir kimesä tanıma bolmadı kensin, ki Alek‘sianos

[7]bolgıy edi. Da köp ıncıtırlar edi kendin atasınıŋ

[8]ḫulları, da ayblarlar edi kendin, da kültkü etärlär

[9]edi, da çanaḫ-

(55v)[1]ayaḫnıŋ pomıyın başından aşa-

[2]ġa toldururlar edi.

[3]Bir zamandan soŋra sezdi ançaḫ kensi ölü-

[4]mün, da klädi kiriç, gaġmar da ḫaġıt, da barça

[5]kendiniŋ ḫılınganın yazdı bitik içinä: neçik ki ya-

[6]şırtın çıḫıp ketti keläşmişi ḫatından, ya ḫaysı şä-

[7]härgä bardı, ya yıḫövdä turganın. Da barçasın

[8]yazdı, atasınıŋ-anasınıŋ da keläşmişiniŋ atın yaz-

[9]dı da kendiniŋ dä atın. Da

(56r) [1]barçanı yazgan-

[2]dan soŋra ḫolunda bitikni sıḫtı da canın Teŋrigä

[3]sımarladı mardnıŋ on yedisindä.

[4]Da padşahnıŋ dvoruna avaz keldi da ayttı:

[5]«Izdäŋiz övündä Epʻremianosnuŋ Teŋriniŋ ada-

[6]mın, ki Teŋrigä ḫoltḫa etkäy Ṛıma şähäri üçün da

[7]barça mämläkätlär üçün».

[8]Da ansızım kendi padşah ọnọrios biyläri bilä

[9]da dvoru bilä ketti Epʻremianosnuŋ

(56v) [1]övünä,

[2]da taptılar ölüsün Alekʻsianosnuŋ. Da klädilär, ki

[3]ḫolundan algıy edilär bitikni, da bir türlü bolmadı-

[4]lar almaga. Da kensi padşah ọnọrios tüştü sanlı

[5]Alekʻsianosnuŋ ayaḫına da ulu yıġlamaḫ bilä ḫol-

[6]du, ki yebergiy edi bitikni ḫolundan. Da hanus bil-

[7]mäslär edi, ki Alekʻsianostur. Soŋra ansızım açtı

[8]ḫolun da berdi bitikni padşahnıŋ ḫoluna.

(57r) [1]Tezindän buyruḫ etti padşah kendiniŋ

[2]baş yazuçısına, ki sarnagay bitikni ulu avaz bilä,

[3]ki barça el işitkäy.

[4]Da ḫaçan sarnadı esä bitikni, ulu ḫorḫu tüştü

[5]el üsnä, da tamaşaga turdular. Da atası-anası ḫa-

[6]çan kördülär, ki Alekʻsianostır oġlu kensiläriniŋ,

[7]tüştülär anıŋ ölü teni üsnä. Da ulu yıġlamaḫların,

[8]çaḫırıḫların bitikkä bolman

(57v) [1]yazmaga.

[2]Da kötürüp tenin, elttilär Bedros aṙak‘elniŋ yı-

[3]ḫövünä. Da kerezmanga ḫoydular kendin altundan

[4]da bahalı ḫaşlardan yasagan trumna içinä yat-

[5]ḫız*d*ırıp kendin da topraḫka arzani ettilär kendin.

[6]Da bu küngä diŋrä anıŋ tenindän meron isisi

[7]keliyir asrı körklü. Da ulu sk‘ançelik bolıyır anıŋ

[8]kerezmanından bu küngä diŋrä.

[9]Pareḫosluḫu bilä ari a-

(58r)[1]tanıŋ Alek‘sianos-

[2]nuŋ, Teŋriniŋ adamınıŋ, Biy Teŋri yarlıġagay bar-

[3]ça k‘estânlarga, da sarnaganga, da işitkängä, da

[4]amēn aytkanga, da yazıḫlı yazganga bu ari tirlikin

[5]surp Alek‘sianosnuŋ, da ulukünün tutkanga, da

[6]Biy K‘risdoska haybat da ezät meŋi meŋilik, amēn.

[7]Junvarnıŋ on beşsindä badmut‘iunudur

[8]surp Jovannēsniŋ,

[9]ki K‘risdos üçün erkli yarlı boldu

(58v) [1]Bu Johannēs oġlu edi bir ḫoca kimsä-

[2]niŋ, neçik ki biy bolgay Stımbol şähärindä, da anıŋ
[3]atı Drubia edi. Da asrı bek sövär edi atası-anası
[4]Johannēsni. Da oġlan zamanında övrändi yazov
[5]da atasından ḫoldu, ki aŋar bir Awedaran algay.
[6]Da satun aldı atası Johannēskä bir Awedaran
[7]altun-inci bilä da bahalı ḫaşlar bilä yasagan. Da
[8]här kez

(59r) [1]ḫolundan salmas edi, sarnar edi.
[2]Na bir künnü körär surp Jovannēs bir hape-
[3]ġanı ḫasta, ki Yērusaġēmgä barıyır edi alġış etmä-
[4]gä. Da ḫoşuldu surp Jovannēs ol hapeġaga, da öv-
[5]ränmä başladı andan hapeġalıḫ garkın da vanknıŋ
[6]hesepin, da ant etti Jovannēs ol hapeġa bilä, ki
[7]Yērusaġēmdän ḫaytkanda algay surp Jovannēsni,
[8]kendiniŋ vankına eltkäy, da alıp

(59v) [1]Jovannēsni, ki kendiniŋ vankına eltkäy.
[2]Da ḫaçan kördü Johannēs, ki Yērusaġēmdän
[3]ḫaytıp keliyir edi, asrı bek sövündü. Da barıp ata-
[4]sından aḫça klädi Johannēs, ki aş satun algay
[5]kendinä yolga da apeġ aga. Da aşnı satun alıp ketti
[6]kendiniŋ ustasına. Da taptılar teŋiz ḫırıġ ında ke-
[7]mi, tölädi kemiçigä haḫın, da keçip kettilär teŋiz aşı-

[8]ra vankka.

[9]Da ḫaçan

(60r) [1]keldi vankka, saçın ḫırḫtılar

[2]Johannēsniŋ vanknıŋ ululuḫu, da hapeġa kiyinişin

[3]kiydirdi Johannēskä. Da asrı bek cıgnel bolıyır

[4]edi Johannēs, ki tamaşa etip aytarlar edi hapeġa-

[5]lar, ki tensiz friştälärdändir.

[6]Da kensi on eki yaşında edi, ḫaçan vankka

[7]kirdi. Da turdu vankta altı yıl.

[8]Soŋra, altı yıldan, ḫara yüzlü eski duşman ta-

[9]rıḫmaḫlıḫ saldı Johannēsniŋ yü-

(60v)[1]räkinä, da

[2]küsänmä başladı atasın-anasın, da ulu cıknel

[3]bolganından da ulu küsänçindän asrı bek ḫurudu.

[4]Da ḫorḫma başladılar egär vanknıŋ ululuḫu,

[5]egär hapeġaları, da aytma başladılar surp Johan-

[6]nēskä, ki:

[7]–Ki nek alay artıḫsı sen seni ḫıyınga beriyir-

[8]sen cıknel bolmaḫıŋ bilä? Zera Teŋri artıḫsı ne-

[9]mäni ḫabul etmäs, tek ölçöv bilä barça nemä ḫa-

[10]buldur.

(61r) [1]Da belgirtmä başladı Johannēs hapeġa-

[2]larga eski duşmannıŋ yamanlıḫın.

[3]Soŋra buyruḫ ettilär kensinä, ki ketkäy atası-

[4]na da anasına.

[5]Da çıḫtı vanktan Johannēs ulu yıġlamaḫ bilä

[6]da ayttı: «Ey, eski duşman! Çıḫardıŋ sen meni

[7]friştälärniŋ tasından. Umsanıpmen Teŋrigä, ki

[8]men seniŋ başıŋnı basarmen atamnıŋ övündä dä».

[9]Da kelgändä övgä yoluḫur

(61v) [1]bir yarlıga, ki

[2]eski yaman ḫıldan tonlar kiyip ketiyir edi. Da ne

[3]ki kendi kiyip edi igi tonlar, anı yarlıga berdi, da

[4]yarlınıŋkin kensi kiydi yırtıḫ tonlar, da kiyip ol-

[5]turdu kemigä, da atasınıŋ övünä keldi.

[6]Da ḫaçan atasınıŋ övünä keldi, közün kökkä

[7]açtı da yıġlamaḫ bilä Teŋridän ḫoldu, ki aŋar tö-

[8]zümlük bergäy atasınıŋ eşikindä.

(62r) [1]Soŋra, atasın-anasın körgändän soŋra

[2]Biy K‘risdoska şükür berdi. Da tanımadılar Jo-

[3]hannēsni ne atası, ne anası. Da turdu atasınıŋ

[4]övündä, ḫaḫrada, bir buçḫaḫta eşikkä ḫarşı, altı

[5]yıl, neçik här yarlı. Da eşikçisi atasınıŋ yarlıġar

[6]edi kendinä, da etip edilär Johanēskä barçıḫtan

[7][=balçıḫtan] öv, ki anda turar edi. Da bilmäs edi,

[8]ki biyiniŋ oġlu edi. Da atası-anası oġormut‘iun be-

(62v)[1]rirlär edi kensinä, neçik här yarlıga, bilmin-

[2]çä, da kendi stollarından aş yeberirlär edi kensi-

[3]nä. Da ol yemäs edi, yoḫsa yarlıga berir edi.

[4]Da ol ḫadar anda yattı, ki barça teni yara bol-

[5]du da yaraları ḫurtlandı, da itlär kelip yaralarınıŋ

[6]irinin yalarlar edi.

[7]Da bir künnü anası ol yer bilä keçip ketiyir

[8]edi, ḫayda ki Johanēs yatıp edi, da yaman isin al-

[9]dı, ki sasıyır e-

(63r)[1]di. Buyruḫ etti eşikçigä, ki ol

[2]yerdän çıḫargay edi Johanēsni. Yoḫsa Johanēs ḫol-

[3]ma başladı eşikçidän, ki:

[4]– Yarlıġa maŋa da meni bu yerdän çıḫarma,

[5]zera men bu yılnı ölärmen, da menim üçün Teŋri-

[6]dän tölöv algaysen. Da ḫaçan ki zaman bolsa bikä-

[7]gä bu yerdän keçmä, ḫolarmen sendän, ki meni kö-

[8]türüp keri eltkäysen, ki bikä aşkay ol yerdän, da

[9]yänäçi meni keltirip

(63v)[1]yerimä yatḫızgaysen.

[2]Da ol türlü etär edi eşikçi Johanēskä, yarlıġap

[3]üstünä, da bermäs edi bikäsinä, ki baḫkay edi üs-

[4]tünä.

[5]Da Awedarannı da tutar edi yanına.

[6]Da ḫaçan ki sezdi kendiniŋ ölümün, ündädi

[7]yuvuḫ eşikçini, da alġışladı kensin, da ayttı:

[8]– Aytkaysen bikägä, ki ol yarlı, ḫaysı ki eşi-

[9]kiŋdä yatıp edi, bilgäysen alay, ki ölümü yetişiyir,

[10]da

(64r) [1]ḫolıyır sendän, ki pokirics'a [=pokorics'a]

[2]bolup bir barıp baqkaysen kensin. Bir söz aytma

[3]kliyir saŋa.

[4]Da anası klämäs edi barma anıŋ sasımaḫın-

[5]dan. Soŋra anası ayttı:

[6]– Bar da baḫ, ne kliyir, zera uçmaḫ anıŋkibik-

[7]lärniŋdir. Şahat, bolgaybiz Teŋridän yarlıġamaḫ

[8]tapma anıŋ säbäpindän.

[9]Soŋra, yüzün çürgäp, anası da alay bardı Jo-

[10]hanēsniŋ yanına, ḫayda ki

(64v) [1]yatıp edi balçıḫtan

[2]öv içinä. Da Johannēs alġışladı atasın da anasın

[3]da, Awedarannı çıḫarıp, anasına berdi, aytıp, ki:

[4]– Bolsun bu Awedaran saŋa ḫaytmaḫlıḫka,

[5]anıŋ üçün bolsun, ki seniŋ eşikindä tındım.

[6]Da ḫaçan kördü Awedarannı anası da tanıdı,

[7]da ḫolma başladı yıġlamaḫ bilä anası Johanēstän,

[8]ki:

[9]– Ant içtirirmen seni könü Teŋri-

(65r)[1]gä, ḫaysı

[2]ki yerni da köknü yaratıptır, ayt maŋa, ḫaydan

[3]tüştü saŋa bu Awedaran?

[4]Soŋra erin dä ündätti anda. Tek Johannēs

[5]aytma başladı anasına:

[6]– Men dä seni ant içtirirmen, da ne ki aytsam

[7]saŋa, alay etkäysen.

[8]Da anası aldı üstünä kendiniŋ oġlunuŋ antın.

[9]Soŋra ayttı anasına:

[10]– Bu yerdä meni kömgäysen bu ḫıldan kiyini-

[11]şim bilä menim. Oşta sa-

(65v)[1]ŋa aytıyırmen, men-

[2]men seniŋ oġluŋ Johannēs,– da ol sahat canın

[3]Teŋrigä sımarladı.

[4]Soŋra sezdi anası, ki oġludur, da tüştü anası

[5]oġlunuŋ üsnä da taldı. Soŋra suv bilä

[6]tirgizdilär anasın. Turdu ayaḫı üsnä.

[7]Da sansız el yıġıldı ol yergä şähärlilär. Da bü-

[8]tün şähärgä slava ketti.

[9]Soŋra padşah işitti da bardı baḫma bardiark

[10]bilä birgä.

[11]Evet anasınıŋ yıġla-

(66r)[1]maḫın da çaḫırmaḫın

[2]kim bolur aytma da yazma!

[3]Da anası ulu yıġlamaḫından antın oġlunuŋ

[4]unuttu, ol, ki kendinä aytıp edi, ki: «Ḫıldan ton-

[5]larım bilä kefinläp kömgäysen». Yoḫesä buyruḫ

[6]etti anası altun ipindän kefinlik da kefinlädi Joha-

[7]nēsni. Kefinläp, ansızım anasınıŋ ḫolları ḫurudu.

[8]Soŋra esinä saldı oġlunuŋ antın. Da ol altun ipin-

[9]dän tonun çıḫa-

(66v)[1]rıp, ḫıldan kiyinişi bilä kefin-

[2]lädi oġlun Johanēsni. Soŋra ḫolları yänäçi saġaydı.

[3]Da kömdülär ol yerdä kensin, ḫayda ki yatıp

[4]edi, junvarnıŋ on beşsindä. Da anıŋ üsnä sklepit

[5]ettilär gamar kibik, ḫayda ki yatıptır Johanēs.

[6]Da atası-anası hapeġa garkın tuttular da ḫu-

[7]luḫ etärlär edi cıknel bolmaḫ bilä Johanēsniŋ ke-

[8]rezmanına, ḫayda ki yasattırıp

(67r) [1]edilär taştan

[2]yıġöv kibik da yaḫşı sövükläri bilä Teŋrigä ḫuluḫ

[3]etärlär edi, da canların sımarladılar Teŋrigä ata-

[4]sı da anası.

[5]Bu yaḫşı kimsälär bilä da alarnıŋ pareḫosluḫ-

[6]ları bilä Biy Teŋri tındırgay bizim yazıḫlı canı-

[7]mıznı kendiniŋ uçmaḫında, da bunu megnel et-

[8]känni saḫlagay Biy K‘risdos sönövsüz ottan, da

[9]Biy Teŋrigä haybat da ezät meŋi meŋilik, amēn.

(67v) [1]**Tegdemperniŋ dörtündä**

[2]surp Vaṙvaṙa gojsnuŋ

[3]Vaṙvaṙa bir ḫoca kimesäniŋ ḫızı edi, ḫaysı ki

[4]atasınıŋ atı T‘ēosgoros edi.

[5]Da ḫızınıŋ ulu körkündän utru yasattırdı atası

[6]ḫızı üçün bir biyik svitlica, ki adamnıŋ sürätin kör-

[7]mägäy. Da klär edi kensin ergä bermä. Da ḫızı

[8]Vaṙvaṙa k‘risdân dinin tutar edi, da atası grabaşd

[9]edi. Yoḫesä ḫızı bir türlü klämä

(68r)[1]di ergä barma

[2]dinsizlärgä, yoḫesä Teŋriniŋ ḫorḫusun esinä aldı, da

[3]umsasın Teŋridä tuttu, da gojsluḫun aruv saḫladı.

[4]Da atası yasattırdı ol biyik svitlicanıŋ alnına

[5]bir yılısuv da ayttı teslâlarga, ki eki terecä bilä

[6]etkäylär, da kendi ketti yıraḫ yolga.

[7]Da surp Vaŕvaŕa tüştü svitlicasında aşaġa, ki

[8]baḫkay yılısuvnuŋ yasalganın, da ḫaçan kördü, ki

[9]eki terecä ḫoygandır,

(68v) [1]aytma başladı teslâ-

[2]larga, ki:

[3]– Azdır eki terecä, üçünçi hanuz etiŋiz Ata

[4]Oġul Ari Cannıŋ atına.

[5]Da kirdi bir suv saġıtnıŋ içinä märmär taşın-

[6]dan da barmaḫları bilä Biyimizniŋ ḫaçınıŋ nışanın

[7]etti, ḫaysı ki halikä ança bardır ol yerdä. Da çıḫıp

[8]ol saġıtnıŋ içindän, kirdi ol yerdä, ḫayda ki atası-

[9]nıŋ guŕk‘ları turar edi, da barça guŕk‘larnı ufattı.

[10]Soŋra anıŋ üsnä atası keldi yo-

(69r)[1]lundan da

[2]kirip yılısuvnu kördü, ki üç terecä ḫoygandır,

[3]yüräklänmä başladı teslâlarnıŋ üsnä da ayttı:

[4]– A vid'že men sizgä ayttım, ki eki terecä-

[5]dän artıḫ etmägäysiz! Ne üçün üç terecä ettiŋiz?

[6]Cuvap berdilär teslâlar da ayttılar:

[7]– Seniŋ ḫızıŋnıŋ buyruḫu bilä ettiḫ.

[8]Soŋra ḫızına aytma başladı, ki:

[9]– Ne üçün ya negä körä üç terecä ḫoydurduŋ?

[10] Aytma başladı ḫızı:

[11]–Ata Oġul Ari Cannıŋ bir Teŋ-

(69v)[1]riniŋ atı

[2]üsnä üç terecä ḫoydurdum.

[3]Tek atası yüräklänip çıḫardı ḫılıçın, ki urup

[4]öldürgäy ḫızın, da ḫızı ḫaçıp atasınıŋ alnından,

[5]ketti taġga yaşınma.

[6]Da atası ḫızınıŋ artından izdiy ketti taġga da

[7]kördü ol yerdä eki ḫoyçını. Sorma başladı ḫoyçılar-

[8]dan:

[9]– Ḫızımnı kördüŋiz mi?

[10]Da bir ḫoyçı körgüzmä başladı ḫızın – ol sahat

[11]ḫoyları barçası taş ḫayttılar, da halikä an

(70r)[1]ça bardır ol yerdä ol ḫoylar taş ḫaytkan, sk‘anćeliki

[2]surp Vaṙvaṙa gojsnuŋ.

[3]Soŋra ketti ḫarġışlı atası T‘ēosgoros, da taptı

[4]kendi ḫızın, da tuttu saçından, da suvrama başladı

[5]kensin taġdan aşaġa, da eltip kendin zındanga sal-

[6]dı, da töräçigä ayttı barça bolgan işni da ḫızınıŋ

[7]k‘risdânlikin.

[8]Soŋra töräçi buyruḫ etti alnına keltirmä ari

[9]gojsnu, ḫozusun Biyimizniŋ,

(70v) [1]da sorov etmä başladı.

[2]Yoḫesä bu surp gojs açıḫ avaz bilä cuvap ber-

[3]di töräçigä da ḫosdovanel boldu Biy K‘risdoska, da

[4]sökmä başladı dinsiz töräçini da anıŋ yalġan teŋri-

[5]lärin.

[6]Soŋra buyruḫ etti dinsiz töräçi, ki tövgäylär

[7]kensin yatḫızıp. Ança tövdülär, ki barça söväkläri

[8]üstündä sınġalandı. Soŋra yänäçi ekinçi zındanga

[9]saldılar kendin. Da Biyimiz kendi köründü

(71r) [1]aŋar zındannıŋ içinä, da ḫuvatlattı kendin, da ne

[2]ki yaraları bar edi üsnä, saġayttı.

[3]Da ertäsi yänäçi keltirdilär töräçiniŋ alnına.

[4]Soŋra yänäçi buyruḫ etti, ki küydürgäylär ḫabur-

[5]ġaların ot bilä da ḫolların, da başına töviyir edilär

[6]bazıḫ aġaçlar bilä.

[7]Soŋra buyruḫ etti töräçi, ki yalanaçlap şähär

[8]içinä suvragaylar kendin, da Biy Teŋri yaptı anıŋ

[9]yalanaç tenin, da a-

(71v)[1]damlarga heç körünmädi anıŋ teni.

[2]Soŋra elttilär, ḫayda ki tas etsärlär edi.

[3]Da ol Teŋridän ḫoltḫa etti, ki anıŋ teninä da

[4]anıŋ söväklärinä şnorhk bergäy, ki barça ḫasta-

[5]larnı saġaytkay, da kimdä ki çiçäk bolsa ya koros-

[6]ta, ki saġaygaylar, da kim ki inam bilä anıŋ jişada-

[7]gın tutsa da ulukünün, barçasına pareḫoştur.

[8]Soŋra avaz keldi köktän da ayttı, ki: «Barça

(72r) [1]ḫoltḫaŋ tügäl boldu ḫatıma menim. Kelgin da

[2]meŋilik uçmaḫta tıngın».

[3]Soŋra aldı dinsiz atası T‘ēosgoros ḫılıçnı da

[4]kendi ḫolu bilä başın kesti kendi ḫızınıŋ tegdem-

[5]perniŋ dörtsünä.

[6]Da köktän ot tüşü*p* küydürdü dinsiz T‘ēosgo-

[7]rosnu.

[8]Da bir k‘risdân kimesä tenin topraḫka arzani

[9]etti surp Vaṙvaṙa gojsnuŋ.

[10]Da kim ki ḫoltḫa etsä andan, ol sahat işitir

[11]aŋar artıḫsı, kim

(72v)[1] ki çiçäk bolsa ya korosta.

[2]Biy Teŋri yarlıġagaysen surp Vaṙvaṙanıŋ pa-

[3]reḫǫsluḫu bilä barça yazıḫlılarga, da sarnaganga,

[4]da haväs bilä işitkängä, da yazıḫlı yazganga, da

[5]Biy K‘risdoska haybat da ezät hali da här kez da

[6]meŋi meŋilik, amēn.

[7]Tegdempernıŋ on beşsindä badmut‘iunudur

[8]surp Jagop hajrabednıŋ

(73r) [1]Jagop surp Krikor Lusaworiçniŋ ata-

[2]sınıŋ ḫızḫardaşınıŋ oġlu edi da eki k‘risdân pad-

[3]şahlarnıŋ zamanına boluptur, Dırtadnıŋ da Gos-

[4]dandinosnuŋ. Da surp Jagop yalġızlıḫnı sövär edi,

[5]da köp sk‘ançelik‘ etär edi, da yaz u ḫış artıḫsı kiyi-

[6]niş bilä yürümäs edi. Da Teŋriniŋ buyruḫu bilä aḫ-

[7]paş boldu Mıcpin şähärinä.

[8]Da bir cıknawor daġın bolup

(73v)[1]tur Marukē

[2]atlı. Keldi surp Jagopka, ḫayda ki turar edi, da

[3]saġlıḫın sorma başladı.

[4]Soŋra kördülär yıġöv eşiki alnına bir antama-

[5]lucnu on beş yıllıḫ, kördülär eksin [=eksi] da bu

[6]antamalucga yarlıġadılar, yoḫesä Teŋridän ḫolt-

[7]ḫa ettilär anıŋ üçün, da ḫaç çıḫarıp boġunlarınıŋ

[8]üsnä, da saġayttılar kensin Biy Teŋriniŋ ḫuvatı bilä.

[9]Da ol şähärdä bir dovlätli adam bar

(74r) [1]edi,

[2]atı Getron, da Teŋrigä toġru inanmas edi. Da bir

[3]oġlu bar edi antamaluc.

[4]Ḫaçan kördü Getron, ki ol ävälgi antamaluc-

[5]nu saġayttılar, tezindän aldı kendiniŋ oġlun da

[6]surp Jagopnuŋ alnına keltirdi, ki saġaytkay ken-

[7]sin. Ol sahat Teŋriniŋ ḫuvatı bilä saġayttı oġlun.

[8]Soŋra atası bar köŋül bilä Teŋrigä inandı, da bu

[9]kün övdägiläri inandılar Teŋrigä da

(74v) [1]mıgırdel

[2]boldular surp Jagoptan. Soŋra ansızın saġaygan

[3]oġlan öldü. Da surp Jagop alġışı bilä kendiniŋ ölü-

[4]dän tiri etti kensin.

[5]Bir zamandan soŋra rast keldi surp Jagopka

[6]bir sala içinä aşıra ketmä, da ol salada bir çovraḫ

[7]bar edi, ḫaysı ki ol zamannı ḫız oġlanlar opraḫların

[8]çayḫıyır edilär. Da surp Jagop yanları bilä keçkän-

[9]dä bir türlü uyalmadılar kensindän. Yoḫ-

(75r)[1]esä

[2]surp Jagop alarnıŋ harsızlıḫları üçün ḫarġadı ol

[3]suvnu, da suv ḫurudu, da ḫız oġlanlarnıŋ saçın ḫa-
[4]radan aḫ etti. Da kensi surp Jagop ketti kensi yo-
[5]luna. Tezindän kettilär bütün salanıŋ eli surp Ja-
[6]gopnuŋ artından da ḫaytardılar kensin, ki suvnu
[7]hasilgä keltirgäy. Da ol Teŋriniŋ ḫuvatı bilä ḫuru-
[8]gan suvnu yänäçi hasilgä keltirdi.

(75v) [1]Evet ḫız-
[2]larnıŋ saçlarını klämädi aḫtan ḫaraga ḫaytarma-
[3]ga, ki uyalıp Teŋriniŋ ḫorḫusun yüräklärindän ke-
[4]tärmägäylär.
[5]Yänäçi bir töräçi ol şähärdä egri törä etär edi.
[6]Da töräçiniŋ övü alnına bir ulu taş kesäki bar edi.
[7]Yoḫesä surp Jagop ḫarġadı ol taşnı, ki ol alay ufal-
[8]dı, neçik topraḫ. Soŋra töräçi, körüp ol taşnı, ki
[9]alay boldu, da ḫorḫup töräni toġru

(76r) [1]etär edi.
[2]Yänäçi eki yarlı adam, söz bir bolup, klädilär
[3]aldama surp Jagopnu: biri kläp ölüp yatıptır, da
[4]birsi kelip ḫoluptur, ki nemä bergäy kefinlik, ki
[5]barıp birsi sıŋarın kefinlägäy, ol, ki yalġan ölüp-
[6]tür. Da ḫaçan kelip kläptir sıŋarın yatkan yerindä
[7]oyatma, da baḫsa, könüdän ölüptür alġışı bilä surp

[8]Jagopnuŋ. Tezindän keldi sıŋarı surp Jagopka, ol,

[9]ki

(76v)[1] tiri edi, da ḫolma başladı surp Jagoptan,

[2]ki ḫaytıp tirgizgäy sıŋarın. Yoḫesä surp Jagop Biy

[3]Teŋriniŋ ḫuvatı bilä kelip da tiri etti kendin ölü-

[4]dän.

[5]Bir zamannıŋ Nigianıŋ zborunda boluptur

[6]surp Jagop aḫpaşlar arasında. Körär padşah, ki

[7]friştälär ḫuluḫ etiyirlär edi surp Jagopka.

[8]Bir zamannı surp Jagop [klädi], ki Masis taġı-

[9]na mingäy edi, da köp emgändi, yoḫesä bolmadı

[10]minmägä ol taġga. Soŋra

(77r) [1]anıŋ üsnä ulu em-

[2]gäkindän yuḫusu eltti kensin taġnıŋ tibinä. Soŋra

[3]yuḫlagan zamanına friştä aldı ol taġnıŋ üstündän

[4]Noj nahabedniŋ kerapından bir kesäk taḫtanı da

[5]keltirip başı tibinä ḫoydu surp Jagopnuŋ, da yänä-

[6]çi eltip ol taġga mindirdi ol kesäk taḫtanı. Zera

[7]surp Jagop artıḫsı anıŋ üçün klär edi ol taġga min-

[8]mägä, ki Noj nahabedniŋ kemisin körgiy edi. Zera

[9]Noj nahabedniŋ

(77v) [1]kemisi ol taġ üsnä turup edi

[2]potoptan soŋra da tursar anda çaḫ K‘risdosnuŋ

[3]kelgäninä ança törä etmä. Da adam oġluna çarä

[4]yoḫ, ki ol kemini körgäy, zera erk Teŋridän yoḫtur.

[5]Ḫızılbaş padşahı Şabuh bir zamannı ulu çerüv

[6]bilä keldi da Mıcpin şähärniŋ çövräsin aldı. Da al-

[7]ġışı bilä surp Jagopnuŋ köp ovad [=ovod] da sarı

[8]çulu barça çerüvün ḫızılbaşnıŋ här yarı ḫaçırdı, e-

(78r)[1]gär elni, egär atların – här biri här yarı saçı-

[2]lıp kettilär da şähärgä bolmadılar bir nemä etmä.

[3]Da dağın köp sk‘ançelik‘ etär edi surp Jagop.

[4]Da canın Teŋrigä sımarladı tegdemperniŋ on

[5]beşsindä.

[6]Pareḫosluḫu bilä ari hajrabedniŋ surp Jagop-

[7]nuŋ Biy Teŋri yarlıġagay barça yazıḫlılarga, da

[8]sarnaganga, da işitkängä, da yazıḫlı yazganga, da

[9]Biy K‘risdoska haybat meŋi meŋ".

(78v) [1]**Badmut‘iunudur sanlı Mariamnıŋ,**

[2]Ekibdos aytkanı Mısır şähäridir

[3]Bu ḫatun Mariam atlı Aġegsandria şähärin-

[4]dän edi da yarlı kişiniŋ ḫızı edi, k‘risdânlik zama-

[5]nında edi. Da ḫaçan ki boldu on eki yaşında, berdi
[6]kensin boyun yamanlıḫka, bu dünyâniŋ yaman işi-
[7]nä, da kirdi bir yaman boş övgä, da yamanlıḫnı ḫı-
[8]lındı ol övdä on beş yıl.
[9]Da bir kün körär Mariam, ki köp el teŋiz ḫırıġı

(79r)[1]bilä ketiyir edilär, da sezmä kliyir edi, ki ḫa-
[2]yarı ketiyirlär. Soŋra sezdi, ki Yērusaġēmgä keti-
[3]yirlär surp Ḫaçnıŋ ulukünü üçün, ki yügüngäylär
[4]K‘risdosnuŋ surp Ḫaçına. Yoḫesä Mariam ḫayttı
[5]yamanlıḫından kensi esinä, da ketti teŋiz ḫırıġına,
[6]da olturup kerapka, da çıḫtı Yērusaġēmgä.
[7]Ḫaçan ki yetişti surp Ḫaçnıŋ [Ve-
[8]raçman] ulukünü, ki sebdemperniŋ on dörtsündä
[9]bolur, da köp el kliyir edilär barıp körmä

(79v) [1]surp Ḫaçnıŋ yoġarı kötürülgänin. Da ḫoşuldu Ma-
[2]riam elgä, ki el bilä kirgäy yıġövgä körmägä surp
[3]Ḫaçnı. Da ḫaçan ki yıġöv eşikinä yuvuḫlandı, el
[4]barçası kitiy edilär yıġövgä, da Mariam bolmas edi
[5]kirmägä, yazıḫlarından utru çıḫarı ḫalıyır edi, ze-
[6]ra Teŋriniŋ ḫuvatlı surp Ḫaçı ḫoymas edi aŋar yı-
[7]ġövgä kirmä. Da köp çalışıyır edi Mariam el bilä
[8]kirmägä yıġövgä da yalġız da klädi, yoḫ

(80r)[1]esä bir

[2]türlü bolmadı surp Ҕaçnıŋ ҕuvatı aşıra.

[3]Soŋra sezdi Mariam, ki kensiniŋ yamanlıҕı

[4]üçün bolmas kirmä da arzani bolmas. Turdu eşik-

[5]tän keri da yoġarı baҕtı yıġöv eşiki üsnä, kördü

[6]badgerk‘in surp Asduacacinniŋ da ҕolunda Biyi-

[7]miz ҕuçkan badgert [=badgerk‘] üsnä. Da yaş tök-

[8]mäҕ bilä ҕolıyır edi surp Asduacacindän, ki:

[9]«Arzani et meni, alġışlı surp Asduacacin, ki kir-

(80v)[1]gäymen yıġövgä, da daġın artıҕ boyumnu ber-

[2]miyim yamanlıҕka da murdarlıҕka». Da ҕeli za-

[3]man yıġladı urunmaҕ bilä, da soŋra kirdi yıġövgä,

[4]da arzani boldu yügünmägä K‘risdosnuŋ surp Ҕa-

[5]çına ol zaman, ҕaçan ki hairabed yoġarı kötürür

[6]edi surp Ҕaçnı. Da yügüngändän soŋra Biyimiziniŋ

[7]surp Ҕaçına çıҕtı yıġövdän da tüştü yüzü üsnä yä-

[8]näçi surp As-

(81r)[1]duacacinniŋ badgerk‘i alnına,

[2]yıġlamaҕ bilä şükür berir edi aŋar da ҕolar edi, ki

[3]anı arzani etkäy yazıҕlarına boşatlıҕ tapma, ki da-

[4]ġın artıҕ kendi övünä barmagay. Da badgerk‘tän

[5]avaz işitildi kendinä bu türlü: «Egär ki Jortanan-

[6]nı aşıp ketsäŋ, yaḫşı tınçlıḫ taparsen».

[7]Soŋra Mariam rast keldi bir kişigä da ḫoldu

[8]andan, ki aŋar bergäy bir pinâz. Da berdi kensinä.

(81v) [1]Da ol pinâznı alıp, bardı, da üç kesäk ötmäk

[2]satun aldı, da Jortanannı aşıp arı yanına, ketti yı-

[3]ġövünä surp Johannēs mıgırdiçniŋ. Da kirip yıġöv-

[4]gä, arzani boldu K‘risdosnuŋ ari teninä da ari ḫa-

[5]nına.

[6]Soŋra ketti pustalıḫ yerlärgä da asrı bek sö-

[7]väk sındırmaḫ bilä cıknel boldu ol yerdä ḫırḫ yedi

[8]yıl. Da ol bir pinezgä, ki üç kesäk ötmäk satun alıp

[9]edi, ḫırḫ yedi yılnı ol ḫadar

(82r)[1]ötmäk bilä keçin-

[2]di. Da alay köp ötmäkni kündä yer edi, neçik nış-

[3]ḫarknı da neçik ki K‘risdosnuŋ ari teninä arzani

[4]bolgay, alay azar yer edi.

[5]Da ol pustalıḫta yaş otnu yer edi, neçik cana-

[6]var, ḫolu bilä üzminçä, yoḫsa ḫoyar edi yüzün yer

[7]üsnä da tişläri bilä gırcel etär edi, neçik cana-

[8]var. Da alay tirilir edi ḫırḫ yedi yılnı.

[9]Da ḫaçan ki künläri yetişti, bardı

(82v) [1]Zosi-

[2]ma cıknawor Mariamnıŋ ḫatına. Zera ol pustalıḫ-

[3]ta turar edi. Mariam tiri zamanında bir kimesäniŋ

[4]yüzün körmädi. Da ḫaçan ki alġış etkändä Mariam

[5]körär Zosimos cıknawor, ki bir kimsä havadan

[6]aşaġa-aşaġa turuptur, neçik ki yerdän bir ḫarı bi-

[7]yik, da yuvuḫ barmınça Zosima Mariamga, ḫorḫtu,

[8]kendi esinä işkil etip, ki bu ne candır bunda? Da

[9]adam boyu bilä

(83r)[1]turuptur adam tiparında. Da

[2]ḫaçan yuvuḫ keldi Zosimos Mariamga, sorov etmä

[3]başladı birgäsinä, ki:

[4]– Bunda neçik cıknel bolıyırsen?

[5]Tek Mariam barça ḫılınganın ayttı Zosimos-

[6]ka, ki kiçi boyundan ne işniŋ içinä boluptur, da bir

[7]nemäni yaşırmadı. Da ḫoldu Mariam Zosimos

[8]cıknawordan, ki anı arzani etkäy K‘risdosnuŋ

[9]ari teninä da ari ḫanına.

[10]Soŋra aştı-

(83v)[1]lar Jortananıŋ suvun eksi dä,

[2]neçik ḫuru yerni, da kettilär özgä pustalıḫka. Da

[3]canın Teŋrigä sımarladı Mariam abrilniŋ birin-

[4]dä.

[5]Da ol yerdä bir aslan yoluḫtu, ḫayda ki Ma-

[6]riam tındı, da Teŋriniŋ şaġavatı bilä ol aslan ayaḫ-

[7]ları bilä çoġur ḫazdı sanlı Mariamga, da ḫazgan-

[8]dan soŋra Zosimos topraḫka arzani etti sanlı Ma-

[9]riamnıŋ tenin. Ḫaysı ki Biy K‘risdos bu

(84r) [1]yaḫşı

[2]canın pareḫosluḫu bilä buzgay bizim sansız ya-

[3]zıḫlarımızını, da anıŋ ḫanlıḫına haybat da ezät me-

[4]ŋi meŋilik, amēn.

[5]Badmut‘iunudur Giragosnuŋ da anıŋ

[6]ḫardaşınıŋ Barasgewea gojsnuŋ,

[7]orusçâ P'etnica aytarlar

(84v) [1]Bar edi Aleksandriya şähärindä bir

[2]adam Giragos atlı, da anıŋ bir ḫız ḫardaşı bar edi,

[3]atı anıŋ Barasgewi edi, ḫaysı ki orusça Petnica

[4]aŋılır.

[5]Da ḫaçan ki ataları-anaları öldü, suḫlandı Ki-

[6]ragos hapeġalıḫka, da salıp övün da ḫardaşın, ketti

[7]pustalıḫka ulu cıknawor Taniēlgä, da andan ha-

[8]peġa alġışlandı, da yaḫşı hesep bilä cıknel bolıyır edi,

(85r) [1]da Teŋrigä biyänçli boldu,

[2]Da ḫardaşı Barasgewi berdi kensi boyun ya-

[3]man murdar işkä.

[4]Da ḫaçan işitti Taniēl cıknawor da özgä cık-

[5]naworlar, asrı bek yamanlama başladılar Giragos-

[6]ka, ḫardaşına Barasgewiniŋ, ki:

[7]– Ne üçün op'ekun etmädiŋ kimsäni ḫız ḫarda-

[8]şıŋa da kimsägä sımarlamınça salıp kendin kel-

[9]diŋ? Tiyişlidir saŋa, ki bargaysen ḫardaşına da anı

[10]keri etkäysen eski

(85r) [1]duşmannıŋ işindän.

[2]Da Teŋridän ḫoltḫaga turdu Giragos, ki aŋar

[3]Teŋri boluşkay ḫardaşınıŋ ḫatına barma Barasge-

[4]winiŋ. Da sınalıp ketti şähärgä, ḫayda ki ḫardaşı

[5]edi. Da eşikinä keldi Barasgewiniŋ. Da yeberdi Gi-

[6]ragos bir oġlannı içkäri övgä da ayttı oġlanga Gi-

[7]ragos:

[8]– Barıp ayt ḫardaşıma Barasgewigä, ki ḫarda-

[9]şıŋ Giragos eşikkä keliptir da seni ündiyir.

(86r) [1]Soŋra çıḫtı Barasgewi içkärtin baş açıḫ,

[2]yalan ayaḫ, oynıy-oynıy, da ḫaçan ki sezdi ḫardaşı,

[3]ki keliptir Giragos, asrı bek sövündü da kelip ḫar-

[4]daşına baş endirdi da oġ çojn berdi.

[5]Ḫaçan kördü Giragos ḫardaşın Barasgewini

[6]anıŋkibik yaman tiparda, ḫolu bilä kensiniŋ yüzü-

[7]nä urdu da yıġlamaḫ bilä ayttı:

[8]– Vay maŋa, ḫardaşım! Nedän keldi saŋa bu-

[9]nuŋ kibik yaman iş?

(86v) [1]Ne üçün Teŋrigä ḫarşı

[2]bolduŋ da canıŋnı tas ettiŋ? Sen tas bolduŋ da

[3]köp kimsälärni tas ettiŋ. Vay maŋa, ki seni bulay

[4]kördüm! Yaḫşıraḫ edi maŋa, ki men äväldän ölgiy

[5]edim!

[6]Da ḫaçan işitti bunu Barasgewi, ayaḫına tüş-

[7]tü ḫardaşınıŋ da ulu yıġlamaḫ bilä aytıyır edi:

[8]– Vay menim kibik yazıḫlıga da hazar eġug,

[9]zera asrı bek tas boldum da yaman

(87r)[1]lıḫ bilä ke-

[2]çirdim zamanlarımnı. Ḫolarmen sendän, atam me-

[3]nim can sartın da ḫardaşım ten sartın, egär ki bi-

[4]lir esäŋ, Teŋri yarlıġar mı yaman başlı ḫatunga da

[5]aŋar ḫaytarlıḫ berir mi?

[6]Ḫolarmen sendän, ḫoyma meni bunda, da ne

[7]ki buyursaŋ, işitirmen saŋa, da hanazant bolur-

[8]men barça yaḫşı işkä, da bar köŋlüm bilä ḫuluḫ

[9]etärmen Teŋrigä.

[10]Da ḫaçan işit

(87v)[1]ti bunu Giragos ḫardaşın-

[2]dan Barasgewidän, da asrı bek sövündü, da aytma

[3]başladı ḫızga:

[4]– Kir içkäri övüŋä, da başıŋnı yap, da etiklä-

[5]riŋni ayaḫıŋa kiy, zera uzun da küç yol bilä ketär-

[6]biz, taġlar bilä da isilär bilä.

[7]Aytma başladı Barasgewi, ki:

[8]– Könü da Teŋri meŋilik tiridir. Ne türlü ki

[9]saŋa çıḫtım, alay birgäŋä barırmen, ḫayda da bar-

[10]saŋ, da birgä

(88r)[1]mä bir nemä alman eski duş-

[2]mannıŋ ḫılınmaḫından. Yoḫesä, ḫardaşım, yürü

[3]alay ketärbiz, ne türlü ki meni köriyirsen baş açıḫ

[4]da yalan ayaḫ. Dağın yaḫşıdır maŋa seniŋ bilä ket-

[5]mä, ne ki eski duşmannıŋ ḫazġançına barma.

[6]Da ḫaçan işitti bunu Giragos, artıḫsı dağın

[7]bek sövündü, da tüp-tüz taġga kettilär. Da taġdan
[8]bir pusta yergä keldilär. Da asrı küç

(88v) [1]yol edi
[2]yolları, da Barasgewiniŋ ayaḫlarınıŋ tabanları çat-
[3]ladı iti taşlardan, da ḫanları tabanlarından, aḫın
[4]suv kibik, ketär edi. Alay že közlärindän yaşları
[5]aḫar edi. Da açıḫ başı, yüzläri isidän da taşlarnıŋ
[6]ḫaşlamaḫından ayaḫların, neçik otka ḫarşı, küy-
[7]gäy. Da taş alıp köksünä urar edi, da köp tövmäḫ-
[8]tän kögärip ḫara bolur edi. Da tabanlarından yo-
[9]ġa

(89r)[1]rı ayaḫları şişti. Da yıġlap aytıyır edi: «Biy
[2]Teŋri, işit menim ḫoltḫama da ḫaytmaḫlıḫıma, ne-
[3]çik boṙnig ḫatunnuŋ».
[4]Da ḫaçan ketkändä pustalıḫ bilä, kördü Gira-
[5]gos yıraḫtın özgä cıknaworlarnı, ki keliyir edilär
[6]ḫarşılarına, da aytma başladı Barasgewigä:
[7]– Keri ketkin yoldan, zera bilmäslär alar, ki
[8]sen menim ḫardaşımsen, da işkil etmäsinlär kensi
[9]eslärindä.
[10]Tez Baras-

(89v)[1]gewi yoldan keri ketti da barıp

[2]bir yerdä olturdu, da canın Teŋrigä sımarladı ju-

[3]nisniŋ on altısında.

[4]Soŋra Giragos avaz etmä başladı Barasgewi-

[5]ni, da ol aŋar avaz bermädi. Da ḫaçan yuvuḫ barıp

[6]baḫtı esä, kördü kensin, ki ölüptür. Da ulu küstün-

[7]mäḫ bilä, yıġlamaḫ bilä çaḫırma başladı: «Vay me-

[8]nim kibik yazıḫlı ḫardaşka, ḫaysı ki arzani

(90r) [1]dügül edim tirgizmä yazıḫlı ḫardaşımnıŋ canın!»

[2]Da ḫazdı çoġur yaş bilä, da yıġlamaḫ bilä, da

[3]saġmos bilä, da kömdü kensin. Da köp yıġlamaḫın-

[4]dan da ḫayġusundan yuḫladı Giragos ḫardaşınıŋ

[5]kerezmanı üsnä. Da tüşündä körär Biyimizni ol-

[6]turgan olturġuç üsnä biyik da alnına Barasgewi

[7]ḫardaşın eski yaman tonlar içinä, da başı asılgan

[8]kölnü yaman

(90v) [1]Barasgewiniŋ, da Biyimiz ayt-

[2]tı: «Keltiriŋiz alnıma yaman ḫılınganın bu boṙnig

[3]ḫatunnuŋ».

[4]Tek ḫara yüzlü adamlar keltirdilär bir ulu bi-

[5]tik, gondak‘ kibik, da sarnama başladılar Barasge-

[6]winiŋ barça yaman, murdar ḫılınganın. Soŋra kel-

[7]tirdilär yarıḫlı adamlar altun şişä, da şişäniŋ içi

[8]tolu ḫan da yaş, ol, ki Barasgewiniŋ ayaḫından da

[9]közlärindän aḫıp edi, da sar-

(91r)[1]nıyır edilär bitik-

[2]ni yarıḫlı adamlar, ne türlü ki tezindän işitti ḫar-

[3]daşına kendiniŋ Giragoska, da baş açıḫ, yalan

[4]ayaḫ ketti ḫardaşı bilä anıŋkibik taġ u taş üsnä, da

[5]tegänäklär üsnä, da köksünä taş urmaḫ bilä, da

[6]çagatına, teninä yara bermäḫ bilä.

[7]Tek ḫara yüzlü adamlar başladılar aytmaga:

[8]«Bunça zaman birgämizgä edi, da bizim erkimizni

[9]etär edi,

(91v) [1]da az zaman üçün, ki ḫardaşı bilä

[2]ketti. Kliyirsiz bizdän zarbiy alma».

[3]Aytma başladı Biyimiz: «Keltiriŋiz täräzü, ki

[4]ölçüngäy anıŋ ḫılınganı».

[5]Da ḫaçan keltirdilär täräzünü, yüklädilär ḫa-

[6]ra yüzlü adamlar täräzünüŋ bir yanına barça ya-

[7]manlıḫın Barasgewiniŋ, ḫaysı ki ḫılınıp edi. Alay

[8]že yarıḫlı adamlar ḫoydular täräzünüŋ birsi yanı-

[9]na altundan şişäni, da aġır-

(92r)[1]lanıp yeŋdi altun-

[2]lu şişä ḫara yüzlü adamlarnıŋ yaman yükün, da

[3]barça yazıḫları anıŋ tas boldu, neçik bir yalın kibik

[4]söndü, da yaḫşı is bürktü altun şişädän.

[5]Soŋra zarbiy aldılar ḫollarından ḫara yüzlü

[6]adamlarnıŋ Barasgewini, ḫaysı ki kliyirlär edi

[7]kendin eltip ḫıynama sönövsüz otta, da yarıḫlı

[8]kimsälär turġuzdular Barasgewini Teŋriniŋ alnı-

[10]na. Da Biy Teŋ-

(92v)[1]ri buyurdu, ki çeşkäylär üs-

[2]tündän yaman yazıḫlı tonların Barasgewiniŋ da

[3]kiydirmä bahalı tonlar altun ipi bilä, da başına

[4]ḫoydular meŋilik venec tolu yolduzlar bilä, da

[5]uçup kökkä elttilär kensin.

[6]Soŋra oyandı yuḫusundan Giragos, ḫardaşı

[7]Barasgewiniŋ, da asrı bek sövündü, ki bu tüşnü

[8]kördü. Da barıp badmel etti ulu cıknawor Taniēl-

[9]gä

(93r) [1]da özgä ari atalarga, da barçası Teŋrigä

[2]şükür berdilär.

[3]Da yazdılar ari kimsälär badmut‘iunun sanlı

[4]Barasgewiniŋ. Ḫaysı ki jişadagı tügälläniyir junis-

[5]niŋ on altısında.

[6]Pareḫosluḫu bilä surp Barasgewianıŋ Biy Teŋ-

[7]ri yarlıġagay barça k‘estânlarga, da bu badmut‘iun-

[8]nu sarnaganga, da işitkängä, da yazıḫlı yazganga,

[9]da Biy K‘risdoska haybat meŋi meŋilik, amēn.

(93v) [1]Majisniŋ yedisindä

[2]Körüngänidir Biyimizniŋ surp Ḫaçınıŋ

[3]Yērusaġēm şähärindä

[4]Zamanına Gosdantinos padşahnıŋ da yänäçi

[5]zamanında Giureġ hajrabedniŋ Yērusaġēm şähäri-

[6]niŋ; kününä boluptur Hokoj kalusdnuŋ majisniŋ

[7]yedisindä yedinçi sahatta, ḫaysı ki ulukünün etär-

[8]biz Bayramdan soŋra dörtünçi haftası çıḫsa;

[9]Köründü meŋilik

(94r) [1]da özdän surp Ḫaç ya-

[2]rıḫlı körüm bilä, ki barça el kördü surp Koġkot‘a-

[3]da, ḫaysı ki Biyimiz ḫaçka keldi. Da surp Koġkot‘a-

[4]dan Zäytün taġına ança uzanıp edi Biyimizniŋ ya-

[5]rıḫlı surp Ḫaçı. Da surp Ḫaçnıŋ yarıḫı alay körklü

[6]edi, ki günäşniŋ yarıḫın yaptı. Da ulu sövünçlük

[7]bilä barça el yıḫövgä kirdi: ḫartı, igiti, on eki ya-

[8]şındagi oġlanlar – barçası ulu sövünçlük

(94v) [1]bilä

[2]da fārâhlik bilä şükür berdilär anıŋkibik ḫorḫulu

[3]da tamaşalı körümü üçün surp Ḫaçnıŋ. Da uyatlı

[4]etti surp Ḫaç cuhutlarnı, ḫaysıları ki anıŋ yarıḫın

[5]körüp, barçası övlärinä ḫaçtılar. Da sanlı Giureġ,

[6]Yērusaġēmniŋ hajrabedi, Gosdandinos padşahga

[7]bitik yazdı Biyimizniŋ Ḫaçınıŋ körüngäni üçün, da

[8]bizim üçün pareḫọstur.

[9]Biy K‘risdos, ḫaysı ki

(95r)[1]ḫıynaldıŋ surp Ḫaç-

[2]nıŋ üsnä, yarlıġagın ulukünün tutkanga da sarna-

[3]ganga, da arzani etkäy Biy K‘risdos surp Ḫaçnıŋ

[4]yarıḫın körmägä törä künündä. Da yazıḫlı yazgan-

[5]ga, da sarnaganga, da işitkängä Biy K‘risdos yar-

[6]lıġagay. Da Biy Teŋrigä haybat da anıŋ surp Ḫaçı-

[7]na hali da här kez da meŋi meŋilik, amēn.

(95v) [1]**Majisniŋ on yedisindä ulukünü bolıyır**

[2]K‘risdosnuŋ surp Ḫaçınıŋ tapulganı üçün

[3][Eē]rusaġēmniŋ [=Ḫaġanlıḫnıŋ ḫaniçäsi] Heġi-

[4]nē tüş kördü surp Ḫaçı üçün Biyimizniŋ, da ketti

[5]Yērusaġēm şähärinä, da yıġdı barça cuhutluḫnu

[6]Heġinē Yērusaġēm şähärinä, da ıncıtma başladı
[7]kendilärin da sorov etmä, ki körgüzgäylär, ḫayda
[8]salıptırlar K‘risdosnuŋ surp Ḫaçın. Da köp zaman

(96r) [1]aşıp edi andan beri, ki cuhutlar yaşırıp edi-
[2]lär surp Ḫaçnı.

[3]Yoḫesä bir çoġur ḫazıp da anda salıp edi K‘ris-
[4]dosnuŋ surp nışanın, da bir kimesä bilmäs edi, ki
[5]ḫaydadır.
[6]Soŋra çıḫara berdilär cuhutlar Juta atlı bir
[7]cuhutnu ḫaniçägä, ki bu Juta yazıḫsız adamnıŋ
[8]oġludur da markarē oġludur. Soŋra tutturdu kendin
[9]Heġinē ḫaniçä da zındanga saldır

(96v)[1]dı. Da yedi
[2]kün zındanda boldu. Da aytmadı kendinä nemä dä
[3]aş bermägä. Da yedi kün açlıḫ bilä ıncıttı kensin.
[4]Soŋra ḫosdovanel boldu Juda ḫaniçägä da ayt-
[5]tı, ḫaydadır Biyimizniŋ Ḫaçı, da yerin dä körgüzdü.
[6]Soŋra Juta başladı ol yerni ḫazmaga, da ḫazdı
[7]igirmi ḫarış çoġurnu, da ḫaçan igirmi ḫarışka ança
[8]ḫazdı, tek ol yerdä körklü da tatlı is bürktü, da ol
[9]yer

(97r)[1]dän çıḫardılar K‘risdosnuŋ Ḫaçın. Da K‘ris-
[2]dosnuŋ Ḫaçı bilä çıḫardılar ol yerdän eki ḫaç dağın,
[3]zera bir ḫaç K‘risdosnuŋ edi, da eksi ḫaraḫçılarnıŋ,
[4]ki Biyimiz bilä ḫaçka çıḫardılar dinsiz cuhutlar.
[5]Da ulu sövünçlükündän Heġinē bolmas edi ta-
[6]nıma K‘risdosnuŋ surp Ḫaçın.
[7]Yoḫesä Teŋriniŋ şaġavatı bilä kötürüp bir ölü-
[8]nü eltiyir edilär kömmä. Ḫaçan kördü Juta, kensi dä
[9]bilmäs edi,

(97v) [1]Biyimizniŋ ḫaçı ḫaysıdır. Tek
[2]buyruḫ etti Heġinē ölünü aşaġa ḫoyma. Da ḫaçan
[3]ölünü aşaġa ḫoydular naş bilä, eŋ äväl bir ḫaç ḫoy-
[4]dular ölünüŋ üsnä, ki tirilgäy, yoḫesä tirilmädi.
[5]Soŋra ekinçisin ḫoydular – tirilmädi. Ḫaçan üçün-
[6]çisin ḫoydular, ol sahat tirildi ölü. Da Juta ol yer-
[7]dä inandı K‘risdoska, ki anıŋkibik sk‘ançelik‘ boldu
[8]anıŋ Ḫaçından. Da sansız cuhutlar

(98r) [1]da din-
[2]sizlär inandılar K‘risdoska da anıŋ surp Ḫaçına.
[3]Da Heġinē ḫaniçä Jutanı aḫpaş alġışlattı da
[4]atın Giureġ ḫoştu. Soŋra Teŋriniŋ atına mardiros

[5]keçti Giureġ hajrabed da ḫanın töktü dinsiz Julia-

[6]nos padşah zamanına.

[7]Biy K‘risdos yarlıġagay ulukünün tutkanga, da

[8]yazıḫlı yazganga, da sarnaganga, da işitkängä, da

[9]amēn aytkanga, da aŋar haybat meŋi meŋilik, amēn.

(98v) [1]**Sebdemperniŋ sekizindä Toġuşudur**

[2]surp Asduacacinniŋ surp Annadan,

[3]anasından kendiniŋ

[4]Cınsından eki tayfanıŋ cuhutluḫnuŋ Jovagim

[5]atlı bir kimesä bar edi surp Asduacacinniŋ atası,

[6]Teŋridän ḫorḫkan toġru kimsä da ḫoca. Da ḫaçan

[7]ki yetişti ulukünü Teŋriniŋ, da här biri kendi

[8]ḫurbanın da başḫışın keltirirlär edi cuhutluḫ Teŋ-

[9]riniŋ atına, alay že Jovagim keltirdi kendi ḫurba-

(99r)[1]nın yıġövgä. Yoḫsa anıŋ ḫarşısına keldi Ṙup‘im

[2]atlı baş k‘ahana da aytma başladı Jovagimgä, ki:

[3]– Tiymäs saŋa ḫurban keltirmä Teŋrigä, anıŋ

[4]üçün ki seniŋ potomokuŋ yoḫtur cuhutlar arasında.

[5]Yoḫesä Jovagim asrı bek ḫayġuga tüştü, da

[6]ḫayġulu çıḫıp ketti yıġövdän, da kendi kendin ḫa-

[7]tununa da körgüzmädi Annaga. Yoḫesä ketti pus-

[8]talıḫka, da anda ḫoydu kendi

(99v) [1]çatırın, da an-

[2]da ḫırḫ kün ne yedi, da ne içti. Da aytma başladı

[3]kendi eşindä [=esindä], ki: «Barman kendi övümä

[4]da ne yermen, ne içärmen angınça, ki Teŋri maŋa

[5]belgili etkäy züryâtım üçün, da menim alġışım bol-

[6]sun maŋa aş, da yaşlarım – içki».

[7]Da Anna, Jovagimniŋ ḫatunu, eki türlü ḫayġu

[8]etip yıġlıyır edi, aytıp kendi boyuna: «Yıġlıyım bo-

[9]yumnu da züryâtsızlıḫımnı».

[10]Da kiydi anda yas ton

(100r)[1]nu, da kün üsnä

[2]toḫuz sahatta bardı kendi baḫçasına, da olturdu

[3]teräk tibinä, da ḫoltḫa etmä başladı Teŋridän, aytıp

[4]bu türlü: «Biy Teŋri atamızınıŋ bizim, aŋgın men

[5]miskinni da alġışla meni, neçik alġışladıŋ Saŕanıŋ

[6]potomoksuzluḫun da berdiŋ aŋar oġul Sahagnı».

[7]Da közün kökkä açıp baḫıyır edi Anna, da ay-

[8]tıyır edi, da kördü ol teräkniŋ üsnä, ḫayda

(100v) [1]ki ḫoltḫa etiyir edi, eki çıpçıḫ madġaş, da başladı

[2]yıġlamaḫ ulu avaz bilä da aytma:

[3]«Vay maŋa, da kim meni toġurdu, da kim me-

[4]ni hasilgä keltirdi! Zera men ḫarġışlı toġdum cu-

[5]hutluḫ arasında, da barçasından men eksik bol-

[6]dum da uyatlı yıġövündä Teŋrimniŋ menim!

[7]Vay maŋa! Kimgä men oḫşadım? Bu yerdägi

[8]kahanalarga da oḫşamadım, ḫaysı ki kazanlar da

[9]hasil

(101r) [1]keltiriyirlär seniŋ alnıŋa, Biy Teŋri!

[2]Vay maŋa! Kimgä men oḫşadım? Çıpçıḫlarga

[3]da oḫşamadım men, ḫaysı ki çıpçıḫlar artıyırlar da

[4]toġıyırlar alnıŋa seniŋ, Biy Teŋri!

[5]Vay maŋa, ki suvga da oḫşamadım men, ḫaysı

[6]ki suvda hasil bolıyır balıḫ, da seni alġışlıyırlar,

[7]Biy Teŋri!

[8]Vay maŋa, ḫaysı ki işsiz canavarlarga da oḫ-

[9]şamadım men, ne türlü ki hasil keltiriyirlär biri bi-

[10]rindän da alnıŋa seniŋ toġıyırlar,

(101v) [1]Biy Teŋri!

[2]Vay maŋa, ḫaysı ki yergä dä oḫşamadım men,

[3]ne türlü ki yer hasil keltiriyir barça bitişni kendi

[4]zamanında adam oġlanları üçün, ḫaysıları ki me-

[5]ŋärip alġışlıyırlar seni, Biy Teŋri!»

[6]Soŋra friştä köründü Annaga da ayttı:

[7]– Anna, Anna! Işitti Biy Teŋri seniŋ ḫoltḫaŋnı,

[8]da eki canlı bolup taparsen züryât, da çıḫar anıŋ

[9]slavası bütün dünyâgâ.

[10]Aytma başladı Anna friştägä:

[11]– Tiridir menim Biy Teŋrim. Egär ki toġursam

[12]erkäk ya tişi, başḫış berirmen Biy Teŋrigä, ki Teŋ-

[13]rini alġışlagay, neçä ki dünyâda tiri bolsa.

[14]Soŋra yänäçi eki friştä dağın köründü Annaga

[15]da ayttılar:

[15]– Oşta Jovagim eriŋ seniŋ keliyir da keltiriyir

[16]birgäsinä ḫoyçılarnı.

[17]Zera friştä Jovagimgä dä köründü da ayttı:

[18]– Jovagim! Işitti Biy Teŋri

(102v) [1]seniŋ ḫolt-

[2]ḫaŋa. Bargın övüŋä, da Anna eki canlı bolsun.

[3]Soŋra aytma başladı ḫoyçılarına Jovagim, ki:

[4]– Keltiriŋiz on ḫozu aruv da bütün, ki ḫurban

[5]etkäymen Biy Teŋrigä. Da keltiriŋiz on eki ögüz

[6]taŋlama da körklü, ki ḫurban bolgay k‘ahanalarga.

[7]Da ḫaçan kördü Anna Jovagimni, ki keliyir

[8]ḫarşısına, da ayttı:

(103r)[1] – Hali bildim, ki yarlıġadı Biy Teŋri da

[2]alġışladı meni, da hali ançaḫ dügülmen tul, da ne

[3]zürätsiz.

[4]Da ol künnü tındı Jovagim, da ḫurbanın Teŋ-

[5]rigä sundu, da ayttı: «Hali tanıdım könüdän, ki

[6]yarlıġovuçı Teŋrim yarlıġadı maŋa da yazıḫlarımnı

[7]keri saldı».

[8]Da Jovagim ketti yıġövdän kendi övünä, ya-

[9]zıḫlarından arınıp. Da eki canlı bolgandan soŋra

[10]toġurdu

(103v) [1]Anna surp Asduacacinni da sö-

[2]vünçlük berdi cuhut ḫızlarına.

[3]Da ḫaçan toġurgandan soŋra Mariamnı sordu

[4]Anna tayadan, ki:

[5]–Ne oġlan toġurdum men? – ayttı taya, ki:

[6]–Ḫız oġlan.

[7]Soŋra ayttı Anna, ki: «Canım ulu boldu».

[8]Da ḫaçan toġurgandan soŋra Mariamnı yu-

[9]vundu Anna da yuvungandan soŋra yemizdiriyir

[10]edi oġlannı, da atın ḫoştu Mariam.

[11]Da ḫaça*n* altı aylıḫ

(104r) [1]boldu Mariam, tek

[2]ayaḫı üstünä turdu, da basıp yürüdü yedi atlama,

[3]da soŋra anasına kelip ḫayttı, da aytma başladı An-
[4]na, ki: «Tiridir könü Teŋri, da Mariam yerni basma-
[5]gay angınça, ki eltkäymen kendin Teŋriniŋ övünä».
[6]Da aruv tutar edi Anna kendi svitlicasın, ḫay-
[7]da ki Mariam saḫlanır edi, da bir nemä murdar
[8]küvürmäs edi ol yerdä Mariamga.

(104v) [1]Da ḫaçan boldu bir yıllıḫ, sövünçlük etti
[2]Jovagim, da ündädi k‘ahanalarnı, da sarnagan kim-
[3]sälärni, da ḫart kişilärni, da pospolitı elni, da barça-
[4]sınıŋ alnına berdi Mariamnı ḫoluna k‘ahanabedniŋ.
[5]Da alġışladı Mariamnı k‘ahanabed da aytı: «Biy
[6]Teŋri atalarımıznıŋ bizim, alġışlagın bu oġlannı da
[7]bergin buŋar yaḫşı at, ki bunu [=bu] yaḫşı atınıŋ
[8]sla-

(105r)[1]vası ketkäy barça tayfaga meŋi meŋilik».
[2]Da barça žoġovurt, alġışlap Biy Teŋrini, da
[3]ayttılar: «Amēn».
[4]Soŋra Mariamnı barça k‘ahanalarnıŋ alnına kel-
[5]tirdilär, da alġışladılar kensin, aytıp bu türlü: «Biy
[6]Teŋri, ḫaysı ki biyiktäsen, baḫ bu oġlanga da alġışla
[7]kendin seniŋ ari alġışıŋ bilä, ḫaysı ki keçövsüzdür».
[8]Soŋra aldı anası Anna Mariamnı da eltti ken-

[9]din kendiniŋ

(105v)[1] aruv svitlicasına da alġışladı

[2]Biyni, aytıp bu türlü, ki: «Sarnarmen Teŋrimä

[3]menim da anı maḫtarmen yäŋi alġış bilä, anıŋ

[4]üçün ki maŋa belgili etti da kötürdü uyatımnı me-

[5]nim duşmanlarımdan, da berdi maŋa ḫuvat, butaḫ

[6]yazıḫsız. Da jişadag kensinä, Biy Teŋri. Kim opovi-

[7]dat etkäy oġlanlarına ṙup‘enniŋ, ki Anna ḫutuldu

[8]potomoksuzluḫtan?»

(106r) [1]Da färâhlanıp barça el alġışlıyır edilär

[2]Biy Teŋrini da surp Asduacacinni.

[3]Soŋra el här biri kendi övünä ketti Teŋrini

[4]haybatlamaḫ bilä.

[5]Ey, alġışlı Asduacacin, maḫtovlu aruvluḫka!

[6]Çıraḫ, yarıḫlı artıḫ günäştän!

[7]Ey, yarıḫlı poḫodn'a, aydan da yolduzlardan

[9]artıḫ!

[10]Ey, olturġuçu friştälärniŋ, köktän dağın biyik!

[11]Ey, baş friştä topraḫtan, dağın artıḫ friştälär-

[12]dän

(106v) [1]da dağın bahalı tensizlärniŋ köktägi ta-

[2] sından!

[3]Ey, maḫtovlu gusank‘lardan da haybatlı bar-

[4]çasından!

[5]Sensen anası ten algan Teŋriniŋ!

[6]Sensen kelini Ata Teŋriniŋ, ḫaysı ki äväl-äväl-

[7]dändir!

[8]Seniŋ bilä biyändi Teŋri da boldu yazıḫlı adamlar bilä barabar.

[9]Sendän ten aldı.

[10]Seniŋ aşıra açıldı eşiki uçmaḫnıŋ.

[11]Seniŋ aşıra alġışlandı yer, ḫaysı ki ḫarġışlanıp

(107r) [1]edi Adäm atamıznıŋ säbäpindän.

[2]Sendän aşıra hasil boldu tatlılıḫ da toġruluḫ

[3]yer üsnä.

[4]Sendän aşıra k‘risdân aŋıldıḫ.

[5]Sendän aşıra boşatlıḫ taptıḫ yazıḫlarımızga.

[6]Sendän aşıra barça yaḫşılıḫ belgili boldu.

[7]Sensen pareḫos barça yaratkanlar üçün.

[8]Surp Asduacacin, pareḫos bolgın seniŋ yal-

[9]ġız Oġluŋa, ki saḫlagay bizni can duşmannıŋ sı-

[10]nama-

(107v)[1]ḫından.

[2]Da yarlıġagay Biy Teŋri seniŋ ulukünüŋnü tut-

[3]kanga, da badmut‘iunuŋnu sarnaganga, da işitkän-

[4]gä, da yazıḫlı yazganga, da saḫlagay sönövsüz ottan

[5]barça k‘estânlarnı da meni yazıḫlı ḫaravaşıŋnı.

[6]Da Biy K‘risdoska haybat da ezät meŋi meŋi-

[7]lik, amēn.

(108r) [1]**Badmut‘iunudur antamalucnuŋ,**

[2]ḫaysı ki Yērusaġēm şähäriniŋ dacarınıŋ

[3]eşikindä yatıp edi otuz sekis yıl

[3]Barır edi K‘risdos Yērusaġēmgä, da keçär edi

[4]Soġomonnuŋ yıġövünüŋ eşiki bilä, da kördü bir an-

[5]tamalucnu tüşkän. Tek ayttı K‘risdos:

[6]– Nek bu haldäsen? Antamaluc ayttı:

[7]– Otuz sekis yıldır, ki bu haldä tüşkän turup-

[8]men.

[9]K‘risdos ayttı, ki:

[10]– Nedir seniŋ säbäpiŋ?

[11]Antama-

(108v)[1]luc ayttı, ki:

[2]– Soḫurmen, da aḫsaḫmen, da özgä tınçsızlıḫ-

[3]tamen. Da ḫolıyırmen sadaġanı alardan, ḫaysıları

[4]ki keliyirlär yıġövgä. Da sövüp Teŋrini, beriyirlär

[5]yoluna Teŋriniŋ da yarlıġanıyırlar.

[6]K‘risdos ayttı:

[7]– Kim ki seni oŋaltsa edi, ne berir ediŋ aŋar?

[8]Antamaluc ayttı:

[9]– Kimsä meni oŋaltmas, tek Mariamnıŋ Oġlu

[10]K‘risdos oŋaltır.

[11]Da antamaluc

(109r) [1]bilmäs edi, ki K‘risdos

[2]bilä sözliyir edi.

[3]K‘risdos ayttı:

[4]– Şahat, bilüçi hakim hanuz seni kelip kör-

[5]miyir?

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Köplär kelip kördülär, taŋlandılar da ayttı-

[8]lar: «Kimsä bunu bolmas oŋaltma, tek Mariamnıŋ

[9]Oġlu bolur oŋaltma».

[10]K‘risdos ayttı:

[11]– Men asrı bilüçi hakimmen. Oŋaltırmen seni

[12]dağın tez, ne ki Mariamnıŋ oġ lu.

[13]Antamaluc ayttı:

[14]– Öktäm da bilüçi körüniyirsen.

(109v) [1]K‘risdos ayttı:

[2]– Sen menim öktämlikimni ḫoy da menim yalım-

[3]nı ber, da menim öktämlikim saŋa ḫayġu bolmasın.

[4]Antamaluc ayttı:

[5]– Diniŋ yoḫ, törä dä, da kümüş sövüçisen. Men

[6]bunda bir tamçı suvga hasrätmen, da sen aytı-

[7]yırsen: «Yal ber». Şahat, işittiŋ sen Mariamnıŋ Oġ-

[8]lu üçün, ki aytovsuzdur hörmättän, da aşaḫ boldu,

[9]da aldı ten ari gojs Mariamdan da bizim tarbiyatı-

[10]mıznı, otuz

(110r) [1]yaşında mıgırdel boldu, da bi-

[2]zim üçün erki bilä ḫınaldı, öldü, kömüldü, tamuḫ-

[3]nu buzdu bizim üçün, da şaytanlarnıŋ böläkin ye-

[4]berdi yer tibinä, da köp dinsizlärni da yaman aġız-

[5]lılarnı ḫaytardı kendinä, da ölülärni tirgizdi? Da

[6]sen aytıyırsen: «Yal ber maŋa».

[7]K‘risdos ayttı:

[8]– Ḫaçan sen bulay bilirsen bitiktän, nedir ol,

[9]ki aytıyırlar: Törä kününä er kişilär ekinçi ḫa-

(110v)[1]tun alsalar, da ḫatun kişilär ergä barsalar,

[2]da uçmaḫ alarnıŋdır, kimlär ki itlik etiyirlär, da

[3]oġurluḫ etiyirlär, da dinsizlik, da kimlär ki yıġıyır-

[4]lar maldan da aḫçadan?

[5]Antamaluc ayttı:

[6]– Bulartuçı da aldovuçı! Ket mendän keri! Ki-

[7]mesädän bu sözlärni işitkänim yoḫ edi, ki ekinçi

[8]turganımızda er kişilär ḫatun algaylar da ḫatun ki-

[9]şilär ergä bargaylar, yoḫesä friştälär bilä teŋ bolsar-

[10]lar meŋilik tınçlıḫta. A kimlär ki yaman ḫılınıyırlar,

[11]tursarlar Törä künündä da vay bersärlär kendi boy-

[12]larına, ki K‘risdosnuŋ buyruḫun tutmadılar.

[13]K‘risdos ayttı:

[14]– Bu dünyâdadir tınçlıḫ, turmaḫ, uçmaḫ, tatlılıḫ.

[15]Antamaluc ayttı:

[16]– Deli da aḫılsız! K‘risdos buyurup aytıyır:

[17]«Dünyâ keçövlüdür». Da sen aytıyırsen: «Uçmaḫ da

tınçlıḫ bun-

(111v)[1]dadır». Ey, deli kişi! Egär sen işitip

[2]hnazant bolsaŋ, men seni Teŋrigä keltirirmen. Egär

[3]işitmäsäŋ maŋa, yalınlı otlar hadirläniptir saŋa.

[4]K‘risdos ayttı:

[5]– Bu söz meni ḫorḫutıyır. Klärmen ḫaytmaga

[6]aŋar.

[7]Antamaluc ayttı:

[8]– Men köp bulargan kişilärni ḫaytarıpmen

[9]K‘risdoska. Egär sen kläsäŋ, seni dä dost

[10]etärmen K‘risdoska.

[11]K‘risdos ayttı:

[12]– Egär sen maŋa anı etsäŋ, men seni oŋaltır-

[13]men.

[14]Antamaluc ayttı:

(112r)[1] – Kimesä meni bolmas oŋaltma, tek ol,

[2]ki Łazarosnu üçünçi kündä turġuzdu.

[3]K‘risdos ayttı:

[4]– Bu sözlär maŋa heçtir. Sen yal bergin maŋa

[5]– men seni oŋaltırmen.

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Hali ayttım saŋa, ki nemäm yoḫ. Egär inan-

[8]masaŋ, baḫ K‘risdosnuŋ Awedaranına, ki ne aytı-

[9]yır: «Suḫlanmaŋız ne altunga, da ne kümüşkä,

[10]muft alıŋız, da muft beriŋiz, da boluŋuz şaġavatlı,

[11]ne türlü

(112v) [1]Atamız bizim köktägi şaġavatlıdır

[2]üstümüzgä bizim».

[3]K‘risdos ayttı:

[4]– Şaġavatlıdır da yarlıġovuçı, yoḫesä Teŋri buyu-

[5]rıyır: «Teŋriniŋ beriŋiz Teŋrigä da ḫannıŋ – ḫanga».

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Ol oŋaltkay meni, ki här kün kügürçinni ye-

[8]beriyir yazıḫlı ḫuluna kendiniŋ, ki keltirir teŋiz-

[9]dän suv da içirir. Egär içirmäsä edi, buŋar ança

[10]ḫurup edim. Yoḫesä kim sançıptır, ol bolur

(113r) [1]oŋaltma. Egär tiliŋ bilä çüst esäŋ, aḫılıŋ bilä ivaş-

[2]sen. Ḫannıŋ eşikinä barıp aytsaŋ, ki hakimmen,

[3]da bolmasaŋ oŋaltma, ulu bälâga tüşärsen.

[4]K‘risdos ayttı:

[5]– Egär oŋaltsam, ulu haybat alırmen haybatlı ḫandan.

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Menim otum K‘risdostur.

[8]K‘risdos ayttı:

[9]– Üç yüz altmış beş boġundan otum bar. Klä-

[10]mässen almaga, yoḫesä K‘risdostan klärsen?

[11]Antamaluc ayttı:

[12]– Ḫazna sövüçisen da

(113v) [1]dinsiz. K‘risdos

[2]şaġavatlıdır da yarlıġovuçı.

[3]K‘risdos ayttı:

[4]– Pevne şaġavatlıdır da yarlıġovuçı, yoḫesä

[5]sen dinsizsen da ol kişini sövärsen, ki saġ bolgay.

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Umsam bar K‘risdosta, ki seniŋ sözlärinä

[8]körä törä etkäy saŋa.

[9]K‘risdos ayttı:

[10]– Ot al da köp sözçi bolma.

[11]Antamaluc ayttı:

[12]– Ber ot, ki körgäymen.

[13]K‘risdos ayttı:

[14]– Otnuŋ nesin klärsen ḫoyma? Yalımnı ber, ki

[15]seni oŋaltkaymen.

[16]Antamaluc

(114r) [1]ayttı:

[2]– Ot bar, ki tenni ḫaşlıyır, da soŋra nemä bol-

[3]mas.

[4]K‘risdos ayttı:

[5]- Anıŋ üçün bu haldä yatıpsen.

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Neçä seniŋ kibik kişi körüpmen, da biliksiz

[8]hakim yaḫşıraḫtır maŋa. Ki seniŋ otuŋdan algay-

[9]men, dağın yaḫşıdır, ki K‘risdostan algaymen.

[10]K‘risdos ayttı:

[11]– Ne etsär saŋa K‘risdos? Al mendän ot, ki

[12]oŋaltkaymen seni.

[13]Antamaluc ayttı:

[14]– Ḫoy meni maŋa. Ne ki sağ yerim bar edi, anı

[15]da sançḫaladıŋ.

(114v) [1]K‘risdos ayttı:

[2]– Bardır seniŋ nemä uruhuŋ-köküŋ?

[3]Antamaluc ayttı:

[4]– Bardır menim uruhum-köküm – K‘risdos da

[5]aġrıḫlarım, atam da anam – tirlikim da soḫur köz-

[6]lärim.

[7]K‘risdos ayttı:

[8]– Kim ki tözsä, här kez tiri bolur.

[9]Antamaluc ayttı:

[10]– Negä diŋrä töziyirmen meni söz etipmen här

[11]birinä?

[12]K‘risdos ayttı:

[13]– Kim*ni* ki Teŋri sövär, anı ögütlär.

[14]Antamaluc ayttı:

[15]– Alay esä, meni Teŋri ögütlär. Yoḫ

(115r)[1]esä klärmen seni bilmägä, kimsen.

[2]K‘risdos ayttı:

[3]– Men adammen, neçik sen. Sorgın, ne klär-

[4]sen?

[5]Antamaluc ayttı:

[6]– Eki yartın sözliyirsen, da men bilirmen,

[7]kimsen. Sen ya k‘ahana, ya vartabed.

[8]K‘risdos ayttı:

[9]– Yolçunmen, da dünyâda yürüçi, da aşḫarha-

ganmen.

[10]Antamaluc ayttı:

[11]– Ustada övränip misen?

[12]K‘risdos ayttı:

[13]– Azgına övränipmen.

[14]Antamaluc ayttı:

[15]– Şahat, övränipsen Atana

(115v)[1]k‘i hakimdä.

[2]K‘risdos ayttı:

[3]– Anıŋ şägertimen. Ol ḫastanı yalġız oŋaltır

[4]edi, yoḫsa men antamalucnu saġaytırmen.

[5]Antamaluc ayttı:

[6]– Oġlansen da oğlan kibik sözliyirsen. Ḫayda

[7]bolur, ki şägert artıḫ ustadan bilgäy?»

[8]K‘risdos ayttı:

[9]– Sen K‘risdoska nek inandıŋ, ki seni Teŋri

[10]rısvay etiptir?

[11]Antamaluc ayttı:

[12]– Menim canım [=tenim] rısvay esä,

[13]canım haybatlıdır K‘risdosnuŋ alnına.

[14]K‘risdos ayttı:

[15]– K‘risdos bir adam

(116r) [1]edi, ḫaysı ki anı cu-

[2]hutlar ḫaçka keltirdilär. Yalġandır, ki keçä çaḫırdı-

[3]lar da ayttılar, ki K‘risdos turdu ölüdän. Da aşa-

[4]gertlär, oġurlap kendin, ayttılar, ki turdu ölüdän.

[5]Antamaluc ayttı:

[6]– Yalġançı da töräsiz kişi! Ḫaydan keldiŋ bun-

[7]da? Şahat, sen dä ol cuhutlardansen. Otuz sekiz

[8]yıldır, ki bundamen, hanuz bu sözlärni işitkänim yoḫ

[9]edi kimesädän. Yoḫe-

(116v)[1]sä umsam bar

[2]K‘risdosta da bilirmen, ki kendiniŋ erki bilä ḫaç-

[3]landı, kömüldü, da üçünçi kündä ölüdän turdu, da

[4]yarlı [=yarġu] künündä seni uyatlı etsär.

[5]K‘risdos ayttı:

[6]– Bunu nek ḫayġurmassen, ki bunda uyatlısen

[7]da ol cihanda da uyatlı bolsarsen?

[8]Antamaluc ayttı:

[9]– Egär bu dünyâda uyatlı bolsam, ol dünyâda

[10]hörmät alırmen K‘risdostan.

[11]K‘risdos ayttı:

[12]– Boyuŋa tınçlıḫ

(117r) [1]tapupsen – özgäniŋ

[2]emgäkin yemiyirsen tatlı yemäḫ bilä, da ne ki yı-

[3]ġıyırsen, barça saḫlıyırsen.

[4]Antamaluc ayttı:

[5]– Neçik men bu dünyâda tınçmen, alay sen ol

[6]dünyâda tınç bolgaysen.

[7]K‘risdos ayttı:

[8]– Men alay işitipmen: kim ki bu dünyâda tınç-

[9]tır, ol dünyâda tınç bolsar. Da kim ki saŋa oḫşar,

[10]sönövsüz otnu meŋärsär.

[11]Antamaluc ayttı:

[12]– Bulartuçı kimsä! Ket keri men

(117v)[1]dän, ki

[2]meni dä seniŋ kibik etmägäysen.

[3]K‘risdos ayttı:

[4]– Ḫoy bu barçanı keri. Men bilirmen, ki sendä

[5]aḫça köptür. Ber, ki oŋaltkaymen seni.

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Sen kimgä tapunursen?

[8]K‘risdos ayttı:

[9]– Yerni-köknü Yaratuçımen.

[10]Antamaluc ayttı:

[11]– Ḫoy! Ol öçäşkäy maŋa, ki menim nemäm yoḫ

[12]eki nemädän artıḫ da yarım pinâz ötmäktän artıḫ.

[13]Sen Teŋrigä ne türlü inanıyırsen, dünyâ

(118r)[1]niŋ ḫanına?

[2]K‘risdos ayttı:

[3]– Bu türlü sen inanıyırsen K‘risdoska anıŋ

[4]üçün, ki bu aġ rıḫ içinäsen, da kül içinä yuvalap-

[5]sen, da bir suvga hasrätsen.

[6]Antamaluc ayttı:

[7]– Ḫuturup, dinsiz adam, ḫutḫar meni eki türlü

[8]sözüŋdän.

[9]K‘risdos ayttı:

[10]– Çaräsiziŋ çaräsi mendädir.

[11]Antamaluc ayttı:

[12]– Anı nek ḫayġurmassen, ki här söznü sözli-

[13]yirsen? Da biliniyirmen Teŋ

(118v)[1]riniŋ sk‘anćeli-

[2]k‘inä, ki K‘risdos köktän aşaḫlandı da kendiniŋ er-

[3]ki bilä bizni satun aldı, da bizgä tiyişlidir ḫıynalıp

[4]ḫaçlangaybiz, da bu harsızlıḫıŋ seniŋ eski duşman-

[5]ga oḫşar, ki kirdi Jutanıŋ yüräkinä, da anı çıḫara

[6]berdi da sövövsüz otnu da meŋilik ḫıyınnı meŋäri-

[7]yir.

[8]K‘risdos ayttı:

[9]– Bunu ḫayġurmassen, ki barçasına kültkü

[10]bolupsen, da sen K‘risdos-

(119r)[1]ka inanıpsen, da anı här kez k‘arozel etiyirsen.

[2]Antamaluc ayttı:

[3]– Inamsız, bolmassen meni ayblandırmaga.

[4]Umsam bardır K‘risdosta, yoḫesä inanırmen aŋar,

[5]ki seni dağın burun rısvay etkäy da kültkü, kör-

[6]güzgäy ol yerdä, ki kendiniŋdir erk, da friştälärinä

[7]kendiniŋ.

[8]K‘risdos ayttı:

[9]– Öktämlänmä, budur seniŋ hörmätiŋ ol ci-

[10]handa da bunda, da men yoġarı bolur

(119v)[1]men barça arilärdän.

[2]Antamaluc ayttı:

[3]– Şahat, uçmaḫnıŋ açḫıçları sendädir, ki sen

[4]seni bu türlü ari tutıyırsen da meni sönövsüz otka

[5]oġul etiyirsen! Otuz sekis yıldır, ki ayaḫlılarga san

[6]beriyirmen.

[7]K‘risdos ayttı:

[8]– Seniŋ üçün alay işitipmen, ki köp yersen da

[9]tınç yatarsen.

[10]Antamaluc ayttı:

[11]– Ol cihanda sen alay tınç bolgaysen da tın-

[12]gaysen!

[13]K‘risdos ayttı:

[14]– Ḫoy bu sözlärni keri da maŋa

(120r) [1]umsan-

[2]gın, ki men seni oŋaltkaymen.

[3]Antamaluc ayttı:

[4]– Egär bolur esäŋ, seni oŋalt, ki esiŋ yoḫ.

[5]K‘risdos ayttı:

[6]– Egär men seni oŋaltmasam, kimesä bolmas

[7]seni oŋaltma mendän aşıra [=başḫa].

[8]Antamaluc ayttı:

[9]– Sen meni oŋalt da yarlıġa maŋa, da tölövün

[10]algaysen K‘risdostan.

[11]K‘risdos ayttı:

[12]– Sen ḫaydansen da K‘risdosnu nedän tanır-

[13]sen?

[14]Antamaluc ayttı:

[15]– Teŋriniŋ bitiklärin da aŕak‘ellärniŋ, ki kel-

[16]tirdilär ḫatımızga, da eski duşmannı adam için-

[17]dän çıḫardılar K‘risdosnuŋ atı bilä, da köplärni oŋalt-

[18]tılar, da menim kimesäm yoḫ edi, ki meni eltkäy

[19]edi allarına, ki oŋaltkaylar edi, da hali maŋa çarä

[20]K‘risdostan bolur, zera mıḫlandı, ḫaçlandı da ya-

[21]rıḫlattı dünyâni.

[22]K‘risdos ayttı:

[23]– Ḫaçan sen bu türlü K‘risdoska inanıyırsen,

[24]ne ü-

(121r)[1]çün yazıḫ ḫılınıyırsen?

[2]Antamaluc ayttı:

[3]– Öçäşip, neçik men bunda yazıḫ ḫılıngaymen,

[4]ḫaçan men yalbarırmen dünyâ üçün, da maŋa yar-

[5]lıġagan üçün, da bu aġrıḫnı tartıyırmen da töziyir-

[6]men?

[7]K‘risdos ayttı:

[8]– Bilmässen, ki K‘risdos yazıḫsızını sövär da

[9]yazıḫnı sökär da ḫıynar?

[10]Antamaluc öçäşip ayttı:

[11]– Umsasız da ḫısḫa esli! K‘risdos könü yaratu-

[12]çıdır da etär tölövün ḫı-

(120v)[1]lınganımızga körä:

[2]maŋa menim ḫılınganıma da saŋa seniŋ ḫılınganı-

[3]ŋa körä.

[4]K‘risdos ayttı:

[5]– Kim ki bu dünyâda tınçlıḫtadır, da kimlär ki

[6]itlik etiyirlär da oġurluḫ da ḫazna yıġıyırlar, alar-

[7]nıŋdır uçmaḫ.

[8]Antamaluc ayttı:

[9]– Inamsız da aġız teprätüçi dingä! Bilirmen,

[10]ki ḫoymısar seni K‘risdos kendiniŋ ekinçi kelgä-

[11]nindä. Ket ekri mendän, – ayttı antamaluc.

(122r) [1]K‘risdos ayttı:

[2]– Ketmän, çaḫ seni oŋaltmıyın.

[3]Antamaluc ayttı:

[4]– Yaḫşı edi maŋa bu türlü yatma, ne ki seniŋ

[5]otuŋnu alma, zera sen K‘risdoska ḫarşısen.

[6]K‘risdos ayttı:

[7]– Köp maḫtanıyırsen, ki: «Menim K‘risdos um-

[8]samdır köktä». Yoḫsa mendän artıḫ dügüldür ol.

[9]Antamaluc ayttı:

[10]– Ḫuturup! Bunu aŕak‘ellär aytmadılar, ki

[11]alardan dost yoḫ edi K‘risdoska? Da sen, aḫılsız

[12]adam, uyal-

(122v)[1]madıŋ bunu aytma!

[2]K‘risdos ayttı:

[3]– Sen anı ḫayġurma da yalımnı ber, ki bügün

[4]kün uzun eriktirdiŋ sendän seniŋ deli sözläriŋ bilä.

[5]Antamaluc ayttı:

[6]– Sen maŋa bügün ne sälâm keltirdiŋ da şaġa-

[7]vat? Da boş çıḫardıŋ meni sadaġa almaḫ*tan* seniŋ

[8]aḫılsız sözläriŋ bilä, da men açtan tas bolıyırmen.

[9]K‘risdos ayttı:

[10]– Aytkın da keçirttirmä, neŋ bar da ne klärsen

ber-

(123r)[1]mä otnuŋ bahasın, ki bergäymen saŋa.

[2]Antamaluc ayttı:

[3]– Bardır yarım ötmäk, anı da saŋa beriyim,

[4]yoḫesä bermän, zera açtan ölärmen.

[5]K‘risdos ayttı:

[6]– Aç turmaḫtan dügül beş kündä ya otuz kün-

[7]dä aç turupmen. Yoḫesä ber sen maŋa bahalı ḫaş-

[8]lar, da men seniŋ ötmäkiŋä hasrät dügülmen.

[9]Antamaluc ayttı:

[10]– Inanırmen Teŋrigä, ki seniŋ sözlä-

(123v)[1]riŋä

[2]körä etkäy saŋa tölöv. Bu bahalı ḫaşlar men sen-

[3]dän işitiyirmen. Yoḫesä ḫutḫar meni seniŋ deli da

[4]öktäm sözläriŋdän. Hakimçilikiŋ seniŋ keräkmäs maŋa.

[5]K‘risdos ayttı:

[6]– Men alay bilirmen, ḫaçan ki sen aşka oltur-

[7]saŋ, yarım ötmäkiŋni itkä salırsen, da eki pinâznı

[8]yarlıġa berirsen, da aytıyırsen, ki eki pinezimdän

[9]da yarım ötmäkimdän artıḫ yoḫtur.

(124r) [1]Yedi

[2]türlü aġrıḫıŋ bar. Bu az nemä bilä kim bolur bu

[3]ḫadar dinsizlikni kötürmä üstüŋdän? Zera seniŋ

[4]sasımaḫıŋdan igränip turupmen.

[5]Antamaluc ayttı:

[6]– Seziyirmen, ki mızdaçı körüniyirsen. Alay

[7]bilirmen, ki Jutanıŋ uruġundansen.

[8]K‘risdos ayttı:

[9]– Bunu kendi esiŋdän aytıyırsen, zera barça-

[10]mız biri birimizgä uruġbiz, yoḫesä alırbiz tö*rä*

(124v) [1]ḫılınganımızga körä.

[2]Antamaluc ayttı:

[3]– Egär yaḫşı ḫılınganımız bolsa da yaḫşı ina-

[4]mımız, tas bolmasbiz.

[5]K‘risdos ayttı:

[6]– Bu aḫlıŋ bilä sen aġrıḫka tüşüpsen.

[7]Antamaluc ayttı:

[8]– Egär tenim bilä dinsiz esäm, canım bilä

[9]ündälgänmen hajr Aprahamnıŋ ḫuçaḫına.

[10]K‘risdos ayttı:

[11]– Men bunda yaḫşı turupmen da anda bardır

[12]erkim salma seni sönövsüz otka.

[13]Antamaluc ayttı:

(125r) [1]– Sen seni ulu dost tutıyırsen K‘risdos-

[2]ka, yoḫesä terän ḫaramġuluḫ da otlu yalın hadirlä-

[3]niptir saŋa.

[4]K‘risdos ayttı:

[5]– Men ol kişigä hörmät bermän, kim ki maŋa

[6]ḫaramġuluḫ da ot yalın hadirlägäy.

[7]Antamaluc ayttı:

[8]– Yüräklänip küfürçi da deli sözlü, ket keri

[9]men yarlıdan, zera çıḫardıŋ meni sk‘ançelik‘imdän

[10]da açtan tas bolsarmen. Ey, töräsiz kişi da dinsiz

[11]harsız adam,

(125v) [1]ket mendän keri, men yarlı-

[2]dan, zera ölümçä sançtıŋ meni, şahat, ki barçanı

[3]tügällävüçi K‘risdos seni dä menim kibik etkäy,–

[4]da yıġladı küçlü da ayttı: – Tapunurmen Ata Oġul

[5]Ari Canga, da Mariamga toġurganga, ten alganı-

[6]na, ḫıynalganına, ḫaçlanganına, kömülgäninä,

[7]üçünçi kündä ölüdän turganına, da kökkä aġınga-

[8]nına, da ekinçi kelgäninä. Da ḫoy ol me-

(126r)[1]ni oŋaltkay.

[2]Da ḫaçan K‘risdos kördü, ki emgätti antama-

[3]lucnu, da kördü anıŋ yaş tökkänin Teŋriniŋ inamı

[4]üçün, tek aşaḫlandı, baḫmınça anıŋ kirlängäninä,

[5]dostuna kendiniŋ, öptü anı da ayttı aŋar:

[6]– Boşat maŋa, ḫardaşım da inamlı ḫulum, ki

[7]bunça zaman emgättim seni da tatlı avaz bilä da

[8]tatlı söz bilä şaġavatlattıŋ meni,– tek ayttı K‘ris-

[9]dos: – Tur, algın tö-

(126v)[1]şäkiŋni da bar.

[2]Ol sahat turdu antamaluc, da barır edi, da

[3]alġışlar edi Biy Teŋrini, ol, ki otuz sekis yıl emgäk-

[4]ti [=emgändi] aġrıḫından, heç tepränmäs edi ol

[5]yerdän. Ol sahat K‘risdosnuŋ aġzı açılgaçoḫ, tur-

[6]du, neçik aslan, da yürür edi. Da dağın K‘risdosnu

[7]heç körmädi ol yerdä. Andan soŋra sezdi anta-

[8]maluc, ki K‘risdos edi, ki anıŋ bilä sözliyir edi, da

[9]tüştü yüzü üsnä, da ayttı:

[10]– Eyäm,

(127r) [1]meġa saŋa Jisus K‘risdos, ḫay-

[2]sı ki yarlıġadıŋ men yazıḫlıga da *o*ŋalttıŋ teŋrilik

[3]ḫoluŋ bilä, da bunça zaman aşaḫlanıp ediŋ ḫatıma,

[4]da igränmädiŋ ḫuturġularımdan menim. Da men

[5]bilmäs edim, Biyim, da köp öçäştim seniŋ alnıŋa,

[6]men, ḫuturġu it. Meġa yerdän kökkä diŋrä da se-

[7]niŋ alnıŋa!

[8]Bundan soŋra haybat Ata Oġul Ari Canga

[9]meŋi meŋilik, amēn

4. İNCELEME

4.1 SES BİLGİSİ

4.1.1 ÜNLÜLER

4.1.1.1 Ünlü Değişmeleri

4.1.1.1.1 /i/ > /e/ , /e/ > /i/

İlk hecede bulunan /i/ ve /e/ seslerinin Ermeni Kıpçakçasında bazen korunduğunu, bazen de değiştiğini görmekteyiz. Aynı durum Memlük Kıpçakçası ve Codex Cumanicus için de geçerlidir.

a) İlk hecede /e/ sesini koruyan sözcükler:

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
egri	egri (75v/5)	igri (GT, MG) egri (İN, KFT, TA, RH)	egri	"eğri"

b) İlk hecede /i/ sesini koruyan sözcükler:

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
tirig	tiri (76v/1)	tirig (İM) tiri (BV, GT, İM, Kİ, TA, TZ) diri (Gİ, KF, KFT)	tiri	"diri"

c) İlk hecede /i/ olup Erm. H. Kıp. T.'de /e/ sesine dönüşen sözcükler. Memlük Kıpçakçasında hem /i/li hem de /e/li biçimi vardır.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ked-	kiy- (5r/2)	kid- (Gİ, İM) key- BM, Gİ, GT, İM, İN,	key- ~ kiy-	"giymek, giyinmek"

		KF, KFT, Kİ, MG, MS, TZ,		

4.1.1.2 Ünlü Düzleşmeleri

4.1.1.2.1 /ü/ > /i/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
eksük	eksik (30v/5)	eksük (Gİ, İN, Kİ, KF, MS, RH) ~eysik ~ emsük ~ efsük ~ iksik ~ iksük	eksük	"eksik, noksan"

4.1.1.2.2 /u/ > /ı/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
yaruḳ	yarıḫ (2v/6)	yaruḳ (ÖV) ~ yaruḫ (KFT) ~ yarık (TZ)	yaruḫ~ yarıḫ	"ışık, parlaklık, aydınlık "

4.1.1.3 Ünlü Yuvarlaklaşmaları

Yuvarlaklaşma Kıpçakçanın en önemli ses olaylarından biridir. Ermeni Kıpçakçasında ünlü yuvarlaklaşması olayı, özellikle içinde dudak ünsüzlerinin bulunduğu sözcüklerde görülmektedir.

4.1.1.3.1 /e/ > /ö/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
eb	öv 25r/1	ev (BM, Gİ, KF, KFT, Kİ, KK, MS, RH, TA, TZ)~ iv BV, GT, TA~ öy TZ~ öv GT	ev~ iv	ev

4.1.1.3.2 /a/ > /u/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
yaġuḳ	yuvuḫ (4v/6)	yovuk (TZ) ~ yavuk (İM, KFT,	yuvuḳ ~ yovuḳ ~ yavuḫ	“yakın”

4.1.1.3.3 /ı/ > /u/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
tapın-	tapun- (3r/6)	tapun- (İM)	tabun-	“tapın-“

4.1.1.4 Ünlü Uyumu

Türkçede kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık olmak üzere iki ünlü uyumu bulunmaktadır.

4.1.1.4.1 Kalınlık-incelik uyumu

Kalınlık-incelik uyumu Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Türkçe sözcüklerde olduğu gibi eklerde de tam olarak yaygın değildir.

a) Sözcüklerde kalınlık-incelik uyumuna aykırılık:

hadir- men (8r/9)	"hazırım"
inam (1r/5)	"inanç"

b) Eklerde kalınlık-incelik uyumuna aykırılık:

yoḫ-esä (8v/9)	"yok ise"
yaşında-gi (94r/8)	"yaşındaki"

Ermeni Kıpçakçasında yabancı sözcükler aldıkları eklerle çoğu zaman uyum içinde, bazı örneklerde ise uyum dışındadır.

a) Uyum içinde olanlar:

dinsiz-lik (110v/3)	"dinsizlik"
ḫan-lar (4v/4)	"hanlar, hakanlar, krallar"

b) Uyum dışında kalanlar:

biy-ga (	"beye, efendiye"

4.1.1.4.2 Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumunun hem Türkçe hem de yabancı sözcüklerde tam anlamıyla hakim olduğunu söylemek mümkün değildir.

a) Uyum içinde olanlar:

üçün "için"

togruluġnun "doğruluğun"

b) Uyum dışında kalanlar:

aruv "arı, temiz"

aġọtk "dua"

4.1.1.4.3 Eklerde Ünlü Uyumu

-lik/-lük, -siz/süz gibi bazı ekler Eski Türkçe devrinde ünlü uyumuna girmeye başlamışlarıdır. Bu ekler Memlük Kıpçakçasında da bu durumdadır. Bu devirde ünlü uyumuna giren bazı ekler ise şunlardır:

körkli > körklü

üçlik > üçlük

uçı >uçı

bol¦ıl >bol¦ul

kelsün >kelsin

boldı >boldu

keldim- mü > keldim- mi

4.1.2 ÜNSÜZLER

4.1.2.1 Ünsüz Değişmeleri

4.1.2.1.1 b/ > /m/

Kelime başı ve kelime içi /b/ sesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde ve Memlük Kıpçakçasında ve Codex Cuamnicus'ta korunmaktadır.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
biz	biz (6r/3)	biz	biz	"biz"
yalbar-	yalbar- (18r/4)	yalbar- (İM, TZ)	yalbar-	"yalvar-"

Ancak kelime bünyesinde normal /n/ ve damaksıl /ŋ/ seslerini bulunduran bazı kelimelerin ön seslerindeki /b/ sesi tamamen çift dudak ünsüzü olan /m/'ye dönüşmektedir. Ermeni Kıpçakçasında bu ses değişimi b-n/ŋ > m-n/ŋ tarzında birkaç örnekte görülmektedir.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ben	men (2r/1)	men	men	" ben"

4.1.2.1.2 /b/ > /v/

a) Ermeni Kıpçakçasında ve Memlük Kıpçakçasında kelime başındaki /b/ sesi korunmaktadır.

Ancak *ber-* "ver-" fiilinde ikili kullanım söz konusudur. Bazı belgelerde /b/'li

Bazı belgelerde ise hem /b/'li hem de /v/'li şekilleri kullanılmaktadır. Kelime başı /b/ > /v/ değişmesi yalnız 1605'te Edirne ve 1599'da İstanbul'da yazılan belgelerde görülmektedir. (CHIRLI, 2005, s.)

Memlük Kıpçakçasında ayrıca bar- "var-" fiilinde de ikili kullanım mevcuttur. Codex Cumanicus'ta da sözcük başındaki /b/ sesi korunmaktadır.

b) Sözcük sonunda bulunan /b/ sesi Ermeni Kıpçakçasında ve Memlük Kıpçakçasında /v/ sesine dönüşmektedir.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
seb-	söv- (25r/7)	sev- (BV, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, TA)~ siv- (GT) ~ söv- (GT, KFT, KK)	sev- ~ söv-	" sevmek"

4.1.2.1.3 /ķ/ > /ḫ/

Bütün /ķ/ sesleri Ermeni Kıpçakçasında /ḫ/ sesine dönüşmektedir. Bu dönüşüm zaman zaman Memlük Kıpçakçasında da görülmektedir.

a) Sözcük başında /ķ/ > /ḫ/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ķol	ḫol(9r/4)	kol (BV, DM, Gİ, GT, İN, KF, KFT, KK, MG, MS, RH, TA)	kol	"kol"

b) Sözcük içinde /ķ/ > /ḫ/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ķorķu	ḫorḫu (28v/10)	korku (Gİ, GT, İM, KF, MG) ~ korkı (KF, İM) ~korkuġ (KF)	korku	"korku"

c) Sözcük sonunda /ķ/ > /ḫ/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
tanık	tanıḫ (1v/7)	ṭanuķ (DM, Gİ, İM, KF, KFT, Kİ) ~ tanık (DM, TZ) ~ danuk (KFT)	ṭanuķ~ tanık	"tanık, şahit"

d) Eklerde /ķ/ > /ḫ/

ET.	Erm.K.	Mem. K.	

+lıḳ,+luḳ	+lıḫ+luḫ	+lı¬,+lu¬	İsimden isim yapım eki
+maḳ	+maḫ	+ma¬	sıfat-fiil eki
+dıḳ,-duḳ	+dıḫ,+duḫ	+dı¬,+du¬	Belirli geçmiş zaman eki
+uḳ	+uḫ	+u¬	Fiilden-isim yapım eki

4.1.2.1.4 /g/ > / k/ değişimi

Sözcük sonunda bulunan fiilden isim yapım eki /g/ Ermeni Kıpçakçasında /k/ye dönüşmektedir. Memlük Kıpçakcasında böyle bir değişim yoktur.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
bilig	bilik (9v/7)	bili (KF) ~ bilig (GT, KF) ~ belü (Kİ) ~ bilgü (Kİ)	bilik	“bilgi”

4.1.2.1.5 Ek başı /g/ sesi

Eklerin başında bulunan /g/ sesleri korunmaktadır.

+Gay, (Gelecek zaman eki) : uyalma- Gay (11v/8)

+Gan, (Sıfat-fiil eki): oltur- Gan- lar (11v/9)

4.1.2.1.6 /g/, /ġ/ > /v/ (/y/)

/g/, /ġ/ seslerinin /v/ olması Ermeni Kıpçakçasının başlıca özelliklerinden biridir. Hemen hemen bütün örneklerde görüldüğü gibi yaygınlaşmış bir ses olayı olarak ortaya çıkmaktadır. Memlük Kıpçakçasının da dikkat çeken özelliklerinden biridir.

a) Sözcük içinde /g/, /ġ/ > /v/ (/y/)

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ögren-	övrän- (2v/4)	ögren- (İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, TA, TZ, BM, DM, GT, Gİ) ~ üren- (Kİ, TZ)	övren- ~ üren-	"öğrenmek"
bağla-	bayla- (24r/6)	bayla- (TZ) ~ bağla- (BM, BV, Gİ, GT, İM, İN, KF, KFT, Kİ, MG, RH, TA, TZ)	bavla- ~ balġa- ~ bağla-	"bağlamak"

b) Sözcük sonunda /g/, /ġ/ > /v/ (/y/)

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
arığ	aruv (37r/5)	arı (Gİ, GT,	arov ~ arı ~ arav	"temiz"

		İM, KF, Kİ, MG, MS, RH) ~ arıġ (BV, İM, Kİ) ~ aru (Gİ, KF, RH, TA, TZ)		

4.1.2.1.7 /t/ > /d/

a) Ermeni Kıpçakçasında Türkçe asıllı sözcüklerin başında bulunan /t/ ve /ṫ / sesleri kendilerini korumaktadırlar. Memlük Kıpçakçasının da karakteristik özelliklerinden biri değildir, bu değişim pek sık görülmemektedir ancak Oğuz Türkçesinin etkisiyle /t/ > /d/ değişimi bazı eserlerde görülmektedir.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
taġ	taġ (26r/6)	ṭaġ (BM, DM, Gİ, GT, İM, KF, Kİ, KK, RH, TA, TZ) ~ tav (KK, TZ) ~ daġ (KFT)		“dağ”

b) Ancak bazı kelime başı /t/’li sözcükler Ermeni Kıpçakçasında /d/’li olarak kullanılmaktadır.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	

tört	dört(26r/2)	dört (DM, Gİ, GT, İN, KF, KK, MG, MS, RH, TA, TZ) ~ dörd (KF) ~ dörüd (KFT) ~ dörüt (KFT) ~ tört (BM, BV, GT, İM, Kİ, MG) ~ türt (İN)	dört ~ tört	"dört"

c) Bazı sözcüklerde ise, ön ve iç sesteki /t/, /t'/ler bazen /d/ olduğu, bazen her iki şeklinin de kullanıldığı görülmektedir.

ET.	Erm.K.	Mem. K.	
tamar	damar ~ tamar ~ t'amar	damar~tamar-tamur	"damar

4.1.2.1.8 /ġ/ > /ḫ/ değişimi

Sözcük sonundaki /ġ/ sesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde /h/ sesine dönüşmektedir. Bazı örneklerde hem /ġ/'li hem de /ḫ/'li şekiller kull anılmaktadır. Memlük Kıpçakçasında ise böyle bir değişim olmamaktadır. Genellikle /ġ/ > /v/ değişimi olmaktadır.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
aġrıġ	aġrıḫ (43v/4)	aġrıġ (BV, İM) ~aġrık (KFT) ~ aġrın (BV) ~ aġrı (GT, KFT, TA, İM) ~ arı (BM)	aġrıḫ ~aġırıḫ ~ aġrık	"ağrı"

4.1.2.1.9 /k/, /k'/ sesinin durumu

Sözcük başı /k/ ve /k'/'ler Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde kendini korumaktadırlar. Memlük Kıpçakçasında de değişim görülmemektedir.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
kök	kök (65r/2)	kök (BM, BV, DM, Gİ, GT, İM, İN, KF, Kİ, KK, MG, MS, TA, TZ)	kök	"gök, gökyüzü"

4.1.2.1.10 /d/ > /y/ (/d/ > /d̲/ > /y/)

Sözcük içinde ve kelime sonunda bulunan /d/ sesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde tamamen /y/ sesine dönüşmüştür. Memlük Kıpçakçasında da aynı durum söz konusudur.

a) İç seste /d/ > /y/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
kadġu	ḫayġu (99v/7)	kaḏgu (İM) ~ kaygı (TZ) ~ ḳayġu (GT, RH)	kayġı	“kaygı, endişe, tasa”

b) Son seste /d/ > /y/

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ḳoḏ-	ḫoy- (27v/1)	koy- (BV, Gİ, GT, İN, KFT, KK, MG, RH, TA, TZ) ~ ko- (İN, NFT, MS)	koy-	“koymak”

4.1.2.2 Ünsüz Türemesi

a) Sözcük sonunda /ḫ/ sesinin türemesi: Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde /ḫ sesi türerken, Memlük Kıpçakçasında bu sesin yanı sıra /ġ/, /v/ sesleri de türemektedir.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
tamu	tamuḫ (15r/18)	tamu (KFT, TA, TZ) ~ tam (TZ) ~ tamuġ (GT,	tamu tamuh tamuḳ	“ cehennem”

		İM) tamuv (Kİ)		

b) Sözcük başında /y/ sesinin türemesi:

Sözcük başı /y/ sesinin türemesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde yıġla- “ağla-“ ve ÿırla- “şarkı söyle-“ kelimelerinde tespit edilmiştir. Ancak Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde sözlüğünde yıġla- fiilinin yanında iġla- şekli de geçmektedir. Memlük Kıpçakçasında ise bu sesin türediği bir çok sözcük vardır. alda- > yalda- “aldatmak”, ikinti > yekindü, üzüm > yüzüm…

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ıġla-	yıġla- (17r/4)	yıla- (TZ) ~yıġla- (DM, GT, İM, KK, TZ) ~ ıġla- (Kİ) ~ yaġla- (DM)	ıġla- ~ ıla-	“ağlamak”

4.1.2.3 Ünsüz Düşmesi

4.1.2.3.1 /g/, /ġ/ > ø

a) Tek heceli sözcüklerin sonunda bulunan /ġ/ sesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde kendini korumaktadır. Memlük Kıpçakçasında genellikle /v/ sesine değişir.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
toġ-	toġ- (104v/4)	toġ- ~ (BV, Gİ, GT, İM, KF, Kİ) ~ do- (Kİ) ~ doġ- (Gİ, KF, KFT, Kİ, TZ)	toġ- ~ tov- tuv-	"doğmak"

b) Çok heceli sözcüklerin sonunda Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde /ġ/, /g/ sesi düşmektedir.

Memlük Kıpçakçasında bazen /v/ olmakta, bazen düşmekte bazen de tonsuzlaşmaktadır.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
kiçig	kiçi (40v/5)	kiçi (Gİ, İH,	kiçi	"küçük"

		İM, KF, KFT) ~ giçi (İH) ~ kiççi (GT) ~ kiçig (İM) ~ kiçik (BV, MG)		

c) İç sesteki /ġ/‘lar genellikle düşmektedir.

ET.	Erm.K.	Mem. K.	
kerġek	keräk(25r/6)	kerek	“gerek”

Ancak bazı sözcüklerde iç sesteki ve ek başında bulunan /ġ/ sesi korunmaktadır.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ķazġan-	ḫazġan- (88r/5)	kazan- (KFT, TA, TZ)	kazġan-	“kazanmak”

4.1.2.3.2 /y/ > ø

Sözcük başı /y/ sesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde da /y/’lidir, Ancak bazı sözcüklerde /y/ sesi düşmüştür. Kelime başı /y/ ünsüzünün düz-dar ünlülerin önünde

düşmesi Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde birkaç sözcükte görülmektedir. Memlük Kıpçakçasında bazı sözcüklerde aynı durum söz konusudur.

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
yigit	igit (40r/9)	yigit (BV, GT, İH, İM, Kİ, MG, TA, RH, TZ) ~ yeyit (TA) ~ yeit (Kİ)	igit yegit	"yiğit"

4.1.2.3.3 /r/ > ø

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
ḳurtul-	ḫutul- (4r/4)	ḳurtul- (Gİ, GT, İM, KFT, Kİ, MG, MS, RH, TZ) ~ ḳutıl- (TA) ~ kutul (GT, İM, Kİ, TZ)	kuttul- kutul-	"kurtulmak"

4.1.2.4 Ünsüz tonlulaşması

4.1.2.4.1 /k/ ve ķ/ sesinin tonlulaşması

Sesli karşılığı olan sessiz ünsüzlerin tonlulaşması olayı Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde fazla görülmemektedir. Ötümlü ünsüzden sonra ve iki ünlü arasında bulunan /ķ/ sesinin tonlulaşması olayını şu örneklerde karşımıza çıkar.

a) Kelimelerde /ķ/ sesinin tonlulaşması:

Eski Türkçe	Erm. H. Kıp. T.	Mem. K.	Codex Cuman.	
alķış	alġış (4r/5)	alġış (DM, KK, TZ) alķış (Kİ, TZ)	alġış	"hayır dua, sena, övgü"

4.1.2.4.2 Eklerde /ķ/ ve /k/ sesinin tonlulaşması:

+mag:

ayt+ mag+ a (31v/2)	"söylemeye"
bar+mag+a (51r/6)	"varmaya"
yaz+mag+-a (57v/ 1)	"yazmaya"
ḫaz+ mag+a (96v/6)	"kazmaya"

+mäg

tök+ mäg+ä (13r/8)	"dökmeye"

bil+ mäg+ ä (20v/9)	“bilmeye”
töz+ mäg+ ä (28v/5)	“güvenmeye”
keçir+ mäg+ ä (31v/5)	“geçirmeye”

+gi:

kök+ tä+ gi (8r/7)	“gökteki”
äväl+ gi (77r/4)	“önceki, evvelki”
öv+ de+ gi(77r/9)	“evdeki”
yaş+ ı+ n+ da+ gi (94r/8)	“yaşındaki”

4.1.2.4.3 /z/ sesinin tonlulaşması

Diş eti ünsüzlerinden olan ötümlü /z/ sesi, özellikle sözcük sonunda ötümsüz karşılığı olan /s/ sesine dönüşebilmektedir. Geniş zaman olumsuzluk bildiren +mAz eki Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde ve Memlük Kıpçakçasında -mAs şeklindedir.

inan+ mas (3r/7)	“inanmaz”
bol+ mas (21r/ 3)	“olmaz”

4.2 ŞEKİL BİLGİSİ

4.2.1 Durum Ekleri

4.2.1.1 Yönelme Durumu

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde yönelme durumu eki +GA ve +A biçiminde gelir.

aḫıl+ga	2r/7	"akıla"
usta+ga	2r/7	"ustaya"
adam+ga	10r/8	"insana"
yaratuçı+ga	3v/1	"yaratıcıya"

+A biçimi, iyelik eklerinin ardından gelir.

ḫardaş+ ım+ a	85r/8	"kardeşime"
alnım+ a	90v/2	"önüme"
ḫat+ ın+ a	23r/2	"huzuruna"
ḫuçaḫ+ ın+ a	17r/1	"kucağına"

" Bu metinlerde yönelme hali ekinin tipik özelliği, bulunma hali ekinin yerine kullanılmasıdır." (Kasapoğlu Çengel, 2012:48)

(3r) [3]Egär ki ol esä, ki dünyâni da köknü yaratıptır,

[4]men dä aŋar yügünüp yerni öpär edim *alnına* anıŋ.

" Eğer o dünyayı ve göğü yaratmışsa, ben de onun *önünde* diz çöküp yeri öperdim."

4.2.1.2 Bulunma Durumu Eki

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde bulunma durumu eki +DA şeklindedir.

buçḫaḫ+ ın+ da	16r/9	"köşesinde, bucağında"
bu+n+ da	38v/6	"bunda"
kermän+ dä	1r/2	"şehirde"
tüş +ün+dä	90r/5	"düşünde"

Bulunma durumu ekinin yerine genellikle yönelme durumu eki kullanılmaktadır. Bu nedenle bu eke çok fazla rastlanmamaktadır.

4.2.1.3 Ayrılma (Çıkma) Durumu Eki

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde ayrılma(çıkma) durumu eki +dAn ve +tAn biçimindedir.

aġzın+ dan	14v/5	"ağzından"
buyruḫ+ uŋ+ dan	15r/9	" buruğundan"
köz+ ün+ dän	25r/2	"gözünden"
şişä+ dän	92r/4	"şişeden"
ḫılıç+ tan	4v/4	"kılıçtan"
günäş+ tän	106r/6	"güneşten"

Ayrılma (çıkma) durumu ekinin arkaik biçimi +TIn bazı sözcüklerde kalıplaşmış şekilde ortaya çıkmaktadır.

yoġar+ tın	27r/2	“yukardan”
yıraḫ+ tın	89r/5	“uzaktan”
içkär+ tin	86r/1	“içerden”

4.2.1.4 Belirtme Durumu Eki

+nI, +nU ve +n biçimindedir.

suv+nu	29v/7	“suyu”
ḫız+ nı	5r/2	“kızı”
inam+nı	1r/5	“inancı”
kün+nü	103r/ 4	“günü”

Belirtme Durumu eki iyelik eki almış sözcüklere +nI veya +nU şeklinde gelir.

toġuşum+nu	27r/2	“doğuşumu”
canıŋ+nı	5r/11	“canını”
inangan +ları+ nı	10r/4	“inananlarını”

Kişi zamirlerine +I ya da +nI olarak gelmektedir.

ben+ i	5v/4	“beni”
sen+i	5v/9	“seni”
biz+ ni	21v/7	“bizi”

III. Tekil kişi zamirine +n şeklinde geldiği görülmektedir.

ölü+ sü+ n	56v/2	"ölüsünü"

Bazı sözcüklere +I şeklinde geldiğine rastlanmaktadır.

ten+ i	35v/3	"teni"
kelin+ i	19r/4	"gelini"
ulukün+ ü	79r/ 3	"bayramı"

Çoğul eklerinden sonra da +nI biçiminde kullanılmaktadır.

ŋoy+ lar+ nı	5v/5	"koyunları"
ŋan+lar+ nı	1v/1	"hanları, yöneticileri"

4.2.2 İyelik Ekleri

İyelik ekleri ünlüyle biten sözcüklere tek başına, ünsüzle biten sözcüklere ise yardımcı ses alarak gelir.

Ekler ünlü uyumuna girmektedir.

can+ (ı)m	4r/4	"canım"
es+ (i)ŋ	120r/4	"aklın"
ölü+sü+(ü)+ n	56v/2	"ölüsünü"

biy+ (i)+ miz+ niŋ	68v/6	“beyimizin”
ḫul-ları	2v/3	“kulları”

4.2.3 Aitlik Eki

Olan ya da bulunan anlamını veren, genellikle bulunma durumu ekinden sonra gelen ektir. Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde +gi şeklindedir ve ünlü uyumuna girmez.

kök+tä+gi	8r/7	“gökteki”
äväl+ gi	74r/4	“önceki”
yaş+ ı+ n+ da+ gi	94r/7	“yaşındaki”
yer+ dä+ gi	100v/7	“yerdeki”

4.2.4 Çoğul Eki

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde çoğul eki +lAr biçimindedir. Ek ünlü uyumuna girer.

tac+ lar	1r/7	“taçlar”
ḫıyın+ lar	10v/3	“acılar, işkenceler”
dinsiz+ lär	9r/4	“dinsizler”
teŋri+ lär	15r/8	“tanrılar”

4.2.5 Soru Eki

Soru eki +mI şeklindedir. Düz- dar ünlülüdür. Ünlü uyumuna girer.

kördüŋiz mi?	69v/9	“gördünüz mü?”
ḫaytarlıḫ berir mi?	87r/5	“

4.2.6 Kişi Ekleri

4.2.6.1 İyelik Kökenli Kişi Ekleri

{+m, +n, +ø; +k/ḳ +ḫ, +ŋIz, +lAr} ekleri görülen geçmiş zamanın {+DI} ve şart kipinin {+sA} çekiminde kullanılmaktadır.

+DI

tur+ du+ m	27v/3	“durdum”
ündä+ di	104v/2	“seslendi”
yeŋil+ di+ ḫ	28r/5	“yenildik”

+sA

toġur+ sa+ m	101v/11	“doğursam”
inan+ sa+ ŋ	7v/9	“inansan”
aŋ+ sa+ lar	33r/4	“ansalar, hatırlasalar”

4.2.6.2 Zamir Kökenli İyelik Ekleri

{+ men, + sen, + Dır; + biz, + siz, +DIrlAr} ekleri; uzak geçmiş zaman {+GAn}, duyulan geçmiş zaman { +(I)p(tIr)}, şimdiki zaman {+(I)yIr; +IIr}, geniş zaman{(I)r; Ar} gelecek zaman,{+GAy, +sAr, +AsI, +I) kiplerinin çekiminde kullanılır (KASAPOĞLU ÇENGEL, 2012, s.50).

ḫoy+gan+dır	68r/9	"bırakmıştır"
yarlıġa+ gay+ sen	33r/9	"merhamet edeceksin"
al+ gay+ siz	35v/5	"alacaksınız"
umsan+ ıptır+ lar	11v/7	"güvenmişler"
biyän+ iptir+ lär	17r/3	"beğenmişler"
ḫutul+ sar+ sen	8r/2	"kurtulursan"
bol+ sar+ sen	7v/11	"olursan"
küy+ iyir+ men	13v/6	"yanıyorum"
ınan+ ıyır+ biz	31v/2	"inanıyoruz"
yıġla+ r+ men	25v/8	"ağlarım"

4.2.7 Zaman Ekleri

4.2.7.1 Geçmiş Zaman

4.2.7.1.1 Görülen Geçmiş Zaman

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki +DI şeklindedir. Ek ünlü uyumuna girer. İyelik kökenli kişi ekleri eklenir.

turġuz+ du	6r/4	“durdurdu”
körün+ dü	8v/3	“göründü”
çıḫar+ dı	15r/16	“çıkardı”
çeşil+ di	16r/4	“çözüldü, serbest kaldı”

4.2.7.1.2 Duyulan Geçmiş Zaman

+(I)p(tIr) ekiyle kurulan duyulan geçmiş zamana eklenen kişi eki zamir kökenlidir.

Ek ünlü uyumuna girer.

yarat+ ıptır	3r/3	“yaratmıştır”
kel+ iptir	15r/11	“gelmiştir”
hadirlän+ iptir	17r/7	“hazırlanmıştır”
tın+ ıptır	20v/10	“ durmuştur, dinlenmiştir”

4.2.7.2 Şimdiki Zaman

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde şimdiki zaman +(I)yIr ekiyle kurulur. Zamir kökenli kişi ekleri eklenir.

Ek, nadiren ünlüyle biten fiillerden sonra -yı- /-yi; ünsüzle biten fiillerden sonra -ıyı/ -iyi biçiminde görülür. (Kasapoğlu Çengel, 2012: 51).

ündäl+ iyir+ men	6r/8	“çağırıyorum”
seskän+ iyir+ lär	13r/9	“korkuyorlar”

kör+ ıyır+ men	25v/2	“görüyorum”
çalış+ ıyır	79v/7	“çalışıyor”

4.2.7.3 Geniş Zaman

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde geniş zaman eki +r şeklindedir. Ünsüzle biten fiillere +Ir ve +Ar haliyle gelir.

tap+ ar+ sen	81r/6	“bulursun”
bil+ ir+ sen	4r/6	“bilirsin”
satun al+ ır+ men	5r/3	“satın alırım”
bol+ ur	7v/10	“olurum”
sövün+ ür+ men	16v/3	“sevinirim”

Ekin olumsuz şekli +mAs ile kurulur.

bil+ mäs+ sen	121r/8	“bilmezsin”
tapul+ mas	38v/5	“bulunmaz”
oŋalt+ mas	108v/9	“iyileştirmez”

Geniş zamanın olumsuz biçiminde konstraksiyon sonucunda farklı yapılar ortaya çıkar. (Kasapoğlu Çengel, 2012, s: 52).

ḫorḫman	9v/9	“korkmam”

seskänmän	10r/1	“korkmam”

4.2.7.4 Gelecek Zaman

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde gelecek zaman için +GAy, +sAr, +AsI, +I ekleri ile kurulur.

+GAy

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesindeki en işlek gelecek zaman ekidir. Ünlü uyumuna girmektedir.

unut+ ma+ gay+ sen	48y/3	“unutmayacaksın”
tındır+ gay+ sen	49v/5	“dinlendireceksin
maḫta+ma+ gay+ lar	53v/14	“övmeyecekler”
köm+ gäy+ sen	65r/10	“gömeceksin”
töv+ gäy+ lär	70v/6	“dövecekler”
yügün+ gäy+ lär	79r/3	“diz çökecekler”

+sAr

bol+ sar+ sen	7v/11	“olacaksın”
ḫutul+ sar+ sen	8r/2	“kurtulacaksın”
yamanla+mı+ sar	28r/10	“kötülemeyecek”
et+ sär+ siz	28r/8	“edecek”
sözlä+ sär	5v/3	“söyleyecek”

4.2.8 Kip Ekleri

4.2.8.1 Emir-İstek Kipi

I.Tekil Kişi	+ yIm / + IyIm	tap+ıyım	9r/7	"bulayım"
II. Tekil Kişi	eksiz / + GIn	sal+ ma+ gın	13v/13	"bırakmayın"
III. Tekil Kişi	+sIn / +sUn	bir+ sin	25r/7	"versin"
I. Çoğul Kişi	+ lıḫ / +Alıḫ	_	_	_
II. Çoğul Kişi	+IŋIz	ḫaynat+ ıŋız	29v/21	"kaynatınız
III. Çoğul Kişi	+sInlAr / +sUnlAr	_	_	_

4.2.8.2 Şart Kipi

Eski Türkçede +sAr şeklinde olan şart eki Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde +sA şeklindedir.

inan+ sa+ ŋ	7v/9	"inansan"
ḫıynal+ ma+ sa	8r/6	"zor duruma düşmese"
işit+ mä+ säŋ	12r/11	"işitmesen"
tüş+ sä	33r/7	"düşse"
biyän+ sä+ ŋiz	38v/8	" beğenseniz"

4.2.8.3 Gereklilik Kipi

Gereklilik, tiyäsidir/ tiyişlidir ve keräk gibi kiplik(modality) bildiren leksik elemenlerle ifade edilir: +GA tiyäsidir/ tiyişlidir, +mAḫ keräk, +GAy keräk. (Kasapoğlu Çengel, 2012: 56)

(29r) [9]– *Tiyişlidir saŋa* yügünüp inanma tiri Teŋri-

[10]gä,

" Senini Diri Tanrıya diz çöküp eğilerek inanman g*ereklidir*."

4.2.9 Zarf-Fiil Ekleri

+GInçA

an+ gınça	99v/1	"anınca, hatırlayınca"
yum+gınça	21v/8	"yumunca"

+mIyIN

oŋalt+ mıyın	122r/2	

+mInçA

yuvuḫ bar+ mınça	51r/8	"yaklaşınca, yakına varınca"
sımarla+ mınça	85r/8	"isteyince"

+p

yulḫ+ up	24v/9	“yolup”
öçäş+ ip	3v/3	“kavga edip, tartışıp”
ayt+ ıp	1v/6	“söyleyip”
yüräklän+ ip	8v/1	“cesaretlenip”

4.2.10 Sıfat- Fiil Ekleri

+GAn

yaratıl+ gan	29v/ 17	“yaratılan”
toġ+ gan+ ıŋız	20r/1	“doğanınız”
işit+ kän+ ni	49v/7	“işiteni”
yaş tök+kän+ in	126r/5	“yaş dökenin”

4.2.11 Yardımcı Fiiller

4.2.11.1 bol-

kelin bol-	3v/4	“gelin ol-“
tas bol-	12v/6	“yok bol-“
sövüklü bol-	29v/1	“sevgili bol”
biyänçli bol-	39v/6	“memnun ol”

4.2.11.2 ur-

tas ur-	91r/5	“yok olmak”
çatır ur-	4v/6	“çadır kurmak”

4.2.11.3 et-

buyruḫ et-	57r/1	“emir vermek”
alġış et-	59r/3	“dua etmek”
mengel et-	67r/7	
kültkü et-	55r/8	“ dalga geçmek”

4.2.11.4 al-

satun al-	5r/3	“satın almak”

4.2.11.5 ber-

söz ber-	38r/3	“söz vermek”
şükür ber-	45r/4	“şükretmek”

4.2.12 Sıfatlar

4.2.12.1 Niteleme Sıfatları

ulu “ulu, yüce” (2r/5);

uzun “uzun” (87v/5);

kiçi “küçük” (40v/5);

biyik “büyük” (34v/1);

eski “eski” (48r/8) ;

yaḫşı “iyi” (1r/1);

ari “kutsal” (1r/5);

küç “güç” (87v/5);

yäŋi “yeni” (105v/3),

4.2.12.2 Belirsizlik Sıfatları

barça “tüm” (1r/6);

tügäl “ bütün” (2r/2);

här “her” (13r/5).

4.2.12.3 Soru Sıfatları:

neçik “ nasıl, ne şekilde” (5v/4);

neçä“ ne kadar, kaç kez” (43v/8);

nek “ neden, niçin” (60v/7);

negä “neye” (69r/9);

ḫaysı “hangi” (1r/7).

4.2.13 Zarflar

4.2.13.1 Zaman Zarfları

ertäsi “ertesi, sonrası” (29r/1)

keçä “gece” (13r/4)

4.2.13.2 Yer Zarfları:

ilgäri “ileri” (2v/4)

aşaġa “aşağı” (21r/4)

içkäri “içeri” (47v/8)

4.2.13.3 Soru Zarfları:

ŋaçan “ne zaman”(57r/4)

neçik “ nasıl, ne şekilde” (55r/5)

ne üçün “ne için” (48r/6)

4.2.13.4 Miktar Zarfları:

köp “çok” (73r/5)

az “az” (91v/1)

4.2.13.5 Tarz zarfları:

alay “öyle” (23r/3)

bulay “böyle” (86v/3)

tügäl “bütün” (2r/2)

igi “iyi” (61v/3)

toġru “ doğru” (74r/2)

könü “doğru” (104r/4)

yaman “kötü” (110r/4)

4.2.14 Zamirler

4.2.14.1 Kişi Zamirleri

men “ben” (2r/1)

sen “sen” (4r/6)

ol “ol” (10r/8)

biz “biz” (20r/5)

siz “siz” (34r/11)

alar “onlar” (89r/7)

4.2.14.2 İşaret Zamirleri

bu “bu” (100v/7)

ol “o” (103r/4)

şol “şu”

bular “bunlar”

alar “onlar” (9r/3)

4.2.14.3 Belirsizlik Zamirleri

här kez “herkes” (50r/3);

kimesä “kimse” (55r/6);

barçası “ hepsi” (12v/2);

barça “tümü” (19r/6);

4.2.14.4 Soru Zamirleri

kim “kim” (20r/4);

kimlär “kimler” (20v/2);

ḫaysı “hangisi” (32r/14);

4.3 SÖZ DİZİMİ

Ermeni Kıpçakçasında, tarihi Kıpçakçayı temsil eden Codex Cumanicus ve modern Kıpçak dillerinden Karaycada olduğu gibi sözdizimsel bakımdan Genel Türk dilinden sapmalar görülür (Kasapoğlu Çengel, 2012: 61).

Düz cümlelere zaman zaman rastlansa da Az. H. Hik.' de genellikle yüklemi sonda olmayan cümleler kullanılmaktadır. Ermeni ve Slav dillerine örnekseme nedeniyle devrik yapılara yer verilmektedir.

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesini diğer Kıpçak dönemlerinden ayıran en tipik özelliği bu sözdizimsel farklılıktır.

Çeviri yoluyla hem Ermeni ve Slav dillerinden hem de Farsçadan yapılar Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesine geçmiştir.

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinlerinde genellikle yüklem cümlenin ortasında ya da başındadır ancak zaman zaman düz cümlelere de rastlanmaktadır.

4.3.1 Düz Cümle

Yüklemin bulunduğu bu cümleler Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde çok fazla kullanılmamaktadır.

(2r) [5]Surp Marianē ulu köktän edi, da atası gurk‘-
[6]lar üsnä ulu edi, da yalġız edi surp Marianē ata-
[7]sında, özgä yoḫ edi.

“Aziz Marianne ulu göktendi, babası putlardan uluydu, yalnız idi Aziz Marianne babasından başka (kimsesi) yoktu.”

4.3.2 Devrik Cümle

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde yüklemi sonda olmayan, başta veya ortada bulunan devrik cümlelere sıklıkla yer verilmiştir. Genellikle bu bu yapı kullanılmıştır.

(5r) [2]“Keltiriŋiz maŋa ol ḫızını. Egär erkli esä, ḫatun
[3]etärmen kendimä. Egär ḫaravaş esä, satun alır-
[4]men kendimä ḫatunluḫka”.

“ Getiriniz bana o kızı. Eğer güçlü (soylu) ise, hatun ederim kendime. Eğer cariye ise, satın alırım kendime hatunluğa.”

4.3.3 İsim Tamlaması

İsim tamlamasında tamlayan ve tamlananın yer değiştirdiği örneklere Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde sıkça rastlanmaktadır.

boyumnu menim (7v/3) “benim boynumu”

buyruḫuŋnu seniŋ (12r/3) “senin buyruğunu”

4.3.4 Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlamalarında, genel söz dizimine aykırılığa genellikle rastlanmamaktadır.

4.4 SÖZ VARLIĞI

Az. H. Hik.‘in söz varlığının temelini Kıpçakça kelimeler oluşturmaktadır. Türkçe söz varlığı, Codex Cumanicus ile oldukça yakındır. (Kasapoğlu Çengel, 2005: 64).

Türkçe sözcüklerin yanı sıra Farsça, Arapça, Slavca sözcükler de yer almaktadır. Ermenice kelimelere de sıklıkla rastlanmaktadır. Ermenice alıntılar genellikle dini kelimelerdir.

Farsça

can	“can”
zından	“zindan”

padşah	“padişah”
duşman	“düşman”
nışan	“nişan”

Arapça

millät	“millet”
ḫuvat	“kuvvet”
sürät	“sûret, yüz”
cuvap	“cevap”
sahat	“saat”

Ermenice

Badmut‘iun	“anlatı, hikaye”
aṙak‘el	“havari”
surp	“aziz, kutsal”
ḫosdovanel	“şükür”
gojs	“yiğit”

5. DİZİN

abran- korunmak, kollanmak

a.maḫ 17v/8

acdaha ejderha

a. 15r/10; 15r/13; 15r/15; 16r/4; 28v/11

a.dan 16r/1

a.nı 14v/6

aç tok olmayan, aç

a.123r/6; 123r/7

a.tan 122v/8; 123r/4; 125r/10

aç- açmak

a.ıp 14v/5; 21v/8; 100r/7

a.tı 15r/15; 17v/4; 56v/7; 61v/7

a.tılar 27v/6

açḫıç ???????

a.ları 119r/3

açıḫ açık

a. 88r/3; 88v/5; 91r/3

açıl- açılmak

a.dı 17r/9; 49r/5; 106v/10

a.gaçoḫ 126v/5

açlıḫ açlık

a. 96v/3

adam adam, kişi, insan

a. 5r/8; 14v/4; 17r/6; 19v/5; 21v/6; 22r/4; 28v/2; 29v/16; 31v/7; 44v/5; 49v/3; 52v/7; 53v/12; 73v/9; 76r/2; 77v/3; 82v/9; 83r/1; 84v/2; 101v/4; 115v/15; 118r/7; 120r/16; 122r/12; 125r/11

a.dan 19v/8

a.ga 10r/8

a.ı 50v/1; 52v/5; 53v/10

a.ın 53v/6

a.ınıŋ 50r/5; 58r/2

a.lar 19v/3; 34r/8; 90v/4; 90v/7; 91r/2; 91r/7; 91v/6; 91v/8; 106v/8

a.larga 18v/5; 21v/2; 21v/4; 22r/2

a.ları 52v/4

a.larnı 19r/9; 20r/5; 22r/3; 22v/7; 23v/6; 24r/4; 24v/1; 25r/4; 27v/8; 49v/4

a.larnıŋ 19v/2; 21v/3a,3b; 23v/8; 92r/2; 92r/6;

a.men 115r/3

a.nı 16v/7; 22r/5

a.nıŋ 4r/6; 21v/7; 24r/7; 67v/6; 96r/7

ağın- yükselmek, yukarı çıkmak

a.

a. ganına 125v/8;

a.ganından 1r/4;

a. dı 34r/7;

ağız ağız

a. 17v/4; 120v/9

a.ı(ağzı) 126v/5

a.ın(ağzın) 14v/5; 15r/15

a.ından(ağzından) 11r/11; 14v/5

a.lılarnı 110r/4

ağrıḫ acı, sancı

a. 118r/4

a.ımnıŋ 43v/4

a.ından 126v/4

a.ıŋ 124r/2

a.ka 124v/6

a.larım 114v/5

a.nı 121r/5

aḫıl akıl

a.ga 2r/7; 2v/5

a.ıŋ 113r/1

a.nı 3v/6

alġış dua

a. 8v/5; 41r/4; 44r/7; 49r/8; 53r/6; 105v/3

a.ı 35v/8; 44v/3; 74v/3; 76r/7

a.ım 11v/1; 99v/5

a.ımnı 32r/9

a.ın 14v/3; 15r/14; 44v/4

a.ıŋ 105r/7

a.ıŋnı 32r/11

a.lıdır 17r/2

a.nı 18r/8

a.ta 24v/2

a.tan 24v/3

alġış et- dua etmek

a.ip 5r/6; 15r/5; 29v/6

a.kändä 82v/4

a.mä 36v/3

a.mägä 16r/10; 17v/5; 59r/3

a.ti 4r/5; 11r/3

alġışla- kutsamak takdis etmek

a. 100r/5; 105r/6

a.dı 63v/7; 64v/2; 103r/2; 105v/1

a.dılar 105r/5

a.dıŋ 100r/5

a.gay 101v/13

a.gın 104v/6

a.ıyırediler 48v/8; 106r/1

a.ıyırlar 101r/6; 101v/5

a.p 105r/2

a.redi 126v/3

alġışlan- kutsanmak

a.dı 84v/8; 106v/11

alġışlat- kutsatmak, takdis ettirmek

a.tı 98r/3

alġışlı kutsanmış, takdis edilmiş

a. 80r/9; 106r/5

alda- hile yapmak, aldatmak

a.dım 22v/5

a.ma 76r/3

a.rmen 27v/8

aldan- aldanmak, kandırılmak

a.dım 26r/2

alın ön

a.ıma(alnıma) 90v/2

a.ına(alnına) 3r/4; 5v/10; 6r/4; 6v/7; 6v/9; 11v/5; 13r/8; 29r/2; 68r/4; 70r/8; 71r/3; 73v/4; 74r/6; 75v/6; 81r/1; 90r/6; 92r/8; 104v/4; 105r/4; 115v/13

a.ŋa(alnıŋa) 11v/1; 26r/7; 101r/1; 101r/4; 101r/10; 127r/5; 127r/7

a.ından 69v/4

altun altın

a. 51v/4; 58v/7; 66r/6; 66r/8; 90v/7; 92r/4; 92v/3

a.dan 34v/21; 57v/3; 91v/9

a.ga 112r/9

altunlu altınlı

a. 92r/1

amēn amin, dua edildikten sonra söylenen söz

a. 3v/1; 5v/9; 14v/1; 17r/2; 50r/3; 58r/4; 58r/6; 67r/9; 72v/6; 84r/4; 93r/9; 95r/7;98r/9a,9b; 105r/3; 107v/7; 127r/9

ana anne

a.ları 84v/5

a.ların 24v/6

a.larınıŋ 23v/11; 24r/2

a.m 114v/5

a.ŋ 26r/3

a.sı 57r/5; 58v/3; 62r/3; 62r/8; 62v/7; 64r/4; 64r/5; 64r/9; 64v/6; 64v/7; 65r/8; 65v/4a,4b; 66r/3; 66r/6; 66v/6; 67r/4; 105r/8; 106v/5

a.sın 60v/2; 62r/1; 64v/2; 65v/6

a.sına 61r/4; 64v/3; 65r/5; 65r/9; 104r/3

a.sından 98v/3

a.sınıŋ 54v/6; 55v/8; 65v/11; 66r/7

aŋ- anmak, zikretmek

a.ar 2v/3; 3r/4; 4v/10; 23r/5; 24v/7; 27r/9; 33v/9; 34r/2; 39r/3; 40v/4; 45r/3; 46v/3; 53v/3; 55r/3; 58v/5; 61v/7; 71r/1; 72r/11; 79v/6; 81r/2; 81r/8; 85v/2; 87r/5; 89v/5; 98r/9; 100r/6; 108v/7; 111v/6; 119r/4; 126r/5

a.gın 100r/4

a.magay 47r/4

a.sa 33r/1; 34r/2

a.salar 33r/4

Andiok‘ Erm. Maraş

A. 1r/2; 1v/8; 35v/2

A. ka 4v/3,6

ançaḫ ancak

a. 16v/6; 46v/5; 47v/7; 55v/3; 103r/2

aŋıl- hatırlanmak, zikredilmek

a.dı 53v/10

a.dıḫ 107r/4

a.ır 84v/4

ant yemin

a.etip 33r/5

a. etti 59r/6

a.ın 65r/8; 66r/3; 66r/8

a.içärmen 28r/11

a.içtirirmen 65r/6

antuntk yer, toprak

a.ta 20r/4; 22r/6

a.tan 23r/9

ansızın ansızın, bir anda

a. 2v/5; 74v/2

ap-aḫ bembeyaz

a.17r/3; 17r/5

apeġa: krş. hapeġa

a.ga 59v/5

a.nıŋ 39v/10

Apel ?????????

a.ni 22v/7; 22v/9

ara ara

a.sında 5v/5; 24r/3; 49r/2; 76v/6; 99v/4; 100v/5

aṙak‘el Erm**.** havari

a.

a. niŋ 57v/2.

a. lär 1r/4; 122r/10.

a. lärgä 29v/1.

a. lärniŋ 120r/15

ari kutsal

a. 1r/5; 1v/6; 2r/3; 3v/1; 3v/2; 4v/9; 5r/5; 5r/11; 5r/12; 5v/10; 6r/4; 6r/7; 7v/2; 8r/3; 8v/4; 9v/8; 11r/12; 11r/13; 11v/3; 13r/5; 15r/5; 15r/15; 16r/4; 16r/6; 16r/9; 16v/7; 17r/3; 17r/10; 17v/4; 17v/7; 18r/6; 18r/8; 18v/1; 18v/2; 18v/7a,7b; 18v/9; 19r/7; 23v/9; 26v/3; 29v/12; 30v/3; 31r/2; 31r/3; 31r/5; 34r/1; 34v/20; 57v/9; 58r/4; 68v/4; 69r/11; 70r/8; 78r/6; 81v/4a,4b; 82r/3; 83r/9a,9b; 93r/1; 93r/3; 105r/7; 109v/9; 119v/4; 125v/5; 127r/8

a.lär 17r/10; 17v/2; 26r/10

a lärdän 119v/1

a.läriŋni 18r/3

a.lärniŋ 18r/7

as- asmak

a.ıŋız 29v/4

a.maga 10v/8

asıl- asılmak

a.gan 90r/7

aslan aslan

a. 83v/5; 83v/6; 126v/6

a.larnıŋ 11r/10

asrı aşırı, çok, fazla

a. 5r/1; 13v/10; 19r/9; 29r/4; 30v/3; 31v/4; 36v/4; 40v/8; 42r/2; 42v/2; 44r/5; 45v/4; 45v/5; 46r/5; 48r/4; 48v/6; 53v/11; 57v/7; 58v/3; 59v/3; 60r/3; 60v/3; 81v/6; 85r/5; 86r/3; 86v/9; 87v/2; 88r/8; 92v/7; 99r/5; 109r/11

aşaġa aşağı

a. 21r/4; 24r/6; 25v/7; 27r/2; 68r/7; 70r/5; 82v/6a,6b; 97v/2; 97v/3

ata ata, baba

a. 3v/1; 11r/12; 11r/13; 18r/6; 22v/10; 31r/2; 49r/8; 68v/3; 69r/11; 106v/6; 125v/4; 127r/8

a.larga 93r/1

a.ları 84v/5

a.larımızınŋ 104v/6

a.ların 24v/6

a.m 13v/6; 38r/2; 87r/2; 114v/5

a. mınŋ 3r/5; 3r/7; 61r/8

a.mız 112v/1

a.mızını 21r/5; 22v/5

a.mızınŋ 100r/4; 107r/1

a.ŋ 26r/3

a.na 115r/15

a.sı 2r/4; 3v/3; 23r/1; 26v/11; 36v/6; 41r/7; 41v/7; 42r/6; 44r/2; 45v/1; 45v/3; 51r/3; 52v/2; 54v/10; 57r/5; 58v/3; 58v/6; 62r/3; 62r/8; 66v/6; 67r/3; 67v/5; 67v/8; 68r/4;

68v/10; 69v/3; 69v/6; 70r/3; 72r/3; 74r/8; 98v/5

a.sın 37r/6; 46v/2; 60v/2; 62r/1; 64v/2

a.sına 61r/3

a.sında 2r/5

a.sından 58v/5; 59v/4

a. sınıŋ 4v/8; 37v/2; 37v/5; 50v/3; 51v/8; 51v/10; 52v/5; 54v/6; 54v/8a,8b; 55r/4; 55r/7; 55v/8; 61v/5; 61v/6; 61v/8; 62r/3; 62r/5; 67v/4; 68v/8; 69v/4; 73r/1

a.sısen 13v/3

atlı adlı, isimli

a. 1r/2; 73v/2; 78v/3; 84v/2; 98r/6; 98v/5; 99r/2

a.men 19r/2

avaz ses

a. 34v/16; 48r/4; 56r/4; 57r/2; 70v/2; 71v/8; 81r/5; 89v/4; 89v/5; 100v/2; 126r/7

awazan yıkanma leğeni

a. 30v/6

ayaḫ ayak

a. 86r/2; 88r/4; 91r/4

a.ı 18v/8; 65v/6; 104r/2

a.ım 16v/4

a.ın 19r/7

a.ına 44r/3; 56v/5; 86v/6

a.ından 90v/8

a.ıŋ 19v/6

a.ıŋa 87v/5

a.ıŋnı 18v/3; 19r/5; 22v/4

a.ları 83v/6; 89r/1

a. ların 88v/6

a.larınıŋ 88v/2

a.lılarga 119v/5

a.nıŋ 55v/1

ayt- söylemek

a. 26r/9; 26v/2; 26v/4; 26v/8; 65r/2; 85r/8

a.ar 4r/2; 18v/5; 45v/3

a.arlar 60r/4; 84r/7

a.ıp 1v/6; 33r/9; 34r/7; 48r/5; 51v/6; 64v/3; 66r/4; 99v/8; 100r/3; 105r/5; 105v/2

a.ıyım 19r/5; 22v/3;22v/4

a.ıyır 42v/3; 48v/2; 53v/3; 86v/7; 89r/1; 110v/16; 112r/8

a.ıyırlar 110r/9

a.ıyırmen 65v/1

a.ıyırsen 109v/6; 110r/6; 110v/17; 123v/8; 124r/9

a.kanga 58r/4; 98r/9

a.kanı 38r/8; 78v/2

a. kanıŋ 9v/2

a.kaçoh 47r/4 ????

a.kaymen 20v/6; 26v/4

a.kaysen 63v/8

a.kın 122v/10

a.ma 26v/7; 38r/5; 44r/3; 44v/7; 46r/4; 46r/7; 47v/4; 53v/3; 60v/5; 64r/2; 65r/5; 66r/2; 68v/1; 69r/8; 69r/10; 87v/2; 87v/7; 89r/6; 91v/3; 99r/2; 99v/2; 100v/2; 101v/10; 102v/3; 104r/3; 122v/1

a.madı 96v/2

a.madılar 122r/10

a. madıŋ 48r/7

a.maga 5r/6; 13r/6; 15r/6; 17r/7; 19r/8; 29r/6; 29v/19; 31v/2; 38v/3; 39r/3; 91r/7

a.ovsuzdur 109v/8

a. saŋ 113r/2

a.sam 65r/6

a.tı 3r/2; 4r/5; 4v/3; 5r/1; 5v/11; 6r/7; 6r/11; 7r/1; 7r/4; 7v/5; 8r/3; 8v/5; 9r/5;9v/1; 11r/4; 12r/7; 12v/5; 14v/7; 15r/17; 16r/6; 18v/2; 18v/9; 19r/1; 19r/2; 19r/3; 19v/9; 20r/3; 20r/7; 20r/11; 20v/4; 20v/7; 21r/1; 26r/8; 26r/10; 26v/1; 26v/6; 26v/10; 27r/6; 28r/6; 28r/9; 28v/3; 28v/8; 29r/8; 29v/3; 29v/5; 29v/6; 29v/13; 29v/15; 30v/3; 30v/8; 31r/4; 32r/1; 32r/8; 32r/12; 33v/6; 34r/10; 34v/5; 34v/8; 34v/11; 34v/16; 37v/7; 38v/2; 39r/7; 39r/10; 39v/5; 40r/1; 64r/5; 65r/9; 68r/5; 69r/3; 70r/6; 71v/8; 83r/5; 85r/6; 86r/7; 90v/1; 96v/4; 101v/6; 101v/17; 102v/8; 103r/5; 103v/5; 103v/7; 104v/5; 107v/3; 107v/4; 107v/7; 108v/1; 108v/6; 108v/8; 109r/3; 109r/6; 109r/10; 109r/13; 109v/1; 109v/4; 110r/7; 110v/5; 110v/13; 110v/15; 111v/4; 111v/7; 111v/11;

111v/14; 112r/3; 112r/6; 112v/3; 112v/6; 113r/4; 113r/6; 113r/8; 113r/11; 113v/3; 113v/6; 113v/9; 113v/11; 113v/13; 114r/1; 114r/4; 114r/6; 114r/10; 114r/13; 114v/1; 114v/3; 114v/7; 114v/9; 114v/12; 114v/14; 115r/2; 115r/5; 115r/8; 115r/10; 115r/12; 115r/14; 115v/2; 115v/5; 115v/8; 115v/11; 115v/14; 116r/5; 116v/5; 116v/8; 116v/11; 117r/4; 117r/7; 117r/11; 117v/3; 117v/6; 117v/8; 117v/10; 118r/2; 118r/6; 118r/9; 118r/11; 118v/8; 119r/2; 119r/8; 119v/2; 119v/7; 119v/10; 119v/11; 119v/13; 120r/3; 120r/5; 120r/8; 120r/11; 120r/14; 120r/22; 121r/2; 121r/7; 121r/10; 120v/4; 120v/8; 120v/11; 122r/1; 122r/3; 122r/6; 122r/9; 122v/2; 122v/5; 122v/9; 123r/2; 123r/5; 123r/9; 123v/5; 124r/5; 124r/8; 124v/2; 124v/5; 124v/7; 124v/10; 124v/13; 125r/4; 125r/7; 125v/4; 126r/5; 126r/8; 126v/9

a.tılar 12r/2; 32r/5; 32r/10; 41v/4; 46v/3; 51v/4; 56r/4; 61r/6; 63v/7; 69r/6; 101v/15; 105r/3; 116r/3; 116r/4

a.tım 27r/4; 69r/4; 112r/7

azgına az kalsın, neredeyse

a. 19r/4; 19r/7; 32r/9; 45r/5a,5b; 115r/13

Badmel et- Erm. anlatmak

b.käylär 1v/1

b.ti 92v/8

Badmut'iun Erm. tarih, anlatı, rivayet

b. udur 1r/ 1; 36r/4; 58r/7; 72v/7; 78v/1; 84r/5; 108r/1.

b. nu 49v/7; 93r/7

b. un 93r/3.

b.uŋnu 107v/3.

baġ ip

b.dan 16r/5

b.ları 31r/6

bağır ????????

b. 27v/2

baġla- bağlamak

b.ma 27r/7

bağlan- bağlanmak

b.dı 29v/11

bağlı- bağlı, bağlanmış

b.men 27r/8

baḫ- bakmak

b. 11r/3; 13v/5; 64r/6; 105r/6; 112r/8

b.arsen 12v/2

b.kan 55r/2; 63v/3

b.kay 55r/2; 68r/8

b.kın 13v/10; 53v/5

b.ıp 8v/4

b.ıyıredi 100r/7

b.ma 65v/9

b.maga 29r/4

b.magın 9r/3

b.mınça 126r/4

b.sa 76r/7

b.tı 11r/3; 34r/8; 80r/5; 89v/6

Bar var

b. 15r/8; 29r/3

b.edi 2v/3

b.esä 4v/4

barça hep, tüm, bütün

b. 1r/6; 1v/8; 8v/4; 8r/10; 9r/9; 12v/1; 13r/9; 17r/10; 17r/2; 19v/3; 22v/3; 25r/8; 27r/5; 30v/4; 35v/3; 36r/3; 44r/5; 44v/4; 45r/8; 48r/2; 48v/1; 51r/1; 55v/4; 56r/7; 57r/3; 60v/9; 62v/4; 68v/9; 70r/6; 70v/7; 71v/4, 8; 72v/3; 77v/8; 78r/7; 83r/5; 87r/8; 90v/6; 91v/6; 92r/3; 93r/7; 94r/2, 7; 95v/5; 101v/3; 105r/1, 2, 4; 106r/1; 107r/6, 7; 107v/5; 117r/3; 119v/1;

b. mız 124r/9;

b. mızını 26r/6;

b. nı 6r/9; 19r/6; 28r/2; 34v/4; 39v/7; 56r/1; 117v/4; 125v/2;

b. ŋızna 34v/1;

b. sı 8v/8; 1v/2; 28r/3; 48r/3; 51v/8; 79v/4; 93r/1; 94r/8; 94v/5;

b. sın 1v/5; 23r/4, 6, 9; 31v/5; 55v/7

b. sından 100v/5;

b. sına 7r/3; 7v/11; 71v/7; 118v/9;

b. sınıŋ 7v/10; 104v/3

bas- basmak

b.armen 61r/8

b.ıp 104r/2

b.ıpsen 19v/6

b.kaylar 13v/14

b.magay 104r/4

b.tı 18v/8

b.tıŋ 15r/10; 48r/8

baş baş, kafa

b. 52r/4; 57r/2; 86r/1; 86r/4; 88r/3; 91r/3; 99r/2; 106r/11

b.ı 16r/9; 19r/2; 33r/9; 77r/5; 88v/5; 90r/7

b.ımnı 34v/6

b.ın 48r/8; 72r/4

b.ına 31r/5; 71r/5; 92v/3

b.ından 55v/1

b.ıŋnı 34v/19; 61r/8; 87v/4

başḫa başka, farklı

b. 15r/9; 50v/3; 120r/7

başḫış Ar. bahşiş, hediye, armağan

b. 101v/12

b.ın 98v/8

başla- başlamak

b.dı 5r/6; 6r/4; 6v/3; 13r/6; 15r/5; 16r/10; 17r/6; 17v/5; 19r/8; 27v/5; 29r/6; 31r/7; 38r/5; 38v/2; 39r/3; 41v/2; 41v/9; 42r/6; 42v/2; 44r/3; 44v/7; 46r/4; 46r/7; 47v/2;

47v/4; 52v/3; 53v/4; 59r/5; 60v/2; 61r/1; 63r/3; 64v/7; 65r/5; 68v/1; 69r/3; 69r/8; 69r/10; 69v/7; 69v/10; 70r/4; 70v/1; 70v/4; 73v/3; 76v/1; 83r/3; 87v/3; 87v/7; 89r/6; 89v/4; 89v/7; 90v/5; 91v/3; 95v/6; 96v/6; 99r/2; 99v/2; 100r/3; 100v/1; 100v/10; 102v/3; 104r/3

b.dılar 31v/1; 42r/3; 47v/7; 60v/4; 60v/5; 85r/5; 91r/7

başlı ??????

b. 87r/4

baylı bağlı, mahpus

b. 15r/10

b.larnı 13v/1; 15r/19

b.men 16r/2

belgili belli, tanınmış, bilinen

b. 36v/5; 44v/5; 46r/8; 99v/5; 105v/4; 107r/6

ber- vermek, yardımcı fiil

b. 4r/7; 11v/1; 15r/3; 32r/16; 45r/4; 109v/3;109v/7; 110r/6; 113v/12; 113v/14; 117v/5; 122v/3; 123r/7

b.är ediŋ 46v/9

b.di 2r/7; 7r/4; 8r/8; 9r/10; 12v/5; 20v/7; 23v/5; 29r/8; 38r/5; 39r/2; 48r/1; 51v/4; 52r/7; 56v/8; 61v/3; 62r/2; 64v/3; 70v/2; 78v/5; 81r/8; 85r/2; 86r/4; 103v/2; 104v/4; 105v/5; 110r/4; 118v/6

b. dilär 41v/4; 69r/6; 93r/2; 94v/2; 96r/6

b.dim 22v/6; 23v/3

b.diŋ 25v/8; 100r/6

b.ir ediŋ 108v/7

b.irsen 123v/8

b.gäy 48v/4; 61v/8; 71v/4; 76r/4; 81r/8

b.gäymen 123r/1

b.gäysen 46v/8

b.gin 104v/7; 112r/4

b.iŋiz 112r/10; 112v/5

b.ip 41v/7

b.iptir 38r/3

b.ir 87r/5

b.ir edi 62v/3; 81r/2

b.irmen 7v/6; 8r/5; 27v/9; 38v/8; 101v/12

b.iyim 123r/3

b.iyir 20v/3; 112v/8

b.iyirlär 108v/4

b.iyirmen 119v/6

b.iyirsen 60v/7

b.mä 5r/7; 5r/8; 5v/3; 67v/7; 122v/10

b.män 123r/4; 125r/5

b.mädi 89v/5

b.mägä 96v/2

b.mägäy 24r/8

b.mägiy 28v/2

b.mäḫ 45r/7; 91r/6

b.mäs edi 63v/3

b.miyim 80v/1

b.särlär 110v/11

berkin- kuvvetlenmek, sağlamlaşmak

b. iptir 8r/4

berkit-: kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak

b. 18v/4

b. ti 13r/6

b. tiŋ 32r/13

b. ip 29r/3

beril- verilmek

b.di 17r/8; 27r/9

bezän- bezenmek, süslenmek

b.ip 23r/1

bil- bilmek

b.dim 103r/1

b.gäy 115v/7

b.gäysen 45r/2; 46v/4; 63v/9

b.gin 9v/3; 9v/8; 10r/6

b.iniyirmen 118r/13

b.ir 7r/5; 20v/2

b.irmen 115r/6; 116v/2; 117v/4; 120v/9; 123v/6; 124r/7

b.irsen 4r/6; 110r/8

b.mädi 52v/2

b.mägä 20v/9; 115r/1

b.mägäymen 43v/6

b.män 27r/1

b.mäsedi 39r/4; 44r/1; 45v/2; 62r/7; 96r/4; 109r/1

b.mäsedim 127r/5

b.mäslär 89r/7

b.mässen 121r/8

b.minçä 62v/2

b.säŋedi 28r/10

bilä ile

b. 1v/2; 1v/6; 2v/7; 2v/8; 3v/2; 3v/8; 4v/4; 5v/2; 5v/3; 5v/5; 6v/2; 6v/5; 7r/3; 7v/7; 8r/4; 8r/5; 8v/3; 8v/7; 9r/2; 9v/7; 10r/3; 10v/3; 10v/4; 11r/2; 11v/7; 12r/9; 12v/1; 13r/6; 13v/6; 13v/9; 13v/10; 13v/13; 13v/16; 15r/8; 16v/3; 16v/7; 17v/4; 17v/5; 18r/1; 18r/3; 18v/4; 18v/7; 19v/3; 19v/4; 20v/2; 20v/6; 21r/5; 22v/2; 22v/10; 23r/1a,1b,1c; 23r/2; 23r/4; 23r/6; 24v/3a,3b; 24v/8; 25r/6a,6b; 25r/7; 25r/8; 26r/4; 26r/10; 26v/2; 27r/3a,3b; 27r/8; 27v/2; 27v/4; 28r/3; 28v/7; 29r/3; 29v/20; 29v/21; 32r/3; 33r/6; 34v/14; 34v/16; 34v/18; 34v/21; 35v/2; 37r/3; 37r/5; 37v/2; 37v/7; 38r/2; 39r/6; 41r/4a,4b; 44r/7a,7b; 45r/8; 45v/1; 45v/2; 45v/9a,9b; 46v/7; 47r/1; 47r/2; 47v/9; 47v/10; 48r/4; 48r/7; 48v/2; 48v/4; 49r/4a,4b; 49r/6; 49r/8a,8b,8c; 49v/1; 49v/8; 51v/2; 51v/10; 52r/3; 52v/6a,6b; 53r/6a,6b; 53r/7; 53r/8; 56r/8; 56r/9; 56v/5; 57r/2; 57v/9; 58v/7a,7b; 59r/6; 60v/8; 60v/9; 61r/5; 61v/7; 62v/7; 64v/7; 65r/11; 65v/5; 65v/10; 66r/5; 66v/1; 66v/7; 67r/2; 67r/5; 67r/6; 68r/5; 68v/6; 69r/7; 70v/2; 71r/5; 71r/6; 71v/6; 72r/4; 72v/3; 72v/4; 73r/6a,6b; 73v/8; 74r/7; 74r/8; 74v/3; 74v/8; 75r/7; 76r/7; 76v/3; 77v/6; 77v/7; 78r/6; 79r/1; 79v/2; 79v/7; 80r/8; 80v/3; 81r/2; 81v/7; 82r/1; 82r/6; 82r/7; 82v/9; 83v/6; 83v/7; 84r/2; 84v/8; 86r/6; 86r/7; 87r/1; 87r/8; 87v/5; 87v/6a,6b; 88r/4; 89r/4; 89v/7a,7b; 90r/2a,2b; 90r/3; 91r/4; 91r/5; 91r/6; 91v/1; 92v/3; 92v/4; 93r/6; 94r/2; 94r/7; 94v/1; 94v/2; 96v/3;97r/2; 97r/4; 97r/7; 97v/3; 100v/2; 105r/7; 105v/3; 106r/4; 106v/8a,8b; 108r/5; 109r/2; 110r/2; 110v/9; 113r/1a,1b; 116v/2; 117r/2; 118v/3; 120r/17; 122v/4; 122v/8; 124r/2; 124v/6; 124v/8a,8b; 126r/7; 126r/8; 126v/8; 127r/3;

biliksiz bilgisiz

b. 9v/7; 114r/7

bilüçi bilici, bilen

b. 40r/3; 109r/4; 109r/11; 109r/14

birlän- birleşmek, bir arada olmak

b.iptir 10v/3

biş- pişmek

b.käy 29v/21

biy bey, Rab, yüce

b. 3v/1; 4v/9; 7r/1; 13r/7; 13v/1; 13v/12; 32r/13; 36v/5; 46v/4; 49r/6; 49v/3; 50r/2; 58r/2; 58r/6; 58v/2; 62r/2; 67r/6; 67r/8; 67r/9; 73v/8; 76v/2; 78r/7; 78r/9; 83v/9; 89r/1; 92r/10; 93r/6; 93r/9; 94v/9; 95r/3; 95r/5; 95r/6; 98r/7; 100r/4; 101r/1; 101r/4; 101r/7; 101v/1; 101v/5; 101v/7; 101v/11; 101v/12; 101v/19; 102v/5; 103r/1; 104v/5; 105r/2; 105r/5; 105v/6; 106r/2; 107v/2; 107v/6; 126v/3

b.im 4r/6; 7v/2; 9r/2; 11r/8; 11r/10; 11r/12; 11r/13; 13v/8; 15r/2; 15r/3; 15r/7; 16v/5; 18r/5; 30v/4; 30v/8; 127r/5

b.imiz 8r/8; 33v/4; 34r/6; 52r/2; 70v/9; 71r/8; 72v/2; 72v/5; 80r/6; 90v/1; 91v/3; 94r/3; 97r/4

b.imizniŋ 68v/6; 70r/9; 70v/3; 80v/6; 93v/2; 94r/4; 94v/7; 95v/4; 96v/5; 97v/1

b.imizni 90r/5

b.inṢ 53r/3; 56r/8

b.iniŋ 62r/8

b.ni 105v/2

b.niŋ 5v/10; 12r/2

biyän- beğenmek, hoşa gitmek

b.di 106v/8

b.iptir 45r/3

b.iptirlṢr 17v/3

b.mṢslṢr 40v/2

b.sṢŋ 39r/5

b.sṢŋiz 38v/7

biyänçli hoş, hoşa giden

b. 39v/6; 40r/1; 85r/1

b.dir 45v/4

biyik büyük

b. 34v/16; 67v/6; 68r/4; 90r/6; 106r/10

b.täsen 105r/6

biyiklät- yükseltmek yüceltmek

b.ip 6v/3

biz biz

b. 20r/5; 21r/3; 21r/7; 21v/2; 21v/7; 22r/2a,2b; 22r/3; 25r/8; 27r/2; 29v/7; 87v/6; 93v/8

b. dṢn 21r/8; 91v/2

b. gṢ 20r/5; 21r/6; 21v/5; 22r/3; 22r/8; 28r/3; 45r/1; 48v/4; 118v/3

b.im 2r/3; 6r/1; 6r/3; 8r/9; 21r/2; 21r/5; 22r/6; 25v/4; 26r/3; 36r/1; 39r/5; 67r/6; 84r/2; 91r/8; 94v/8; 100r/4; 104v/6; 109v/9: 110r/3; 112v/1; 112v/2

b.imdir 27r/5

b.ni 21v/7; 29v/8; 49v/5; 107r/9; 118v/3

boġ- boğmak, boğarak öldürmek

b.ar 24r/2

b.armen 24r/2

boġun eklem, boğum

b.dan 113r/9

b.larınıŋ 73v/7

b.un 13r/5; 29r/3

b.uŋnu 9r/8

boluş- yardım etmek

b.kay 85v/3

boluşluḫ yardım

b.ka 35v/5

boluşuçı yardımcı

b.13v/7

b.dır 35v/5

b.m 11r/9

boṙnig ahlaksız, fahişe

b.22v/9; 89r/3; 90v/2

boṙnigliḫ ahlaksızlık

b.kṢ 22r/4; 22v/8; 23v/10

boşat- affetmek (günah)

b. 32r/15; 126r/6

boşatlıḫ bağışlama

b. 81r/3; 107r/5

boy can

b.larına 110v/11

b.nu 18v/3

b.num 19r/5

b.nun 19v/6; 34v/14; 37r/4a.4b; 51v/2

b.u 82v/9

b.um 8v/7

b.uma 13v/11

b.umnu 7v/3; 8r/5; 11v/3; 12v/7; 19v/6; 80v/1

b.umnuŋ 43r/4

b.un 78v/6; 85r/2

b.una 99v/8

b.uŋa 116v/12

b.undan 83r/6

b.uŋnu 32r/6

boya- boyamak

b.maga 6v/5

boyun boyun

b.u 18v/3

b.um 19r/5

b.un 19v/6; 34v/14; 37r/4a,4b; 51v/2

bu bu

b. 2r/2; 6r/2a,2b; 6r/5; 6r/12; 6v/6; 8v/4; 8v/5; 12r/3; 12v/4; 14v/6; 15r/10; 15r/13; 15r/15; 16r/1; 18r/8; 29r/2; 30v/6; 31r/8; 36v/5; 37r/3; 44v/3; 47r/1; 48r/5; 48v/2; 49r/5; 49v/7; 50r/1; 51r/8; 52v/7; 53v/8; 53v/11; 57v/6; 57v/8; 58r/4; 58v/1; 63r/4; 63r/5; 63r/7; 64v/4; 65r/3;; 65r/10a,10b; 67r/5; 70v/2; 73v/5; 74r/8; 78v/3; 78v/6; 81r/5; 82v/8; 83v/9; 90v/2; 93r/7; 96r/7; 100r/4; 100v/7; 104v/6; 104v/7; 105r/5; 105r/6; 105v/2; 108r/7; 108r/8; 110v/7; 110v/14; 111v/5; 112r/4; 114r/5; 116r/8;

116v/9; 117r/5; 117r/8; 117v/4; 118r/3; 118r/4; 118v/4; 119v/4; 119v/14; 120r/23; 121r/5; 120v/5; 122r/4; 123v/2; 124r/2a,2b; 124v/6

b.dur 119r/9

b.nda 20v/2; 38v/6; 38v/7; 82v/8; 83r/4; 87r/6; 109v/6; 116r/6; 119r/10; 121r/3; 124v/11

b.ndan 127r/8

b.ndadır 110v/17

b.nu 30v/3; 31v/4; 47r/4; 51v/5; 51v/6; 67r/7; 86v/6; 87v/1; 88r/6; 104v/7; 109r/8; 116v/6; 118v/9; 122r/10; 122v/1; 124r/9

b.nuŋ 16r/2; 40r/6; 40r/9; 86r/8

bular- dolaşmak, karışmak

b.gan 111v/8

bulart- yanıltmak, şaşırtmak

b.ır 23v/6

b.ırbiz 20r/6

bulartuçı yanıltan

b. 110v/6; 117r/12

buŋar buna

b. 40v/8; 104v/7; 112v/9

bunça bunca

b. 91r/8; 126r/7; 127r/3

buçḫaḫ köşe, bucak

b.ına 28v/7; 34r/4

b.ında 16r/9

b.ta 62r/4

bulut bulut

b.tan 33v/5

burun ön, önce

b. 25v/3; 119r/5

buyur- buyurmak, emretmek

b.du 6v/7: 10v/7; 13r/3; 21r/6; 29r/1; 29v/19; 31v/5; 41r/1; 92v/1

b.saŋ 87r/7

b.up 110v/16

buyruḫ buyruk, emir, hüküm

b. et- 15r/11; 40v/4; 44r/5; 57r/1; 61r/3; 63r/1; 66r/6; 70r/8; 70v/6; 71r/4, 7; 97v/2;

b. u 69r/7; 73r/6;

b. um 7v/7; 12r/9;

b. un 1r/5; 4v/2; 30v/1; 32r/7; 34v/7, 12; 110v/12;

b. una 48v/5;

b. uŋ 34v/18;

b. uŋdan 15r/9;

b. uŋnu 7v/7; 12r/3;

buyruḫçı hükümdar

b. 8r/1;

buz- bozmak, bozguna uğratmak

b.gay 84r/2

b.ma 47v/7

buzul bozulmak, bozguna uğramak

b.duŋ 12r/9

bügün bugün

b. 25r/9; 28r/5; 41v/5; 47v/6; 122v/4; 122v/6

câht et- Ar. cihat etmek

c.ärbiz 21v/4

calat: Ar. cellat

c. 34v/ 8,14,16

c. ka 34v/5, 11

c. lar 29v/5, 22; 32r/5, 10;

c. larga 32r/8

c. larnıŋ 29v/11

Can can, ruh

C. 1v/6; 3v/1; 3v/2; 10v/1; 17r/3; 18v/1; 31r/3; 31v/1; 34r/3; 45v/1; 87r/3; 107r/9

canavar hayvan, canavar

c. 82r/5; 82r/7

c.lar 22v/8; 22v/9

c.larga 101r/8

cınǫġ ???????

c.ların 24v/6

cuhut Yahudi

c. 103v/2

c.lar 6r/3; 96r/1; 96r/6; 97r/4; 97v/8; 99r/4

c.lardansen 116r/7

c.larga 23v/3

c.larnı 94v/4

c.nu 96r/7

cuhutluḫ Yahudilik

c. 98v/8

c.nu 95v/5

c.uŋ 98v/4

cuvap ber- cevap vermek

c.di 7r/4; 9r/10; 12v/5; 20v/7; 29r/8; 70v/2

c.dilär 41v/4; 69r/6

c.iyir 20v/3

c.mä 5v/3

çaḫır- bağırmak, çağırmak, gürültü çıkarmak

ç.dı 34v/16

ç.dılar 116r/2

ç.ıp 48v/2

ç.ma 89v/7

ç.maḫın 66r/1

çaḫırıḫ bağırış, çığlık

ç.ların 57r/8

çatla- çatlamak, yarılmak

ç.dı 16r/4; 28v/11

çatlan- çatlamak, yarılmak

ç.dı 16r/3

çatır çadır

ç.ın 99v/1

çatır ur- çadır kurmak

ç. 4v/6

çerüv asker

ç. 77v/5

ç.dä 33r/3

ç.ü 6v/2

ç.ün 77v/8

çeş- çözmek, serbest bırakmak

ç.käylär 92v/1

ç tiŋ 13v/1

çeşil- çözülmek, bağından kurtulmak

ç.di 16r/4; 31r/6

çıda ???????

ç. 32r/13

çıḫ- çıkmak

ç.ıp 51v/10; 55v/6; 68v/7; 99r/6

ç.kan 38r/7

ç.magay 2v/2

ç.sa 93v/8

ç.tı 14v/4; 23r/9; 31r/7; 51v/7; 54v/4; 61r/5; 79r/6; 80v/7; 86r/1

ç.tım 27v/7; 87v/9

çıḫar- çıkarmak

ç. 30v/9; 34v/6; 101v/8

ç.a berdi 118v/5

ç.a berdilär 96r/6

ç.a berirmen 8r/5

ç.a bermä 5r/7

ç.argay 63r/2

ç.arı 79v/5

ç.dı 15r/16; 69v/3

ç.dılar 6r/3; 32r/4; 97r/1; 97r/2; 97r/4; 120r/17

ç.dım 22v/5

ç.dıŋ 29v/8; 61r/6; 122v/7; 125r/9

ç. edi 14v/5

ç.ıŋız 32r/2

ç.ıp 39r/2; 64v/3; 66r/9; 73v/7

ç.ır 38r/2

ç.ırmen 24v/1; 24v/4; 25r/3

ç.ma 23v/5; 63r/4

ç.maga 23v/3

çıpçıḫ serçe

ç. 100v/1

ç.lar 101r/3

ç.larga 101r/2

çıre Far. çıra

ç.yi 14v/7

çök- çökmek

ç.tü 15r/5

ç.üp 5r/6

çövrä çevre, etraf

ç.mni 11r/5

ç.ŋä 12v/2; 20r/8

ç.sin 4v/5; 77v/6

çıraḫ çıra, ışık

ç. 35v/1; 106r/6

ç.ımnı 43r/2

çövür- çevirmek, yönünü döndürmek

ç.ürbiz 19v/3

da de,da, bağlaç

d. 1r/1a,1b; 1r/3; 1r/4; 1r/5; 1r/6; 1r/7; 1v/2; 1v/3; 1v/4; 1v/5; 1v/7a,7b; 2r/1; 2r/2; 2r/3;2r/5; 2r/6; 2r/8; 2r/9; 2v/2; 2v/3a,3b; 2v/4a,4b; 2v/5; 3r/2; 3r/3; 3r/5; 3r/6; 3r/7; 3r/8a,8b; 3r/9a,9b; 3v/1; 3v/3a,3b; 3v/5; 3v/6; 3v/7; 3v/8; 4r/4; 4r/5a,5b; 4r/7; 4v/3; 4v/4; 4v/6; 4v/7; 4v/10a,10b; 5r/1; 5r/7; 5r/8; 5v/4; 5v/8; 5v/9; 5v/10; 6r/4; 6r/8; 6r/9; 6r/12; 6v/2; 6v/3a,3b; 6v/4; 6v/7; 7r/1; 7r/3; 7r/4; 7r/6; 7v/2; 7v/6; 7v/9; 7v/11; 8r/1a,1b; 8r/4; 8r/7; 8r/9; 8v/1; 8v/2; 8v/4a,4b; 8v/6; 9r/3; 9r/6; 9v/1; 9v/2a,2b; 9v/4a,4b,4c; 9v/5; 9v/7; 9v/8; 9v/9; 10r/8; 10r/9; 10v/1; 10v/4; 10v/5; 10v/6a,6b; 10v/7; 10v/8; 11r/1; 11r/3; 11r/4; 11r/6a,6b; 11r/9; 11r/10; 11r/12; 11r/13; 11v/3; 11v/4a,4b; 11v/5; 11v/7a,7b; 12r/2; 12r/6; 12r/8; 12r/9; 12r/11; 12v/1; 12v/3; 12v/5; 13r/6; 13v/1; 13v/2;13v/3; 13v/4; 13v/5; 13v/6; 13v/7; 13v/9; 13v/10; 14v/1; 14v/3; 14v/7; 15r/2; 15r/5; 15r/8a,8b; ; 15r/14; 15r/15; 15r/17; 15r/18a,18b; 15r/19; 16r/1; 16r/4; 16r/9; 16r/10; 16v/2; 16v/3; 17r/1; 17r/5; 17r/6; 17r/8; 17r/9a,9b, 17r/10; 17v/1; 17v/2a,2b; 17v/3; 17v/4; 17v/8a,8b; 18r/3a,3b; 18r/4a,4b; 18r/7a,7b; 18v/2; 18v/4; 18v/8a,8b; 18v/9; 19r/2; 19r/3; 19r/7; 19v/1a,1b; 19v/3; 19v/4; 19v/6; 20r/5; 20r/9a,9b; 20v/7; 20v/10; 21r/2; 21r/3; 21r/6; 21r/7; 21r/8; 21v/2; 21v/4; 21v/5;

21v/7; 21v/8; 22r/2; 22r/3; 22r/7; 22r/8; 22v/4a,4b; 22v/5; 22v/6; 23r/4; 23r/6; 23r/723r/8; 23r/9; 23v/1; 23v/2a,2b; 23v/4; 23v/5; 23v/8a,8b; 23v/9; 23v/10; 23v/11; 24r/2; 24r/4a,4b; 24r/5; 24r/7; 24v/2; 24v/5; 24v/6a,6b; 25r/9; 25v/2; 25v/3; 25v/6a,6b; 25v/a,7b; 25v/8; 26r/2a,2b; 26r/3; 26r/4; 26r/6; 26v/7; 27r/1; 27r/3; 27v/1; 27v/2a,2b; 27v/3; 27v/7; 27v/8; 27v/9; 27v/10; 28r/2; 28r/7; 28r/10; 28v/4; 28v/7a,7b; 28v/8a,8b; 28v/9; 29r/3; 29r/8; 29v/1a,1b; 29v/4; 29v/7; 29v/8; 29v/9; 29v/14; 29v/20; 29v/21; 30v/1; 30v/2; 30v/3a,3b; 30v/6a,6b; 30v/7; 30v/9; 31r/3a,3b; 31r/4; 31r/6; 31r/7; 31v/1; 31v/3; 31v/5; 31v/7; 32r/2; 32r/4; 32r/5; 32r/6; 32r/12; 32r/13a,13b; 32r/14a,14b; 32r/15; 32r/16; 32r/17; 32r/18; 33r/3a,3b; 33r/4a,4b; 33r/7a,7b; 33r/8; 33v/1; 33v/2a,2b; 33v/3; 33v/5; 33v/9a,9b; 34r/2a,2b; 34r/4; 34r/5a,5b,5c; 34r/7; 34v/1; 34v/6a,6b; 34v/15; 34v/16; 35v/1; 35v/2a,2b; 35v/3a,3b; 35v/4; 35v/5; 35v/7; 35v/9; 36r/2; 36r/6a,6b; 36r/7; 36r/8; 36v/1; 36v/2; 36v/3a,3b; 36v/5a,5b; 36v/6a,6b; 36v/7; 37r/1; 37r/2; 37r/3; 37r/5; 37r/6; 37r/7; 37r/8; 37v/1; 37v/2; 37v/4a,4b; 37v/5; 37v/6; 38r/2; 38r/4; 38r/5; 38v/2; 38v/6; 39r/4; 39v/3; 39v/10; 40r/1; 40r/2; 40r/3; 40r/5; 40v/4; 40v/5; 40v/6a,6b; 40v/7a,7b; 40v/8; 41r/1; 41r/2; 41r/3; 41r/4; 41r/5; 41r/7; 41r/8; 41v/1; 41v/2a,2b; 41v/4; 41v/7; 41v/8; 41v/9a,9b; 42r/2a,2b; 42r/5a,5b; 42r/6a,6b; 42r/7; 42v/1; 42v/2; 42v/3; 42v/5; 43v/8; 44r/2; 44r/3; 44r/4; 44r/5; 44r/7; 44v/1; 44v/2; 44v/4; 44v/6; 44v/7; 45r/3; 45r/5; 45r/8; 45r/9; 45v/1a,1b; 45v/3; 45v/8; 45v/9; 46r/1a,1b; 46r/2; 46r/3; 46r/4; 46r/6; 46v/2a,2b; 46v/7; 46v/8a,8b; 46v/9; 46v/10; 47r/3; 47r/8; 47v/1; 47v/2; 47v/7; 47v/8; 47v/9; 48r/1; 48r/2a,2b; 48r/4; 48r/8a,8b; 48r/9;48v/1; 48v/5; 48v/6; 48v/7; 48v/8; 49r/2; 49r/4; 49r/5; 49r/8; 49v/3; 49v/5; 49v/6; 49v/7; 49v/8; 50r/2a,2b,2c; 50r/3a,3b; 50v/2; 50v/3; 50v/4; 50v/6; 50v/7; 50v/8; 51r/1; 51r/2a,2b; 51r/4; 51r/5; 51r/7; 51r/8; 51v/4a,4b,4c; 51v/5; 51v/6a,6b; 51v/8; 51v/10; 52r/1; 52r/4; 52r/5; 52r/6; 52r/7;

52r/8; 52v/2; 52v/4; 52v/6; 53r/1; 53r/5; 53r/6; 53r/7; 53r/8; 53v/2; 53v/3a,3b; 53v/5; 53v/8a,8b; ; 53v/9; 53v/10; 53v/11; 53v/13; 53v/14; 54v/2; 54v/4a,4b; 54v/5; 54v/8; 55r/1; 55r/3; 55r/4; 55r/7; 55r/8a,8b; 55r/9; 55v/4a,4b,4c; 55v/7; 55v/8; 55v/9a,9b; 56r/2; 56r/4; 56r/6; 56r/8; 56r/9; 56v/2a,2b; 56v/3; 56v/4; 56v/5; 56v/6; 56v/8; 57r/4; 57r/5a,5b; 57r/7; 57v/2; 57v/3; 57v/5; 57v/6; 57v/7; 58r/3a,3b,3c; 58r/4; 58r/5a,5b; 58r/6; 58v/2; 58v/3; 58v/4; 58v/5; 58v/6; 58v/7a,7b; 59r/4a,4b; 59r/5; 59r/6; 59r/8; 59v/2; 59v/3; 59v/5a,5b; 59v/6; 59v/7; 59v/9; 60r/2; 60r/3; 60r/6; 60r/7; 60v/1; 60v/2; 60v/3; 60v/4; 60v/4; 60v/5; 61r/1; 61r/4; 61r/5; 61r/6; 61r/9; 61v/2; 61v/3; 61v/4; 61v/5; 61v/6; 61v/7; 62r/2; 62r/2; 62r/3; 62r/5; 62r/6; 62r/7; 62r/8; 62v/2; 62v/3; 62v/4; 62v/5a,5b; 62v/7; 62v/8; 63r/4; 63r/5; 63r/6; 63r/8; 63v/2; 63v/3; 63v/5a,5b; 63v/6; 63v/7a,7b; 63v/10; 64r/4; 64r/6; 64r/9; 64v/2a,2b; 64v/3; 64v/6a,6b; 64v/7; 65r/2; 65r/6; 65r/8; 65v/1; 65v/4; 65v/5; 65v/7a,7b; 65v/9; 66r/1; 66r/2; 66r/3; 66r/6; 66r/8; 66v/3; 66v/4; 66v/6a,6b; 67r/2; 67r/3; 67r/5; 67r/7; 67r/8; 67r/9; 67v/5; 67v/7a,7b; 67v/8; 68r/2; 68r/3; 68r/4; 68r/5; 68r/6; 68r/7; 68r/8; 68v/5; 68v/6; 68v/7; 68v/9; 69r/1; 69r/3; 69r/6; 69v/4; 69v/6a,6b; 69v/10; 69v/11; 70r/3; 70r/4a,4b; 70r/5; 70r/6a,6b; 70v/1; 70v/3a,3b; 70v/4; 70v/9; 71r/1a,1b; 71r/3; 71r/5a,5b; 71r/8; 71r/9; 71v/3a,3b; 71v/5; 71v/6; 71v/7; 71v/8; 72r/1; 72r/3; 72r/6; 72r/8; 72r/10; 72v/3; 72v/4a,4b,4c; 72v/5a,5b,5c; 73r/2; 73r/3; 73r/4; 73r/5a,5b; 73r/6; 73r/8; 73v/2; 73v/5; 73v/7; 73v/8; 73v/9; 74r/2a,2b; 74r/5; 74r/8; 74r/9; 74v/3; 74v/6; 74v/8; 75r/3a,3b; 75r/4; 75r/6; 75r/7; 75v/6; 75v/9; 76r/3; 76r/6; 76r/7; 76v/1;76v/3; 76v/9; 77r/4; 77r/5; 77v/2; 77v/3; 77v/6a,6b; 77v/7; 78r/2; 78r/3; 78r/4; 78r/7; 78r/8a,8b,8c; 78v/4; 78v/5; 78v/7a,7b; 78v/9; 79r/1; 79r/5; 79r/6a,6b; 79r/9; 79v/1; 79v/3; 79v/4; 79v/7; 79v/8a,8b; 80r/4; 80r/5; 80r/6; 80r/7; 80v/1; 80v/2a,2b; 80v/4; 80v/6; 80v/7; 81r/2; 81r/4; 81r/7; 81r/8; 81v/1a,1b; 81v/2; 81v/3; 81v/4;

81v/6; 81v/8; 82r/2; 82r/3; 82r/5; 82r/7; 82r/8; 82r/9; 82v/4; 82v/7; 82v/8; 83r/1; 83r/6; 83r/7; 83r/9; 83v/2a,2b; 83v/5; 83v/6; 83v/7; 84r/3a,3b; 84r/5; 84v/2; 84v/5; 84v/6a,6b; 84v/7; 84v/8; 85r/1; 85r/2; 85r/4a,4b; 85r/8; 85r/9; 85v/2; 85v/4; 85v/5a,5b; 85v/6; 85v/9; 86r/2; 86r/3; 86r/4; 86r/7; 86v/2a,2b; 86v/6; 86v/7; 86v/8; 86v/9; 87r/3; 87r/4; 87r/6; 87r/7; 87r/8; 87r/10; 87v/2a,2b; 87v/4a,4b; 87v/5; 87v/6; 87v/8; 87v/9; 87v/10; 88r/4; 88r/6; 88r/7a,7b; 88r/8; 88v/2; 88v/3; 88v/5a,5b; 88v/7a,7b; 88v/8; 89r/1; 89r/2; 89r/4; 89r/6; 89r/8; 89v/1; 89v/2; 89v/5a,5b; 89v/6; 90r/2a,2b,2c; 90r/3a,3b; 90r/4; 90r/5; 90r/6; 90r/7; 90v/1; 90v/5; 90v/7; 90v/8a,8b; 90v/9; 91r/3; 91r/4; 91r/5a,5b; 91r/8; 91v/1; 91v/5; 91v/9; 92r/2; 92r/4; 92r/7; 92r/10; 92v/2; 92v/3; 92v/4; 92v/7; 92v/8; 93r/1a,1b; 93r/3; 93r/7; 93r/8a,8b; 93r/9; 93v/4; 94r/1; 94r/3a,3b; 94r/5; 94r/6; 94v/2; 94v/3a,3b; 94v/5; 94v/7; 95r/2; 95r/3; 95r/4; 95r/5a,5b; 95r/6a,6b; 95r/7a,7b; 95v/4; 95v/5; 95v/6; 95v/7; 95v/8; 96r/3; 96r/4; 96r/8; 96r/9; 96v/1; 96v/2; 96v/3; 96v/4; 96v/5; 96v/6; 96v/7; 96v/8a,8b; 97r/1; 97r/3; 97r/5; 97v/2; 97v/6; 97v/8; 98r/1; 98r/2; 98r/3a,3b; 98r/5; 98r/7; 98r/8a,8b,8c; 98r/9; 98v/6a,6b; 98v/7; 98v/8; 99r/2; 99r/5; 99r/6; 99r/7; 99r/8; 99v/1; 99v/2a,2b,2c; 99v/4; 99v/5; 99v/6; 99v/7; 99v/9; 99v/10; 100r/1; 100r/2; 100r/3; 100r/5; 100r/6; 100r/7a,7b; 100r/8; 100v/1; 100v/2; 100v/3a,3b; 100v/5; 100v/6; 100v/8a,8b; 101r/3a,3b; 101r/5; 101r/6; 101r/8; 101r/10; 101v/6; 101v/8a,8b; 101v/15;101v/16; 101v/18; 102v/1; 102v/4; 102v/5; 102v/6; 102v/7; 102v/8; 103r/1; 103r/2a,2b; 103r/4a,4b; 103r/5; 103r/6; 103r/8; 103r/9; 103v/1; 103v/3; 103v/8; 103v/9; 103v/10; 103v/11; 104r/2; 104r/3a,3b; 104r/4; 104r/6; 104r/7a,7b; 104v/1; 104v/2a,2b; 104v/3a,3b,3c; 104v/5a,5b; 104v/6; 105r/2a,2b; 105r/5; 105r/6; 105r/8; 105v/1; 105v/3; 105v/4; 105v/5; 105v/6; 106r/1; 106r/2; 106r/7; 106v/1; 106v/3; 106v/8; 107r/2; 107v/2; 107v/3a,3b; 107v/4a,4b; 107v/5; 107v/6a,6b; 108r/4;

108v/2a,2b; 108v/3; 108v/4; 108v/5; 108v/11; 109r/7; 109r/14; 109v/2; 109v/3; 109v/5; 109v/6; 109v/8; 109v/9a,9b; 110r/1; 110r/3; 110r/4a,4b; 110r/5a,5b; 110v/1; 110v/2a,2b; 110v/3a,3b; 110v/4; 110v/6; 110v/8; 110v/11; 110v/16; 110v/17a,17b; 112r/9; 112r/10a,10b; 112v/4; 112v/5; 112v/9;113r/3; 113r/12; 113v/2; 113v/4; 113v/5; 113v/10; 114r/2; 114r/7; 114r/15; 114v/4; 114v/5a,5b; 115r/6; 115r/9a,9b; 115v/6; 116r/3a,3b; 116r/6; 116v/2; 116v/3a,3b; 116v/7a,7b; 117r/2; 117r/9; 117v/12; 118r/4; 118r/5; 118r/13; 118v/2; 118v/3; 118v/4; 118v/5; 118v/6a,6b; 118v/10; 119r/1; 119r/5; 119r/6; 119r/10a,10b; 119v/4; 119v/8; 119v/11; 119v/14; 120r/9a,9b; 120r/12; 120r/15; 120r/16; 120r/17; 120r/18; 120r/19; 120r/20; 121r/4; 121r/5a,5b; 121r/8; 121r/9; 121r/11; 121r/12; 120v/2; 120v/5; 120v/6; 120v/9; 122r/11; 122v/3; 122v/6; 122v/7; 122v/8; 122v/10a,10b; 123r/3; 123r/8; 123v/3; 123v/7; 123v/8; 123v/9; 124v/3; 124v/11;125r/2; 125r/6; 125r/8; 125r/10a,10b; 125v/4a,4b; 125v/5; 125v/7; 125v/8a,8b; 126r/2; 126r/3; 126r/5; 126r/6; 126r/7a,7b; 126v/1; 126v/2a,2b; 126v/6a,6b; 126v/8; 126v/9; 127r/2; 127r/3; 127r/4; 127r/5; 127r/6

dağı dahi

d. 22v/4; 23r/7; 23v/2; 23v/4; 23v/8; 23v/11; 24r/4; 24r/7; 24v/2; 24v/5; 27r/4; 33r/3; 33r/7

damâhlat- ???????? açgözlülük yapmak

d.tı 23v/4

d.tım23v/2

dayma daima, her zaman

d. 32r/15

dağın gibi

d. 7r/2; 22r/1; 27r/7; 28v/5; 50v/2; 73r/8; 78r/3; 80v/1; 88r/4; 88r/6; 97r/2; 101v/14; 106r/10; 106r/11; 106v/1; 109r/12; 114r/9; 119r/5; 126v/6

deli deli

d. 9v/4; 110v/16; 111v/1; 122v/4; 123v/3; 125r/8

diŋrä –dek, kadar

d. 26v/9; 28v/10; 43v/6; 57v/6; 57v/8; 114v/10; 127r/6

dinsiz dinsiz

d. 1/2; 1v/2; 4v/9; 5v/3; 5v/10; 6r/1, 5, 11; 6v/2, 9; 7v/5; 8v/1; 9r/5; 10v/7; 11v/4; 12r/2, 4, 6; 12v/6; 13r/3; 13v/9; 14v/6; 26v/9; 29r/1; 29v/19; 31v/4; 32r/1; 35v/9; 70v/4, 6; 72r/3, 6; 97r/4; 98r/5; 113v/1; 118r/7; 124v/8; 125r/10;

d.lär 9r/2;

d.lärni 110r/4;

d.lärdirlär 11r/6;

d. lärgä 5r/8; 68r/2;

d. lärniŋ 9r/4;

d.sen 113v/5;

dinsizlik dinsizlik

d. 110v/3;

d. ni 124r/3

d. tän 1v/5;

dost dost, arkadaş

d. 111v/9

dört dört, sayı

d. 2r/8; 3v/5; 26r/2; 31r/8; 31v/6; 34r/4

d.sünä 72r/5

d.sündä 79r/8

d.ünçi 93v/8

d.ündä 67v/1

duşman düşman

d. 13v/9; 19v/4; 21v/2; 26v/9; 27r/6; 28r/9; 28v/4; 60r/8; 61r/6

d.dan 18r/1

d.dır 10r/8

d.ga 28r/6; 118v/4

d.ımnı 15r/2; 16v/4

d.larıma 8v/7

d.larımdan 105v/5

d.larımnıŋ 11v/6

d.nı 13v/2; 16r/8; 28v/6; 28v/11; 120r/16

d.nıŋ 16r/7; 18v/3; 40v/1; 48r/8; 61r/2; 85v/1; 88r/8; 107r/9

düğül değil

d. 5v/4; 19v/7; 123r/6

d.dür 6r/2; 122r/8

d.edi 19v/7

d.edim 90r/1

d.men 103r/2; 123r/8

d.sen 20v/8; 26v/7

dünyâ dünya

d. 27r/5; 110v/17; 121r/4

d.da 101v/13; 115r/9; 116v/9a,9b; 117r/5; 117r/6; 117r/8; 117r/9; 120v/5

d.dadir 110v/14

d.gâ 101v/9

d.ni 3r/3; 3r/6; 3r/9; 22v/6; 25r/8; 28r/7; 120r/21

d.niŋ 37r/3; 78v/6

egär eğer, şayet

e. 3r/3; 5r/2; 5r/3;7v/9; 8r/6; 9r/6; 10r/2; 10v/2; 12r/11; 12v/7; 19v/7; 22r/4a,4b; 34v/12; 37v/8; 38v/7; 39r/5; 42r/3; 42r/4; 44v/8; 60v/4; 60v/5; 78r/1; 81r/5; 87r/3; 101v/11; 111v/1; 111v/2; 111v/9; 111v/12; 112r/7; 112v/9; 113r/1; 113r/5; 116v/9;

120r/4; 120r/6; 124v/3; 124v/8

egirlik kusur, hata

e. 29v/10

egri yanlış, kusur

e. 9r/2; 9v/3; 10r/1; 10r/6; 12v/6; 75v/5

eki iki

e. 14v/7; 32r/12; 36v/1; 45r/9; 60r/6; 68r/5; 68r/9; 68v/3; 69r/4; 69v/7; 73r/2; 76r/2; 78v/5; 94r/7; 97r/2; 98v/4; 99v/7; 100v/1; 101v/8; 101v/14; 102v/2; 102v/5; 103r/9; 115r/6; 117v/12; 118r/7; 123v/7; 123v/8

ekinci ikinci

e. 18v/1; 70v/8; 110r/9; 110v/7; 120v/10; 125v/8

e.sin 97v/5

eksit eksiltmek, azaltmak

e.irbiz 19v/2

el I. el (organ). **II.** yabancı. **III.** millet, ülke

e. 34r/9; 57r/3; 57r/5; 65v/7; 78v/9; 79r/9; 79v/2; 79v/3; 79v/7; 94r/2; 94r/7; 106r/1; 106r/3

e.gä 79v/2a

e.i 75r/5

e.ni 78r/1; 104v/3

elt- iletmek, götürmek, ulaştırmak

e.ärbiz 22r/7

e.ip 70r/5; 77r/6; 92r/7

e.iyir 97r/8

e.käy 59v/1; 120r/18

e.käymen 104r/5

e.käysen 63r/8

e.särlär 5r/5

e.ti 28v/7; 77r/2; 105r/8

e.tilär 5v/10; 13r/5; 34v/15; 41v/8; 57v/2; 71v/2; 92v/5

e.tim 35v/2

emçäk meme

e.lärin 10v/8

emdi şimdi

e. 19v/5; 25v/5; 26r/6

eminlik eminlik, güven

e. 33v/7; 34r/11

er ataġlı:

e. 2v/2; 19v/7

erk güç, kuvvet, istek

e. 77v/4; 119r/6

e.i 26r/4; 110r/2; 116v/2

e.im 8r/5; 124v/12

e.imiz 22v/2; 26r/3

e.imizgä 25r/8; 25v/4

e.imizni 91r/8

e.indä 10r/7; 10r/10

erkäk erkek

e. 101v/12

erkli güçlü, kuvvetli

e. 5r/2; 18r/1; 58r/9

ertä 1. sabah 2. sonra

e.gä 13r/4

ertäsi sonrasında, ardından

e. 29r/1; 71r/3

esä ise

e. 3r/3; 4v/4; 5r/2; 5r/3; 41v/9; 45r/4; 57r/4; 89v/6; 114v/15; 115r/1; 115v/12

e.ŋ 87r/4; 113r/1; 120r/4

e.m 124v/8

eski eski

e. 13v/1; 13v/9; 16r/8; 17v/9; 18v/3; 28v/11; 31r/1; 40r/10; 48r/8; 60r/8; 61r/2; 61r/6; 61v/2; 84v/10; 88r/1; 88r/5; 90r/7; 118v/4; 120r/16

eşik kapı

e.i 17r/8; 73v/4; 80r/5; 106v/10; 108r/5

e.imni 25v/7

e.indä 61v/8; 64v/5; 108r/3

e.inä 79v/3; 85v/5; 113r/2

e.kä 62r/4; 85v/9

e.tän 80r/4

eşikçi kapıcı

e. 63v/2

e.dän 63r/3

e.gä 63r/1

e.ni 63v/7

e.si 62r/5

evet evet

e. 27r/5; 39v/2; 44r/1; 45v/2; 65v/11; 75v/1

eyä Rab

e.m 4r/6; 5r/10; 5r/11; 5v/6a,6b; 8v/6; 11r/10; 15r/18; 126/10

ezät:

e. 18r/7; 58r/6; 67r/9; 72v/5; 84r/3; 10v/6;

färâh ferah

f.da 30v/8

färâhlan- ferahlamak, rahatlamak

f.ıp 106r/1

färâhlik ferahlık

f. 37v/1; 94v/2

f.i 42v/7

f.ka 48r/9

fırtına fırtına

f. 33r/4

f̌rang frenk, latin

f. 2r/8

friştä melek

f. 77r/3; 101v/6; 101v/14; 101v/18; 106r/11

f.gä 41r/5; 101v/10

f.lär 34v/15; 76v/7; 110v/9

f.lärdän 106r/11

f.lärdändir 60r/5

f.lärdir 20r/8

f.läri 20v/9

f.lärinä 10v/5; 119r/6

f.lärniŋ 48r/9; 49v/4; 61r/7; 106r/10

Gajēn ??????

g.gä 22v/6

gojs yiğit

g. 6r/7; 6v/9; 8r/3; 8v/4; 15r/5; 16r/4; 16r/6; 16r/10; 17v/4; 18r/8; 18v/7; 18v/9; 19r/7; 29r/2; 29v/15; 30v/3; 34r/10; 70v/2; 109v/9

g.ka 18v/2

g.nu 4v/9; 5r/5; 5v/10; 6r/4; 13r/5; 15r/16; 29v/12; 70r/9

g.nuŋ 31r/5; 34v/20; 35v/7; 36r/4; 67v/2; 70r/2; 72r/9; 84r/6

gojsluḫ yiğitlik

g.luḫun 68r/3

g.umnu 5r/9

guŕk’ put

g.lar 2r/1

g.larga 23v/7

g. larıŋa 10r/6

g.ları 13v/16; 68v/9

g.larnı 6v/3; 29v/2; 68v/9

g.övü 2v/3

gusank bakire

g.lar 9v/8; 17r/10

g.lardan106v/3

ḫaç haç

ḫ. 1v/2; 13r/6; 15r/6; 18v/4; 29r/3; 30v/7; 73v/7; 94r/1; 93v/4; 97r/2; 97v/3

ḫ.ı 28v/6; 79v/6; 94r/5; 95v/4; 96v/5; 97r/2; 97v/1

ḫ.ın 95v/8; 97r/1; 97r/6

ḫ.ına 80v/7; 95r/6; 98r/2

ḫ.ından 97v/8

ḫ.ıdır 1v/1

ḫ.ınıŋ 68v/6; 93v/2; 94v/7; 95v/2

ḫ.ıp 69v/4

ḫ.ka 6r/3; 23v/3; 23v/5; 94r/3; 97r/3; 116r/2

ḫ.landı 116v/3; 120r/20

ḫ.langanına 125v/6

ḫ.langaybiz 118v/4

ḫ.nı 79v/3; 80v/6; 96r/2

ḫ.nıŋ 79v/1; 80r/2; 94r/5; 94v/3; 95r/1; 95r/3

ḫ.tı 53v/12; 53v/14

ḫaçan ne zaman

ḫ. 2v/5; 3v/7; 4v/6; 5v/10; 15r/14; 27v/5; 37v/5; 44r/2; 46r/1; 46v/2; 51r/2; 51r/5; 54v/8; 57r/4; 59v/2; 59v/9; 60r/6; 61v/6; 63r/6; 63v/6; 64v/6; 68r/8; 76r/6; 78v/5; 79v/3; 80v/5; 82r/9; 82v/4; 83r/2; 84v/5; 85r/4; 86r/2; 86v/6; 87r/10; 88r/6; 89r/4; 89v/5; 91v/5; 96v/7; 97v/2; 98v/6; 102v/7; 103v/3; 103v/8; 103v/11; 104v/1; 121r/4; 123v/6; 126r/2

hadir hazır

h.bol 48v/5

h.men 8r/9; 39v/7

hadirlä- hazırlamak

h.diŋ 13r/7

h.gäy 125r/6

h.psen 8r/10

hadirlän- hazırlanmak

h.iptir 10v/5; 17r/9; 111v/3; 125v/2

hajr:

h. 17r/11; 124v/9

hajrabed : (Erm.) patrik

h. 78r/6; 98r/5

h. i 94v/6

h. niŋ 72v/8; 93v/5

hakim doktor

h. 9r/7; 109r/4; 114r/8

h.dä 115v/1

h.men 109r/11; 113r/2

hakimçilik bilgelik, alimlik

h.iŋ 123v/4

hakimlik bilgelik

h.ım 9v/4

h.ıŋ 9v/3

ḫal- kalmak

ḫ.anıŋ 4v/5

ḫ.asın 6v/5

ḫalgan kalan

ḫ. 40r/6

ḫ. ın 22v/4

ḫan kan

ḫ. 90v/8

ḫ.ın 43v/6

ḫ.ın tök- 1r/1, 13r/8; 24v/9; 98r/5

ḫ.ları 4v/4; 6v/4; 88v/3

ḫ.ına 83r/9;

ḫan han, kral

ḫ. 8v/1; 10v/7; 17r/2; 27v/4

ḫ. dan 27r/8; 113r/5.

ḫ. ga 3v/4; 112v/5.

ḫ. ı 7v/10.

ḫ. ımız 21r/2, 4.

ḫ. ına 118r/1.

ḫ. lardan 11v/4.

ḫ. larnı 1v/2

ḫ. nıŋ 4v/2; 32r/6; 34v/7, 12; 112v/5.

ḫaniçä ?????

ḫ. 8r/1; 96r/9; 98r/3

ḫ.gä 96r/7; 96v/4

ḫ.si 95v/3

ḫanlıḫ hanlık, krallık

ḫ. 36r/2.

ḫ. ına 27v/ 3; 84r/3.

ḫ. ıŋ 30v/6

ḫanı nerede

ḫ. 4r/9; 7v/10

hapeġa

h. 40r/5; 47r/8; 59r/6; 60r/2; 66v/6;

h. ga 59r/4

h. nı 39v/9; 40v/4;

h. nıŋ 45v/4

h. lar 37v/2; 38v/5; 40r/6; 48v/6; 49r/2; 60r/4

h. ları 60v/5

h. larga 48r/2; 61r/1

h. larnıŋ 44v/4

h. lıḫ 59r/5

h. lıḫ 84v/6

ḫara siyah

ḫ. 23v/1; 60r/8; 88v/8; 90v/4; 91r/7; 92r/2; 92r/5

ḫ.ga 75v/3

ḫaramġu karanlık

ḫ. 40v/5; 45v/5

ḫaramġulan- 1. kararmak, karanlık hale gelmek 2. gözleri kararmak, kör olmak

ḫ.ıp 49r/5

ḫaramġuluḫ karanlık

ḫ. 125r/2; 125r/6

ḫ.ta 41r/2

ḫ.tan 10r/5

ḫaravaş cariye

h. 5r/3

ḫ. ınıŋ 2r/3

ḫ.ları 2v/3

ḫ. ıŋnı 13r/7; 107v/5

ḫ. Iŋa 17r/7

ḫardaş kardeş

ḫ. 22v/10

ḫ.ı 84v/2; 85r/2; 85v/4; 86r/2; 91r/4; 91v/1; 92v/6

ḫ.ım 86r/8; 87r/3; 88r/2; 126r/6

ḫ.ıma 85v/8

ḫ.ımdan 87v/1

ḫ.ımnıŋ 90r/1

ḫ.ımsen 89r/8

ḫ.ın 22v/7: 84v/6; 86r/5; 90r/7

ḫ.ına 85r/6; 85r/9

ḫ.ınıŋ 84r/6; 85v/3; 86v/7; 90r/4

ḫ.ka 89v/8

ḫ.lar 32r/9; 35v/4

ḫarġa- beddua etmek, lanetlemek

ḫ.dı 28v/11; 75r/2; 75v/7

ḫarġış beddua

ḫ. 22v/6

ḫarġışlan- lanetlenmek

ḫ.ıp 106v/11

ḫarġışlı lanetli

ḫ. 70r/3; 100v/4

ḫarın karın

ḫ.ında 16r/2

ḫasta hasta

ḫ. 59r/3

ḫ.ların 32r/17

ḫ.larnı 71v/4

ḫ.nı 115v/3

ḫat kat, huzur

ḫ.ıma 72r/1; 127r/1

ḫ.ımadırlar 20v/9

ḫ.ımızga 120r/16

ḫ.ına 2v/2; 12r/2; 23r/2; 82v/2; 85v/3

ḫ.ından 55v/6

ḫ.ıŋa 25v/2

ḫatun kadın

ḫ 5r/2; 78v/3; 110v/1; 110v/8a,8b

ḫ.ga 38r/8; 87r/4

ḫ.lar 31v/1

ḫ.larnı 24r/4

ḫ.nuŋ 89r/3; 90v/3

ḫ.u 99v/7

ḫatunluḫ kadınlık

ḫ.ka 5r/4

haybat gösteriş, ululuk, yücelik, büyüklük

h. 14v/1; 16v/2; 18r/7; 50r/2; 58r/6; 67r/9; 72v/5; 78r/9; 84r/3; 93r/9; 95r/6; 98r/9; 107v/6; 113r/5; 127r/8.

h. nı 31r/8;

h. lagaymen 4r/8;

h. lamaḫ 106r/4;

h. larmen 5v/9; 16v/2;

h. larsen 18r/3;

h. lama 31r/7;

h. lap 31v/2;

h. larıŋnı 34v/9;

h. ımnı 43v/2;

haybatlı gösterişli, ulu, yüce, büyük

h. 1r/3, 7; 2r/2; 13r/9; 16v/6; 16v/8; 17r/9; 31r/4; 31v/7; 33r/5; 34v/14, 19, 21; 35v/3; 106v/3; 113r/5; 115v/13

h. qımnı 34v/2

ẖayda nerede

ẖ. 34r/2; 43v/9; 47v/8; 49v/5; 51r/6; 52r/2; 54v/5; 62v/8; 64r/10; 66v/2; 66v/5; 66v/8; 68v/8; 71v/2; 73v/2; 83v/5; 85v/4; 87v/9; 95v/7; 100r/8; 115v/6

ẖ.dır 26r/9; 41v/3; 46v/1; 96r/5; 96v/5

ẖaydan nereden

ẖ. 65r/2; 116r/6

ẖ.dır 19r/3; 20r/1; 20v/6; 26v/2

ẖaydansen 120r/12

ẖaynar çok sıcak, kaynar

ẖ.30v/1

ḫaysı hangi

ḫ. 1r/7; 1v/8; 2r/2; 20r/4; 22r/6; 38r/3; 46v/8; 49r/5; 49v/3; 55v/6; 63v/8; 65r/1; 67v/3; 68v/7; 74v/7; 84v/3; 89v/8; 91v/7; 92r/6; 93v/7; 94r/3; 94v/9; 100v/8; 101r/3,5,8; 101v/2; 105r/6, 7; 106v/6, 11; 108r/2; 116r/1.

ḫ. dır 97v/1

ḫ. ları 2r/8; 31v/6; 32r/17; 94v/4; 101v/4; 108v/3.

ḫaytar- döndürmek, geri döndürmek

h.dı 110r/5

ḫ.dılar 1v/5; 75r/6

h.gaybiz 21v/5

h.ıpmen 111v/8

h.ırbiz 19r/9; 20r/1; 28r/3

h.maga 75v/2

hayuf pişmanlık

h.sunurlar 12v/3

ḫazan kazan

ḫ. 29v/20

ḫ.ga 27v/2

ḫ.nı 27v/6; 30v/6

ḫaz- kazmak

ḫ.ıp 27v/5

ḫazna hazine

ḫ.edi 27v/6; 113r/12; 120v/6

heç hiç

h. 2v/7; 3r/8; 8v/4; 8v/9; 9v/9; 12r/3; 16r/5; 21r/3; 25r/7; 44v/5; 71v/1; 126v/4; 126v/7

h.tir 26r/7; 112r/4

här

h. 13r/5; 35v/4a,4b; 45r/9; 50r/3; 55r/3; 58v/8; 62r/5; 62v/1; 72v/5; 77v/8; 78r1a,1b; 95r/7; 98v/7; 106r/3; 112v/7; 114v/8; 114v/10; 118r/12; 119r/1

ḫılıç kılıç

ḫ.ın 69v/3

ḫ.ıŋnı 34v/6

ḫ.nı 72r/3

ḫ.tan 4v/4; 31v/5

ḫılıḫ kılık, kıyafet

ḫ.ka 36v/4

ḫılın- yaratılmak

h.ganı 1r/1, 91v/4

h.ganıma 120v/2

h.ganımız 124v/3

ḫ.ganımızga 121r/12, 124v/1

h.ganımnı 22v/3

h.ganın 2r/2, 18v/5, 21v/3, 55v/5, 83r/5, 90v/2,6

h.ganından 6v/6,

ḫ.ganıŋa 120v/2

ḫ.gaymen 121r/3

h.ıp 91v/7

h.ıpmen 26v/5

h.ırlar 22v/8, 22v/10

ḫ.ıyırlar 110v/10

ḫ.ıyırsen 121r/1

h.ma 27v/10

h.mahından 88r/2

h.mahlarga 23r/8

h.mahlarnı 27v/9

ḫıyın acı, ıstırap

ḫ.7r/3; 7v/6; 12v/1; 45v/8

ḫ.da 12v/4

ḫ.ga 8r/5; 8r/8; 8r/10; 12v/7; 60v/7

ḫ.ım 13v/11

ḫ.ımnı 32r/15; 33r/8

ḫ.ın 35v/3

ḫ.ıŋ 18r/1; 34r/3

ḫ.ıŋdan 9v/8

ḫ.lar 10v/3

ḫ.lardan 4r/4; 8r/2; 10v/4

ḫ.larga 4r/3

ḫ.ların 3v/7

ḫ.nı 8v/4; 118v/6

ḫıynal- 1. düşmanlık etmek 2. eziyet etmek 3. zor duruma düşmek

ḫ. dı 1r/1; 110r/2.

ḫ. dılar 1v/4.

ḫ. masa 8r/6.

ḫ. sa 10r/2; 10v/3.

ḫ. mıyırsen 26v/9.

ḫ.dıŋ 95r/1.

ḫ. lıp 118v/3.

ḫ.ganına 125v/6.

ḫız kız

ḫ. 6r/2; 12r/3; 19v/8; 38v/1; 39r/4; 74v/7; 75r/2; 84v/2; 85r/7; 103v/6

ḫ.dan 25v/1; 26r/2; 28r/5

ḫ.ga 87v/3

ḫ.ı 36v/1; 43v/9; 44r/2; 45v/1; 45v/2; 46r/7; 47v/8; 67v/3; 67v/6; 67v/7; 67v/9; 69r/10; 69v/4; 78v/4

ḫ.ım 43v/7; 48r/6

ḫ.ımnı 69v/9

ḫ.ımnıŋ 46r/6

ḫ.ın 36v/7; 41v/2; 42v/3; 46v/6; 49v/1; 69v/4; 69v/10; 70r/4

ḫ.ıŋ 44v/9; 46v/7

ḫ.ına 46r/4; 69r/8

ḫ.larnıŋ 75v/1

ḫ.larına 103v/2

ḫ.ınıŋ 41v/1; 44r/4; 47r/6; 47v/9; 67v/5; 69v/6; 70r/6; 72r/4

ḫ.ıŋnıŋ 69r/7

ḫ.nı 5r/2; 6r/12; 36v/5

ḫ.nıŋ 36v/2; 36v/6; 44v/3a,3b;

ḫızḫardaş kızkardeş

ḫ.ınıŋ 73r/3

ḫızılbaş kızılbaş, alevi

ḫ. 77v/5

ḫ.nıŋ 77v/8

hnazant söz dinleme, itaat

h. bol-madıḫ 21r/7

h.bol-saŋ 111v/2

ḫorḫ- korkmak

ḫ.kan 36r/6; 98v/6

ḫ.kaymen 13v/14

ḫ.ma 60v/4

ḫ.man 9v/9

ḫ.tu 82v/7

ḫ.up 75v/9

ḫol el

ḫ.ları 29v/11; 66r/7; 66v/2

ḫ.ların 71r/5

ḫ.larından 9r/4; 92r/5

ḫ.u 52v/5; 72r/4; 82r/6; 86r/6

ḫ.umdan 21r/6

ḫ.un 14v/4; 15r/17; 32r/12; 56v/8

ḫ.uŋ 47r/1; 127r/3

ḫ.una 56v/8; 104v/4

ḫ.unda 56r/2; 80r/6

ḫ.undan 10v/2; 29v/16; 56v/3; 56v/6; 59r/1

ḫol- istemek, aramak

ḫ.aredi 81r/2

ḫ.armen 19r/4; 27r/7; 34v/1; 35v/4; 63r/7; 87r/2; 87r/6

ḫ.du 56v/5; 58v/5; 61v/7; 81r/7; 83r/7

ḫ.gaysen 47r/3

ḫ.ıyır 44v/5; 64r/1; 80r/8

ḫ.ıyırmen 108v/3

ḫ.ma 63r/2; 64v/7; 76v/1

ḫ.up 18r/4; 41r/8

ḫ.uptur 76r/4

ḫoltḫa istek, yalvarış

ḫ. 15r/6; 15r/17; 33v/8; 56r/6; 71v/3; 72r/10; 73v/6; 100r/3; 100v/1

ḫ.ga 44r/6; 85v/2

ḫ.ma 89r/2

ḫ.mnı 15r/2

ḫ.ŋ 48v/4; 72r/1

ḫ.ŋa 102v/1

ḫ. ŋnı 101v/7

ḫorḫu korku

ḫ. 34v/14; 57r/4

ḫ.ga 33r/7

ḫ.larından 33v/3

ḫ.su 36v/3

ḫ.sun 37r/2; 68r/2; 75v/3

ḫorḫulu korkulu, korkunç

ḫ. 28v/10; 47r/7; 54v/4; 94v/2

ḫorḫusuz korkusuz

ḫ.5v/2

ḫorḫut- korkutmak

ḫ.ıyır 111v/5

ḫosdovanel şükür

ḫ.bol- 3r/8; 70v/3; 96v/4

ḫoy koyun

ḫ.çı 69v/10

ḫ.çılardan 69v/7

ḫ.çını 69v/7

ḫ.lar 70r/1

ḫ.ları 69v/11

ḫ.larına 102v/3

ḫ.larnı 5v/5; 6v/4; 101v/17

ḫoy- 1.koymak 2. Bırakmak, salmak

ḫ. 109v/2; 114r/14; 117v/4; 117v/11; 119v/14; 125v/8

ḫ.aredi 82r/6

ḫ.armen 24v/8

ḫ.du 27v/1; 49r/3; 49v/1; 77r/5; 99r/8

ḫ.dular 57v/3; 91v/8; 92v/4; 97v/3a,3b; 97v/5; 97v/6

ḫ.durduŋ 69r/9

ḫ.durdum 69v/2

ḫ.gandır 68r/9; 69r/2

ḫ.gın 18v/3; 47v/5

ḫ.ma 87r/6; 97v/2; 113v/14

ḫ.mas 79v/6

ḫ.mısar 120v/10

hörmät

h. 41r/6; 50r/2; 53v/12; 116v/10; 125r/5

h. kä 41r/8

h. iŋ 119r/9

h. tän 21v/6; 109v/ 8

hörmätlä-

h. mägä 6v/3;

h. mägäylär 53v/15

ḫuçaḫ kucak

ḫ.ına 17v/1; 124v/9

ḫul kul

ḫ.ları 2v/3; 41v/4; 55r/8

ḫ.larından 41v/3

ḫ.u 14v/2; 34v/20

ḫ.uḫ 67r/2; 76v/7; 87r/8

ḫ.um 126r/6

ḫ.un 29v/18

ḫ.una 55r/2; 112v/8

ŋulaŋsız kulaksız

ŋ. 29v/16

ŋurban kurban

ŋ. 7v/3; 99r/3; 102v/4; 102v/6

ŋ.ın 98v/8; 103r/4

ŋuş kuş

ŋ. 5v/5

ŋutŋaruçı kurtarıcı

ŋ. 10v/1

ŋutul- kurtulmak

ŋ.du 105v/7

ŋ.gıy 4r/4

ŋ.sarsen 8r/2

ŋ.urmen 10v/4

ŋuvat kuvvet

ŋ. 11v/1; 48v/5; 105v/5

ŋ.ı 73v/8; 74r/7;75r/7; 80r/2

ŋ.ın 1v/7

ŋ. Iŋ 16v/7; 11v/7

ḫ.landı 18v/7

ḫ.latkay 5v/1

ḫ.latkın 11v/5

ḫ.lattı 71r/1

ḫ.lı 15r/12; 79v/6

igit yiğit

i. 12v/6; 40r/9

i.i 94r/7

i.kä 36v/7

igrän- iğrenmek

i.ip 124r/4

i.mädiŋ 127r/4

ilgäri ileri, öte

i. 2v/4; 32r/6

imşaḫ yumuşak

i.tır 4r/7

inan- inanmak, iman etmek

i.dı 74r/8; 97v/7

i.dılar 31r/8; 74r/9; 98r/2

i.dıŋ 115v/9

i.ganından 25v/3

i.ganlarga 10v/6; 36r/3

i.ganlarnı 10r/4

i.ganlarnıŋ 50v/5

i.gın 9r/8; 46v/7

i.ırmen 119r/4

i.ıpsen 119r/1

i.ıptırlar 22r/8

i.ıyırbiz 31v/2

i.ıyırlar 12v/4

i.ıyırsen 117v/13; 118r/3; 120r/23

i.ma 29r/9

i.masedim 3r/7; 74r/2

i. masaŋ 112r/7

i.massen 10r/3

i.ırmen 10r/9; 123r/10

i.salar 32r/17

i.saŋ 7v/9

inam inanç

i. 46v/7; 71v/6;

i. ı 126r/3;

i. nı 1r/5;

i. ın 2r/1;

inamlı inançlı

i. 1r/6; 4r/10; 126r/6;

inamsız inançsız

i. 119r/3; 120v/9;

is koku

i. 92r/4; 96v/8

i.lär 34v/21

i.idän 88v/5

i.ilär 87v/6

i.in 62v/8

i.isi 57v/6

işan- inanmak, güvenmek

i.ıpmen 5v/8; 8v/6

işit- duymak, işitmek

i. 29v/14; 89r/2

i.ip 14v/3; 111v/1

i.ipmen 117r/8; 119v/8

i.ir 3v/7; 72r/10

i.irmen 87r/7

i.iyirmen 123v/3

i.kängä 58r/3; 72v/4, 78r/8; 93r/8; 95r/5; 98r/8; 107v/3

i.känim 110v/7; 116r/8

i.känni 49v/7

i.käy 57r/3

i.mädiŋ 12r/8

i.mägä 26v/8

i.mäsäŋ 12r/11; 111v/3

i.säḫ 21v/3

i.säŋ 7v/9; 9r/6

i.ti 47r/6; 65v/9; 85r/4; 86v/6; 87r/10; 88r/6; 91r/2; 101v/7; 101v/19

i.tim 38v/6

i.tiŋ 15r/2; 109v/7

işitil- işitilmek duyulmak

i.di 81r/5

it köpek

i. 9v/4; 127r/6

i.i 88v/3

i.kä 123v/7

i.lär 62v/5

i.lärniŋ 11r/6

itlik köpeklik

i.kä 22r/4

i.lik 110v/2

Jisus İsa Peygamber

j. 5r/10; 5r/11; 5v/6; 5v/7; 8r/4; 8v/6; 10r/9; 11r/8; 13r/2; 13v/8; 15r/7; 18r/5; 30v/4; 36r/2; 127r/1

Jortanan Erden

J.ıŋ 83v/1

J.nı 30v/7; 81r/5; 81v/7

Juta Yahuda

J.nı 23v/2; 23v/4; 98r/3

J.nıŋ 118v/5; 124r/7

kazan hayvan

k. 24r/7

k.lar 5v/4; 100v/8

k.larnıŋ 11r/6

keçä gece

k. 51v/10; 116r/2

k.dän 13r/4

k.ni 53v/2

keçir- geçirmek

k.iŋiz 4v/4

k.mägä 31v/5

k.ttirmä 122v/10

kel- gelmek

k. 34r/5

k.di 2v/4; 2v/5; 4v/6; 6v/9; 16r/9; 17r/3; 17r/5; 23r/8; 26v/3; 41r/7; 44r/2; 46r/2; 51r/7; 52r/1; 53v/13; 54v/8; 56r/4; 60r/1; 61v/5; 61v/6; 68v/10; 71v/8; 73v/2; 74v/5; 76r/8; 77v/6; 81r/7; 83r/2; 85v/5; 86r/8; 94r/3; 99r/1

k.dilär 53r/3; 53v/9; 88r/8

k.dim 38v/6

k. diŋ 17v/8; 39r/4; 85r/8; 116r/6

k.gändä 61r/9

k. gäysen 17r/11

k.iŋiz 21r/6

k.ip 16v/7; 38r/1; 62v/5; 76r/4; 76r/6; 76v/3; 86r/3; 104r/3; 109r/4; 109r/7

k.iptir 15r/11; 86r/3

k.iyir 29r/2; 57v/7; 89r/5; 101v/15; 102v/7

k.iyiredi 59v/3

k.iyirlär 29r/4; 108v/4

kelin gelin

k. 51r/5

k.edi 51r/7

k.gä 51r/8; 51v/4

k.i 19r/4: 22v/10; 48v/3; 106v/6

kelin bol- gelin olmak

k. 3v/4

k.ma 37r/5

kelin et- gelin etmek

k.mä 36v/6

keltir- getirmek

k. 32r/6

k. di 74r/6; 75r/8; 98v/9; 100v/4;

k. dim 23r/3, 5, 7;

k. dilär 1r/6; 71r/3; 90v/4; 91v/5; 98v/8; 116r/2;

k. gäy 75r-7;

k. iyir 101v/3, 15;

k. iyirlär 101r/1, 9;

k. mä 6v/8; 70r/8; 99r/3;

k. iŋ 122v/6;

k. iŋiz 5r/2; 29v/20; 90v/2; 91v/3; 102v/4, 5;

k. ip 63r/9; 77r/5;

k. ir 112v/8

k. irmen 23v/10; 24r/5; 24v/5, 7; 25r/2; 111v/2

kendi kendi

k. 6v/2; 25r/9; 36v/6; 37v/7; 38v/2; 42v/1; 45v/1; 46r/4; 46v/5; 47r/1; 49r/8; 50v/4; 56r/8; 61v/3; 62v/2; 68r/6; 70r/4; 70v/9; 72r/4a,4b; 81r/4; 82v/8; 98v/7; 98v/9; 99r/6; 99r/8; 99v/3a,3b; 99v/8; 100r/2; 101v/3; 103r/8; 104r/6; 106r/3; 110v/11; 124r/9

k.lärin 24r/5; 95v/7

k.lärindädir 20r/9

k.läriniŋ 9r/2

k.n 13v/16; 36v/2; 38r/9; 38v/2; 40r/5; 40v/6; 47v/1; 49r/4; 50v/8; 51r/3; 52r/4; 52v/3; 52v/8; 53r/1; 53v/14; 55r/7; 55r/8; 57v/3; 57v/5a,5b; 70r/5; 70v/9; 71r/1; 71r/8; 76v/3; 85r/8; 92r/7; 96r/8; 99r/6; 104r/5; 105r/7; 116r/4

k.nä 28r/5; 40r/1; 40r/2; 51v/5; 53r/3; 59v/5; 62r/6; 66r/4; 81r/5; 96v/2; 110r/5

k.mä 5r/3; 5r/4

k.mizgä 19r/9; 19v/2

k.niŋ 4r/10; 4v/7; 8r/8; 18v/5; 24v/6; 26v/11; 36r/3; 37r/4; 42v/2; 42v/3; 46r/1; 49r/3; 51r/4; 51v/3; 52r/7; 52v/4; 55v/5; 55v/9; 57r/1; 59r/8; 59v/1; 59v/6; 63v/6; 65r/8; 66r/7; 74r/5; 74v/3; 91r/3; 98v/3; 105r/9; 112v/8; 116v/2; 119r/7; 120v/10; 126r/5

k.niŋdir 119r/6

kensi kendi

k. 49r/6; 55v/3; 56v/4; 60r/6; 61v/4; 75r/4a,4b; 79r/5; 85r/2; 89r/8; 97r/8

k.läriniŋ 57r/6

k.n 13r/4; 41r/2; 41v/5; 41v/8; 55r/2; 55r/6; 63v/7; 64r/2; 66v/3; 67v/7; 70r/5; 70v/7; 74v/4; 75r/6; 77r/2; 78v/6; 89v/6; 90r/3; 92v/5; 96v/3; 105r/5

k.ndän 74v/9

k.nä 19v/5; 55r/4; 61r/3; 62v/1; 62v/2; 81r/8; 105v/6

k.niŋ 51v/2; 80r/3; 86r/6

keräk gerek

k.mäs 123v/4

keräkli gerekli

k. 46r/3

keräksiz gereksiz

k. 25r/6

kermän şehir

k. dä 1r/2; 1v/8;

k. dän 2r/7; 32r/2

k. gä 6v/2; 35v/2

k. niŋ 6v/5

kes- kesmek

k. 34v/6

k.iyiŋ 32r/6

k.ti 34v/15; 72r/4

k.tim 34v/18

kesäk kaya

k. 77r/4; 77r/6; 81v/1; 81v/8

k.i 75v/6

kez kere, defa

k. 15r/16; 33v/9; 45r/9; 50r/3; 53r/7; 53v/1; 58v/8; 72v/5; 95r/7; 114v/8; 119r/1

ki ki

k. 1r/1; 1r/4; 1r/7; 1v/4; 1v/5; 1v/6; 1v/8; 2r/2; 2v/1; 2v/5; 3r/3a,3b; 3v/3; 3v/7; 4r/2a,2b; 4r/4; 4r/7;4r/8; 4v/1; 4v/3; 5r/5; 5v/1; 5v/2; 5v/3; 5v/4; 6r/3; 6r/5; 7r/2; 7r/5; 7v/3a,3b; 7v/5; 8r/10; 8v/3; 8v/7; 8v/8; 9r/7; 9v/5; 9v/6; 9v/7; 10r/4; 10r/6; 10r/7; 10v/5; 11r/6; 11v/1; 11v/6; 11v/7; 12r/11; 12v/2; 12v/7; 13r/2; 13r/5; 13r/7a,7b; 13v/1; 13v/2; 13v/5; 13v/13; 13v/14; 14v/6; 15r/3; 15r/7; 15r/9; 15r/10a,10b; 15r/18; 16r/2; 16v/3; 16v/7; 17r/10; 17v/6; 17v/8; 18r/2; 18r/6; 18r/8; 18v/5; 19v/5a,5b; 19v/6; 20r/4; 20r/8; 20v/1; 20v/2; 20v/6; 21r/5; 21r/6; 21v/4; 21v/5; 21v/6; 22r/2; 22r/6; 22r/8; 22v/4; 22v/8; 22v/9; 23r/4; 23r/5; 23r/8; 23v/6; 24r/5; 24r/8; 24v/5; 24v/7; 25r/2; 25r/4; 25v/1; 25v/2; 25v/5; 26r/1; 26r/7; 26r/9; 26r/10; 26v/2; 26v/4a,4b; 26v/8; 27r/8; 27v/5; 27v/6a,6b; 27v/8; 28r/5; 28r/11; 28v/1; 29r/5; 29v/2; 29v/5; 29v/11; 29v/21; 31r/1; 31v/6; 32r/6; 32r/13; 32r/14a,14b; 32r/17; 32r/18; 33r/3; 33r/7; 33v/8; 33v/9; 34v/2; 34v/9; 34v/15; 35v/4; 37v/5; 38r/3; 38r/8; 38v/1; 38v/3; 38v/6; 38v/7; 39r/4; 39r/5; 39r/7; 39r/8; 39v/2; 39v/7; 40r/7; 40r/8; 40v/2a,2b; 40v/3; 40v/5; 41r/4; 41r/5; 41r/8; 41v/3; 41v/7; 42v/6; 43r/6; 43v/6; 43v/9; 44r/1; 44r/6; 44r/7; 44v/5; 44v/8; 45r/2; 45v/2; 45v/5; 46r/1; 46r/2;

46r/5; 46r/6; 46r/7; 46v/1; 46v/4; 46v/5; 46v/6; 46v/8; 47r/3; 47v/2; 47v/5; 47v/8; 48r/7; 49r/5; 49r/7; 49v/3; 49v/6; 51r/2; 51r/6; 52r/2a,2b; 52r/3; 52v/2; 52v/8; 53r/1; 53v/4; 53v/11; 53v/14; 54v/5; 55r/2; 55r/6; 55v/5; 56r/6; 56v/2; 56v/6; 56v/7; 57r/2; 57r/3; 57r/6; 58r/9; 58v/2; 58v/5; 59r/3; 59r/6; 59v/1; 59v/2; 59v/4; 60r/4; 60r/5; 60v/6; 60v/7; 61r/3; 61r/7; 61v/1; 61v/3; 61v/7; 62r/7; 62r/8; 62v/4; 62v/8; 62v/9; 63r/1; 63r/3; 63r/6; 63r/7; 63r/8; 63v/3; 63v/6; 63v/8a,8b; 63v/9; 64r/1; 64r/10; 64v/3; 64v/5; 64v/8; 65r/2; 65r/6; 65v/4; 66r/4a,4b; 66v/3; 66v/5; 66v/8; 67v/3; 67v/6; 68r/5; 68r/7; 68r/8; 68v/2; 68v/7; 68v/8; 69r/2; 69r/4; 69r/8; 69v/3; 70v/6; 70v/7; 71r/2; 71r/4; 71r/7; 71v/2; 71v/3; 71v/4; 71v/5; 71v/6a,6b; 71v/8; 72r/10; 72v/1; 73v/2; 74r/4; 74r/6; 74v/7; 75r/6; 75v/3; 75v/7; 75v/8; 76r/4a,4b; 76r/5; 76r/9; 76v/2; 76v/6; 76v/8; 77r/8; 77v/4; 78v/5; 78v/9; 79r/1; 79r/2; 79r/3; 79r/7; 79r/8; 79v/2; 79v/3; 80r/3; 80r/8; 80r/9; 80v/5; 81r/2; 81r/3; 81r/5; 81r/8; 81v/8; 82r/3; 82r/9; 82v/4; 82v/5; 82v/6; 82v/8; 83r/3; 83r/6; 83r/8; 83v/5; 83v/9; 84v/3; 84v/5; 85r/6; 85r/9; 85v/2; 85v/4; 85v/8; 86r/2; 86r/3; 86v/3; 86v/4; 87r/3; 87r/7; 87v/7; 87v/8; 88r/3; 88r/5; 89r/5; 89r/7; 89v/6; 89v/8; 90v/8; 91r/2; 91v/1; 91v/3; 91v/7; 92r/6; 92v/1; 92v/7; 93r/4; 93v/7; 94r/2; 94r/3; 94r/6; 94v/4; 94v/9; 95v/7; 96r/1; 96r/4; 96r/7; 97r/4; 97v/4; 97v/7; 98v/7; 99r/2; 99r/4; 99v/3; 99v/4; 100v/1; 100v/8; 101r/3; 101r/5; 101r/6; 101r/8; 101r/9; 101v/2; 101v/3; 101v/4; 101v/11; 101v/12; 101v/13; 102v/3; 102v/4; 102v/6; 102v/7; 103r/1; 103r/5; 103v/4; 103v/5; 103v/7; 104r/4; 104r/5; 104r/7; 104v/7; 105r/6; 105r/7; 105v/2; 105v/4; 105v/7; 106v/6; 106v/11; 107r/9; 108r/2; 108r/8; 108r/9; 108v/1; 108v/4; 108v/7; 109r/1; 109r/12; 109v/8; 110r/9; 110v/2; 110v/3; 110v/7; 110v/10; 110v/12; 112r/2; 112r/7; 112r/8; 112v/7; 112v/8; 113r/2; 113v/5; 113v/7; 113v/12; 113v/14; 114r/2; 114r/8; 114r/9; 114r/11; 114r/14; 114v/8; 114v/13; 115v/7; 115v/9; 116r/1; 116r/3; 116r/4; 116r/8;

116v/2; 116v/6; 117r/2; 117r/8; 117r/9; 117v/1; 117v/4; 117v/5; 117v/11; 118r/4; 118r/12; 118v/2; 118v/5; 118v/9; 119r/5; 119r/6; 119v/3; 119v/5; 119v/8; 120r/2; 120r/4; 120r/15; 120r/18; 120r/19; 121r/8; 120v/5a,5b; 120v/10; 122r/4; 122r/7; 122r/10; 122v/3; 123r/1; 123r/10; 123v/8; 124r/6; 124r/7; 125r/5; 125v/2; 126r/2; 126r/6; 126v/3; 126v/8a,8b; 127r/2

kiçi küçük

k. 36r/5; 40v/5; 41r/2; 45v/5; 83r/6

k.si 44r/6

kim 1. bağlama edatı 2.soru zamiri

k. 20v/2; 20v/3; 20v/5; 26r/9; 32r/18; 33r/3; 33r/7; 33v/9; 42v/7; 42v/8; 42v/9; 43r/2a,2b; 43r/3; 43r/4; 43r/7; 43v/1; 43v/2; 49v/2; 66r/2; 71v/6; 72r/10; 72r/11; 100v/3a,3b; 105v/6; 108v/7; 112v/10; 114v/8; 117r/8; 117r/9; 120v/5; 124r/2; 125r/5

k.dä 71v/5

k.dir 43r/5

k.gä 100v/7; 101r/2; 117v/7

k.lär 8v/8; 11v/7; 32r/14; 110v/2; 110v/3; 110v/10; 120v/5

k.ni 114v/13

k.sä 117r/12

k.sen 115r/1; 115r/7

kimesä kimse

k. 16r/5; 36r/6; 55r/6; 72r/8; 96r/4; 98v/5; 112r/1; 120r/6

k.dän 28r/4; 116r/9

k.m 120r/18

k.niŋ 67v/3; 82v/3

kimsä kimse

k. 2v/2; 36v/5; 39v/10; 53v/11; 82v/5; 98v/6; 108v/9; 109r/8; 117r/12

k.gä 41v/7; 85r/8

k.lär 67r/5; 92r/8; 93r/3

k.lärni 86v/3

k.ni 85r/7

k.niŋ 58v/1

kir- girmek

k. 87v/4

k.di 6v/2; 30v/7; 41v/1; 42r/5; 43v/8; 47v/7; 51r/6; 60r/7; 68v/5; 68v/8; 78v/7; 80v/3; 94r/7; 118v/5

k.diŋ 15r/18; 48r/8

k.ärmen 23v/8

k.gäy 79v/2

k.gäymen 80r/9

k.ip 2v/2; 69r/2; 81v/3

k.ir 10r/5

k.mä 79v/7; 80r/4

k.mägä 79v/5; 79v/8

k.mägäy 40v/8

k.mäs 8r/7

kir kir, pis

k.i 37r/3; 51v/2

kirlät- kirletmek, pisletmek

k.gäninä 126r/4

k.mä 51v/2

k.mägä 37r/4

kiy- giymek

k. 87v/5

k.di 37v/4; 52r/6; 52r/8; 61v/4; 99v/10

k.ip 61v/2; 61v/3; 61v/4

kiydir- giydirmek

k. 30v/8

k.di 60r/3

k.mä 92v/3

kiyiniş giyiniş,giyim

k.37v/4; 73r/5

k.i 66v/1

k.im 65r/10

k.in 52r/6; 60r/2

k.lär 23r/1; 23r/2

klä- istemek

k.di 36v/5; 36v/7; 37r/5; 46v/5; 51r/3; 54v/2; 55v/4; 59v/4; 76v/8; 79v/8

k.dilär 56v/2; 76r/2

k.mä 67v/9

k.mädi 37r/3; 51r/8; 75v/2

k.mäs 54v/5; 64r/4

k.mässen 113r/9

k.p 76r/3

k.ptir 76r/6

k.r 15r/13; 67v/7

k.redi 77r/7

k.rsen 113r/10; 113v/14; 115r/3; 122v/10

k.rmen 46v/5; 111v/5; 115r/1

k.säŋ 111v/9

kök gök, gökyüzü

k. 31r/3; 33v/2.

k. kä 1r/4; 8v/5; 11r/3; 27r/4; 30v/2; 34r/7; 61v/6; 92v/5; 100r/7; 125v/7; 127r/6

k. tän 2r/4; 21r/3; 23r/8; 27r/9; 28r/10; 71v/8; 72r/6; 106r/10; 118v/2.

k. nü 3r/3, 9; 32r/13; 65r/2; 117v/9.

k. tä 7v/4; 112r/8.

k. tägi 8r/7; 12v/8; 32r/16; 106v/1; 112v/1.

k. tädir 9v/5

kökrä- kükremek, gürlemek

k.di 33v/2

köküs göğüs

k.ünä 24v/9; 88v/7; 91r/5

köl göl

k.nü 90r/8

k.nün 23v/9; 24r/7

köm- gömmek, defnetmek

k.dü 90r/3

k.düler 66v/3

k.gäysen 47r/2; 65r/10; 66r/5

k.mä 97r/8

kömdür- gömdürmek

k.dü 27v/2

kömül- gömülmek, defnedilmek

k.dü 110r/2; 116v/3

k.gäninä 125r/6

könü doğru, adil, dürüst

k. 13v/5; 64v/9; 87v/8; 104r/4; 121r/11

k.dän 76r/7; 103r/5

köŋül gönül

k. 74r/8

köŋüllü gönüllü, istekli

k. 24r/7

Köp çok

k. 7v/6; 8r/2; 11r/5; 19r/9; 29r/4; 34r/6; 34r/9; 47v/9; 48v/6; 55r/7; 73r/5; 76v/9; 77v/7; 78r/3; 78v/9; 79r/9; 79v/7; 82r/2; 86v/3; 88v/7; 90r/3; 95v/8; 110r/4; 111v/8; 113v/10; 119v/8; 122r/7;127r/5

k.lär 109r/7

k.lärni 120r/17

k.tür 13v/10; 117v/5

kör- görmek

k.dü 2v/6; 4v/9; 14v/6; 16r/8; 30v/3; 31v/4; 34v/15; 53v/11; 54v/10; 59v/2; 64v/6; 68r/8; 69r/2; 69v/7; 74r/4; 80r/5; 86r/5; 89r/4; 89v/6; 92v/8; 94r/2; 95v/4; 97r/8; 100r/8; 102v/7; 108r/5; 126r/2; 126r/3

k.dülär 32r/14; 52v/9; 57r/6; 73v/4; 73v/5; 109r/7

k.düm 16r/7; 16v/5a,5b; 34v/9; 47v/6; 86v/4

k.düŋiz 69v/9

k.är 59r/2; 76v/6; 78v/9; 82v/5; 90r/5

k.ärlär 40r/6

k.gändän 62r/1

k.gäni 2v/7

k.gäy 77v/4

k. gäymen 113v/12

k.gin 46v/7

k.giy 77r/8

k.güzdü 96v/5

k. güzdüŋ 15r/2; 17v/6

k.güzgäy 119r/5

k.güzgäylär 95v/7

k.güzmä 69v/10

k.güzmedi 44v/2; 99r/7

k.güzür 36r/2

k.iyirmen 20r/8; 25v/2; 25v/5

k.iyirsen 88r/3

k.mä 53v/9; 79r/9

k.mädi 82v/4; 126v/7

k.mädiŋ 41v/5

k.mägä 79v/2; 95r/4

k.mägäy 16r/6; 67v/6

k.miyir 109r/4

k.üp 6v/10; 12v/4; 31r/8; 75v/8; 94v/5

k.üpmen 114r/7

körä göre

k. 69r/9; 113v/8; 120v/1; 120v/3; 123v/2; 124v/1

körgüz- göstermek

k.dü 96v/5

k.düŋ 15r/2; 17v/6

k.gäylär 95v/7

k.mä 69v/10

k.mädi 44v/2; 99r/7

k.ür 36r/2

körk güzellik iyilik

k.ü 12r/10

k.ün 12v/3; 40r/7; 43r/3; 43v/2

k.ündän 67v/5

k.äyttiŋ 16v/4

körklü güzel, alımlı

k. 8v/5; 11r/4; 15r/17; 36v/4; 40r/7; 52v/6; 57v/7; 94r/5; 96v/8; 102v/6

körüm gösteriş, güzellik

k. 53v/8; 94r/2

k.ü 94v/3

körümsüz gösterişsiz

k. sen 15r/7

körün- görünmek

k.dü 8v/3; 18v/1; 33v/4; 53v/2; 70v/9; 93v/9; 101v/6; 101v/14; 101v/18

k.gäni 94v/7

k.gänidir 93v/2

k.iyirsen 109r/14; 124r/6

k.mädi 44v/6; 71v/1

kötür- götürmek

k.dü 21v/1; 32r/12; 105v/4

k.mä 124r/3

k.üp 14v/7; 15r/17; 57v/2; 97r/7

k.ür 80v/5

kötürül- götürülmek, kalrırılmak

k.gänin 79v/1

köz göz

k. 21v/8; 27v/10

k.läri 3v/8

k.lärim 114v/5

k.lärindän 88v/4; 90v/9

k.lü 49r/2

k.nü 49r/7

k.ü 49r/5

k.ümnüŋ 43v/3

k.ün 61v/6; 100r/7

k.ünä 24r/2

k.ündän 25r/2

k‘risdân Hıristiyan

k‘ 3v/3; 4v/3; 31r/2; 67v/8; 72r/8; 73r/2; 107r/4;

k‘. larga 1r/6;

k‘. lik 78v/4;

k‘. likkä 1v/5

k‘. likim 30v/5;

k‘. likin 70r/7;

k‘. larnı 6v/4;

k‘. larnıŋ 3v/7;

K‘risdos Hz. İsa

K‘. 1r/1,4; 4r/3; 5r/10, 11; 5v/6,7; 8r/8; 8v/6; 11r/8; 13v/8; 15r/7; 16v/5; 17r/6; 18r/2, 5; 36r/2; 58r/9; 67r/8; 94v/9; 95r/3,5; 98r/7; 108r/4, 3, 7; 108v/6,10; 109r/1,3,10; 109v/1; 110r/7, 110v/13, 16; 111v/4, 11; 112r/3; 112v/3, 113r/4,8; 113v/1,3,9, 13,; 114r/4,10,11; 114v/1,4,7,12; 115r/2,8,12; 115v/2,8,14,15; 116r/3; 116v/5,11; 117r/7; 117v/3,8; 118r/2,9; 118v/2,8; 119r/8, 119v/7,13; 120r/5,11,22; 121r/7,8,11; 120v/4,10; 122r/1,6,7; 122v/2,9; 123v/ 5, 124r/8; 124v/5,10; 125r/4; 125v/3; 126r/2, 8; 126v/8; 127r/1

K‘.nuŋ 1r/3; 1v/2; 2r/3; 19r/4, 20r/9; 25v/5; 26r/4; 26v/8; 28v/6,9; 77v/2; 79r/4; 80v/4; 81v/4; 82r/3; 83r/8; 83v/9; 95v/2,6; 97r/1,3,6; 110v/12; 112r/8; 115v/13; 120r/17; 126v/5; 127r/1

K‘.ka 1v/5; 6r/2; 3v/4; 10r/9; 25v/4; 31v/6; 37r/5; 50v/5; 58r/6; 62r/2; 70v/3; 72v/5; 78r/9 93r/9; 97v/7; 98r/2; 107v/6; 111v/9, 10; 115v/9; 118r/3, 118v/10; 120r/23; 122r/5,11, 125r/1

K‘.um 8r/9; 10v/4

K‘.uma 10r/4

K‘.tır 13r/2

K‘.nu 23v/3; 25v/2; 120r/12; 126v/6

K‘.tan 31v/7, 33v/4,6; 113r/10; 113v/7; 114r/9; 116v/10; 120r/10, 20

K‘.tur 113r/7

K‘.ta 116v/2; 119r/ 4

küç güç

k. 87v/5; 88r/8

k.ü 10r/3

k.üm 26r/7

k.ün 7v/2

k.üŋ 5v/2

k.üŋdän 13r/9

küçlü güçlü

k. 125v/4

küçlük güçlük, zorluk

k. 38r/1

Küçäy güç sahibi olmak, üstesinden gelmek

k. dilär 1v/6

küfür kötü söz

k. 22r/5; 25r/6

küfürçi kötü söz söyleyen

k. 125r/8

kügürçin güvercin

k. 17r/3; 17r/5; 18v/1; 31r/3

k.gä 17v/7

k.ni 112v/7

kültkü gülünecek, dalga geçilecek şey

k. 8v/8; 55r/8; 118v/9; 119r/5

kümüş gümüş

k. 52v/6; 109v/5

k.kä 23v/2; 23v/4; 112r/9

kün gün

k. 4r/2; 17r/4; 28r/1; 28r/2; 37r/6; 37r/8; 44r/7; 52r/1; 74r/9; 78v/9; 96v/2; 96v/3; 99v/2; 100r/1; 112v/7; 122v/4

k.dä 82r/2; 112r/2; 116v/3; 123r/6a,6b; 125v/7

k.dän 40r/5; 43v/8; 44v/7; 53v/13

k.gä 46r/8; 57v/6; 57v/8

k.läri 82r/9

k.nü 59r/2; 62v/7; 103r/4

k.ünä 28v/10; 93v/6; 110r/9

k.ündä 95r/4; 110v/11; 116v/4

küstün- inlemek, yakarmak

k.mäŋ 2v/8; 89v/6

k.mäŋindän 4r/1

küvür- götürmek, bırakmak

k. 53v/5

k.mäs 104r/8

k.misärmen 7r/7

küy- yanmak

k.gäy 88v/6

k.iyirmen 13v/6

küydür- yakmak

k.gäylär 71r/4

k.dü 72r/6

k.üŋüz 29v/4

küydürt- yaktırmak

k.särmen 12v/2

Lipanos

L. 1r/2

maŋta övmek

m.ıyım 18r/2

m.magaylar 53v/14

m.ovlu 106r/5; 106v/3

m.rmen 105v/3

maŋtan- övünmek

m.ıyırsen 122r/7

Marianē Hz. Meryem

M. 2r/4,5; 2v/5; 3r/2; 3v/2; 3v/5; 4v/7; 6r/9; 7r/4; 11r/3; 14v/6; 15r/14; 15r/16; 16r/8; 17r/3; 19r/2; 19v/9; 20r/11; 20v/7; 22v/3; 26r/5,8; 26v/6; 28r/6; 28v/3; 29r/8; 29v/6,14,15; 32r/8; 32v/5; 34r/8,10; 34v/4,11,17; 35v/7

M. dän 31r/6

M.ga 12r/7; 12r/10; 12v/5; 27r/6; 34r/6

M.ni 6v/7; 29r/2; 32r/2,4 ;35v/5

M.niŋ 1r/1; 1v/7; 2r/3; 14v/2

markarē peygamber

m.lärgä 29v/1

Men ben

m. 2r/1; 3r/4; 4r/2; 5r/4; 6r/8; 6r/9; 7r/5; 7v/6; 8r/9; 9v/8; 10r/6; 10r/9; 11r/9; 12v/7; 13v/5; 14v/2; 20v/6; 24r/8; 25v/8; 26v/4; 27r/1; 27v/7; 34v/2; 34v/20; 35v/3; 38r/6; 39v/7; 47v/5; 48r/7; 63r/5; 65r/6; 65v/1; 69r/4; 86v/4; 87r/8; 100r/4; 100v/4; 100v/5; 100v/7; 101r/2; 101r/3; 101r/5; 101r/9; 101v/2; 103v/5; 108r/9; 109r/11; 109v/5; 111v/1; 111v/8; 111v/12; 111v/13; 112r/5; 115r/3; 115r/6; 117r/8; 117r/12; 117v/4; 119r/10; 119v/1; 120r/2; 120r/6; 121r/3; 122v/8; 123r/8; 123v/2; 123v/6; 124v/11; 125r/5; 125r/9; 125v/1; 127r/1; 127r/4; 127r/6

m. dä 20v/10; 29v/10; 38v/7

m. dädir 26v/8; 118r/10

m. dän 31r/1; 34v/12; 110v/6; 120r/7; 120v/11; 122r/8; 125/1

m.i 5v/4; 8v/7; 9r/4; 11r/10; 11v/5; 13v/5; 13v/13; 13v/15; 15r/13; 16r/1; 18r/5; 19v/5; 25v/6; 27r/7; 27v/1; 27v/6; 29v/9; 34v/17; 38r/2; 45v/5; 47v/5; 61r/6; 63r/4; 63r/7; 63r/9; 65r/10; 80r/9; 87r/6; 88r/3; 100r/5; 100v/3; 103r/2; 107v/5; 108v/9; 111v/5; 112r/1; 112v/7; 114r/14; 114v/10; 114v/15; 117v/1; 118r/7; 119r/3; 119v/4; 120r/9; 120r/18; 122v/7; 123v/3; 125r/9; 125v/2; 126r/8

m.im 5r/9; 5r/10; 5r/11; 5v/3; 5v/6; 5v/7; 7r/5; 7r/6; 7r/8; 7v/3; 8r/4; 8r/6a,6b; 8r/7; 9r/7; 9r/8; 9v/3; 9v/4; 9v/5; 9v/7; 10r/2a,2b; 10r/4; 10v/2; 11r/8; 11r/9; 11v/1; 11v/4; 12r/9; 12r/11; 12v/8; 13v/6; 13v/8; 15r/2; 15r/12; 16v/3; 16v/5; 20v/8; 25v/6; 26r/7; 27r/2; 29r/7; 30v/4; 32r/15; 32r/18; 33r/4; 33r/8; 33v/7; 34v/2; 39r/8; 42v/4a,4b; 42v/5; 42v/6; 42v/7; 42v/8; 42v/9; 43r/2a,2b; 43r/3; 43r/4; 43r/5; 43r/6; 43v/2; 43v/3; 43v/4; 43v/5; 46v/9; 47r/1; 47r/2; 51v/6; 61r/8; 63r/5; 65r/11; 72r/1; 86v/8;

89r/2; 89r/8; 99v/5; 100v/6; 101v/11; 105v/3; 109v/2a,2b; 109v/3; 113r/7; 114v/4; 115v/12; 117v/11; 120r/18; 120v/2; 122r/7; 125v/3; 127r/4

meŋilik sonsuzluk

m. 5v/9; 11v/8; 14v/1; 17r/2; 48r/9; 50r/3; 58r/6; 67r/9; 72r/2; 72v/6; 84r/4; 87v/8; 92v/4; 93r/9; 93v/9; 95r/7; 98r/9; 105r/1; 110v/10; 118v/6; 127r/9

mil uzunluk ölçüsü

m. 2r/9

millät millet, halk

m.imizdän 6r/1

m.iŋ 26r/3

m.tänsen 6r/6

miŋ bin

m. 31v/1; 31v/6; 33v/8; 52v/5; 52v/7

m.lär 19r/2

miskin miskin, hakir

m. 4r/7

m.ni 100r/5

möhürlä- mühürlemek

m.di 27v/2

mundan

m. 1v/4

murdar kirli

m. 7r/7; 10v/2; 20r/11; 28v/4; 85r/3; 90v/6; 104r/7

m.larmen 7v/7

murdarlıƣ kirlilik

m.ka 80v/2

murdarlan- kirlenmek

m.ıyırlar 23r/3

must et-????????

m. 24r/8

mustsuz ?????

m. 24v/1

nahadag Erm. şehit

n.ım 33v/7

näfässiz nefessiz, soluksuz

n. 29v/2

neçik nasıl ki, gibi

n. 5v/4; 6v/4; 10r/8; 12v/6; 16r/5; 18r/8; 21v/2; 27r/4; 30v/7; 32r/11; 38v/5; 39v/6; 40r/3; 41r/1; 55r/3; 55v/5; 58v/2; 62r/5; 62v/1; 75v/8; 82r/2; 82r/3; 82r/5; 82r/7; 82v/6; 83r/4; 83v/2; 88v/6; 92r/3; 100r/5; 115r/3; 117r/5; 121r/3; 126v/6

nek niçin

n. 10r/3; 28r/7; 60v/7; 108r/7; 115v/9; 116v/6; 118r/12

nışan iz, belirti, alamet

n.ın 68v/6; 96r/4

nışanla- nişanlamak, belirlemek

n.gandan 51r/4

n.ma 36v/7; 51r/4

ni ne

n.3v/3; 7r/6

oğul yavru

o. 3v/1; 11r/12; 11r/13; 18r/6; 23r/1a,1b; 31r/2; 40r/2; 68v/4; 69r/11; 100r/6; 119v/5; 125r/4; 127r/8

o.u(oğlu) 9v/6; 50v/2; 52v/2; 57r/5; 58v/1; 62r/8; 73r/2; 74r/3; 108v/9; 109r/9

o.udur(oğludur) 65v/4; 96r/8a,8b

o.um(oġlum) 39r/4; 39v/1

o.un(oġlun) 54v/10; 66v/2; 74r/5; 74r/7

o.uŋ(oġluŋ) 65v/2

o.una(oġluna) 36v/6; 44v/5; 50v/7; 77v/3; 107r/9

o.unuŋ(oġlunuŋ) 65r/8; 65v/5; 66r/3; 66r/8

oġlan oğul, çocuk

o. 58v/4; 74v/3; 103v/5; 103v/6; 115v/6

o.dan 19v/8

o.dır 38v/2

o.ga 85v/6; 105r/6

o.gınam 42v/4

o.lar 24v/6; 74v/7; 94r/8

o.ları 101v/4

o.ların 24r/3

o.larına 49v/3; 105v/7

o.larından 53v/12

o.larnı 23v/11

o.larnıŋ 75r/3

o.nı 40r/9; 85v/6; 103v/10; 104v/6

o.sen 39v/1; 115v/6

oltur- oturmak

o.du 6v/6; 17r/5; 37v/6; 42r/7; 54v/2; 89v/2; 100r/2

o.ganlar 11v/9; 12r/1

o.saŋ 123v/6

o.up 79r/6

olturġuç taht,makam

o. 90r/6

o.u 106r/10

o.una 6v/7

on on

o. 2r/9; 3v/5; 26r/1; 31r/8; 31v/6; 36v/1; 45v/9; 50r/4; 53r/7; 56r/3; 58r/7; 60r/6; 66v/4; 72v/7; 73v/5; 78r/4; 78v/5; 78v/8; 79r/8; 89v/3; 93r/5; 94r/7; 95v/1; 102v/4; 102v/5

oŋalt- iyileştirmek

o. 120r/4; 120r/9

o.ır 108v/10; 115v/3

o.ırmen 109r/11; 111v/12; 112r/5

o.kay 9r/7; 112v/7; 126r/1

o.kaylar 120r/19

o.kaymen 113v/15; 114r/12; 117v/5; 120r/2

o.ma 109r/8; 109r/9; 112r/1; 113r/1; 113r/3; 120r/7

o.mas 108v/9

o.masam 120r/6

o.mıyın 122r/2

o.sa 108v/7

o.sam 113r/5

o.tılar 120r/17

o.tıŋ 127r/2

oruç oruç ibadeti

o. 41r/3; 44r/7; 53r/6

oruç tut- oruç tutmak

o.ma 36v/3

oşta işte

o. 12r/8; 22v/3; 65r/11; 101v/16

ot ateş

o. 13v/5; 23r/8; 71r/5; 72r/6; 113v/10; 113v/12; 114r/2; 114r/11; 125r/6

o.ka 24r/3; 88v/6; 119v/4; 124v/12

o.lar 111v/3

o.nu 29v/7; 82r/5; 117r/10; 118v/6

o.nuŋ 113v/14

o.ta 92r/7

o.tan 4r/5; 67r/8; 107v/4

o.um 113r/7; 113r/9

o.nuŋ 123r/1

o.uŋdan 114r/8

o.uŋnu 122r/5

otlu ateşli

o. 14v/5; 125r/2

öçäş- tartışmak, çekişmek, kavga etmek

ö.ip 3v/3; 23r/4; 121r/3; 121r/10

ö.käy 24v/1; 117v/11

ö.mä 13v/12

ö.ti 8v/1; 21r/8

ö.tim 127r/5

öçäşlän- kızmak, öfkelenmek

ö.di 10v/7; 31v/4

ögüt öğüt, nasihat

ö.üŋ 9v/2

ögütlä- öğüt vermek

ö.r 114v/13; 114v/15

öksüz anası olmayan, öksüz

ö.lärniŋ 13v/2

öl- ölmek

ö.dü 74v/3; 84v/5; 110r/2

ö.ärmen 63r/5; 123r/4

ö.ärsen 12v/1

ö.giyedim 86v/4

ö.mägäysen 7r/2

ö.üp 76r/3

ö.üptür 76r/7; 89v/6

öldür- öldürmek

ö.dü 43v/2

ö.düŋ 25v/6

ö.dürgäy 69v/4

ö.dürüŋüz 32r/3

ö.mägä 22r/4; 22v/7

öldürüçi öldürücü, ölümcül

ö. 5r/8

ö.gäy 48r/7

ö.gäymen 47v/5

ö.ni 34v/17

ölü ölü, ölmüş kişi

ö. 33v/4; 47v/8; 57r/7; 97v/6

ö.dän 74v/3; 76v/4; 116r/3; 116r/4; 116v/3; 125v/7

ö.lärin 25r/2

ö.lärni 110r/5

ö lärniŋ 13v/7; 18r/4; 24v/7

ö.nü 97r/7; 97v/2

ö.nüŋ 49r/3; 97v/4

ö.sün 56v/2

ölüm ölüm, ecel

ö. 32r/3

ö.çä 125v/2

ö.ü 63v/9

ö.ün 46r/1; 55v/3; 63v/6

ölümsüz ölümsüz

ö. 3v/4; 17r/1

öp- öpmek

ö.är 3r/4

ö.iyiredi 49r/4

ö. mäḫ 50r/3

ö.tü 52r/4; 126r/5

ös- yetişmek, bitmek (ot)

ö.üp 2v/4

ötläş içinden, arasından

ö. 2v/6

öv ev

ö. 2r/8; 62r/7; 64v/2

ö.dä 41v/5; 78v/8

ö.dägiläri 74r/9

ö.gä 37v/6; 61r/9; 78v/7; 85r/6

ö.lärgä 25r/4

ö.lärinä 94v/5

ö. nüŋ 34r/4; 34r/5

ö.ü 2v/3; 75v/6

ö.ümä 99v/3

ö.ün 84v/6

ö.ünä 103r/8; 104r/5; 106r/3

ö.üŋä 87v/4; 102v/2;

ö.ümnüŋ 41r/3

ö.ümüzdür 22r/6

ö.ünä 4v/8; 34r/4; 41r/8; 45r/7; 45v/7; 54v/9; 56v/1; 61v/5; 61v/6; 81r/4

ö.ündä 2v/6; 42r/1; 51v/8; 56r/5; 61r/8; 62r/4

ö.ündän 4v/7

övrän- öğrenmek

ö.di 2v/4; 58v/4

ö.ip 36v/2; 115r/11

ö.ipmen 115r/13

ö.ipsen 115r/15

ö.ir 3v/6

övrät- 1. öğretmek 2. alıştırmak

ö.irbiz 22r/2

ö.iyi 18v/6

ö.käy 39v/3a,3b

ö.ti 50v/7

özgä başka

ö. 2r/6; 24v/3a,3b; 37v/7; 50v/2; 52v/4; 83v/2; 85r/4; 89r/5; 93r/1; 108v/2

ö.niŋ 117r/1

padşah padişah, sultan

p. 56r/8; 56v/4; 57r/1; 65v/9; 76v/6; 98r/6

p.dan 13r/1

p.ga 94v/6

p.ı 52r/3; 77v/5

p.larnıŋ 50v/5

p.nıŋ 36r/5; 38r/6; 56r/4; 56v/8; 93v/4

padşahlıḫ padişahlık, hükümdarlık

p. 43r/7; 43r/8; 43v/2

peliar ????????

p. 19r/2

sadaġa sadaka

s. 24r/8; 122v/7

s.nı 108v/3

sadana şeytan krş. satana

s. 20r/3; 20r/7; 20v/4; 21r/1; 26v/1

s.ga 20r/11

saġay- iyileşmek

s.dı 66v/2

s.gan 74v/2

s.gaylar 71v/6

saġayt- iyileştirmek

s. 32r/17

s.ıp 33r/9

s.ırlar 9r/9

s.ırmen 115v/4

s.kay 71v/5; 74r/6

s.tı 52r/3; 71r/2; 74r/7

s.tılar 74r/5

saġış 1.düşünce 2. Hesap

s.ı 24v/3

s.ımnı 20v/8

s.ıŋa 7r/7

s.ıŋnı 48r/6

saġışla- 1.düşünmek 2. Hesaplamak

s.magaysen 34v/17

sahat saat

s. 3v/2; 4r/9; 4v/9; 10v/7; 12r/4; 12r/6; 16r/4; 17r/5; 17v/4; 21r/7; 31r/3; 31r/6; 32r/12; 33v/2; 35v/4; 65v/2; 69v/10; 72r/10; 74r/7; 97v/6; 126v/2; 126v/5

s.ta 93v/7; 100r/2

s.tan 53v/10

saḫla- 1. Saklamak, gizlemek 2. Korumak, gözetmek

s. 9r/4; 11r/9; 11v/3; 16r/1; 33r/1; 51v/5

s.dı 37r/4; 68r/3

s.gay 67r/8; 107r/9; 107v/4

s.gaysen 33r/5

s.ŋız 6r/12

saḫlan- saklanmak, gizlenmek

s.ıredi 104r/7

sal- 1. bırakmak 2. atmak 3. (el) vermek uzatmak

s.dı 28v/8; 60r/9; 66r/8; 70r/5; 103r/7

s.dılar 70v/9

s.dım 22v/6; 22v/7; 22v/9

s.ıŋız 13r/4

s.ıp 84v/6; 85r/8

s.ıpedi 96r/3

s.ıptırlar 95v/8

s.ır 24r/3

s.ırmen 24r/2; 24r/6

s.ırsen 123v/7

s.ma 124v/12

s.magın 13v/13

s.mas 59r/1

sala huzur

s. 74v/6

s.da 74v/6

s.nıŋ 75r/5

saldır- attırmak

s.dı 96r/9

san hesap, sayı

s. 33v/9; 119v/5

sansız sayıız

s. 34r/9; 65v/7; 84r/2; 97v/8

sanlı şanlı, şöhretli

s. 1r/7; 29r/1, 2; 32r/4; 48v/7; 53r/5; 53r/11; 56v/4; 78v/1; 83v/7, 8; 93r/3; 94v/5

sarı –a doğru

s. 17r/6; 52r/1; 77v/7

sarna- çağırmak, dua etmek

s.dı 51r/1; 57r/4

s.gan 104v/2

s.ganga 58r/3; 72v/3; 78r/8; 93r/8; 95r/2; 95r/8; 98r/8; 107v/3

s.ganını 49v/7

s.gay 57r/2

s.ma 90v/5

s.redi 59r/1

s.rmen 105v/2

s.salar 32r/15

sarnat- çağırtmak

s.sa 33r/8

satana şeytan krş. sadana

s. 19r/1; 19r/3

s.lar 27r/3

satun al-: satın almak

s. dı 58v/6; 81v/2; 118v/3

s. gay 59v/4

s. ıp 59v/5; 81v/8

savaş- savaşmak

s.ırbiz 28r/4

s.kaysen 26r/10

sekiz sekiz krş. sekis

s. 45v/9; 53r/7; 53r/8; 116r/7

s.inda 47r/5

s.indä 98v/1

sekis sekiz krş. sekiz

s. 108r/3; 108r/8; 119v/5; 126v/3

sen sen

s. 4r/6; 7r/3; 10r/3; 10r/8; 26r/4; 26r/10; 26v/2; 29v/17; 40r/3; 46v/10; 60v/7; 60v/8; 61r/6; 86v/2; 89r/8; 109v/2; 109v/6; 109v/7; 110r/6; 110r/8; 110v/17; 111v/1; 111v/9; 111v/12; 112r/4; 113v/5; 115r/3; 115r/7; 115v/9; 116r/7; 117r/5; 117v/7; 117v/13; 118r/3; 118v/10; 119v/3; 119v/11; 120r/9; 120r/12; 120r/23; 122r/5; 122r/11; 122v/3; 122v/6; 123r/7; 123v/6; 124v/6; 125r/1

s.dä 117v/4

s.dädir 119v/3

s.dän 15r/8; 16v/2; 16v/8; 17v/6; 18r/5; 19r/4; 27r/7; 63r/7; 64r/1; 87r/2; 87r/6; 106v/9; 107r/2; 107r/4; 107r/5; 107r/6; 122v/4

s.i 4r/8; 5v/9; 9r/9; 9v/6; 12v/4; 16v/2; 18r/2; 18v/4; 25v/5; 34v/17; 39v/3; 46v/5; 60v/7; 64v/9; 65r/6; 85v/9; 86v/3; 101r/6; 101v/5; 108v/7; 109r/4; 109r/11; 111v/2; 111v/9; 111v/12; 112r/5; 113v/15; 114r/12; 115r/1; 115v/9; 116v/4; 117v/5; 119r/5; 119v/4; 120r/2120r/4; 120r/6; 120r/7; 120v/10; 122r/2; 124v/12; 125r/1; 125v/3; 126r/7

s.iŋ 4r/7; 5v/2; 7r/7; 7v/7; 8v/9; 9r/9; 9v/2; 9v/8; 10r/6; 10v/6; 11v/2;11v/3; 11v/6; 12r/3; 12r/9; 12v/3; 13r/7; 13r/8; 13r/9; 15r/9; 16v/5; 16v/8; 17r/2; 18r/1; 19r/1; 19r/3; 20r/8; 20v/5; 25v/3; 26r/2; 26r/7; 26r/9; 26v/3; 30v/5; 33r/5; 33v/9; 34r/3; 34r/5; 34v/18a,18b; 46v/7; 48r/7; 48v/4; 49v/2; 49v/6; 51v/6; 61r/8; 64r/5; 65v/2; 69r/7; 88r/4; 99r/4; 101r/1; 101r/4; 101r/10; 101v/7; 101v/16; 102v/1; 105r/7; 106v/10; 106v/11; 107r/8; 107v/2; 108r/11; 113v/7; 114r/7; 114r/8; 114v/2; 117v/2; 118v/4; 119r/9; 119v/8; 120v/2; 122r/4; 122v/4; 122v/7; 123r/8; 123r/10; 123v/3;

123v/4; 124r/3; 127r/5; 127r/6

s.sen 9v/6; 10r/7; 11r/9; 13v/6; 13v/6; 15r/12; 20v/2; 20v/5; 106v/5; 106v/6; 107r/7

seskän ürkmek

s.di 33v/5

s.irlär 15r/8

s.iyirler 13r/9

s.män 10r/1

sez- sezmek, anlamak

s.di 37v/5; 40v/2; 46r/1; 55v/3; 63v/6; 65v/4; 79r/2; 80r/3; 86r/2; 126v/7

s.iyirmen 124r/6

s.mä 79r/1

seziksiz anlayışsız

s. 29v/16

sına- denemek, araştırmak

s.dıŋ 29v/9

sınal- sorgulanmak, denenmek

s.ıp 85v/4

sıŋar arkadaş

s.ımnı 25v/6

s.ı 76r/8

s.ın 76r/5; 76r/6; 76v/2

s.ıŋnı 48v/3

s.larımız 27r/3

siz siz

s.dän 34v/2; 35v/4

s.gä 34r/11; 35v/6; 69r/4

s.iŋ 20r/1; 38v/4; 38v/6

sk‘ançelik Erm. mucize

s. 47v/6; 49r/6; 52r/8; 73r/5; 78r/3; 97v/7

s.i 70r/1

s. iŋnis.in 1v/8

s. iŋni 49v/2; 125r/9

sımarla- istemek, buyurmak

s.dı 47r/5; 55r/2; 56r/3; 65v/3; 78r/4; 83v/3; 89v/2

s.dılar 67r/3

s.mınça 85r/8

sımarlan- ??????????

s.dı 35v/7

s.ıpmen 13v/12

Sọdọm-Kọmọr ????????

S.larnı 23r/7

soŋrayt- kör etmek

s.ırmen 24r/4

soŋur kör

s. 9v/6; 49r/7; 114v/5

s.men 108v/2

soŋra sonra

s. 1r/3, 4; 1v/4; 6v/6; 34v/4; 37v/3; 38r/4; 39r/2, 7; 39v/9; 40r/5; 42r/3; 43v/8; 44v/7; 45r/7; 46r/4; 47v/7, 10; 51r/5; 52r/4; 53r/3; 53v/13; 54v/2; 55v/3; 56r/2; 56v/7; 60r/8; 61r/3; 62r/1a, 1b; 64r/5, 9; 65r/4, 9; 65v/4, 9; 66r/8; 66v/2; 68v/10; 69r/8; 70r/3, 8; 70v/6, 8; 71r/4, 7; 71v/2, 8; 72r/3; 73v/4; 74r/8; 74v/2, 5; 75v/8; 76v/10; 77r/2; 77v/2; 79r/2; 80r/3; 80v/3; 80v/6; 81r/7; 81v/6; 83r/10, 83v/8; 86r/1; 89v/4; 90v/6; 92r/5; 92v/6; 93v/8; 96r/6, 8; 96v/4, 6; 97v/5; 98r/4; 101v/6, 14; 102v/3; 103r/9;103v/3, 7, 8, 9; 104r/3; 105r/4, 8; 106r/3; 114r/2; 126v/7; 127v/8.

sorov et- ??????

s.mä 6r/4; 70v/1; 83r/2; 95v/7

soy- derisini yüzmek

s.maga 6v/4

sök- sövmek, küfretmek

s.är 121r/9

s.äredi 3v/3

s.ärlär 24v/6

s.käy 24r/8

s.mä 70v/4

s.mäẖ 25r/5

sönövsüz mutsuz , sevinçsiz?????

s. 4r/4; 67r/8; 92r/7; 107v/4; 117r/10; 119v/4; 124v/12

söv- sevmek

s.är 58v/3; 114v/13; 121r/8

s.äredi 74r/4

s.ärsen 32r/11; 113v/5

s.üp 25r/7; 108v/4

söväk kemik

s.läri 8v/3; 29v/21; 70v/7

s.lärinä 71v/4

sövövsüz sevgisiz

s. 118v/6

sövüçi sevici

s.sen 109r/5; 113r/12

sövük sevgi

s.läri 67r/2

sövüklü sevgili

s. 7r/3; 29v/1

s.läriŋ 49v/6

s.mnü 42v/6

sövün- sevinmek

s.dü 5r/1; 30v/3; 40v/8

s.dürgäy 16v/7

s.dürüyir 45v/5

s.ürmen 16v/3

sövündür sevindirmek

s.dü 49r/6; 59v/3; 86r/3; 87v/2; 88r/7; 92v/7

s.gin 46v/8

s.mä 46v/5

sövünçlük sevinçli olma

s. 94r/6; 94r/8; 104v/1

s.ündän 97r/5

söz söz, kelam

s. 64r/2; 76r/2; 111v/5; 114v/10; 126r/8

s.çi 113v/10

s.lär 25r/6; 112r/4

s.lärgä 22r/5

s. läriŋ 122v/4; 122v/8

s.läriŋdän 123v/4

s.lärinä 113v/7; 123r/10

s.lärni 110v/7; 116r/8; 119v/14

s.lü 125r/8

s.nü 118r/12

s.üŋdän 118r/8

s.üŋä 10v/6

söz ber- söz vermek

s.ip 41v/7

s.iptir 38r/3

sözlä- söylemek

s.di 46r/3

s.iyir 45v/2

s.iyiredi 108r/2; 126v/8

s.iyirsen 20v/2; 115r/6; 115v/6; 118r/12

s.p 17r/7

s.redi 45v/1

s. sär 5v/3

starosta yönetici, başkan

s.dan 1r/2

s. ga 5v/3

s. larnı 1v/3

s.sın 4v/1

suḫlan- arzulamak

s.dı 4v/10; 7r/1; 84v/5

s.dım 38v/4

s.maŋız 112r/9

sun- sunmak

s.armen 14v/1

s.du 103r/5

s.edi 18r/8

surp aziz

s. 1r/1, 1r/4, 1v/1, 1v/2, 1v/7, 2r/4, 2r/5, 2v/5, 3r/2, 3v/2, 3v/5, 4v/7, 6v/7, 7r/4, 9r/10, 11r/3, 12r/ 7, 12v/5, 13r/5, 14v/2, 14v/6, 15r/14,106r/1

sür- sürmek,

s. düler 1r/5;

s. dü 43r/8; 43v/1

sürät suret, yüz

s.in 67v/6

s.iŋniŋ 12v/3

suv su

s. 23r/4; 23r/6; 23v/1; 29v/20; 30v/2; 47r/8; 53v/1; 65v/5; 68r/5; 68v/5; 75r/3; 112v/9

s.dan 31r/7

s.ga 24r/6; 109v/6; 118r/5

s.nu 29v/7; 30v/7; 75r/3; 75r/6; 75r/8

s.nuŋ 30v/8; 31r/4; 68r/8

s.un 83v/1

suvra- sulamak

s.gaylar 71r/8

s.ma 70r/4

şaytan şeytan

ş. 16r/3

ş.larga 10v/5

ş.larnıŋ 110r/3

ş.nıŋ 9v/6; 10r/7; 33r/2

ş.nı 16r/1; 18v/8; 15r/10

şähär şehir

ş. 52r/8; 71r/7

ş.dä 38v/5; 53r/5; 73v/9; 75v/5

ş.dän 53v/13

ş.dır 26v/11

ş.gä 53v/9; 55v/6; 65v/8; 78r/2; 85v/4

ş.i 56r/6

ş.idir 78v/2

ş.inä 52r/1; 54v/3; 54v/6; 54v/8; 73r/7; 95v/5; 95v/6

ş.indä 52v/8; 58v/2; 84v/1; 93v/3

ş.indän 36r/7; 50v/4; 78v/3

ş.iniŋ 93v/5; 108r/2

ş.lärdä 42r/4; 52v/4

ş.niŋ 77v/6

şähärli şehirli

ş.lär 65v/7

şnorhk ???????????

ş. 71v/4

ş.u 18v/7; 25v/5

ş.un 26v/8

şükür ber- şükretmek

ş. 45r/4

ş.di 62r/2

ş.dilär 93r/2; 94v/2

ş.ir 81r/2

ş. mäḫ 45r/7

şükürlü müteşekkir

ş.men 16v/2; 16v/8; 17v/6

taba et- : azarlamak

t. mä 8v/7

tac taç

t. 17r/9; 31r/5;

t. lar 1r/7; 31v/7;

taclan- taçlanmak, taç takmak

t. mas 8r/7; 12v/8

taġ dağ

t. 77v/1; 91r/4

t.dan 24r/6; 70r/5; 88r/7

t.ga 69v/5; 69v/6; 76v/10; 77r/6; 77r/7; 88r/7

t.ına 76v/8; 94r/4

t.lar 87v/6

t.nıŋ 77r/2; 77r/3

tamuḫ cehennem

t.ka 15r/18

t.nu 15r/19; 110r/3

tamur damar

t.un 19v/2

t.uŋ 19r/3; 20v/5

taŋ sabah, tan vakti

t. 6v/1; 14v/4

tanıḫlıḫ tanıklık, şahitlik

t.ın 1v/7

taŋla- seçmek

t.dılar 11v/9

t.ma 102v/6

t.maḫ 2v/7

taŋla*n*- seçilmiş olmak, seçilmek

t.dı 2v/7

t.dılar 109r/7

t.gan 33v/7

tap- bulmak

t.arsen 81r/6; 101v/8

t.ıyım 9r/7

t.kaylar 52v/8

t.ma 64r/8; 81r/3

t.madı 41v/2

t.madılar 42r/2; 42r/5

t.madıŋ 29v/9

t.saḫ 21v/5

t.sam 28r/11

t.tı 70r/3

t.tıḫ 107r/5

t.tılar 27v/5; 56v/2; 59v/6

t.upsen 117r/1

tapul- bulunmak

t.ganı 95v/2

t.mas 38v/5

tapun- tapmak, tapınmak, ibadet etmek

t.ıyırbiz 31v/3

t.man 10r/7

t.urlar 23v/7

t.urmen 3r/6; 3r/8; 125v/4

t.ursen 29v/2; 117v/7

tarbiyat: (Ar.) yaratılış, tabiat

t. ı 21r/3

t. ımnı 7r/6

t. ımızını 109v/10

tart- taşımak

t.ıyırmen 121r/5

tas yok, yokluk

t.ından 45r/5; 61r/7

t.bol- du 92r/3

t.bol- dum 86v/9

t.bol- duŋ 86v/2

t.bol- gan 12v/6

t.bol- ganın 16r/7; 44r/4; 44r/8; 44v/3

t.bol- gaymen 13v/13

t.bol- ıyırmen 122v/8

t.bol- masbiz 124v/4

t.bol- sarmen 125r/10

t.et- särlär edi 71v/2

t.et- särsiz 28r/7

t.et- ti 23r/9; 43r/1; 43r/3

t.et- tiŋ 26r/6; 86v/2; 86v/3

taş taş

t. 11r/7; 69v/11; 70r/1; 75v/6; 88v/7; 91r/4; 91r/5

t.ından 68v/5

t.lardan 88v/3

t.larnıŋ 88v/5

t.nı 75v/7; 75v/8

t.tan 67r/1

tayaḫ sopa, değnek

t.lar 8v/2

temir demir

t. 8v/2; 11r/1

temyan tütsü

t. 35v/1

ten vücut

t. 87r/3; 106v/5; 106v/9; 109v/9; 125v/5

t.i 35v/3; 47v/8; 57r/7; 62v/4; 71v/1

t.im 8r/6; 9v/3; 10r/2; 10v/1; 10v/2; 13v/13; 16v/3; 115v/12; 124v/8

t.imni 47r/2

t.imniŋ 43v/6

t.in 8r/8; 11r/2; 57v/2; 71r/9; 72r/8; 83v/9

t. indän 57v/6

t. inä 71v/3; 81v/4; 82r/3; 83r/9; 91r/6

t. iŋ 25v/4

t.ni 114r/2

t.siz 60r/5

t.sizlärniŋ 106v/1

teŋiz deniz

t. 42r/4; 53v/13; 59v/6; 59v/7; 78v/9; 79r/5

t.dä 33r/4

t.dän 112v/8

t.niŋ 43r/7

Teŋri Tanrı

T. 20v/10; 21r/5; 21r/8; 32r/13; 44r/7; 44v/2; 45r/1, 3; 46r/8; 46v/4; 48v/4; 49r/6; 49v/3; 50r/2; 51v/5; 58r/2; 60v/8; 67r/6; 71r/8; 72v/2; 78r/7; 85r/3; 87r/4; 87v/8; 89r/2; 92r/10; 93r/6; 99v/4; 100r/4; 101r/1, 4, 7; 101v/1, 5, 7, 18; 103r/1; 104r/4; 104v/6; 106v/8; 107v/2; 112v/4; 114v/13,15; 115v/9;

T. dä 37r/2; 68r/3;

T. dän 28r/7; 36r/6; 44v/4; 47r/3; 61v/7; 63r/5; 64r/7; 71v/3; 73v/6; 75v/4; 85r/2; 98v/6; 100r/3;

T. gä 4r/5; 6r/10; 10r/3; 18v/1; 20r/5; 21v/4; 23r/4; 28v/2; 29r/9; 31v/1; 32r/12; 39v/11, 45r/7; 56r/2, 6; 61r/7; 64v/9; 65v/3; 67r/2, 3, 9; 74r/2, 8, 9; 78r/4; 83v/3; 85r/1; 86v/ 2; 87r/9; 89v/2; 93r/1; 95r/6; 99r/3; 101v/12; 102v/5; 103r/4; 111v/2; 112v/5; 117v/13; 123r/10;

T. ni 3v/1; 23r/5; 23v/6; 24v/5; 25r/5; 27v/8; 31r/7; 31v/2; 31v/3; 32r/11; 48v/8; 101v/12; 105r/2, 6; 106r/2, 3; 108v/4; 126v/3;

T. niŋ 1r/5; 20v/9; 21v/6; 25r/2; 29v/18; 36v/2; 37r/2; 39v/3; 46r/4; 48v/3; 48v/5; 50r/5; 50v/1; 51r/7; 53v/6, 10; 56r/5; 58r/2; 68r/2; 73r/6; 73v/8; 74r/7; 75r/7; 75v/3; 76v/3; 79v/6; 83v/6; 92r/8; 97r/7; 98r/4; 98v/7; 104r/5; 105v/6; 106v/5, 6; 108v/5; 112v/5; 120r/15; 126r/3;

T.m 5r/7; 7r/5; 8v/6; 11r/12, 13; 13v/4; 15r/12, 18; 101v/11 03r/6;

T.mä 105v/2;

T. mniŋ 100v/6;

T. mizniŋ 2r/3;

T. lär 15r/8

T. lärin 70v/4;

T. lärinä 3r/5,7;

T. läriŋä 29v/18;

T. lärimä 7v/9; 9r/6, 8; 12r/11; 29r/7; 29v/14;

T. lik 4r/7; 127r/2;

T. likiŋ 30v/5

T.sinä 31v/3

teprän- hareket etmek

t.di 33v/2

t.mäs 126v/4

t.mäslär 15r/9

terecä

t. 17r/6, 68r/5, 9; 68v/3; 69r/2, 4, 5, 9; 69v/2

t. dän 2v/6

t. si

t. sinä 14v/3

terän derin

t. 125r/2

t.inä 28v/9

teş- deşmek, kazmak, oymak

t.mä 10v/7

teşkir- 1. değiştirmek 2. taşımak

t.di 52r/6

t.ir 10r/4

t.misärmen 7r/6

teşkiril- 1.değiştirilmek 2. döndürülmek

t.di 14v/7

tev ????

t. 26v/10

t.ni 26r/6

tez tez,acele

t. 89r/10; 109r/12

t.biz 21v/8; 22r/1

t.indän 4v/2; 9r/7; 21v/4; 47r/8; 52v/3; 57r/1; 74r/5; 75r/5; 76r/8; 91r/2

tın- 1. dinlenmek 2. durmak, son bulmak 3. solumak

t. 34r/5

t.dı 83v/6; 103r/4

t.dım 64v/5

t.gaysen 119v/11

t.gın 72r/2

t.ıyırlar 49v/6

tındır- 1. dinlendirmek 2. durdurmak

t.gay 67r/6

t.gaysen 49v/4; 49v/6

t.ıyırsen 49v/4

tınçlıḫ dinçlik

t. 7v/10; 22r/3; 81r/6; 110v/14; 110v/17; 116v/12

t.ı 43v/4

t.ka 29v/8

t.ta 110v/10

t.tadır 120v/5

tırmala- tırmalamak

t.maga 11r/2

tırmovıç ?????

t.lar 11r/1

tib- dip,zemin

t.i 20r/4

t.inä 16v/4; 18v/8; 19v/7; 20r/4; 36v/3; 52v/3; 77r/2; 77r/5; 100r/3; 110r/4

t.inädir 21r/2

tipar ???????????

t.da 40r/9; 54v/9; 86r/6

t.ı 36v/4

t.ında 83r/1

tiri diri, canlı

t. 29r/9; 44v/6; 74v/4; 76v/3; 82v/3; 101v/13; 114v/8

t.dir 87v/8; 101v/11; 104r/4

t.edi 76v/1

t.lärniŋ 18r/4

tiril- dirilmek

t.di 97v/6

t.gäy 97v/4

t.ir 82r/8

t.mädi 97v/4; 97v/5

tirlik hayat

t. 17r/8

t.im 114v/5

t.in 58r/4

titrä- titremek

t.di 31r/3

t.p 13r/8

tiz diz

t.i 15r/5

toġ- doğmak

t.dum 100v/4

t.ganıŋız 20r/1

t.ıyırlar 101r/4; 101r/10

t.umnu 27r/2

t.uşu 17r/6; 52r/1

t.uşudur 98v/1

t.uşuŋ 19r/3; 20v/5; 26r/9; 26v/3

t.uşundan 28r/1

toġur- doğurmak

t.du 100v/3; 103r/10

t.dum 103v/5

t.gandan 103v/3; 103v/8

t.ganga 125v/5

t.sam 101v/11

toġru doğru

t. 38v/6; 74r/2; 75v/9; 98v/6

toġruluḫ doğruluk

t. 107r/2

toḫtal- kurulmak

t.dı 16v/6

tol- dolmak

t.aredi 3v/8

t.du 3v/2

toldur- doldurmak

t.uŋuz 29v/20

t.urlar 55v/2

tolġun dalga

t.u 43r/7; 54v/4

tolu dolu

t. 3v/3; 29v/20; 90v/8; 92v/4

t.usen 25v/6; 26v/2

tök- dökmek

t.tü 1r/2; 98r/5;

t. mägä 13r/8

t.küp 16v/1

t. mäḫ 17r/5; 24v/9; 80r/7;

t.känin 126r/3

törä din

t. 75v/5; 77v/3; 95r/4; 109v/5; 110r/9; 110v/11; 113v/8; 124r/10

t.çi 70r/8; 70v/6; 71r/7: 75v/5; 75v/8

t.çigä 70r/6; 70v/3

t.çini 70v/4

t.çiniŋ 71r/3; 75v/6

t.m 9v/4

t.läri 9r/2

t.lärinä 9r/3

t.ni 75v/9

t.niŋ 51r/2

töräsiz dinsiz, kanunsuz

t. 1v/3; 116r/6; 125r/10.

töşäk döşek, yatak

t.tän 23v/8

töv- dövmek

t.gäylär 70v/6

t.dülär 70v/7

t.iyir 71r/5

t.mäŋtän 88v/7

tövdürt- dövdürtmek

t.mä 8v/2

töz- güvenmek

t.düŋ 16v/6

t.ärlär 8v/8

t.gin 46r/8

t.iyirlär 17r/10; 17v/2

t.iyirmen 114v/10; 121r/5

t.mägä 28v/5

t.sä 114v/8

t.üŋüz 32r/9

tözümlük ümit

t.ünä 48v/8

tul dul

t. 103r/2

t.larnıŋ 13v/3

turġuz- 1. Ayakta tutmak, destek olmak 2. Durdurmak

t.du 6r/4; 112r/2

t.dular 92r/8

t.ma 29r/2

tut- tutmak

t.aredi 63v/5; 67v/8; 104r/6

t.ıyır 5v/4

t.ıyırsen 119v/4; 125r/1

t.kanga 58r/5; 95r/2; 98r/7; 107v/3

t.madılar 110v/12

t.sa 71v/7

t.tu 27r/9; 37r/2; 68r/3; 70r/4

t.tular 66v/6

tuttur- tutturmak

t. 96r/8

tügäl tam, tamam; tüm, bütün

t. 2r/2; 49v/7; 51r/2;

t. bol/ 72r/ 1;

t. e/ 30v/5

t. liyiḫ 32r/7;

t. läniyir 93r/4;

t. lär 4v/2; 33v/8;

t. lävüçi 125v/3

tügällä- tamamlamak, yerine getirmek

t. 34v/6;

t. di 15r/14;

t. dilär 1r/5; 2r/2;

t. ndilär 35v/7;

t. dilär 31v/6;

t. gändän 34v/4;

t. gäysiz 34v/2;

t. mägä 39v/7

tümän on bin

t. 21r/4a,4b

türlü türlü, çeşitli

t. 4r/3; 7v/6; 8r/2; 11r/6; 18r/2; 18v/6; 23r/7; 33r/2; 40r/7; 41r/1; 41r/5; 44v/2; 46v/4; 48r/5; 48v/2; 56v/3; 63v/2; 67v/9; 74v/9; 80r/2; 81r/5; 87v/8; 88r/3; 91r/2; 99v/7; 100r/9; 101v/3; 105r/5; 105v/2; 112r/11; 117v/13; 118r/3; 118r/7; 119v/4; 120r/23; 122r/4; 124r/2

t.edi 2r/2

t.türlü 10v/3; 23r/2; 25r/4

tüş rüya

t. 95v/4

t.nü 92v/7

t.ündä 90r/5

tüş- düşmek

t.ärsen 113r/3

t.kän 108r/6; 108r/8

t.käyedim 4r/3

t.mä 41v/2

t.sä 33r/7

t.tü 33v/3; 44r/3; 44r/5; 47v/8; 56v/4; 57r/4; 65r/3; 65v/4; 68r/7; 80v/7; 86v/6; 99r/5; 126v/9

t.tülär 42r/2; 57r/7

t.üp 72r/6

t.üpsen 124v/6

tüşür- düşürmek

t.dü 12r/5; 12r/6; 21v/7

tüz- düzmek, bir araya getirmek

t.düm 34v/20

tüz düz, ova

t. 88r/7

uçmaḫ cennet

u. 17r/8; 64r/6; 110v/2; 110v/14; 110v/17; 120v/7

u.ına 53v/7

u.ında 67r/7

u.nıŋ 106v/10; 119v/3

u.ka 8r/7; 9v/8

u.nı 32r/16

u.ta 72r/2

u.tan 22v/5

ufat- ufalamak, küçültmek, ufaltmak

u.tı 68v/9

u.tıŋ 25v/7

uḫd ???????????

u.ka 37r/7; 41r/8

ulu ulu, yüce

u. 2r/4; 2v/6; 2v/8; 4r/1; 9v/6; 34r/5; 34v/14; 42r/5; 45r/5; 45v/8; 46r/5; 47r/7; 47v/6; 48r/4; 50v/8; 52r/3; 53v/12; 56v/5; 57r/2; 57r/4; 57r/7; 57v/7; 60v/2; 60v/3; 61r/5; 66r/3; 67v/5; 75v/6; 77r/1; 77v/5; 84v/7; 86v/7; 89v/6: 90v/4; 92v/8; 94r/6; 94r/8; 97r/5; 100v/2; 103v/7; 113r/3; 113r/5; 125r/1; 125r/1

u.edi 2r/5

umsa umut

u.m 7r/8; 8r/4; 113v/7; 116v/2; 119r/4

u.sın 37r/2; 68r/3

u.sısen 13v/2; 18r/3; 18r/6

umsan- güvenmek, ümit etmek

u.gın 120r/1

u.ıpmen 5v/8; 6r/9; 11r/8; 13v/15; 61r/7

u.ıptır 6r/2

u.ıptırlar 11v/7

umsasız umutsuz

u. 121r/11

u.larnıŋ 13v/2

umsasızlıḫ umutsuzluk

u.ka 7v/1

unut- unutmak

u.magaysen 48v/3

u.tu 66r/4

unuttur- unutturmak

u.urmen 27v/9

ur- vurmak

u.aredi 88v/7

u.du 47v/1; 86r/7

u.dular 4v/6

u.ġalama 42v/2

u.maḫ 91r/5

u.up 25r/1; 69v/3

uruh

u.

u. uŋ 26r/3

u. uŋ-köküŋ 114v/2

u. uŋ-köküm 114v/4

urun- vurulmak

u.du 47r/7

u.maḫ 24v/8; 80v/3

uruş savaş

u.ta 33r/3

uruştur- savaştırmak

u.urmen 19v/3

uyal- utanmak

u.ıp 75v/3

u.ırlar 8v/9

u.madılar 74v/9

u.madıŋ 122r/12

u.magaylar 11v/8

u.maslar 8v/9

üçün için

ü. 1r/1; 1v/4; 4r/3; 8r/9,10; 8v/9; 9v/3; 38r/3; 38v/6; 40v/1; 45r/4; 46v/6; 47r/3; 48r/6; 53r/1; 53v/14; 56r/6, 7; 58r/9; 63r/5; 64v/5; 67v/6; 69r/5, 9; 73v/7; 75r/2; 77r/7; 79r/3; 80r/4; 85r/7; 86v/1; 91v/1; 94v/3,7,8; 95v/2, 4; 97v/5; 99r/4; 99v/5; 101v/4; 105v/4; 107r/7; 109v/8; 110r/2, 3 ; 112r/2; 114r/5; 118r/4; 119v/8; 120r/24; 121r/4, 5; 126r/4

ülüşsüz hissesiz, paysız

ü.sen 34v/13

ündä- seslenmek, çağırmak

ü.di 39v/9; 46v/2; 63v/6; 104v/2

ü.diler 37r/6

ü.liyirmen 6r/8

ündät- çağıtmak

ü.ti 65r/4

Üsnä üstüne

ü. 2r/5; 15r/5; 18v/3; 24v/7; 33r/9; 33v/3; 34r/8; 42r/4; 42r/7; 51r/7; 57r/5; 57r/7; 65v/5; 65v/6; 66v/4; 68v/10; 69r/3; 69v/2; 71r/2; 73v/8; 77r/1; 77v/1; 80r/5; 80r/7; 80v/7; 82r/7; 90r/5; 90r/6; 91r/4; 91r/5; 95r/2; 97v/4; 100r/1; 100r/8; 107r/3; 126v/9

vaḫt vakit

v. 35v/4; 46r/2

v.ta 3v/5

vank ?????????

v.ımızga 39r/5

v.ına 38r/1; 38r/4; 59r/8; 59v/1

v.ka 37r/7; 37r/8; 37v/3; 37v/7; 39r/1; 40r/9; 40v/3; 41v/1; 43v/9; 44r/2; 45r/9; 46r/2; 46v/8; 59v/8; 60r/1; 60r/6

v.nıŋ 38r/4; 38v/3; 39r/3; 39r/7; 39r/10; 40r/8; 44r/3; 44r/4; 48r/2; 48v/1; 59r/5; 60r/2; 60v/4

v.ta 38r/9; 44r/2; 46r/8; 60r/7

v.tan 37v/6; 38r/3; 48v/6; 61r/5

vay vay

v. 25v/9; 28r/5; 42v/3; 42v/4; 42v/5; 42v/6; 48r/6; 86r/8; 86v/3; 86v/8; 89v/7; 100v/3; 100v/7; 101r/2; 101r/5; 101r/8; 101v/2; 110v/11

v.dır 19v/5

yaḫşı güzel, iyi

y. 1r/1, 7r/6, 8r/5, 21v/3, 36v/4, 36v/5, 38v/5, 45r/3, 46r/3, 49r/8, 67r/5, 81r/6, 84r/1, 84v/8, 87r/8, 92r/4, 104v/7a, 104v/7b, 122r/4, 124v/3a, 124v/3b, 124v/11

y.dır 7r/1, 88r/4, 114r/9

yaḫşılıḫ güzellik, iyilik

y. 107r/6

yaḫşıraḫ daha güzel, daha hoş

y. 86v/4

y. tır 114r/8

yalanaç: çıplak, yalın

y. 71r/ 9

yalanaçla-: 1. soymak 2. açığa çıkarmak

y. tma 8v/2

y. p 71r/7

yalbar- yalvarmak

y.ırmen 18r/4; 121r/4

yalġan yalan

y. 3r/5; 3r/7; 70v/4; 76r/5

y.dır 116r/2

yalġançı yalancı

y.116r/6

yalġız yalnız, kimsesiz

y. 39v/2; 40v/7; 45v/8; 46v/2; 79v/8; 115v/3

y. yalġız 40v/6

y.edi 2r/5

y. ınıŋ 44v/3

yalın yalın, alev

y. 14v/5; 92r/3; 125r/2; 125r/6

y.ı 30v/2

y.lı 111v/3

yaman kötü

y. 6v/6; 9v/2a,2b; 10v/1; 11v/4; 12v/1; 15r/15; 18v/6; 18v/10; 20r/1; 20v/8; 22r/2; 22r/5; 22v/8; 23r/8; 25r/6; 27v/9; 28v/4; 32r/2; 34r/3; 40v/1; 61v/2; 62v/8; 78v/6; 78v/7; 86r/6; 86r/9; 86v/9; 87r/4; 90r/7; 90r/8; 90v/2; 90v/6; 92r/2; 92v/2; 110r/4; 110v/10

yamanla- kötülemek

y.ma 85r/5

y.mısar 28r/10

yamanlıŋ kötülük

y.ı 80r/3

y.ın 61r/2

y.ından 79r/5

y.ka 45r/1; 78v/6; 80v/2

y.nı 78v/7

yänä yine

y. 16r/8; 24v/7; 25r/4; 29v/13; 42r/3

y.çi 45v/7; 46r/3; 53v/1; 63r/9; 66v/2; 70v/8; 71r/3; 71r/4; 75r/8; 75v/5; 76r/2; 77r/6; 93v/4; 101v/14

yapuḫ gizli

y. 12r/4; 12r/6

yara yara

y. 62v/4; 91r/6

y.ları 62v/5; 71r/2

y.larıŋdan 9r/9

y.larınɨn 62v/5

yaraş- yakışmak

y.ır 18r/7

yarat- yaratmak

y.ıptır 3r/3; 65r/2

y.kanga 21r/7

y.kanlar 107r/7

y.kanlarıŋ 13r/9

y.kanlarıŋdır 32r/14

y.tı 21r/5

yaratıl- yaratılmak

y.gan 29v/17

yaratuçı yaratıcı

y.dır 121r/11

y.ga 3v/1; 6r/9

y.men 117v/9

yarġu hüküm,yargı

y. 28v/10; 116v/4

yarġu et- hüküm vermek

y. 13v/8

yarġuçı hüküm veren, yargıç

y. 9r/5; 9v/3; 10r/1; 10r/6; 12r/4; 12r/6; 12v/7; 13r/3; 13v/9; 29r/1; 29r/6; 29v/3; 29v/13; 29v/19; 31v/4; 32r/1

y.ga 9v/1

y.m 9v/4

y.sı 13v/8

y.sısen 13v/3

yarıḫ ışık, nur

y. 2v/6; 2v/7; 13v/5; 26v/2

y.ı 42v/5; 43v/3; 94r/5

y.ımnı 43r/3

y.ın 94r/6; 94v/4; 95r/4

y.ıŋ 18r/3

y.ına 10r/1

y.ka 48r/9

y.sen 18r/2

y.tan 31r/5

yarıḫlat-: aydınlatmak, parlatmak

y. ır 9v/5

y.tı 49r/7

yarıḫlı ışıklı

y. 30v/9; 33v/5; 90v/7; 91r/2; 91v/8; 92r/7; 106r/6; 106r/7

yarıl- yarılmak

y.dı 28v/7; 28v/11

yarlıġa- acımak, merhamet etmek

y. 5r/7; 13v/5; 63r/4; 120r/9; 123v/8

y.dı 103r/1; 103r/6

y.dıŋ 127r/2

y.dılar 73v/6

y.gay 58r/2; 78r/7; 93r/7; 98r/7; 107v/2

y.gaysen 33r/9; 72v/2

y.gın 95r/2

y.madıŋ 12r/8

y.maḫ 64r/7

y.maḫıŋ 33r/5; 36r/3

y.n 12r/10

y.nıyırlar 108v/5

y.p 63v/2

y.r 62r/5; 87r/4

yasa- düzenlemek, tanzim etmek

y.dılar 2v/3

y.gan 57v/4; 58v/7

y.maga 27v/5

y.rbiz 22r/3

yasal- düzenlenmek

y.ganın 68r/8

yasat- ?????????????

y.tı 2r/1

y.tırdı 67v/5; 68r/4

y.tırıp 66v/8

yaş yaş(kişinin yaşı)

y.ına 26r/2

y.ında 3v/5; 36v/1; 60r/6; 78v/5; 110r/1

yaş gözyaşı

y. 3v/8; 12r/4; 12r/6; 16v/1; 17v/5; 49r/4; 80r/8; 82r/5; 90r/2; 90v/8; 126r/3

y.ı 47v/9

y.ları 88v/4

y.larım 99v/6

yaşır- saklamak, gizlemek

y.dı 43r/6

y.ıp 96r/1

y.madı 83r/7

yaşırtın gizli yer

y.tın 37v/3; 41v/8

yaz- yazmak

y.dım 2r/1; 35v/3

y. ar edim 14v/4

yazıƣ günah

y. 121r/1; 121r/3

y.ları 92r/3

y.larımızga 107r/5

y.larımnı 31r/1; 103r/6

y.ların 32r/16

y.larına 81r/3

y.larından 79v/5

y.nı 121r/9

yazıƣlı günahkar

y. 17v/7; 22r/3; 47r/3; 50r/1; 58r/4; 67r/6; 72v/4; 78r/8; 89v/8; 90r/1; 92v/2; 93r/8; 95r/4; 98r/8; 106v/8; 107v/4; 107v/5; 112v/8

y.ga 86v/8; 127r/2

y.larga 17v/8; 72v/3; 78r/7

y.larnı 49v/5

y.larnıŋ 22r/7

yazıḫsız günahsız, masum

y. 96r/7; 105r/6

y.nı 121r/8

yeber- iletmek, göndermek

y. 5r/10; 5r/12; 11v/3

y.di 4r/10; 4v/3; 7v/2; 85v/5

y.giy 56v/6

y.irlär 62v/2

yeŋ- yenmek, galip gelmek

y.dilär 1v/2

y. gäymen 11v/6, 15r/3

y. mägä 29v/18

yeŋil- kaybetmek, mağlup olmak

y. gaymen 13v/14

y. säm 19v/8

y.dim 25v/1; 26r/2, 7.

y.mädiḫ 28r/4

y.diḫ 28r/5

yer yeryüzü, zemin

y. 28v/7; 28v/11; 31r/3; 33v/2; 50r/3; 62v/7; 101v/3; 106v/11; 107r/3; 110r/4

y.dä 27v/3; 49v/5; 65r/10; 66v/3; 68v/7; 68v/8; 69v/7; 70r/1; 81v/7; 83v/5; 89v/2; 96v/8; 97v/6; 104r/8; 119r/6; 126v/7

y.dägi 100v/7

y.dän 25v/7; 28r/11; 63r/2; 63r/4; 63r/7; 63r/8; 82v/6; 96v/9;97r/2; 126v/5; 127r/6

y.gä 47r/7; 48r/3; 48v/7; 65v/7; 88r/8; 101v/2

y.im 114r/14

y.imä 63v/1

y.in 96v/5

y.indä 76r/6

y.inä 49v/4

y.lärdä 52v/4

y. lärgä 81v/6

y.ni 3r/4; 3r/9; 32r/13; 65r/2; 83v/2; 96v/6; 104r/4; 117v/9

y.niŋ 20r/4; 21r/2; 28v/9; 43v/5

yergä yatacak ya da oturacak yer

y.lärinä 39v/3

y.si 20v/6

yet- erişmek, ulaşmak

y.ärbiz 28r/2

y.käybiz 21v/5

yetiş- yetişmek, ulaşmak

y.iyir 63v/9

y.mägä 21r/3

y.ti 79r/7; 82r/9; 98r/7

yıġla- ağlamak

y.dı 80v/3; 125v/4

y.maḫ 17v/1; 41r/4; 47v/9; 48v/2; 49r/4; 56v/5; 61r/5; 61v/7; 64v/7; 81r/2; 86r/7; 86v/7; 89v/7; 90r/2; 100v/2

y.maḫın 65v/11

y.maḫından 66r/3; 90r/3

y.maḫların 57r/7

y.p 89r/1

y.rmen 25v/8

yıraḫ ırak, uzak

y. 68r/6

y.tın 89r/5

yıraḫlan uzaklaşmak

y. dıŋız 28r/7

yıraḫlat uzaklaştırmak

y.tı 2r/7

y.ıp 23v/9

yırt- yırtmak

y.ıp 24v/8

yırtıḫ yırtık

y. 61v/4

yoġarı yukarı, üst

y. 79v/1; 80r/5; 80v/5; 119r/10

y.tın 27r/2

yoḫ yok

y. 77v/4; 109v/5; 112r/7; 120r/4

y.edi 2r/6; 2v/7; 50v/3; 110v/7; 116r/8; 117v/11; 120r/18; 122r/11

y.tur 19v/4; 20r/4; 27r/5; 28v/9; 77v/4; 99r/4; 123v/9

yoḫesä yoksa

y. 6r/2; 8v/9; 9r/3; 19v/8; 45r/2; 48v/4; 66r/5; 67v/9; 68r/2; 70v/2; 73v/6; 75v/7; 76v/2; 76v/9; 79r/4; 96r/3; 97r/7; 97v/4; 99r/5; 99r/7; 110v/9; 112v/4; 112v/10; 113r/10; 113v/4; 119r/4; 123r/4; 123r/7;123v/3; 124r/10; 125r/2

yöpsün- kabul etmek, onaylamak

y.dülär 31v/7

yuḫla- uyumak

y.dı 90r/4

y.gan 77r/3

yuḫu uyku

y. 24r/2; 24r/3; 24v/3

y.su 77r/2

y.sundan 92v/6

yulḫ- yolmak

y.ma 42r/6

y.tu 42r/7

y.up 24v/9

yum- yummak, kapamak

y.gınça 21v/8; 28r/1

yut- yutmak

y.maga 15r/13

y.tu 15r/15

yuvuḫ yakın, dost, akraba

y. 4v/6; 25v/2; 51r/8; 63v/7; 82v/7; 83r/2; 89v/5

y.turlar 20r/10

yuvuḫlan- yakınlaşmak

y.dı 79v/3

y.mısar 34r/3

yügün- diz çöküp eğilmek

y. 12r/11; 29r/7; 29v/14

y.gändän 80v/6

y.gäylär 79r/3

y.mägä 80v/4

y.män 29v/16

y.mäs 3r/5

y.säŋ 9r/6

y.üŋüz 21r/6

y.üp 3r/4; 10r/7; 29r/9

y.ürmen 3r/6

yüräk yürek, kalp

y.indä 23v/11

y.inä 23v/8; 37r/3; 118v/5

y.imni 7r/7

y.lärindän 75v/3

yüräklän- cesaretlenmek

y.ip 8v/1; 69v/3; 125r/8

y.mä 69r/3

yüräkli cesur

y.lär 11r/7

yürü- yürümek

y. 88r/2

y.dü 104r/2

y.mäsedi 73r/6

y.ptürlär 22v/2

y.redi 126v/6

yürüçi yürüyen

y. 115r/9

yürüt- yürütmek

y.üp 25r/8

yüz yüz(sayı)

y. 37v/4; 39r/2; 113r/9

yüz surat, çehre

y.läri 33v/3; 88v/5

y.lü 60r/8; 90v/4; 91r/7; 91v/6; 92r/2; 92r/5

y.ü 40r/7; 49r/3; 80v/7; 126v/9

y.ün 24v/8; 42v/2; 47v/9; 49r/3; 64r/9; 82r/6; 82v/4

y.ünä 86r/6

y.üŋdän 12r/9

yüzük yüzük

y. 27r/8; 27v/2

y.ü 20r/1

y.ün 51v/3

zadasız 1. temiz, lekesiz 2. günahsız

z. 31r/7

zaman zaman

z. 26v/3; 51r/5; 63r/6; 80v/5; 91r/8; 91v/1; 95v/8; 126r/7; 127r/3

z.dan 55v/3; 74v/5

z.ına 73r/3; 77r/3; 93v/4; 98r/6

z.ında 36r/5; 44v/6; 58v/4; 82v/3; 93v/5; 101v/4

z.larımnı 87r/2

z.nı 74v/7; 76v/8; 77v/5

z.nıŋ 76v/5

zera zira, çünkü, fakat

z. 2v/7; 7v/2; 8v/8; 13v/10; 15r/13; 20v/9; 27r/7; 34v/18; 37v/7; 38r/9;38v/2; 38v/4; 38v/6; 39v/6; 42v/7; 44v/3; 47v/5; 52v/5; 53v/6; 53v/14; 60v/8; 63r/5; 64r/6; 77r/6; 77r/8; 77v/4; 82v/2; 86v/9; 87v/5; 89r/7; 97r/3; 100v/4; 101v/17; 120r/20; 122r/5; 123r/4; 124r/3; 124r/9; 125r/9; 125v/2

zından zindan, hapishane

z.da 96v/2

z.ga 13r/4; 70r/5; 70v/8; 96r/9

z.nıŋ 14v/3; 16r/8; 28v/7; 71r/1

zırgel et- zulmetmek

z. mäḫ 25r/7

ziyansız zararsız

z. 16r/5

žoġovurt ???????

ž. 33v/2; 105r/2

6. SONUÇ

Az. H. Hik.'den elde edilen veriler ve bu metin üzerinde yapılam çalışmalar değerlendirildiğinde Ermeni alfabesiyle yazılan bu metnin söz varlığının %80'inin Türkçe (Kıpçak Türkçesi) sözcüklerden oluştuğu kanısına varılmıştır. Söz varlığının geriye kalan yüzde %15lik kısmını ise Arapça, Farsça, Slavca ve Ermenice sözcüklerden oluşmaktadır.

Metin üzerinde yapılan inceleme sonucunda, Az. H. Hik.' de yüksek oranda yüklemi sonda olmayan devrik yapılı cümlelere yer verilmiştir. Devrik yapılı cümle oranı metnimizde %90 civarındadır. Bu sonuçlar üzerine, bu metnin dilinin Ermeni ve Slav dillerinin etkisinde olduğunu hatta cümle yapılarının çeviri yoluyla alındığı kanısına varılmıştır.

Az. H. Hik. üzerinde yaptığımız çalışmalar sonucunda; ses özellikleri, biçim özellikleri, söz dizimi ve söz dizimi ayrıntılı incelendiğinde elde edilen verilerle, çalışmamızın hareket noktası olan Az. H. Hik. ve bu yazmadan hareketle Ermeni harfleriyle yazılan diğer metinlerin 13. ve 14. yüzyılda yazılan "*Codex Cumanicus*" un dilinin devamı olduğu söylenebilir.

7. KAYNAKÇA

AKALIN, Mehmet (1979), **Tarihi Türk Şiveleri**, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

ALTINKAYNAK, Erdoğan (2006), **Gregoryan Dil Yadigârları**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

ARAT, Reşit Rahmeti (1977), "Kıpçak" **İslam Ansiklopedisi**, VI., 713-716.

ARIKAN, İbrahim (2006a), **Ermeni Harfleriyle Yazılmış Kıpçakça Zebur (Metin-Dizin)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____(2006b), " Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi" **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,** c.3, s.4, 1-11.

AYNAKULOVA, Gülnisa (2009), "Ermeni Kıpçakları mı Gregoryen Kıpçaklar mı?" **Milli Folklor** C.11, S.81, ss.114-126.

BODROGLİGETİ, Andras (1992) , "Eski Kıpçakça Sahasındaki Çalışmalar" **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, 175-192.

CAFEROĞLU, Ahmet (1984), **Türk Dili Tarihi**, İstanbul: Enderun Kitapevi.

CHİRLİ, Nadejda (2005a), **Algış Bitigi, Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı**, Haarlem-Netherlands: SOTA Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi.

_____(2005a), “Ermeni Kıpçaksının Söz Varlığındaki Slavca Kelimeler Üzerine”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** 14(1), 137-152.

_____(2005) “Ermeni Kıpçakçasının Ses Özellikleri Üzerine”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, Yaz, S.20, ss.75-90.

CLAUSON, Sir Gerard (1971), “Armeno-Qıpcaq”, **Rocznik Orientalistyczny**, XXXIV (2), 7-13.

ÇAĞATAY, Saadet (1977) **Türk Lehçeleri Örnekleri**, Ankara.

DEMİRCİ, Jale (1992) ,"Memlûk-Kıpçak Edebiyatına Katkılar." **Türkoloji Dergisi**, C. 10 S.1, s.131-142.

_____ (2002) “Codex Cumanicus” Türkler, C. III, s. 699-703.

_____ (2003) “Cumhuriyet'in 80. Yılında Türkiye'de Memlûk-Kıpçak Türkçesi Çalışmaları” **Türkoloji Dergisi**, C.16, S.2, s.53-63.

ECKMANN, Janos(1996), **Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar**, Türk Dil Kurumu, Ankara.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2004), **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Ankara: Akçağ Yayınları.

GARKAVETS, Aleksandr- Eduard Khurshudian (2001), **Armenian-Qypchaq Psalter Writen By Deacon Lussing From Lviv**, Almaty: Desht-i Qypchaq.

_____ (2012), http://www.qypchaq.unesco.kz/Garkavets-En.htm.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, Azmi Bilgin(2002) "Kıpçak Türkçesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XXV, ss. 421-424

KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1994), **Kıpçak Türkçesi Grameri**, Ankara: TDK Yayınları.

KASAPOĞLU ÇENGEL, Hülya (2006), "Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış Töre Bitigi Adlı Eserdeki Hukuk Terimleri Üzerine", I**. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı**, İzmir, 9-15 Nisan 2006.

_____ (2007), "Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış Töre Bitigi ve Bu Eserdeki Töre, Yargı, Bitik Terimleri Üzerine" **Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Güz, No:1, 77-95.

_____ (2009a). "Ermeni Harfli Kıpçakça Söz Varlığı Üzerine Notlar", **International Journal of Central Asian Studies, Festschrift to Commemorate the 80th Anniversary of Prof. Dr. Talat Tekin's Birth, The International Association of Central Asian Studies Korea University of International Studies**, Vol.13, 2009, Korea, 165-181.

_____ (2009b), "Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Metinleri Üzerine", **Kafkaslarda Türk Dili ve Kültürünün Etkileri Uluslar Arası Çalıştayı**, Türk Dil Kurumu-Ardahan Üniversitesi, Ardahan, 5-6 Mart 2009.

_____(2012) "Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi", **Dil Araştırmaları**, Bahar, S. 10, s.17-81.

KILDIROĞLU, Mehmet (2013) **Kırgızlar ve Kıpçaklar**, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

KIRZIOĞLU, Fahrettin (1992), **Yukarı-Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KRAELİTZ-GREİFENHORST, Friedrich von (1996), **Ermeni Harfleriyle Türkçe Hakkında Araştırmalar** (Çeviren: H.T Karateke), İstanbul: Kebikeç.

KURAT, Akdes Nimet (1992), **IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Ankara: Murat Kitabevi.

KUTALMIŞ, Mehmet (2004) "On the Armeno-Kipchak" **Karadeniz Araştırmaları,** No:2, Mayıs 2005, s. 35-43.

ÖZTÜRK, Abdulkadir (2011), "Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinin Yayılma Alanları" **Gazi Türkiyat**, Bahar, S.8, s. 323-334.

ÖZYETGİN, A. Melek (1996), **Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Uslup İncelemesi**, Ankara: TDK Yayınları.

PRİTSAK, Omeljan (1959), "Armenisch-Kiptschakisch" **Philologiae Turcicae Fundamenta**, Wiesbaden, 81-87.

_____(1979) "Ermeni Kıpçakçası", **Tarihi Türk Şiveleri,** (çev. Mehmet Akalın), Ankara: 131-140.

PAMUKÇİYAN, Kevork (2012), **Ermeni Harfli Türkçe Metinler**, İstanbul: Aras Yayıncılık.

RASONYİ, Lazslo (1983), **Tarihte Türklük**, Ankara: TKAE.

TEKİN, Talat (1997), **Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı**, Ankara: Simurg Yayınları.

TRYJARSKİ, Edward (1978), "Ermeni Kıpçakçası Sözlüklerinde Türk Dilbilgisi Terimleri" **Ömer Asım Aksoy Armağanı**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 237-240.

1968), " Zodyak Bölge Burçlarının Bir Ermeni-Kıpçak Listesi" XI. **Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildirilerden Ayrı Basım**, Ankara, 127-152.

_____ (1968-1972), **Dictionnaire Armeno-Kıprchak D'arres trois manuscripts des collections Viennoises**, C.1-4, Warszawa.

TOPARLI, Recep-Hanifi VURAL-Recep KARAATLI (2003), **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları

ÖZET

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi, XI. yüzyılda Selçuklu baskısı ve XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Moğol İstilası sebebiyle Karadeniz'in Kuzeyine göç eden Ermenilerin, XI. Yüzyıldan itibaren Deşt-i Kıpçak adı verilen bölgede yaşayan Kıpçak boyları ile karşılaşması ve bu karşılaşma sonucu Kıpçaklar ile etkileşime girmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Ermeniler, Kıpçak dilini benimsemiş ve Kıpçak Dilinin bir yazı sistemi bulunmaması sebebiyle dini, sosyal ve hukuki metinleri Ermeni harflerini kullanarak yazıya geçirmişlerdir. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalar, bu dile ait metinlerin Ermeniler tarafından yazılan Kıpçak Türkçesi metinleri mi yoksa Kıpçaklar tarafından Ermeni harfleriyle yazılmış metinler mi olduğu konusunda ortak bir kanıya varamamıştır.

XVI. ve XVII. yüzyılda yazılan bu metinlerin dili XII. yüzyılda yazılmış Codex Cumanicus'un diline çok benzerlik göstermektedir. Deşt-i Kıpçakta bir araya gelen Ermeniler ve Kıpçakların etkileşiminden meydana gelen ve Türkçenin tarihi gelişimini boyutlandıran Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinin ortaya çıkardığı sonuçlar günümüz Türkçesi, Türk Dünyası ve Türk Dili açısından da çok önemlidir.

Bu çalışmamızda, Kıpçaklar, Kıpçak Türkçesi, Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle ilgili bilgi verilmiştir. "Azizlerin Hayat Hikayeleri"nin Latin harflerine transkripsiyonu ve dizini yapılmıştır. Metnin ses ve şekil özellikleri ile söz dizimi ile ilgili bir inceleme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıpçak, Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi, Ermeni Kıpçakçası, Kıpçak Türkçesi, Azizlerin Hayat Hikayeleri, Deşt-i Kıpçak.

ABSTRACT

The Kipchak Turkish with Armenian alphabet was came out because of that, Armenian, who migrated due to invasion of Mongol at the 13th - 14th Century and force of the Seljuk at the 11th century, meet with the Kipchaks, who have lived in Cumania and after this meeting, and the interaction of these two different cultures after the meeting.

The Armenian, accepted the Kipchak language and they have used the Armenian alphabet at regional, social and loyal texts because of that the Kipchak language didn't have a writing system. But the studies, which was done up to the present, haven't reach a common belief about the authors of the texts. There are two different idea about this subject, the first one is that the texts have been written by the Armenian at Kipchak Turkish, the second opinion is that the Kipckaks have written these texts with using the Armenian Alphabet.

The language of the texts, were written in the 16th – 17th century, have similarities with Codex Cumanicus written in the 12th century. The results of the Kipchak Turkish with Armenian Alphabet, which sizes the historical development of Turkish and was came out during life of the Armenian and Kipchaks in Cumania, are very important for present Turkish, Turk World.

At this study, information about Kipchaks, Kipchak Turkish and Kipchak Turkish with Armenian Alphabet was given. "The Life Stories of the Saints" transcription

into Latin alphabet and directory study were made. A review about phonetic and structure features and the syntax was conducted.

Keywords: Kipchaks, Kipchak Turkish with Armenian Alphabet, Armenian Kipchak, Kipchak Turkish, The Life Stories of the Saints, Cumania.